

Osteologia, of, Nauwkeurige geraamt beschryving van verscheyde dieren : nevens hare historien uit de vermaartste, soo oude als nieuwe schrijvers, by een gebragt / Door Cornelius van Dyk.

Contributors

Dyk, Cornelius van, active 1665-1680.

Luiken, Jan, 1649-1712

Harrewijn, Jacobus, 1662-

Publication/Creation

T'Amsterdam : By Johannes ten Hoorn, Boekverkooper over het oude Heeren Logement, 1680.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/dajpvmgm>

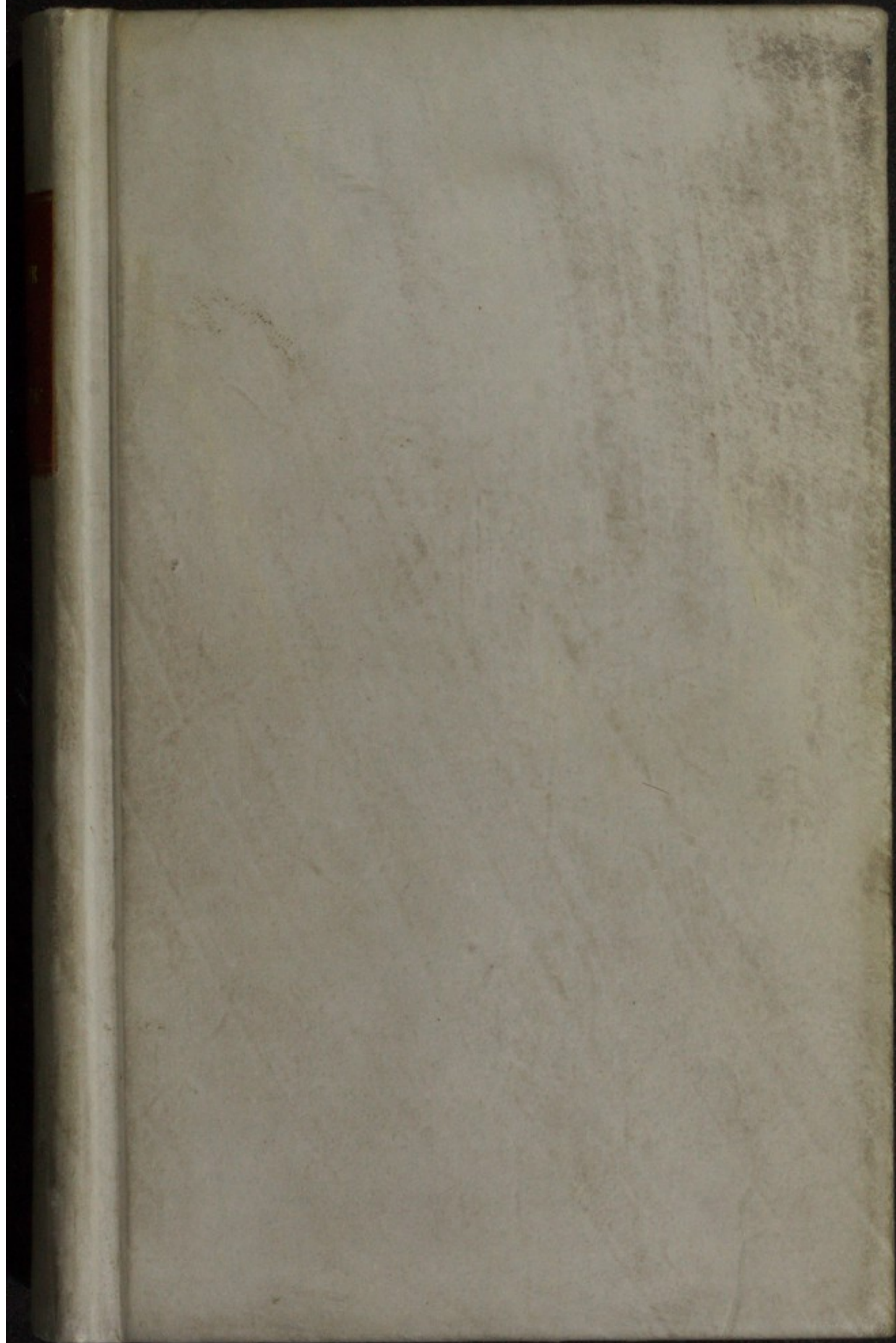
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

Supp. 57. 297/A

Theodore
Besterman

P.

25

of xx

375

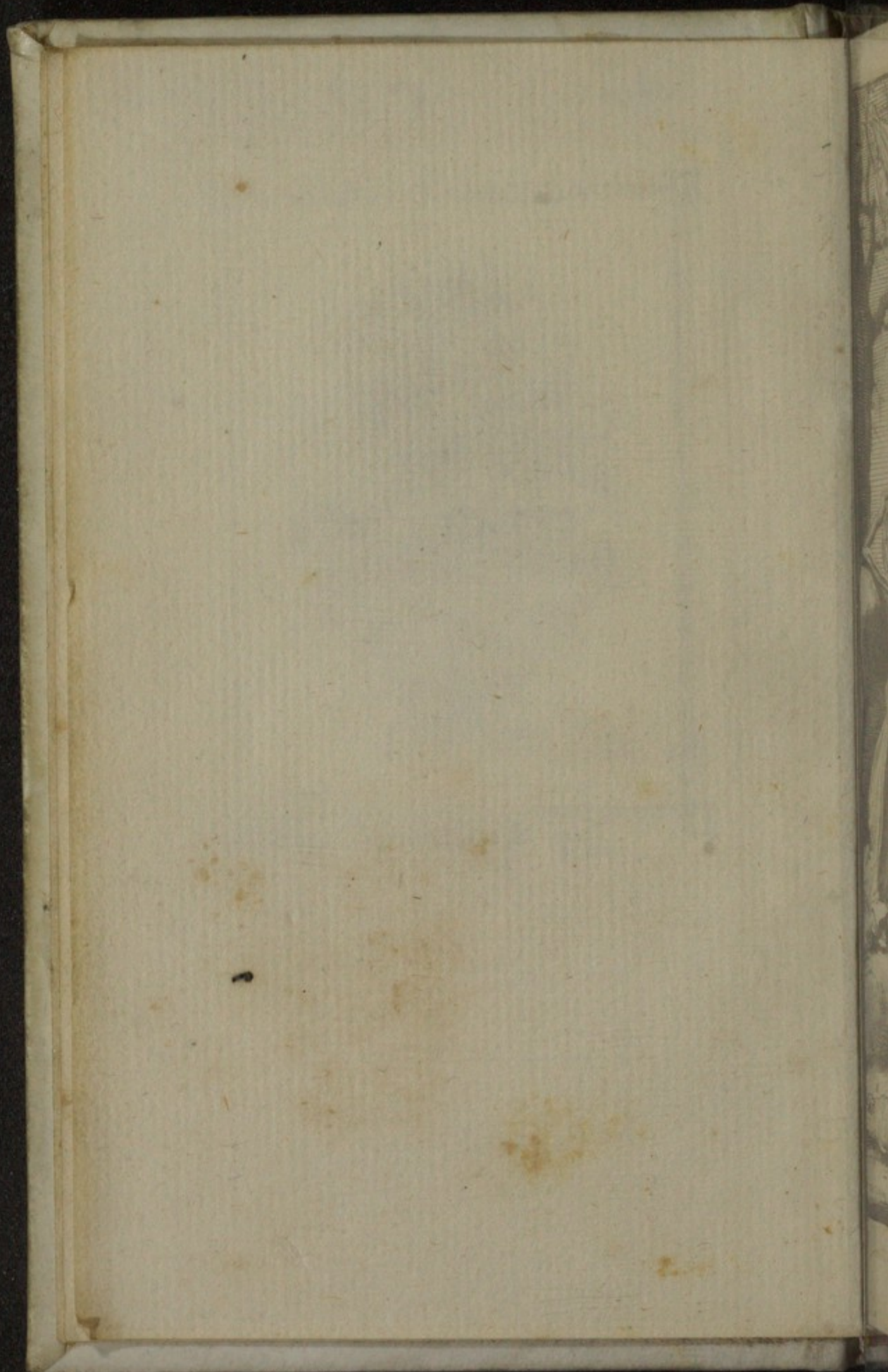
MULC 743²

Cole 948

Krivitsky 3593

pp (12), 286, (2)

20 engraved plates

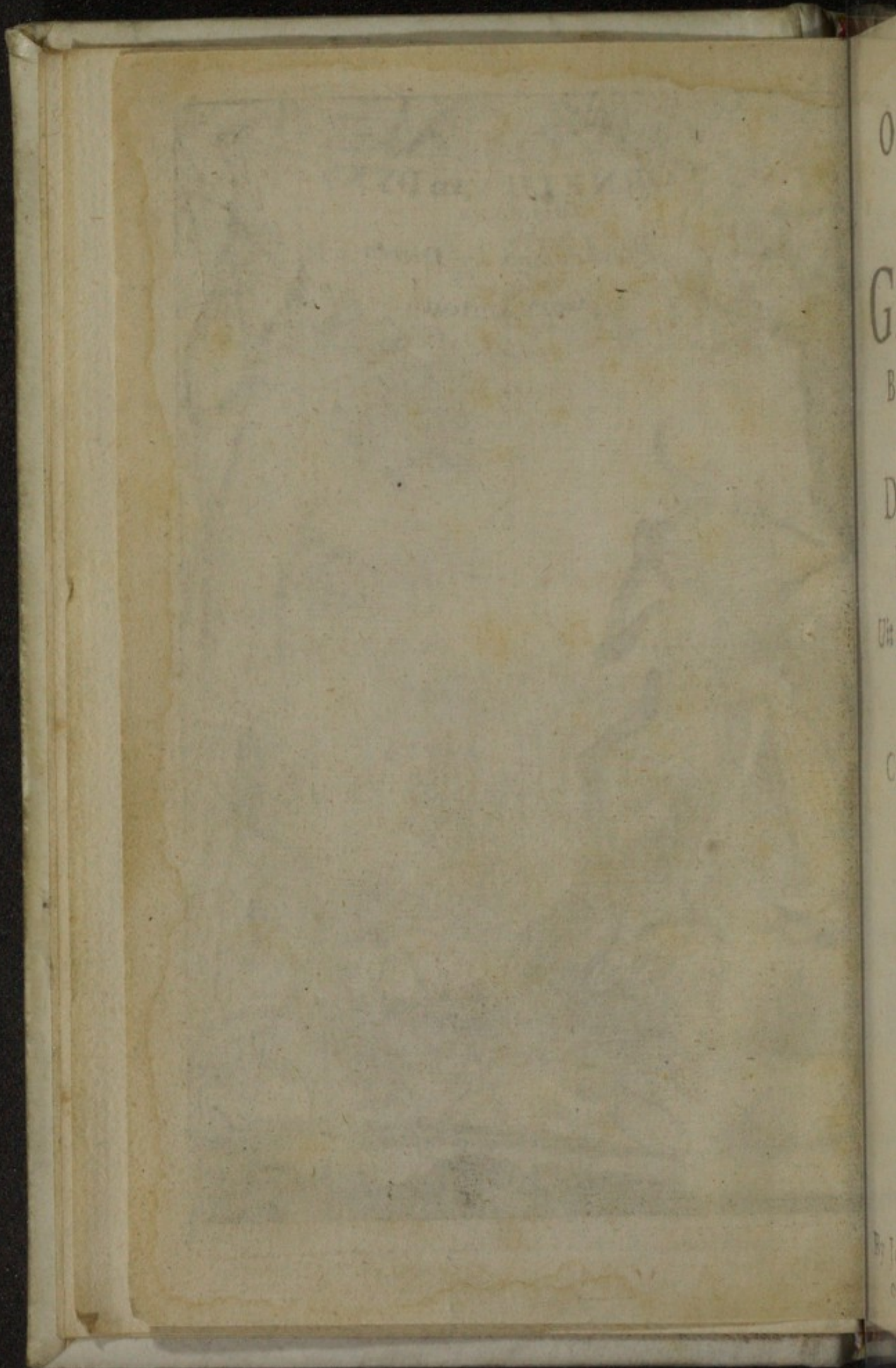
CORNELII van DYKS

Osteologia

ofte

Beschryving der Dieren
en des zelfs
Geraamten

O

G

B

D

U

C

F

S

OSTEOLOGIA,
OF
NAUWKEURIGE
GERAAMT
BESCHRYVING

Van verscheide
DIEREN,
Nevens hare Historien,

*Uit de vermaartste, soo oude als nieuwe
Schrijvers, by een gebragt.*

DOOR
CORNELIUS van DYK,
Apotheker &c. tot Medenblik.

AMSTERDAM.

By JOHANNES ten HOORN, Boekverkooper
over het oude Heeren Logement. 1680.

349684

OSTEOLOGIA

NAUWKRACHTIGE

GERAANT

RECHENING

D. I. B. A.

De Achtbare, Wijse en Voorfichtige Heer,

De H E E R

GERARD van DYK,

Raad en Oud-Schepen, gewesene Gedeputeerde ter Kamer van rekening, je-woordig Ontfanger van den rooste pen-ting &c. &c. Mijn waerde Vader.

Edele, Gestrenge, en Eerwaerde Heer,

De H E E R

ADRIANUS BROUWER,

Dienaar der Gemeinte Christi tot Wer-verschoof, in 't Noorder-quartier, &c. &c.

MYNE HEEREN,

Anneer ik des Al-scheppers Won-derwerken geduuriglijk aanschouw, doen deselve my als in den hoogh-sten stop opsteygeren, om mijnen naesten eenige dingen, als door een gordijn-schuij voor oogen te stellen.

Wy sien dagelijcks, hoe aerdig de leden en deelen der dieren aen een geschakelt zijn, daer

O P D R A C H T.

by noch alle hare bewegingen en driften : soo is 't dat ik ingenomen ben defelve wat nauw-keurig te beoogen , en al haer been-geftel , als in een gemeene vertoog-plaets, af te beelden : dit gedaen hebbende , ftap ik over tot alle hare eygenfchappen , soo als die ten deele van de ouden is voortgebracht , en ten deelen by eygen ondervinding ervaren heb : want niemant kan ware fakken befchrijven of de ondervindingh moet fijn leermeester zijn. Wy weten hoe d'ouden gefchreven hebben , meer uyt hooren leggen , dan datfe de waerheyt navorften : welk haer groote aenleyding tot dwaling gegeven heeft : hier uyt bevind men soo menigmaels dat *Plinius*, *Aelianus*, *Aristoteles*, en andere meer, ontelbare misflagen begaen hebben , 't welk beklaglijk is.

Het was te wenfchen geweest , dat men van oude tijden af by-een-komften van Wijfen der gantscher wereldt had gehad , gelijk men jegenwoordig in *Vrank-rijk*, *Engeland*, *Duyts-land*, en andere plaetsen heeft , alwaer men nauw-keurig onderfoek doet van de waerheyt. Aldaer werden alle dingen getoetst , of fy met de reden en waerheyt over een komen ; op foodanigen wijfe foud men ons soo lang niet om den tuyn geleyd hebben : even is het met de Geneeskunde gegaen , men heeft geduurigh op d'aenfienelijckheyt der Ouden gefteunt ; en daerom is die konft , tot groot nadeel der zieken , soo lang in duyfter gebleeven. 't Schijnt dat onse voor ouders moeten

OPDRACHT.

geblindhoekt geweest hebben, van onder soo een duystere nevel benevelt geweest te zijn.

Dit is het, waarde Heeren, 't gene wy te seggen hadden. Ondertusschen nemen wy de vrymoedigheyt, *waarde Heer Vader*, om u dit als d'eerste offerhande op te offeren, gelijk een Soon sijn Vader schuldig is. U Ed. mijn Heer *A. Brouwer*, willen wy hier ook onder besluyten, als zijnde in 't gedenk-boek mijner getrouwste vrienden aengeteikent: Uwer beyden dan dit opdragende, bevelen wy dit onder U Ed. bescherminge, om van alle laster bevrijd en beschermt te mogen zyn, als twee genoeghsame patroonen op het voorhoofd deses Boecks gestelt. Ondertusschen verblijven wy U Ed.

*Ootmoedigen en Onderdanigen
Soon, en Vriend,*

CORNELIUS van DYK.

Amsterdam,

2 May 1680.

A E N D E N L E S E R.

WY twijffelen niet over de verwondering van vele, dat hier een *Osteologiam*, of Geraemt-beschrijvinge van de Menſch; ook van eenige viervoetige Dieren en Vogelen, te berde werd gebracht, en dat alleen met een bloot aenwijs van beenderen, en een beschrijving van haer voornaemſte eygenſchappen. 't Zoude niet qualijk gevoegt hebben, dat wy, in plaets van haer leven en bedrijf te beschrijven, een Verhael van des ſelfs beenderen hadden gemaect. Doch om verſcheyde redenen hebben wy ſulks nagelaten. Wie weet niet dat'er menighen van Boeken, wegens der menſchen beenderen, daer de Liefhebbers, of die 't aengaet, haer nuttigheyt kunnen bekomen, in 't licht zijn gebracht. Aen d'ander zijde, wat profijt, of wat ſpeculatie is'er doch in de beschrijvingh der omſtandigheden van der beesten beenderen? wy menen dat we het merg en het voornaemſte, met dit ons aenwijs, en des ſelf vertooning, den Beſcheyden Leſer voorleggen. Dat wy een Menſch hier by voegen, meenen wy indiſputabel te zijn; daer zijn'er veel die der menſchen beenderen curieus weten te verdeelen, maer noch meer welckers kenniſſe ſoo verre niet gekomen is: en dewijl het onderſcheydt van deſe beyde niet ſeer kleyn is, ſtaet U E. met een nauwkeurig oog eens na te ſien hoe veel elks getal uytmaect. Het onderſcheyd is vry groot; want des menſchen hooft beſtaet, volgens het getuygenis van den Geleerden Heer *S. Blanckaart* M. D. tot Amſterdam, uyt agt of negen beenderen: welck getal niet een van onſe Geraemtens der beesten magh bereyken. Soo is'er mede een groot onderſcheydt in de armen en handen, 't geen in de viervoetige dieren de voorpoten, en in 't gevogelte de vleugels zijn, welk getal in de menſchen mede meer uytmaect. De viervoetige dieren hebben doorgaens twee ſchouderbladen met de menſchen gemeen: maer in de andere beenen, als hals, rugge, lendenen, ribbens, borſt en achterbeenen, komen ſy geenſins over een, noch in namen, hoedanigheden, of in grootte; want dat hier kleyn is, word in de men-

Aen den L E S E R.

menschen groot bevonden. Maer in *Articulatio*, of invoe-
ging, en substantie, is weynig onderscheyd, dewijl desel-
ve beyde met peesen en ligamenten aen malkander zijn ge-
hegt, niet tegenstaende dat'er Geraemtens sonder Articula-
tien gevonden worden. Den gemelten Heer *Blankaert*
verhaelt in 't begin van sijn *Osteologia*, of daer hy spreekt
van de t'samenvoeging der beenderen des hoofts, dat den
voornoemden *Columbus* een *Sceletum*, of Geraemte wierde
vereert, daer de beenderen van onderen tot boven aen
malkander vast waren. Dit heeft ons aengedrongen geen
beschrijving der beenderen te doen, om dat den Leser, of
Liefhebber, sig eerst in de Geraemtens kan verlustigen, en
't aenwijs doorsien, en keeren hem dan tot haer natuurlijke
eygenschappen, 't welk in der daet het nieuwsgerigh oog
en herte meer verquickt, dan een Historie van dorre, doode
beenderen te doorbladeren. Edoch, soo wy bespeuren dat
het den Leser beter geviel, hier van een verhael te hebben,
sullen wy dat hier by doen. Sonder twijfel sal 'er by d'een
of d'ander noch vry wat op te seggen vallen; daer sullen
ook wel Liefhebbers zijn, die mede een Paerd, Kameel,
of Muys, en eenige Vogels in Geraemte hebben geset, d'ee-
ne sal in dit beest soo veel, de andere in dese vogel soo veel
beenen gevonden hebben; maer dat is niets: noyt is 'er een
werk uytgekomen dat volmaekt was, en altijd wat op te seg-
gen geweeft. Iemant curieus zijnde mijn moeite na te sien,
sal alles so bevinden. Naeckt en bloot kan men dit sien in de
oude en nieuwe Anatomisten; den eenen telt aen des men-
schen Geraemte so veel beenen, den anderen soo veel: maer
sels onderzoeken is het sekerste. De beschrijvinge is volgens
die van de voornaemste Latijnsche Naturalisten: daer by voe-
gende onse eygen ondervinge, 't geen wy eenige jaren her-
waerte in de beesten hebben kunnen bespeuren.

Gelief dan waarde Leser, dit ons kleyn Werkje, 't welk
met twintig curieuse kopere Platen versien is, in dank aen te
nemen, 't selve met een gesond oordeel te gemoet komen-
de, op dat onse geeft in toekomen de niet uytgebluft wer-
de, en gy op een ander jaer, met 't geen wy onder handen
hebben, weder u curieuse oogen moogt vervullen.

Vaert wel.

SCHIE-

SCHIELYKE INVALLEN;
Of
Invallende Gedachten,
Op het hoogh-vernufte Werck
van den E. HEER
CORNELIS van DYCK,
Oud Schepen der Stadt Medemblicq.

DEN *Sanger Israels*, dien *lieffelyck in Psalmen*,
Begon (als wegh-gerukt) eens luyds-keelsuyt te
galmen:

Hoe wonderlijk, hoe schoon! hoe groot in Majesteit
Zijn niet uw' wercken, HEER, hoe wijsfelyck bereyt!
't Uyt'pansel niet alleen en d' Hemelen verkonden
Uw' Eer en handen werk; maer ook met vollen monde
Den Dagb stort aen den dach gelijk als spraecke uyt,
Den Nagt aen elcke nagt toont wetenschap en g'luyt.
Wat segg' ik van den Dag? wat segh ik van de Nagten?
De kleynste Schepsels selfs, die roepen uyt de krachten,
De Grootheyt en de Eer, de Wijsheyt en 't verstant
Van's Scheppers Majesteit, en van zijn Rechterhand.
Wat hoeft hier stof gesocht? wat hoeven hier bewijfen?
Selfs Muys en ongediert die roemen, loven, prijzen
Den Maecker van dit Al, door 't konstige gestel,
Dat innich wert gesien (na't afgestroopte vel)
In al haer binnen-le'en, soo konstig t'saem gevlogten,
Soo wonderlijk gewrogt in veel verscheyden bogten,
Dat onvernuftiger moet wesen dan een Beest,
Die niet als heel verruckt sal werden in den geest,
Soo haest hy maer ter deeg naeukeurig gaet bekijken
Dit wonder kleyn gebeent', en dees' verstorven lijken:

Die

Die (schoon men menighmael nauw 't opslag van
sijn oog'

Verweerdigt) niet te min ons wijzen na om hoog.

Laet staen dan noch den *Mensch*, die wonder *kleyne-
weereldt*,

Dat *proeffstuk* van Gods hand (dat boven *al* bepeerelt

De *kroone* van *sijn roem*) die *schetse* van Gods *beeldt*,

Waer in de *Godheyt* selfs, en als *sijn wesen*, speelt :

Schoon nu helaes ! soo seer door *sijnen Val* vervallen

an *sijn al ouden glans*, dat min als niet met allen

Sijn eerste *schoonheit* is, maer hy tot stof verdoemt,

Wat hy op *schoonheit* stoft, of op *sijn kragten* roemt.

Dit toont ons d'Heer van D y k, dien *geestigen Ont-
leder*,

Dat *schrander* verstant, met een geleerden veder

In dit *sijn deftigh Boeck*, dat wonder *meester-stuk*,

Van hem nu door de pers gegeven aen den druk,

als waer in hy't *Geraemt* van *Mensch*, en ook van *Die-
ren*,

Die op der aerde zijn, of in den Hemel swieren,

Mitsgaders haren aerd, *geswintheit* en *geswier*,

Soo *aerdigh* en soo net ons afmaelt op 't papier.

Dat 'k meyn dat *diergelijk* noch noit en is voor desen

in *Plaetwerk* oit gesien, of in een *Boek* gelezen,

Wat dat ook *Momi Rot* hier keft, of tegen bijt,

En desen lof misgunt dien *Peerel* onser tijt.

Dank zy dien vluggen *Geest*, en verder hem gebeden,

om in gelijke stof al verder te besteden

Sijn wel door knede *Breyn*, en *sijn geswinde pen*,

Wiens *weer-ga* in het land ik nauw *geswinder* ken.

ADRIANUS BROUWER.

T A F E L van 't
G E R A E M T E
van een
M E N S C H.

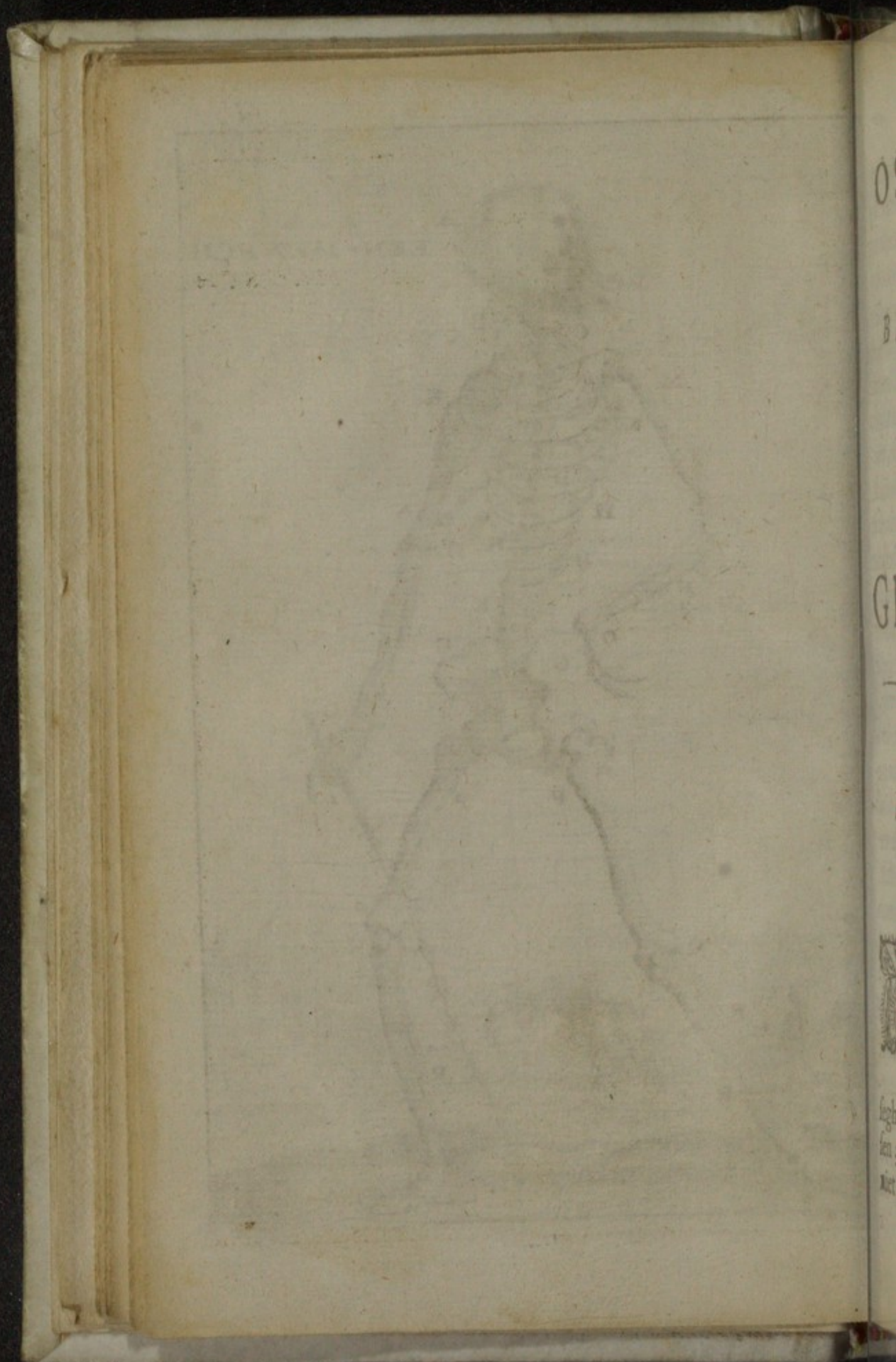
FIGUUR I.

- A. Het Hoofd, ofte Cranium met de Maxilla Superior, of borsenkack, bestaat uyt twintig of een-en-twintig beenen.
 B. De onderkack is een been, in Oude, maer in Jonge tot de seeren jaren toe, in twee gedeelt.
 C. De wervelbeenen van de Hals sijn seeren.
 D. De wervelbeenen van de Rugh bestaan uyt twaelf beenen.
 E. Der Lenden wervelbeenen sijn vijf in getal.
 F. Het Heylighbeen, heeft ses beenen, waer aen drie stuytbeentjes zyn.
 G. Het Becken bestaat uyt drie beenen.
 H. De Ribbens sijn in de Mannen en Vrouwen vier-en-twintig in getal, dat is aen elke sijde twaelf, alhoewel daer verscheyden van gesproocken wort.
 I. Het Borstbeen bevint men drie of vier beenen te hebben, en eyndig in de deegen wijze Cartilago, of kraackbeen.
 K. De Schouderbladen sijn twee in getal.
 L. Daer sijn oock twee sleutelbeenen.
 M. Het Schouderbeen is een been aen elke zijde.
 N. De Elleboogh bestaat uyt twee beenen aen elke zijde.
 O. De beenderen des geheelen Handts sijn seven-en-twintig in getal.
 P. Het Dyebeen bestaat in elke zijde een.
 Q. De Knieschijven sijn twee.
 R. Het kuyt en scheen been, aen elke zijde een.
 S. De beenderen des geheelen voets zyn negen-en-twintig in 't getal.
 Nu resteren noch soetbeentjes, die in de Handen en Voeten leggen, maer is noyt seker getal van geweest, soo Dock. S. Blanckaert getuygt, waerom die niet sullen aenroeren.

Soo dat dit Geraemte bestaat uyt twee hondert en
beenderen.

EEN~MENSCH

OSTEOLOGIA,
 Ofte Nauw-keurige
 BESCHRYVING
 DER
 DIEREN,
 En des zelfs
 GERAAMTEN.

I. HOOF-STUCK.

Van de Mensch , en des zelfs

GERAAMTE.

Ysidorus seght , de Heere heeft de
 mensche (gelijk geschreven staat)
 gemaakt van slijk der aerde , soo veel
 het lighaem aengaet , in het land
 van *Damascus* , waar van *Adam* ge-
 seght wort van roode aerde of aerdachtig te we-
 sen ; sijn lighaem was gemaekt onsterffelijck ;
 niet wegens de staat van sijn natuur , maar door
 A de

de vrye wil die God hem gaf. Want zijn onsterfelijkheyt soude blijven duuren, wanneer hy van de boom des levens niet en at, en machtig over alles wesen, nimmermeer sterven, soo hy niet en sondighde, om dat hy van de boom des levens soude afgeruckt worden, gelijk geschied is. *Niodorus* in 't boeck sijner waerheden, Cap. xi. het menschen lichaem, wort een lichaem tegen geseght, om dat het selve gestorven zijnde, verderft ende verrot. 't Is ellendigh en sterffelijk. Men noemt het vleesch; om dattet van vleesch zijn wesen heeft gekregen. Het vleesch bestaat uyt vier Elementen, (volgens de oude Philosophie) want de Aarde is in het vleesch, de Lucht in 't uyt en in-asemen, de vochtigheydt in 't bloed, en het vier in de warmte van het herte. Hier door bestaat de heele mensche, die soo heerlijk en treffelijk, boven andere dieren geschapen is van *Godt* almachtigh. 't Is waar, *Godt* en begeerde niet dat de mensch alleen soude wesen, heeft daerom den Egheten Staat ingestelt. Eerstelijck, om dat uyt de vereeniging van man en vrouw, dat menschelijck geslacht behouden en vermeerdert soude worden, gelijk *Mose* getuyght, Gen. 2. dat de *Heere Adam* een wijf heeft geschapen en haer gezegent, ja zelfs met haar gesproken, weest vruchtbaar en vermeerdert. Daerom heeft *Godt* haar beyde als aan makander gehuwt en gevoegt, op dat die vrouwe die vreughde mede soude deelachtigh wesen, en
gelijck

gelijk als tot gefelschap en huyshoudster, om de vreughde des eeuwigen Levens mede te genieten. Dit Houwelijck is oock geestelijck te verstaan, te weten, om mede Goddelijcke kinderen te telen. *Godt* heeft immers, als hy *Adam* geschapen hadde, geseydt: 't is niet goed dat de mensche alleen zy, daarom heeft hy hem een hulpe gemaakt, en een ribbe uyt de zijde van *Adam* genomen, en daer een Vrouwe van geschapen, terwijl hy sliep, en heeftse hem ver- toont. Dit is de wille *Godts* geweest, altijd na den val, Man en Vrouw aen malkanderen te verbinden, door den Echten staat, om alsoo alle onreynigheyt des herten, alle vleeschelijcke be- geerlijckheden, en goddeloose driften, onmati- ge lusten, (waer mede den mensch naderhand ellendigh besmet was) op 't hoogste te mijden.

David segt Ps. 51. hoewel hy in de selve stant van eerlijcke ouders gebooren was. Ick ben uyt sondigen zade gebooren, en mijn moeder heeft my in sonden ontfangen.

Job segt in sijn 14. Cap. wie kan die reyn maken die van onreynen zade ontfangen is.

Godt heeft de mensche na syn evenbeeldt ge- schapen, ja van de aerde gemaakt, een redelijke ziel en adem daer in, soo dat deselve van lijfen ziele t'samen is geset, met een opgeheven lig- haam na den Hemel altijd siende, om sijnen Schepper te loven. Hy heeft hem alleen met spraek begifticht, op dat hy, als kennisse het- bende,

bende, *Gods* weldaden eeuwigh ende altoos soude looven; en verkondigen, om sijn Heer en Schepper in alles te gehoorfamen.

Wanneer we nu eens des menschen leven van der jeughd aen, doorloopen; soo sullen wy bevinden datse bestaat in een seeckeren loop des levens, die door de constitutien, oft temperamenten des lichaems, by hem selven, en sonder eenigh accident aenkomende, een klare veranderinge bekomt. De bedaegtheyt des menschen wort doorgaens in vieren gedeelt: namentlijk, de kindsheit, de jeugdigheit, de manheyt, en den ouderdom. De kindsheit begint, wanneer men gebooren is, en duurt tot 16 a 17, ja wel tot achtien jaren toe; in dien tijdt zijn de kinderen heet van natuur, en vochtigh, om datse het beginsel van de generatie aldernaest zijn. De Jeugd neemt van die jaren een begin, tot de vier-en-twintigh of vijf-en-twintigh jaren toe, welcke seer matigh en getempert is, tusschen groote hitte ofte koude. De manheyt neemt sijn aenvangh van de vijf-en-twintigh jaren tot de vijf-en-dertigh toe, en deselve is heet en droogh, wegens haer eygen temperament, en daarom is de hitte der Manheyt wat doorsnijdende, die in de kindsheit als ongevoeligh was, om datter in de kinderen een bysondere vochtigheyt is, die naderhandt wegh drooght. Den Ouderdom wort verdeelt in twee deelen. Den eersten ouderdom begint van de vijf-en-dertigh jaren, tot de negen-

gen-en-veertigh toe. De tweede foorte des ouderdoms wort in dryen gedeelt, soo *Galenus* segt. De eerste, waar in de menschen noch een mannelijcke kracht hebben, 't welck die van de tweede foorte niet kunnen doen. Die, de welcke nu tot een derde foorte des ouderdoms gekomen zijn, die zijn onmachtigh om yet te doen, en worden met alderhande swakheden gequelt; ja komen weder tot kindsheit, waer van men seggen moet.

Bis Pueri Senes. De oude luyden zijn tweemael kinderen.

Wy achten mede noodigh eens onderscheydelijck te spreekken van de ziel des menschen, en van de beesten.

Het leven wort in dryen verdeelt, waer van de *Physici* de ziele drie dubbelt onderscheyden.

Een jeugdige in de Planten, een gevoelende in de Dieren, en een redelijcke in de menschen.

Voor-eerst moet men weten dat de beesten geen reedelijke ziel hebben, want onse gedachten zijn onsterffelijck, en onzichtbaar, anders souden de beesten mede onsterffelijck zijn. De ziele van de beesten en is niet anders, dan het uyt en in asemen, te weten, wind en lucht, en daarom is deselve sterffelijk, en niet anders als de beweginge des lichaems van 't levendige bloet. 't Geen dan in 't leven der beesten bestaet, wort gevoelt, gelijk een warme wind, en *spiritueel* in 't bloed. Dit is de ziele der beesten, door

welke geesten, en warme winden, het lichaam van de beesten zijn actien en werkingen krijgth. Levit. 15. staat, en wort driemaal geseght, de ziel van al het vleesch bestaat in 't bloed. Of schoon dat'er in veel beesten, veel treffelijcke leeden en gaven zijn, nochtans bestaet daer de ziele niet in, maer in het bewegende bloed, om dat de selve nergens anders plaatse heeft, noch voedsel kan toegevoeght worden, dan door de warmte des herts: gelijk mede staat, Deut. 23. Wacht u dat gy het bloed niet en eet, want haer bloed is voor haar ziel; en derhalven moet gy het vleesch met de ziel niet op-eeten. Dit sal van der beesten kennisse, of ziele, genoegh zijn, fullen ons derhalven keeren tot de redelijckheyt, welck uyt de ziele der menschen is voortkomende.

Plinius in sijn 12 Boeck, seght, de ziele des lijfs is leven, ende geen lichaam; sonder de ziel en kan het sich roeren noch bewegen.

Aristoteles in sijn eerste Boeck van de ziel: de ziel is de bewegingh des lichaams, daar van het lichaam kennis heeft, leeft, gevoelt, spreekt, beweeght, verroert ende gedreven word. Het lichaam is een instrument ende woonplaats der ziele.

Plato segt de ziele is een onlichamelijcke substantie, sich selven met het lichaam bewegende, ende met verstant begaeft.

Macrobius in 't eerste Boeck: der zielen oorspronck

spionck is uyt den Hemel van Godt.

Hierophilus en *Hippocrates* seggen dat de ziele der menschen in de herssens van 't hooft leyd.

De *Stoici*, dat de ziele des menschen in 't hert sit.

Empedocles seght dat de ziele des menschen, gelijk der beesten, sit in 't bloed.

Ovid. in sijn Transformatie, in 't 15 Boeck, seght, de zielen sterven nimmermeer.

Damascenus, de ziele is een eenvoudig levendigh, onlijffelijk, onzichtbaarlijk, onsterfelijk wesen, en de substantie van *Godt* het lichaam toegeëygent en ingegoten, daer door het lichaam leeft, voelt, begrijpt, gedenkt, verstaet, weet, verfinnet, raedslaeght en doet.

Augustinus van de ziele, dat sy is een vernuftigh, verstandigh, onlijffelijk, onzichtbaarlijk, geestelijk wesen, van *Godt* uyt niet geschapen, ende het lichaam om levendigh te maken, ende te regeeren, ingeplant, het welck een begin en geen eynde heeft.

De selve: als dat lichaam des menschen in sijn Moeders lijf geformeert is, en met aderen, lymaten, gebeenten, vleesch en bloed bereyd, dan giet hem *Godt* de ziele in, daer door hy terstond begint te leven, hem te roeren, ende te bewegen. Het welcke oock uyt de Spreucke *Moses* wel kan verstaen worden, daer hy seydt: Soo dat yemand een swangere Vrouwe misdoet, soo dat haer de vrucht (die gantsch geformeert is)

afgaat, die sal laten ziel om ziel; maar soo de vrucht noch niet haer volkomen forme heeft, soo sal men hem om geldt straffen. Daer mede bewijst *Moses*, dat de ziele den mensche wordt ingegoten, die oock by hem blijft tot den eynde. Indien nu de ziele den mensche wordt ingegoten, soo en ontfanght den mensche oock niet van sijn ouderen zaedt in de ontfanckenisse; maer datse van Godt geschapen wort, dat wijst ons den Propheet aen, daar hy spreekt; de Heere heeft de ziele des menschen in hem gemaect. Dit is van de redelijcke ziele.

Het is seecker dat de mensche tot een seekere lenghte wast, elck soo hoogh, als hem *Godt* verleent, en by *Godt* geteekent staet. Wanneer een mensch vijf jaren oud is, soo heeft hy de helft van sijn lenghte, seght *Aristoteles*, en yder mensche is soo langh als hy vademen kan.

Levinus Lemnius van de verborgentheden der nature, seght: welcke menschen soo gering opschieten, ende haest groot worden, leven selden langh; want wat ras opwast, dat verwast sijn sterckte, waer van het spreekwoordt is, dat haest komt haest vergaat; ende zijn gemeenlijck swack; daerom vallense oock te lichter, ende gaan haest weder onder.

De Keyser *Maximilianus* soude negen voeten langh geweest zijn.

Juvenal. Sat. 15. Homerus, de welke over de twee duysent jaren dood geweest is, heeft sich te
sijner

fijner tijdt beklagt, dat de wereld afging, en dat de menschen kleynder en onmachtiger wierden, alsse te vooren in de gulden tijdt geweest hadden.

Plinius. de *Pigmei*, in 't achterste van *India* woonende, zijn niet boven drie spannen lang.

By den vermaarden *A. Kircherus* werd verhaalt, dat in *Mauritanien* een lighaam gevonden is van 60 ellen langh, en in den Bergh *Erix*, te *Drepanum* (volgens 't verhael van *Boccatius*) een van 200 ellen. Soo dat *Goliath*, welcke $6\frac{1}{2}$ ellen was, hier een kind by geschenen heeft,

In het Eylandt *Creta* spleet een Bergh open, daer in vond men een mensche staan over eynde, die was seftien ellen lang, sommige meenen dat het *Orion* sou geweest zijn.

Het lichaem van *Orestus*, 't welck na sijn begravenisse weder opgehaelt is, soude (soo de Ouden daar van schrijven) seven ellen langh geweest zijn.

Den *Keyser Claudius* wierde uyt *Arabien* een man toegeschickt, genaemt *Gabbarus*, die was negen voeten ende negen vingeren langh.

Onder de *Keyser Augusto* leefden twee mannen, *Pusio* ende *Secundilla* genaemt, die was den eenen een halven voet langer als den *Gabbarus*.

Ten tijde des *Keyfers Augusti* was een dwergh te *Roomen*, met namen *Conopus*, die was maer twee voeten en een span langh. *Julia* des *Keyfers* Nichte, had de selve seer lief. Dat *Vrouken Andromeda*, dat van *Julia*, des *Keyfers* doch-

ter, vry gemaect was, en was mede niet langer.

Markus Varro schrijft van twee Roomsche edelmannekens, den eenen heet *Manio Maximo*, en den anderen *Markus Tullius*, dat dese elck maer twee ellen lanck waren.

Ick heb self een suster en broeder gesien, beyde niet langer dan twee ellens, ontrent veertigh jaren oud.

Daar zijn mede menschen, welcke monstreus geboren worden, dickwils twee aen malkander vast, rugh tegen rugh; andere wederom zijd' aen zijd', en niet meer hebbende als twee handen en voeten. Anno 1475. zijn in Italien gebooren twee meysjes, welckers ruggen aen malkander waren. 1550 is tot Parijs geweest een man welke een ander uyt sijn lijf had hangen. Siet hier van ook den geleerden *Bartholijn* in sijn observatien.

De Heer *Steph. Blankaart*, Med. Doctor tot Amsterdam, heeft twee tweelingen buik aan buik gesien tot tweemaal; het eene was in Waterland elders geboren, en het ander paar tot Leiden. Item heeft den selven Heer een tweeling gesien, die schamelheden en billen aen malkander hadden, want *è diametro* waren sy met de hoofden; daar d'eene sijn voeten hoorde, was het hooft, en soo van beyde. Niet lang geleden heeft hy oock een meisjen met een ongemeen groot hooft gesien, en andere meer te lang hier te verhalen.

Seba-

Sebastiaan Munter, heeft A°. 1416, twee dogters gezien, welcke alle beyde haar lighamen, geheel wel geformeert hadden, maer waren met de voorhoofden soo aen malkander vast, dat van geen konst der menschen konnen gescheyden worden.

Jovianus Pontanus schrijft, dat A°. 1529. een knechje is gezien geweest, dat vier beenen, ende vier armen hadde.

In Duytslandt is een man gebooren, welcke een monstreus hooft uyt sijn lijf had wassen; en leefde mede soo langh tot hy stierf.

A°. 1486. zijnder in den Pals by Heydelberg in een Dorp Rorbagh, twee tweelingen gebooren, welcke met de ruggen aen malkander vast waren, ende waren twee *Hermafroditen*.

Ick heb selfs gezien een man met vier beenen soo gebooren, welcke alsoo veerdigh by een leer konde oploopen, als yemant.

't Heught my mede gezien te hebben een man sonder beenen, welcke soo geboren was.

Tot Hoorn hebbe ick gezien twee kinderkens, welcke aen malkander vast waren, maer hadden vier armen en vier voeten onder haar twee.

Noch op die selfde plaetse een *Hermafrodite* een meysken zijnde van elf jaren.

Binnen Amsterdam is een persoon geweest, een *Hermafrodite* gaande als een soldaat, met een deegen op de zijd. Dog dese zijn meer vrouwen dan mannen: want om dat haar de *Clitoris* (dat is de

is de Kittelaar) wat verder uitgegroeit is, gelijkenen sy een mannen schamelheit te hebben: sy zijn warmer van natuur, en daarom gemeenelyk met een baard begiftigt. Het woord *Hermaphrodijs* is anders niet te seggen dan *Mercurius* en *Venus*: want *Hermes* is *Mercurius*, en *Aphrodite*, *Venus*. Sommige meinen dat *Adam* een *Hermaphrodijs* sou geweest hebben: dog die de onfeilbare H. Schriften leest, sal sulks anders bevinden, want *Adam* en *Eva* zijn twee onderscheide personen, welke buyten twijfel grooter zijn geweest als huiden.

In de buytenste paalen der wereld, wonen menigerley seldsame gestalten van menschen, oock van wonderlijcke natuuren, die by ons seer wonderbaerlijck souden schijnen, ja van veele ongelooffelijck geacht worden, gelijk men voortijds sonder twijfel wel luyden gevonden heeft, die niet en wilden gelooven datter gantsch swarte menschen waren, eer datse swarte Mooren hadden gesien. De natuur is alles mogelijk, die niet alleen menigerley gedieren, als Pauwen, Tygers, Panthers, met menigerley verwen verciert heeft, maer oock wonderlijcke, ende menigerhande soorten van menschen in de werelt gebracht; daerom die sulcks door haer eygen sinnelijckheyt niet kunnen gelooven, die moeten gedencken, dat des werelts ronde, met wonderlijcke gaven der naturen geciert is; het welcke mede te mercken is, aen de verscheydentheyt der

er spraecken, die daer in soo grooten menigh-
te hebben: is.

Siet van de swarte menschen de beschrijving
van *Nicolaus Pechlin*. Kircherus waagt van groe-
te menschen. In 't Eylandt *Ternate* seght men
en *Afrodito* roode menschen te zijn.

In ons aengesicht zijn ontrent thien of weynig
neer ledematen, nochtans sal den eenen den an-
ders be-deren soo gelijk niet wesen, dat men geen on-
wee onder-erscheyd sou kunnen merken.

Men seght datter in Indien volck woont, die
men *Pandoras* noemt, ende woonen meestendeel
in de daalen ende leeghten; die leven twee hon-
dert jaren, in haar jonckheyd hebben se wit hair,
ende in haar ouderdom wort het swart.

In *Aethiopien* vind men luyden welcke over de
acht ellen langh zijn, genaemt *Syrbote*, dese zijn
van de Mooren herkomstigh, die men *Nomades*
noemt, ende woonen tegen middernacht, aen de
vloed *Astupo*.

Agatarfides schrijft, niet wijd van de *Macroby*,
zijn eenige lieden die niet over de veertigh jaren
komen, haer vrouwen baren maar eens van haer
leven, haer spijs is sprinckhanen: dese zijn seer
veerdigh in 't loopen. *Elitarchus* ende *Mesasthenes*
noemen dese lieden *Mandoros*, ende seggen, hare
vrouwen baren in haer sevende jaar; ende als se
veertigh jaer oudt worden, soo zijn se seer oudt
en graeuw. By de *Calignis*, 't welck oock een
volck in India is, worden de Vrouwen in het
vijfde

vijfde jaer haers ouderdoms fwanger, en leve niet boven acht jaren.

Duris fchrijft dat sommige Indianen fich met de Dieren vermengen, daer van de half menschen half beesten voortkomen.

In 't achterfte van India, aen het geberghte woonen de *Pigmei Spichamei*, dese zijn niet over drie spannen langh, sy hebben een gefonde warme lucht, ende een land dat stadigh groen is. Tegen haer over na *midnacht* is een geberghte soo *Homerus* fchrijft, van daar sy van de kranen seer veel geplaeght worden: men seydt datse op de boomen en de tacken sitten, ende trecken alsoo in het voorjaer met groote hoopen aen de Zee, ende verderven alle de Kranen eyeren en jongen diese bekomen kunnen. Dese Krijgh duurt ontrent twee maenden. Haer hutten daerle in woonen, makense van leem, veeren en eyerschaln. *Aristoteles* fchrijft datse veel in holen en klippen woonen. Dog heden vindmense niet. In het Indische geberghte, tegen den opganck der Sonnen, daar is het landt dat men noemt het *Cartantulorum* landt; hier woonen de wilde Satyri; dit zijn seer snelle en rassche Creaturen, op vier en twee beenen loopende, gelijk een menschen gestalt; men kanse, om haar rassigheyt niet vangen, dan alsse heel oudt en kranck worden. Siet de Figuur by *N. Tulp*.

In de Wildernissen van *Africa* komen menschen gestaltenissen de lieden tegen, en verdwynen

en wederom als een water-blaes: 't welck ick ge-
 oof dat Duivels bedrogh is.

Philarchus melt, dat in het Eylandt *Pontho*
 en geslacht van menschen zijn, die men Thi-
 piers noemt, dese hebben in het eene oogh twee
 terren, en in het ander de figuur van een paert:
 dese en kunnen niet verdrinken, hoe diep dat se in
 t water getrocken worden.

Tegen de nedergang der Sonne, zijn in *India*
 menschen, die geen hooft noch hals hebben, de
 oogen staan in haar borst. Ik mein niet dat men
 die hedendaeghs vind.

In *Sicilia* hebben sommige menschen sulcke
 groote ooren, dat se het gantsche lijf daer mede
 bedecken kunnen: dese loopen seer snel, en heb-
 ben lange staerten als de honden.

Onder de Indianen, die men *Nomades* noemt,
 ouden, na het schrijven van *Magasthenis*, men-
 schen zijn sonder neus, met een effen aengesicht,
 n plaets van de neus twee kleyne gaetjes: som-
 mige onder dese hebben soo groote lippen, dat sy
 het geheele aengesicht daer mede kunnen bedec-
 ken. Item, sommige zijn sonder tonge, en we-
 ten malkander met wijsen hare meyninge te be-
 dieden.

By de Vloed *Ganges*, zijn menschen die niet
 eten; want sy hebben soo kleynen mondt, dat se
 door eenen stroohalm maer eenige dranck kunnen
 inkrijgen.

Tauron noemt een Volck *Choremendus*, 't welek
 oock

oock niet en spreekt, geven gelijkewel een afschrickelijck geluyd: sy zijn rouw van lichaem, hebben katte-oogen, en hondts tanden.

De *Sorite*, die door dat water *Arbis* van den Indianer gescheiden worden, weten mede van geen andere spyse, dan visschen, die trecken se met hare handen van malkaer, en drogen se in de Sonne, hier van backen se haer broodt, soo *Clitarchus* schrijft.

Daar is een Volk, *Menismi* genaemt, woonende twintig dagh-reysen van het Hooge Meyr, dat behelpt sich alleen met melck te eeten, van een Dier, *Cynocephalos* genaemt: dese Dieren weyden en voeden se aen; sy houden daer geen mannekens van, dan alleen soo veel als tot de generatie van nooden is.

De *Macrobie* en *Serii*, woonende aen den Berg *Atson* in *Aethiopiën*, eeten anders niet dan slangen-vleesch; daer men seyt, dat se in haer klederen ofte op het hooft, geen luyfen noch vloyen krijgen.

De *Scythen* zijn veel en menigerley geslacht, die menschen vleesch eten: die op geene zijde van den Vloed *Boristhenes* wonen, drincken uyt de herffen-pannen der menschen; en de afgestroopte vellen met haer gebruycken se tot borst-lappen ofte doecken, daer se de handen en monden aen wisschen.

Diodorus Siculus: in *Moorenlandt* zijn kortelieden, gantsch mager en koolswart, dese eten anders

anders geen spijs dan sprinckhanen , worden niet veel over de 40 jaren oudt , en sterven meestendeel aan de luyse-sieckte.

In oude tijden offerden de Francoysen menschen , wanneer se met eenige kranckheydt , of perijckel des doods bevangen waren , hoopende hare *Goden* daar mede te stillen ; hier toe holpen en rieden de *Druides* zijnde hare Oversten ende geleerden.

Herodotus 4 Cap. Melanchleni in *Scythia* , dragen t'samen swart , daer van sy oock den name hebben , sy eeten anders niet dan menschen vleesch.

De *Effidones* hebben dese manier , dat se haer ouderen dood met seer vroolijcke gesangen begaan ; sy slaan se en houwen se van malkanderen uyt voor wildpraet ; de hersenpannen laten se in goud beslaen , en gebruycken se voor drinckbekers ; dit is een van haer grootste Godtsdiensten.

Op den Bergh *Milo* , zijn menschen met omgekeerde hacken , ofte verssen , ende hebben aen elcke voet acht teenen.

Crates Pergamenus seght , dat de *Troglodite* die in het *Morenland* woonen , snelder loopen dan eenigh paerd.

Eudoxus schrijft , dat tegen middagh in *India* mannen zijn , die voeten hebben van een elle lanck , maar hare vrouwen hebben soo kleyne voeten , dat men se noemt *Strucopodes* , dat is te seggen , spanseer voeten.

By de Mooren, niet wijd van *Trogloditis*, foudede een geflacht van menfchen zijn, die men *Monoscelos* noemt, die hebben maar een breeden voet, daar op fy feer ras kunnen loopen en fpringen; defe noemt men mede *Sciaopodes*, daarom, om datfe in groote hitte op haren rugh op de aerde gaen liggen, en befchutten haar felve met de voet voor de hitte der Sonne.

In *India* woonen sommige menfchen in wateren, half menfch en half paerds gefaltentiffe, de vrouwen hebben baerden, tot op de borft, ende het hooft glat en fonder hooft.

In *Scythien*, in den dal des berghs *Timanus*, woonen woud menfchen, met omgekeerde voeten; defe zijn van ongelooflijke fnelligheyt, en loopen met de wilde Dieren, fy kunnen in geen ander locht leven; daarom en zijnfe niet onder den grooten *Alexander*, of andere Koninkrijcken. *Bethon*, die dit landt doorgereyft heeft, befchrijft dit alles feer pertinent.

Crates Pergamenus fchrijft, dat by het Meyr *Hellespontes* menfchen geweest zijn, die hy *Opfiogenes* noemt, de welcke met haren blooten handgreep den fteeck der flangen geheelt hebben, en konden het fenijn de menfchen uyt het lijf verdrijven, met het opleggen van hare handen.

Agatorchides feght, dat in *Africa* menfchen zijn geweest, die men na den Koninck *Phillo*, de *Pfiller* genoemt heeft; defe fouden een bysonde-

ren reuck over haer gehad hebben die de slangen doodelijck geweest is , daerom hebben dese een gebruyck gehad , soo haast als haer kinders gebooren waren , wierpen sy 't een van de alderfijnigste slangen voor ; daer by konden sy sien , of haer Vrouwen sich oock vroom gedragen hadden ; want als de kinders in gebruyck buyten haer geslacht gewonnen waren , soo en weeken de slangen niet : daer zijn veelderhande soorten van menschen , oock wijse en dwase , en gecken welcke de redelijcke kennis ontbeeren.

Daer zijn menschen die goet van natuur zijn ; daar zijnder ook die boos zijn : daar zijn milde en gierige ; ja soo veel menschen , soo veel sinnen ; den eenen speculeert hier op , den ander daar op ; 't geen den een kust sal d'ander slaen ; 't geen den eenen verwerpt , sal d'ander opnemen. De menschen swermen dagelijks als Byen door malkander , en leeft den eenen door den anderen , niet tegenstaande verscheyden soorten van menschen zijn , dewelke wijs zijnde , onbequaem zijn tot eenige koophandel , den eenen is te bot , den anderen al te wijs , den anderen al te goet ; een vierde al te boos ; soo dat tusschen mensch en mensch een groot onderscheyd is.

In 't Eyland *Borneo* werden menschen gevonden met honde hoofden en staarten.

TAFEL van 't
GERAEMTE
cens

P A E R D S.

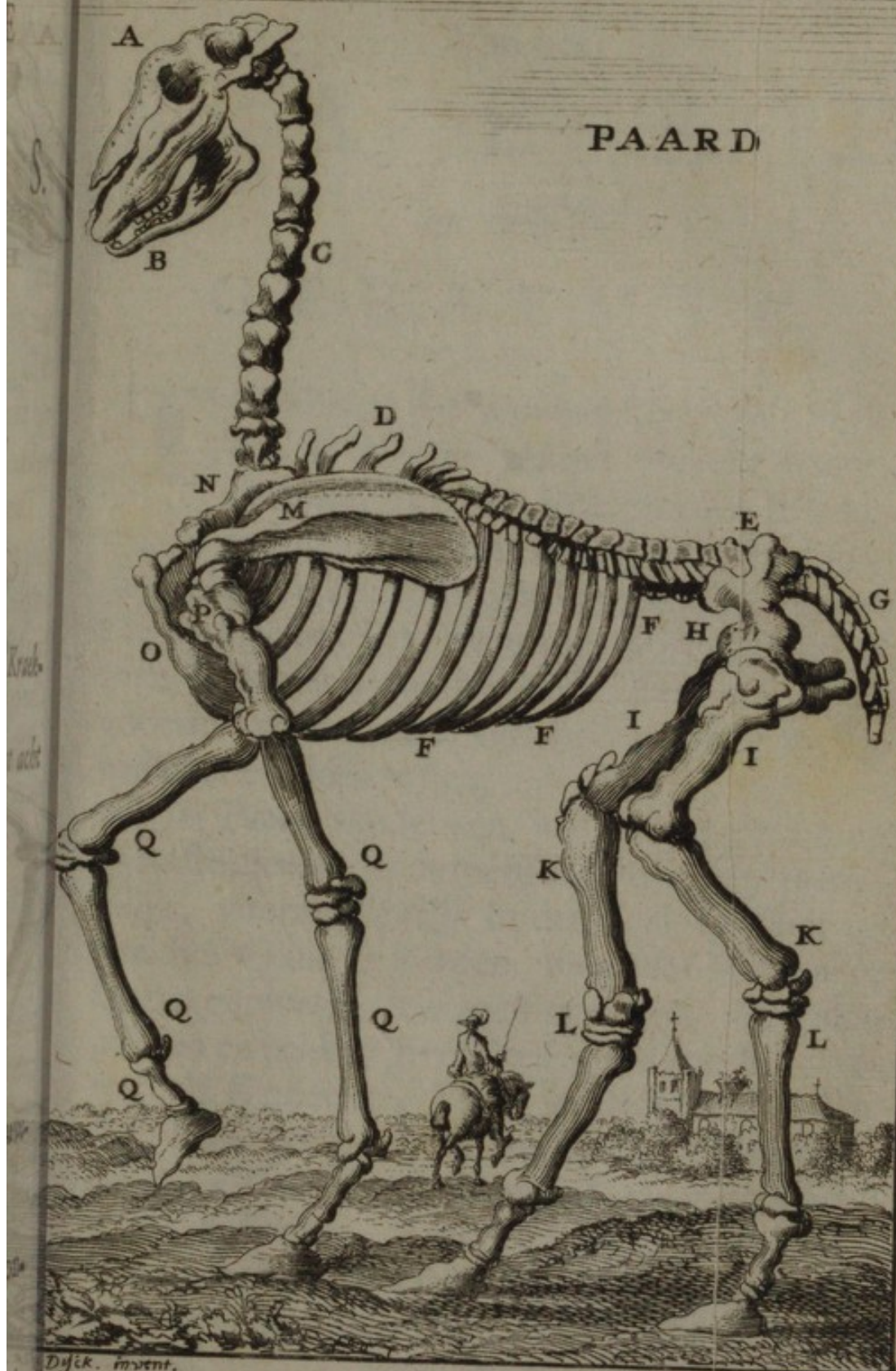
FIGUUR II.

- A. Het Hoofd bestaat uyt ses beenen.
- B. De Onderkaeck begriipt twee beenen.
- C. De Wervelbeenen van de hals, zijn ses.
- D. De Wervelbeenen van de rug acht.
- E. Deselve van de Lenden veertien.
- F. De Ribbens zijn acht en twintigh.
- G. De Staert bestaat uyt acht beenen.
- H. De schaambeenen zijn twee behalven het Kraek-been.
- I. De boven Dyen met de onderste bestaan uyt acht beenderen.
- K. De Kuytbeenen bestaan uyt sestien beenen.
- L. De Achter-pooten begriipen tien beenen.
- M. Daer zijn twee Schouderbladen.
- N. Oock twee Sleutelbeenen.
- O. Ecn Borstbeen bestaende uyt drie.
- P. De Neerhangselen aen de schouderbladen.
- Q. De Voor-beenen in 't geheel bestaan uyt ses en twintig beenen.

't Geraemte van het Paerd bestaat uyt hondert ses en veertig beenen.

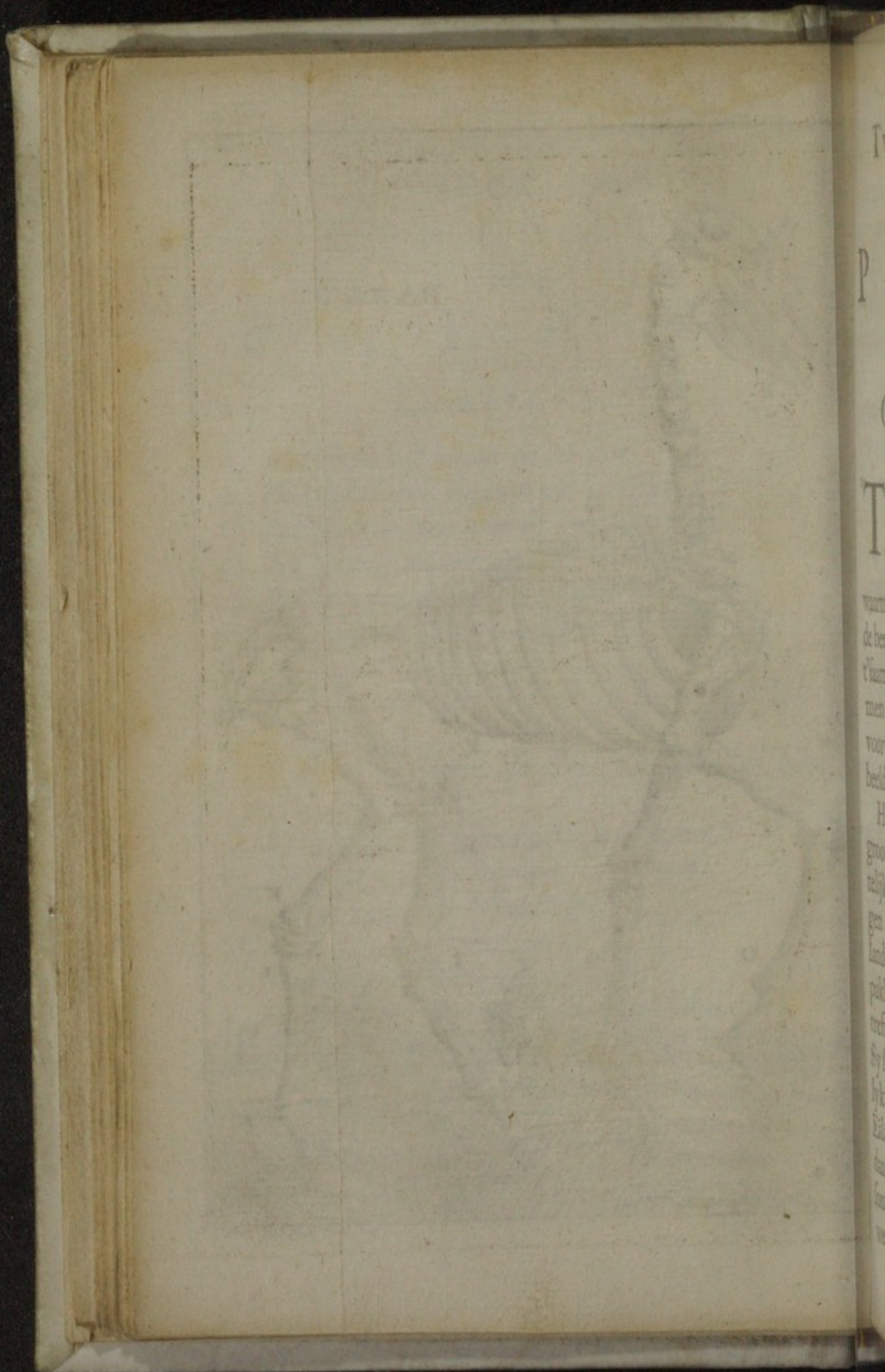
Tweede

PAARD

Dijk. invent.

van Luyken fecit.

Tweede HOOFD-STUK.

Van het

P A E R D

en deszelfs

GERAEEMTE.

T Is gebeurt dat wanneer *Christoffel Columbus* de nieuwe wairelt ontdekt hadde, de Spanjaarden op haar paarden te lande- waarts in reden: de *Americanen* nu de selve fiende beelden sig in dat de geen die op het paard saten t'saam met het selve vereenigt waren, even als men de *Hippocentauri* by ouds afbeelde. Waar voor dese volkeren seer verschrikt waren, sig inbeeldende Goden te sien.

Het Paard sijnde een van de genereuste en grootste dieren, is de menschen ook seer profytelijk, voornamentlijk in den oorloog, om tegen syn vyant te stryden. hier door werden de landen geploegt, 't Koren gemalen, alle lasten pakken en zakken getrokken: in 't kort hy overtreft de Kameelen, Esels, en alderlei jokossen. Sy syn seer verstandig en leerzaam, voornamentlyk die kleine soort, die men hier uit de *Gottise* Eilanden brengt. maar de groote die daar van daan komen zyn soo leerzaam niet. sy kennen besonderlyk hare meesters, en letten wel op syn werken.

Martius segt, dat wanneer een paerd het moedighst is, sal hy de kaeken gints en weder drijven, en blasen het schuym ter monden uyt, om dat, seght *Aristoteles* in de gins en weder drijvinge des hals en leeden de moedigheydt bestaat, en mede een teeken van kragt en sterckte beduyt.

Guicciardini in sijn 2. boeck, verhaalt dat de Franssen, en Italianen, de Paarden altijd mee ten oorlogh neemen, om datse bysonder kunnen vechten, met achter uytflaen, bijten, en springen, ja haer lichaem soo om en weder kunnen draaijen, dat niemant ontrent haar zig vertrouwen magh.

In den Oorlogh steekt hy sijn hairen van de hals en manen recht op, hy ruyscht, briescht, en spalkt de neusgaten wijdt open, hy smijt de aarde met de Pooten van malkaar, ja kan sich selven nauwlijks bedwingen; hy steekt de neus tegen de aarde aen, en slurpt de aarde in de smoel, hy kent sijn vyand, ja zelfs de stemme van sijn tegenpartye, en valt hem met een groote kracht en geweldt op 't lijf; hy vreest geen deegen, maar springt met geweld door de troepen heen, noch verschrikt van 't blasen der trompetten niet van sijn wederparty, noch voor pijlen, schietende lansen, noch blinckende schilden, dewijl hy de selve altemaal gewoon is. Wanneer hy sijn vyandt overwonnen heeft, sal de selve, (door hooghmoed) met voeten treden; maar
self

self overwonnen zijnde, treurt, voornamentlijk als hy jongh is, om dat in de ouderdom het bloed soo hitfigh noch furieus niet en is.

Geen dier is glorieuſer dan een Menſch, Paerd en Leeuw, om dat ſeen wonderlijk net in hare herſenen hebben, volgens *Willis* getuigenis. Een Paerd is ſeer hooghmoedigh, voornamentlijk als het met koſtelijke kleederen, of andere verçierſelen verçiert wordt. Dan word't gelijk als ontſtelt, ſteekt de ooren op, ſpalkt de neusgaten wijd open, en ſiet ſeer wildt. Alle Muſijck instrumenten, en geſangen, kunnen een Paerd byſonder beweegen, ja dickwils de tranen uytparſſen. Als het een trompet hoort, ſpringt van vreughde op, hy verſchrikt ſijn vyanden, en is niet vervaert, gaat de gewapende furieus tegemoet: hy is verhit, en word tot gramschap verwekt, voornamelijk als hy ſijn toom en andere behanghfelen ſoo verçiert ſiet.

De *Sybariten*, ſeght *Plinius*, pleegen hare Paerden in geſelſchappen op't geluydt van de Trompetten te leeren danſſen.

Wanneer de *Crotoniaten* haren vyandt ſouden ſlagh leveren, hebben ſy haar beſte Trompetten gebruykt, door welcke ſy des vyandts Paarden tot haar hebben gelokt, al ſpringende, en hebben ſoo hare eygen Heeren in het vyands, of *Crotoniaſch* Leger gebracht. Ontrent haar verſamelingh zijnde buyten gemeen furieus, ſoo dat men van geen beeſten ſoo weet, als een paerd

en fwijn. Sy zijn ontrent haar versamelinge als haer selven onmachtigh ; alle Paerden die daer ontrent zijn, soecken sy het leven te korten. Sy fullen een Ruyter daarom uyt den zadel werpen, en het Merry-paerd vervolgen. De wijfkens vermaken haar, wanneer se haer portuur sien, waar mede datse te doen gehad hebben.

Uyt de wellustigheyt van het Paerd is *Darius* Konink geworden, door het hinneken, om dat sijn Hengst, daer hy op sat, het Merry-paerd sagh en luchten daer hy mede te doen gehadt hadt.

Als de Merry-paerden fullen baaren, regten se haar op, en baren staende, 't geen andere beesten niet doen. Daer is een bysondere liefde tusschen de moeder en sijn jongen.

Een Paerd is menigerhande, en soo dickwils siekten onderworpen als een mensch, sy worden seer van de *Podagra*, of voet-euvel gequelt, den eenen kan den anderen bederven ; de Paerden die ontrent onse Huysen gebruyckt en gevoed worden, krijgen een ontsteeking in 't ingewand, de kramp, weedom des herts ; en wanneer haer iets schort, kunnen terstond niet pissen, of met groote moeyte.

Het Paerd vreest den Wolf. De Paerden, welcke sacht met een stok van een Vlier-boom geslagen worden, doet haer de ophouwende pisse overgaen. Een Merry-paert, wanneer sy een Wolven-hol met voeten getreden heeft, sal

sal traegh en luy van natuur worden.

Het hooft van een Merry-paerd in een tuyn op een stock gestoocken, verdrijft veel ongedierten.

Uyt de Heylige Schriftuur, fiet Psal. 39. v. 9. Exod. 14. v. 9. Deut. 17. v. 15. 2 Sam. 14. v. 1. 1 Reg. 22. v. 4. 2 Reg. 2. v. 11. Cant. 1. v. 9. Apoc. 6. v. 4. Apoc. 9. v. 16. waer men van Paerden spreekt.

Een Paerd is mede seer wercksaam, voornamentlijck als 'et van een brave stal komt.

Sy hebben een schurftachtige siekte onder haar geslacht, en komt boven op de hardigheit van de voeten, welck gewreeven zijnde, en met asijn gewasschen, terstont sal geneesen.

De voeten, of de calleuse deelen, zijn goetd voor de Phrenesie, en helpt de baringe.

Voor de schrophels van de Paarden zijn goed eenige blaartrekkende dingen in 't oor gestoken,

Bartholinus verhaelt, in een Tractaat van de Eenhoornen, dat 'er een sou geweest zijn, die uyt elck oor twee hoorns wieffen.

Van het Paerd van *Bucephalus* kond gy *Curtius* leesen.

Ook sult ge in *Homerus* en andere sien van het Trojaensche Paerd.

Sy wrijven met sout en salpeter de gewrichten, of met bladen van netel, en sullen begeerigh na een Merry-paerd worden.

Van een Ezel en een Paerd komt een Muyl. Het doode lichaam van een Paerd komen wespenn uit, dog dit is niet al te seker.

Het Paerd en is niet sonder gal, soo veele meynen, want sy heeft een gal-leyder van de lever tot de darmen.

De Keyser *Julius Dictator* heeft een Paerd gehad, 't welck niemand dan hem alleen daar wou laten opfitten; hy was aen de hoeven gestelt gelijk als menschen voeten, met teenen ende nagelen daer aen.

In *Silicia* vind men veele graven van paerden met schoone pylaeren opgericht, ende kostelijk gebouwt.

Als de Keyser *Licinius* sijn dochter wilde laten ombrengen van sijne Paerden, om dat sy het Christelijk geloove hadt aengenoomen, en niet en wilde verlaten, viel een van sijne Paerden tot hem aen, en verscheurden hem.

Als *Hippomanes* gewaar wierde, dat sijn dochter haer had laten verkrachten, liet hyse de Paerden voorwerpen, diese in kleyne stucken verscheurden.

In *Scythia* wort geen grooter pracht bedreven als met de Paerden te rijden.

Op eenen tijdt hadde de Konink van dat selve landt een kamp met de vyanden bestemt, daer van hy oock overwonnen wierde. Als nu den Overwinnaer tot hem aenquam, om hem te plunderen en uyt te trecken, soo quam sijn Paerd over den selven heenen, en bracht den plonderaar om 't leven met slaan en bijten.

De Paerden zijn soo leerfaem, dat de *Sybaniters*

op

op eenen tijdt alle hare Henghften, diefe in haren Ruyter-tocht hadden, lieten leeren, ende africhten, datfe na Heyrtrumpetten een dans wiften te maken, ende wiften veel andere kortswijlige fprongen te doen.

Men kan de Paerden mede leeren datfe het geluyt der Trompetten kunnen verftaan, ende weten in eenen flagh-orderingh te onderscheyden door 't geluyt der Trompetten, oft men treffen ofte rugh wijken fal. Wanneer datfe haren Heere verlielen, of dat hy uyt den Zadel gelicht wort, foo beklagen fy die ook op haar manier, en bedrijven een groot weenen en leetwefen.

D. Forer fchrijft te *Loſannen* heeft ingefien, als den Turck den tegenwoordigen Koninck van Vranckrijck eenige ſchoone ry-paerden vereerde, datter onder die ſelve een was, dat wifte door vermaanninge van de dienaars, op alle vier ſijn knyen te buygen, ende den man op te neemen, ſpringende dan ras met hem over eynd.

Textor: als *Maria*, Koningin van Engelandt, trouwde, was'er een Paerd in een Tournoy ſpel, dat ſich wonderlijk op veelerhande manieren voor de Koningin wift te neygen en te buygen, tot verwondering van alle aenſchouwers.

Accurſius, als den Keyſer *Julius* (drie dagen te vooren eer hy foo jammerlijk vermoort wierde) in ſijn Paerde-ftal quam, by ſijnen Teller, foo bevond hy die foo droevigh ſtil, ende verſlagen ſtaan, dat hy aen hem konde ſien, dat hy gelijk

een mensche bedroeft was, en de tranen uit sijn ooggen quamen.

Als de Koninck *Nicodemus* verflagen wierde, heeft sijn Paerd niet meer willen eeten, maar heeft sich self uytgehongert en dood gesmacht.

Philarchus schrijft, dat *Centaretus* van *Antiochus* verflagen wierde, en *Antiochus* op het Paerd van *Centaretus* sitten gaande, is terstont met hem op eenen hoogen bergh gelooopen, en heeft sich selven en *Antiochus* van boven neder geworpen.

De Tyran *Dionysius* is eens met sijn Paerd in een die moerasch gevallen, en is hy daer selfs weder uytgekomen, en het Paerd heeft sijn meester gevolght.

Sommige Paerden leven tot aen de vijftig jaren, maar de Merry-paerden worden soo oudt niet, na vijf jaren wassen se niet meer, en de henghsten na haer ses jaren.

Albertus schrijft, daar is een Ruyter geweest, die reed' met sijn Paerd in den Krijgh als het wel t'festigh jaren oudt was.

Abfyrthus seydt, de Paerden die harde sterke schenkels van jongs op hebben, die soud en acht of negen en twintigh jaar leven, maar die sachte en weeke schinkels niet hebben, soud en vier en twintigh jaar niet komen.

Daer zijn Paerden, dewelcke als van een ineetende kanker opgegeeten worden, gelijk ick selfs gesien heb, buyten Leyden, welcke rondom den mond, neus, ooggen, ooren, ende vier beenen,

men soo beset was dat 'et schrikkelijk was om aen te sien; had hy kunnen oprijfen en eeten, hy sou 't gedaen hebben, niet tegenstaende hy het dikwils onderleyde.

Daer zijn mede Paerden, welke haar eygen vleesch op-eeten, daerse maer inningh kunnen krijgen, gelijk ik mede selfs buyten de Stadt Amsterdam gesien heb, dewelke het vleesch van sijn halve dye been wel opgegeten had, en at noch smakelijk gras, en gingh alsoo op drie beenen voort.

De Moeder of Merry-paarden gaan met haar Veulens elf maenden, ende werpen in de twaelfte; in 't voorjaar, als dagh en nacht even lang zijn, magh men de Paarden by een laten komen, als se elk twee jaren oudt zijn, doch als de moeder paerden in 't derde jaar besprongen worden, soo brengen se veel beter en volkomender Veulens voort, sy blijven gemeenlijck vruchtbaar tot in 't veertighste jaer. Men seydt datter een Paerdt sou 75 jaren oudt geworden zijn.

De Vorsten in Persien hebben een raed beslo-ten, om door 't hinneken van een Paerd een Konink te maken, daar *Darius* Konink door geworden is.

Plinius het Merry paerd werpt sijn Veulen staende, en het bemint sijne jongen meer als een ander,

ander, welke terftont met de moeder over al gaant vry snel over wegh loopende, en fullen de moeder niet verlaten.

Tot Romen in de Renplaetsen, fiet men wonderlijke, en feltfame boetsen, hoe dat fich de Paerden op het vermanen van hare Heeren weten te fchikken, om prijs te winnen, en verftaan fig op alles, als offe menfchelijke kennis hadden.

De Keyfer *Claudius*, als op de Tournoy-plaets een Schouwel tot Roomen liet houden, foo zijn daer eenige witte Paerden geweest, dewelke als fy wat gelooopen hadden, den Voerman van de wagen wierpen, en liepen even fterk, als of fy wiften dat 'et een wedfpul was, en bleven aen 't eynde van de baen ftill ftanen, als of fy wilden seggen datfe nu ver genoegh waren.

Daer wordt gefeght, dat de Veulens als fe ter wereld komen, eenige fwartigheit aen haer voorhoofd hebben, en die dat op at, foude tot geyleyht ontfteeken worden, maer foo haest als het ter wereldt is gekomen, fal de moeder het terftond aflecken; en als de moeder fagh dat de Veulen dat quijt was, foudet nimmermeer laten fuygen.

Wanneer de Veulen fijn rechte Moeder verliest, foo nemen 't de andere Merry paerden aen, en voeden 't op.

De volckeren uit *Scythien* gebruyken de Mer-
y paerden liever in den Krijgh als de Hengften,
want die zijn van naturen datse in den vollen loop
konnen stallen, gelijk ons veele exempelen ver-
halen.

De Veulens konnen de eerste drie dagen, na
datse geworpen zijn, met den mond op d'aerde
niet komen. 't welk de land-boeren en de paarde-
okkers genoegsaam weten.

Hoe een Paerd lustiger is, hoe het meer drin-
ken wil. want hier door wert het verquikt, en
dat des te meer, wanneer men het selve somtyds
bier te drinken geeft.

Daer zijn Paerden (soo veele seggen) in Por-
tugaal, aen de Riviere *Tagus*, welke van de westen
wind soudent beswangert worden, en soudent de
Veulens niet langer leven als drie jaren, en wor-
den heel licht geworpen, maar men houdt het
voor een fabel. siet hier van *Virgilius* en andere
Autheuren die sulx bewaarheden.

Antonius Lucius, een Medicijn, verhaalt dat
de moeder paerden in sijn landt noch van de wind
bevrugt worden, maar 't geen sy ter wereldt
brengeng, is een ongeformeert ding, niet weten-
de waer 't nagelijkt. ik geloof, dat men sulx best
sou konnen vergelyken by een zuiger, oft *Mola*
genoemt.

Daer zijn Paerden welke *Thieldones* genaemt
worden; dese hebben een bysondere gang, en
draven niet gelijk andere Paerden, maer sy hac-
ken

ken en gaen op een tel, daer na men mede ander Paerden, en de Tellenaers natuurlijk op den drie slag kan leeren gaen.

De Paerden zijn mede veelderhande soorten van siekten onderworpen, gelijk de menschen voornamelijk met hoesten, kucchen, koude hooftsiekten, grimmen, grysen, krysen, en diergelijke sware Accidenten.

Mathiolus seght, als men de Paerden met sap van kurk bladeren bestrijkt, soo zijns bevrijdt van muggen en vliegen.

De selve seght bestrijkt de wonden der Paerden met het sap van vloy-kruyt, sy sullen altijd voor de vliegen bevrijdt zijn, of schoon de Son noch soo heetscheen, en dat 'et noch soo heeten Somen was.

Uyt het Boek der natuurlijke dingen leeft men dat de Paerden in alle gewesten van de werelt geboren werden, maar voornamelijk in *Scythia* en *Capadocia*, dese verblijden haar wanneer sy op een Hoorn hooren blasen: 't welk men hier te lande ook bevind, wanneer hy het trompet of de trommel hoort; want alle paarden verblyden sich wanneer zy maer op eenigh instrument hooren speelen.

De swarte Paerden, en die ros van couleur zijn, houd men voor de beste: de witte worden mede onder de beste gerekent, de andere houd men voor slechter soort.

Aristoteles seght een Henght en een Merry-paerd

Paerd beminnen ontrent haar versameling, makender ver boven andere beesten, ja boven de menschen. Wanneer de versameling is geschiedt, sal het Merry paerdt sich met de hengst soo niet meer willen vermengen, en als 't gebeurt dat sy het doen, ontfangen noch, 't welk in geen andere beesten soo is.

De versameling der Paerden en is soo hinderlijk niet dan van de Stieren.

De baringe der Paerden is gemakkelijker als andere Dieren.

Aristoteles seght een Paerdt heeft oogen van verscheyde coleuren, den eenen dickwils meer gekoleurt dan den anderen. Dese veranderinge is in de paerden als in de menschen.

't Is tegen de natuur van alle beesten, dat in de Paerden, als sy oudt worden, de tanden wit worden. In het hert van de Paerden en Koeyen bevindt men kleyne beentjes te wesen.

Den Vogel *Ibis* haat het Paart, en sijn stemme doet hem voor haar vluchten.

Dioscorides, het melk van een Paerd, versacht de buyck, en maeckt de mensch ontroert.

De Paerde mest gedroogt, en ingegeven, doet de bloedvloed ophouden.

Wanneer een Paerdt is neder gevallen, dat men niet en weet wat het let, soo sal men het onder de tonge, een stuksken van de wortel des vaaren kruyts *Filix* genoemd leggen, terstont sal't beginnen te stallen, en te misten, ende sal weder opstaan en genesen. Dit is een gewis experiment.

De Maen kruyden, noemt men in Italien *Ster-ra Cavallo*, om die oorfake, dat soo wanneer die Paerden in de weyde gaan, komt het somtijds datse op dit kruit treden, en dan vallen haer de Hoef-yseren af, alsoo die gene betuigen, die de aerdts van dit kruyd wonderlijker beschrijven, dat geeft men met honig de Paerden in. Wanneer de Paerden van den Zadel gedrukt zijn, soo sal men poeder van *Ostrucii* wortel daar in stroyen.

Wanneer men Koriander zaet, en koorn in water goot, en de Paerden daer van ingeeft, verdrijft de wormen van haer.

Strabo ende *Paulus Venetus*, schrijven, dat de menschen in *Scythia* en *Tartaria* het Paerde vleysch gebruiken om te eeten; sy maken van de Paerde-melk een drank, daer sy vet van worden.

Plinius 28 boek, 13 Cap. Paerde-mits tot asche gebrand, ende met water ingenomen, stopt den buykloop, dat selve doet mede des Paards Mage met warme wijn ingedronken. Paerde hair om de wratten gebonden, doetse afvallen; de
asche

affche van de Paerden tanden is een goede Medicijn, voor vervroosen voeten en teenen daar op gestreeken.

De lieden in Noorweegen neemen Paerde melk, of dat bloed, 't welk sy uit der Paerden aders laten, ende roeren daer in hirsch meel, en maken alsoo een bry, 't welk sy voor een kostelijck goed gericht houden.

Een Paerd heeft veertigh tanden, soo *Plinius* seght, waer van het 12 verliest, 'en als het dertig maenden oudt wordt, begint hy die te verwisselen, en verwisselt dan boven twee, en dan onder twee, daer na in 't ander jaar verliest het noch soo veel, als namelijck de vier naaste. In 't vijfde jaar verliest het maer twee, die wassen weder in 't feste; in 't sevende jaar heeft het al de tanden die het krijgen sal, dewelke sy ook dan niet meer verwisselen als te vooren, maar soo men een Hengst-paerd ruynt, of uitsnijt eer het verwisselt heeft, of begint te verwisselen, soo en sullen hem de tanden daer na niet uytvallen.

Veele willen dat de Gal van de Paerden aen de Endel-darm hangt.

Camerarius segt, wanneer de Paerden van arbeid vermoeyt, of vol hitte en sweet zijn, soo en sal men se terstont daar op niet te eeten of te drincken geven, of moeten haar eerst wel verblasen en verhaalt hebben.

Als de Paerden grindigh zijn, sal menſe waffen met water daer kik-vorſſchen in gefoden zijn.

Daer wort verhaelt, wanneer men de Paerden de groote ſtoktand van een wolf aenhangt, ſoo moet men die met rennen niet licht moede maken, ofte niet overrijden.

In *India* zijn kleyne Paerdjes in de boſſchen, welke van de Portugiſſen over hondert jaren aldaar gelet zijn, en nu ſoo in 't wilt leven; wanneerſe deſelve ſullen vangen, jagenſe die tot de hals toe in een gracht, en dan komen de Jagers met touwen, en wetenſe ſoo te krijgen.

Wanneer de verſche Paerde meſt, ſeght *Ariſtoteles*, geëvaporeert wierde, en op de buyk van een vrouw (dewelke een doode vrucht by haar had) geleght, ſoude deſelve afdrijven.

Æſculapius, de melk van een Merry-paerd gedronken, is goetd voor de *obſtructio* des Lijfmoeders, en verdrijft verſcheyde ongevallen; de kaes daer van gemaakt, veroorſaekt ſnijdinge des buyks.

De Paerde meſt gedrooght, doet de vloed der ooren ophouden, en ſtelt alle ſmerten.

Avicenna, het bloed der Paerden heeft een verrottende natuur.

De Melck der Paerden, en der Cameelen, is waterachtigh, en versacht den buyk.

Heel anders is de natuur der Muylen als der Paerden, niet tegenstaande datse van een Ezel en moeder Paerd afkomen. Wanneer het Moeder paert ontfangen heeft, worden de Muylen om de twaelfde Maend geworpen; haar ooren en kop hebbense van den Ezel, welke van een Paerd mede onderscheydelijk is. Haer aerd is mede anders. Voorts zijn alle Ledematen ontrent als van een Paerd.

't Is wonder dat het eene Paerd is ingeschapen soo snel te loopen by het ander; doch het is onder de menschen, en alle beesten oock soo.

TAFEL van 't
GERAEMTE
van een
K A M E E L.

FIGUUR III.

- A. Het Hoofd bestaat uyt seven beenen.
- B. De Onderkaeck begrijpt twee beenen.
- C. De Hals bestaet uyt sestiën wervel-beenen.
- D. De Rugge is achtiën, waer vander elf doornachtige uytsteecksels hebben.
- E. De Lendenen bestaen uyt sestiën beenen.
- F. Het Becken met sijn aenhanghselen bestaet uyt sestiën beenen.
- G. De Staert wordt geformeert uyt vijftiën beenen.
- H. Twee Schouderbladen.
- I. Een Borstbeen bestaende uyt vier beenen.
- K. De Schouderbeenen met haer Aenhanghselen, bestaende uyt ses beenen.
- L. De Onder-beenen bestaen uyt sestiën.
- M. De Ribbens zijn twee en dertigh in getal.
- N. De Dyen met haer Aenhanghsels bestaen uyt tien beenen.
- O. De Kuyt-beenen met de Pooten bestaen uyt twaelf beenderen.

Soo dat dit Geraemte bestaat uyt hondert en tseftig beenen.

Derde

KAMEEL

Dijck. Invent.

van Luyken fecit.

Der

K

G

D

Puer

Ma

gesp

men

die

met

pel

de

keel

soot

S

D

rijs

buys

rijs

D

Al

Dérde H O O F T - S T U K.

Van de

K A M E E L,

en desfelfs

G E R A A M T E.

DE *Kameel* is groot en hoogh, weerachtig, teder van hooft, rosachtigh van couleur, hart van vel, kuyfch van manieren, de Paerden feer gelijk.

Matth. 23. v. 24. wordt wegen de Kameelen gefproken, van die gene, welke de geboden der menfchen, meer dan Gods geboden onderhielden, die als een mugge uytspouwende, en een Kameel doorfwelgen. Men kan hier mede een exempel af maken op die gene, dewelke de wijn met de mugge wegh gieten, om defelve niet in de keel te krijgen, maar wel een geheele Kameel, foo te seggen, doorflocken.

Siet mede *Matth. 19. v. 24.*

De Kameel is mede een feer fterk beeft: *Aristoteles* feght, dat de Kameel dit alleen heeft, buyten andere beeften, dat hy een bult op fijn rugh draeght.

De Kameelen worden gevonden in Arabien en Afien; en in Arabien wordenfe gevonden met

twee bulten , dewelke men Drommedariffen noemt, maer de andere hebben maer een bult : dese zijn alleen om proviande en noodtsaecklijckheden in den Oorlogh te brengen ; en op dat sy des te sterker en zediger souden zijn, worden sy gecastreert.

Een frissche en gesonde Kameel kan 1000 ponden swaerte, andere 700 bequaem dragen : wanneer deselve siek is, nemen sijn krachten seer af, maer niet meer als dat hy doorgaens noch wel 100 ponden opbeuren kan ; waer van het spreekwoord is : Een schurft Kameel draeght meer, dan de meeste Esels. Neemt mede een exempel , dat veel oude luyden haer dickmael veel beter kunnen redden, als de jonge, welke mede al frisch en gesont zijn.

Wanneer sy haer lading sullen opnemen, gaen sy leggen, en laten haer aen alle kanten opvullen, en gaen vreedsaem met haer last voort.

Sy hebben een gewoonte de knyschijven (wanneer sy sullen leggen gaen) tegen malkander aen te buygen, op dat haer Hoeder des te beter de last daer op soude kunnen leggen.

Nimmermeer sullen sy meer nemen als haer gewoone last, of als haar krachten vermogen.

Sy zijn snelle dieren, om datse wijdt geweydt worden ; voornamentlijk die, welke kleynder zijn, en tot lasten onbequaem te dragen: maer men seght, dat dese wel 25 Duytse mylen op een dagh kunnen gaen. Nooyt sullense meer van selfs

selfs gaen, dan haer gewoone daghreyfe: wanneer datse niet meer voort willen, sal mense met een slaen, vervaringen, noch dreygementen voort krygen, maer dickwils met soet speelen of ngen volgensse dat geluydt. Sy zijn seer warm van natuur, waer door datse doorgaens seer mager zijn, en smal van zijden, om dat door die sterke warmte de spijsse terstondt gekoockt wordt. Haer melk wordt, buyten der vrouwen, voor de beste gehouden. Wanneer het een weynigh kout, zijn sy seer onpatientigh.

Sy sullen haer nimmermeer met spyse overladen, maer zijn met een weynigh te vreden.

Wanneer sy willen drincken, sullen sy nooyt schoon water proeven, maer maken 't eerst met haer pooten troebel, 't geen de Elephanten en andere dieren doen.

Sy kunnen sich vier dagen van dorst onthouden; maer gedwongen zijnde, wel vijftien dagen.

Men vind in Lybia Kameelen, welke gras eten; en wanneer het gras van den dauw bevocht is, hebben sy het veel liever, en drincken nimmermeer.

Sy hebben verscheide pensen, gelijk de offen en koeyen.

Nimmermeer sullen sy in 't openbaer versamen, noch in 't gesicht van eenige menschen, maar zijn altijdt afgesondert, en in eenzaamheyt; en op die plaets daerse eenmael versamelt hebben, sullen die altijdt weder soeken. Ten tijde als sy

jachtigh zijn, zijns seer wreedt, en laten niemandt by haer komen, dan haren Harder: wanneer de Harders dan straf geweest zijn, en haer geslagen hebben, sullense dat wel gedenken, en weder wreedt tegen haar zijn. Sy zijn kuyfch van natuur; nimmermeer sal het manneken met sijn moeder of suster willen te doen hebben, of schoon dat mense by malkander floot.

Aristoteles verhaelt een exempel, dat men een manneken van een Kamel met groot geweld wilde met sijn moeder doen versamelen, maer soo haest hy het gewaer wierdt, dat het sijn moeder was, is toornigh geworden, en heeft den leyder aen een kant gemaeckt.

Sy hebben geen hoorns noch tanden, maer aen wederzijden kaken.

Sy hebben vleeschachtige voeten, gelijk de gansen, daerom worden haer dickwils soolen onder de voeten geleydt; sy wasschen ook dikwils deselve. De Podagra en schurftheyt quellen haer seer, waer door datse dikwils komen te sterven.

Men seght datse geen gal hebben, maer een galachtige vochtigheyt hier en daer door het bloed in de aders haer verspreyt; hier door is 't datse seer langmoedigh zijn, dewijl de galle niet op een plaets by malkander sit.

Het danffen kan men haer seer qualijk leeren; waer van het spreekwoordt komt: Hy is tot de zaeck soo bequaem, als een kameel tot danffen.

Julius Scaliger beschrijft een manier van haer

te

te leeren danffen; te weten, men fal een jong op een plaets besluyten daer een kachel is, en dat op de warmfte van den somer, dan fal men buyten de plaets eenige speel-lieden gereedt hebben, welke op trompetten, schalmeyen en andere instrumenten fullen speelen; wanneer sy dat geluyd hoort, sal sijn voeten, door de aendringende warmte, geurigh oplichten, en buyten de kamer zijnde, wanneer hy dan weder die instrumenten hoort, sal het sijn actien na het danffen stellen.

Wanneer daer een op stal sieck wordt, fullen sy alle met die sieckte besmet worden, en haar van pijnse onthouden, oock haar alle gelaten medelijden met de swackste te hebben.

De Kameelen zijn de Paerden seer ongelijck.

In Oost-Indien wordense by geheele troepen geweyt, alwaer sy de jock-dragende haar plaets vervullen.

De Historien getuygen, dat men eertijds een geheele Kameel, gelijk andere kleyne beesten, en 't spit plagh te braden; gelijk men nu in onse tijden (omtrent Grooten) geheele Offen braed.

Levit. 11. wordt hy getelt onder de onreynen: want nooyt fullen de Joden Kamelen-leesch eten.

Den Evangelist *Mattheus* seght, dat Johannes den Dooper klederen had van kemels-hayr.

In dese Nederlanden zijn over eenige jaren twee Dromedariffen te sien geweest, waren van verwe als een hert, wel negen voeten hoogh, boven op de

de rug hadden fy twee quabben vleesch, elc ontrent een voet breedt, met een ronde kant: de quabben hingen altijd van boven de rug als daerse vast waren, over de reghter zijde; men kondeſe wel over eynde ſetten, maer vielen ſtraks weder over: ſy hadden lange halſen, en voor de reſt alſeen Kameel, maer haer generende leden ſtonden verkeert, dat is na achter toe.

Anno 1643 is tot *Amſterdam* een tweebultige Kameel geweest, de welcke ontrent acht voeten hoogh was, de bulten ſcheenen zenuwachtig vleesch te weſen; hy hadde hayr aen den hals en knyen dat heel ſacht was, een lange hals, de verwe als een hert.

Men ſeght als een Kameel geladen ſal worden, ſoo knielt hy neder, en als hy gevoelt dat hy ſijn gewoonlijcken laſt op heeft, ('t welk is ontrent 700 Italiaenſe ponden) dan rijſt hy, en wil niet meer hebben.

Diodorus Siculus verhaalt, dat de lieden in Phoenicien alle vijf jaren offerhande deden met vette Kameelen; ſiet hier van in ſijn derde boeck, cap. 18.

Procopius ſchrijft van de Wandalifche Oorlogen, dat'er een deel Kameelen waren, dewelcke door hare ſchrickelijcke ſtemmen, en afgrijselijck geſicht, de Paerden ſoo ſeer verſchrikten, dat ſy na den toom niet luyſteren wilden, haer eygen Armade in onordening brachten: de O-verſte ſiende ſijn Armade in perijkel ſtaen, is de

Kameelen met vijf hondert Voet knechten te keer
gekomen, veel doodende, en de andere vluch-
tende met het volck dat 'er by was, zijn alsoo in
het midden van des Vyandts Leger ingebrooken,
en behielden de victorie.

Xenophon verhaelt, dat in den slag van Croe-
sus tegen Cyrus, de Kameelen de Paerden van
Croesus soo seer door haer gebeerden verschrickt
hadden, dat syse altemael den rugge toe keerden,
en nergens na luisterden: maer op een ander plaets
seght hy, dat de Kameelen nergens bequamer
zijn, dan om lasten te dragen te dragen; in den
Oorlogh is men gewoon, seght hy, op yder Ka-
meel twee Schutters te setten.

Daer zijn tweederhande Kameelen, Baetriaen-
sche en Arabische, en worden in alle Landen te-
gen 't Oosten geweyd, gelijk andere kudde bee-
sten.

De Baetriaansche Kamelen zijn gebult met twee
heuvelen op den rugge, en worden genoemd Dro-
medarissen; en de Arabische hebben maer een heu-
vel op den rugge, en worden genoemd Kameelen,
en hebben mede een hooghte onder aen de borst,
daerse op leunen, alsoe neder leggen willen.

Daer is een manier uytgevonden, dat men de
wijf kens uyt snijdt, die men tot den krijgh gebruy-
ken wil, want sy worden stercker alsoe geen jon-
gen meer voeden.

Dese beyde geslachten hebben boven geen tan-
den, gelijk mede de Ossen, men gebruycktse in
hare

hare landen in plaets van Paerden, om allerle
waeren op te voeren, en om in den krijgh op te
rijden.

Dit Dier eet mede houtachtige en doornach-
tige spyse, die ook verscheyden pensen heeft
hier onder is mede den Kameel gereeckent.

Avicenna merckt aan, dat het kameelen-vleesch
pissen verweckt: het vet dat in de bulten is, ver-
sacht de ambeyen.

De herffenen van een Kameel gedrooght, en
met azijn gedroncken, is goet voor de stuipen.

Waer voor dat het bloedt mede goet is. Na de
suyveringe der maendtstonden gedroncken, helpt
de verstoptheyt, en doet de moeder ontlasten.

De melck der Kameelen is seer subtiyl en water-
achtigh, daer is mede een soutachtigheyt in, om
datse bysonder graegh zuring, of *Acetosa* eten,
en dat maect seer goede melck: men seght dat hy
de spyse seer langsaem koockt in de maegh, in
de bovenste pens. Hy siet in 't eten geen stop-
pelen noch stekelen aen.

De pisse van de Kameelen is seer dienstigh
voor de waterfuchtige; sy is mede seer goet voor
de stanck der neusgaten; hy opent de verstop-
theyt van de milte, en suyvert alle schilferen des
hoofts.

Dioscorides meint, dat der Kameelen mest ge-
drooght, met witten honig gemengt, en op swel-
len en buylen geleydt, maect deselve gesont, en
suyvert alle wonden.

Haly,

Haly verhaalt, dat het bloedt van de Kameelen
africafeert, de Roode loop ftopt.

De melck is mede feer goet voor ymant die fe-
yn gedroncken heeft.

Plinius fegt, dat de meft der Kameelen fuyvert
in de wratten verdrijft: hy doet het neus-bloeden
phouden.

Sijn gal geeft oock defelve kracht, als fe met
dick ingenomen wordt.

Sijn ftaert gedrooght, ende in dranck ge-
ruyckt, verfacht de verftoptheyt des buycks.

Defer dieren meft tot afch gebrand, en met oly
engestreecken, foudē kruysch-hayr maken, en
den Rooden loop verdryven.

Sijn pis gebruycken de Volders; men foudē het
mede kunnen gebruycken voor open fweeren en
waterfucht.

In het Boeck der Natuurlijke dingen leeft men,
at de Kameel een lelijk Dier is, bultachtig, met
en lange hals, dickachtige kniefchijven, een lang-
me gang, en terwijl hy voort gaet, fal hy nooyt
e voeten tegen malkander aenwrijven.

De Kameel is mede een onreyn dier, om dat
e klauwen van fijn voeten niet gedeelt zijn.

Suyvere waters fullen fy vlieden; modderige
in troebele drinckenfe, om haer fpyfe wel te ver-
teeren. Alle element, hoe daer meer onder ver-
mengt is, hoe het meerder voedsel geeft, contra-
y is't met de Kameel.

Deze dieren krijgen mede fchurftheyt en Podē-
gra,

gra, van dewelcke sy lichtelijck komen te sterven. Sy veranderen niet van voeten, maer den daer groote pijn aen, wanneer moeilijck en harde wegen moeten gaen. Garste kunnen haestelijck opeeten, en weten dat soo gaende herkaeuwen; andere sullen haer, soo lang sy gaen daer van abstinenceeren.

Aristoteles. De Kameelen zijn dieren, gelijk of sy hoorns hadden, om dat haer buyck die, dewelcke hoornen dragen, gelijk is.

En om dat haer spyse doornachtige steeckelen zijn, moet haer tong noodtsaeckelijck vleeschachtigh wesen, om de hardigheyt van 't verhemelte van de mondt. Sy gebruycken het verhemelte als andere beesten de tanden.

De Kameel heeft geen distincte gal, maer in kleyne adertjes verborgen.

Solinus: De wijfkens van de Kameelen worden tot den Oorlogh bereydt; men seght datse veel stercker zijn, wanneer sy gecastreert worden. Wanneer men de Kameelen tot den strijd bereydt, worden sy gecastreert, om datse niet vet sullen werden.

De Kameel is lustiger dan een Paerd in 't gaen, om dat hy veel wijder stappen geeft.

Vegetius van de dingen des Oorloghs, in 't derde de boeck, verhaelt, dat een kleyne hoop volckse de Kameelen in slagghorden in oude tijden hebbende gebracht. Wanneer sy op een sandtgrondt moogen gaen, haer dat seer aengenaem: een kleyachtige

kleyachtige grondt; wanneer die opdroogt, valt haer seer lastigh, dewijl dat stuyven in de oogen haer confuys maekt. Ontrent de tijdt harer versamelinghe, sullen sy altijd eensame plaetsen soeken, en zijn dan bysonder boos; wanneer daer menschen ontrent komen, soeken sy deselve te quetsen. Sy zijn dan heele dagen aen 't loopen.

De Kameel gaet een jaer swanger, gebaert hebbende, false weer een jaer wachten, en brengt dan een jongh voor den dagh, gelijk de Elephant, en het Paerd, en alle dieren dewelke een sool aen de voeten dragen.

Men seght dat de Kameelen hondert jaar leven. Dit beest is de natuur ingeschapen als den Elephant. Met haar rassigheit zijnse de Paerden gelijk, sy willen niet meer als haar behoorlijken last dragen, en gaen ook niet boven haer gewoone dagh reysen: sy hebben gestadigh een aengebooren aerdt tegen de Paerden; men kanse vier dagen houden sonder drincken; sy stampen met de voeten in 't water alsse drincken, en maken 't troubel, want sy willen geen klaer water drincken, en dan drinkense voor den tegenwoordigen en toekomenden dorst. Gelijk veele historien dat betuigen.

Albertus segt, de Kameel is een ongeformeert dier, met twee groote heuvels op de rugge, en heeft lange beenen, in den ganck sal het selden aenstooten; doch hy kan op ongelijcke wegen niet langhduurig gaen, om de sachtigheit syner voeten, daerse geen hoorn onder hebben, daer-

om maectt menſe ſonderlinge ſchoenen, van dick, ſterck en hard leer, op datſe ſoo te ongevoelijcker de rouwe harde wegen ſoude konner wandelen: Gerſt is de aengenaemſte ſpijſe voor haer, de welcke ſy ſnel inflocken, ende den gantſchen nacht daer over knauwen. Als'er een van de Kameelen op de ſtal ſtaat, die niet eeten en magh, ſoo eeten ſy geen van allen, gelijk offe uyt medelijden van dien de ſpijſe derven wilden. Sonder de Vrouwen melk en fou'er geen ſoeter melk gevonden worden, als van 't Kameel dier, het welk altijd melk geeft tot dat 'et weer ontfanght.

Sijn herſſenen gedrooght, en met edick ingenomen, ſoude de vallende ſiekte verdrijven.

Matth 19. Deſe plaets meynen de Geleerden dat een Poort te Jeruſalem is geweest, door welke geen Kameel konde paſſeeren. Dit wort mede verſtaan van een kabel. Van haer melk maectt men Parmeſaen. Het leer van de bulten is ſegreyn, in welk men boeken bind; uyt het hayr werden greynen, en knopen gemaectt.

De Kameelen zijn vreesachtig voor de Paerden. De Sagarenſen hebben de gewoonte, alle jaren voor Minerva een wreede Kamelen ſtrijdt aen te richten.

Leeſt in de H. Schriftuur *Deut. 14. 7. Gen. 32. v. 8. aldaer 24. v. 19. noch op die plaats Gen. 24. v. 10. alwaer men van de ſelve ſpreekt.*

Der Kameelen melk en vleeſch is ſeer aangenaam, de melk wort met water gemengt, en ſoo gedroncken.

De

De Kameel herknaeuwt mede: van het mannelijke lidt worden bogen gemaakt.

Hy heeft ook onder aen den buyk twee mammen met vier tepels versien, gelijk de Koe.

Der Kamelen herffenen gerooft, en met asijn gemengt, segt men is seer goet tegen de vallende siekte. Ook de Gal met honigh ingenomen tegen de keel.

De mest tot asch gemaect, doet het hayr krullen: de borstels uyt den baert genesen de quarteyn. Sy brengen maer een jong voort, gelijk andere groote dieren, en hoe deselve grooter zijn, hoe minder baren en beswangert worden.

Men seydt datse geen gal hebben, doch evenwel een Gal-leyder van de Lever gelijk de Paerden. Van de mest een pap gemaakt, stilt de inwendige pijn, en wanneer het selve met Medecijnen gedronken word, is goed voor de duyfeling des hoofts.

Het hair word op veel plaetsen gebruykt; men seght datse heel kleyn van milt zijn, en groot van Lever, aen de welcke geen gal-blaes gevonden wordt; haer ander ingewand is ontrent als der Offen, uytgesondert den hals, de welcke veel langer en subtiijlder is, de staert is oock soo.

Ick heb selfs gesien dat men een Kameel kan gewennen rontom te gaen als in een grutmeulen. sijn meester nam hem by 't hooft, en draeyde sijn arm rondt, 't geen hy terstont vatte, en wist dat hy sijn Leeringh in 't werck moste stellen. Men gebruycktse in andere landen, als men hier de paerden doet.

Sy sullen haer meester over al in nootd by staan, ja haer leven voor hem laten, wanneer op de wegh zijnde, eenige hem geweldt wilden aendoen.

Wanneerse vechten, bijtense tegen malkander, en slaen met de pooten als de paerden: alsse een weynigh gevochten hebben, zijnse schrickelijck boos, en ontsien niemant niet, daerom zijn de hoeders soo wijs, datse doorgaens op die tijdt haer daer van daen sullen maken. In tegendeel zijnse wederom soo goetd, datse haer alles laten doen, voornamentlijck van haer hoeders.

Sy hebben haer voortteelende partyen achterwaerts hangen, en versamelen soo met malkander. Daer is een soort van Kameelen welke men Kameel-paerden noemt, en worden geteelt van die twee daer sy de naem van voeren, te weten Kameel en Leopard. Sy zijn kleynder en korter van hals dan de Kameelen, maer sy gelijcken den Leopard van hooft, oogen, verwe en hayr, haer pooten zijn geklooven als de Kameel, en haer staert is lang als die van den Leopard.

Het Kameel-paerd word van *Petrus Bellon* in sijn aenmerckingen aldus beschreven. Hy heeft, segt hy, vlekken als den Luypard, heeft een langen hals als den Kamel, 't is een schoon beest, en soo sachtfinnigh als een schaep, en soo vriendelijck als eenigh wildt beest wesen kan. Heeft bykans een hooft als een Hert (uytgenomen de grootte) met kleyne stompe hoorens, ses vingeren langh, met hayr bedekt; de mannelijcke zijn lan-

langer als de vrouwelijcke, fy hebben ooren als een Koe, een tong als een Os, doch swart, en boven in de smoel geen tanden, een langen ranc-ken hals, losse en dicke hayren, dunne beenen, de voorste hoogh, en de achterste soo leeg, dat 'et schijnt of 't voor altijd springt. Sijn pooten zijn als die van een Os, de staert hangt hem tot aen zijn knyen, zijnde van rond hayr, wel driemael soo dik als die van een paerd, hy is dun van lijf, zijn hayr is wit en ros, voor de rest komt hy met de Kameel over een; als hy loopt, soo gaen de twee voorste voeten te samen; hy leydt hem neder met de buyk op de aerde; qualijck soude hy recht op staende, kunnen weyden, daerom en is 't niet swaerlijck te gelooven, dat hy op 't veldt alleen van de tacken der boomen leeft, hebbende soo langen hals, dat hy met het hooft soude kunnen raken, aen het einde van een halve pieck: dese beesten heeft *Bellon* in 't Kasteel van Groot Cayro gezien; men noemtse ook Giraffe.

Heliodorus in zijn *Æthiopische Historien*. De Kameel-paerden hebben seer schoone oogen, van een schoone verwe, met lieffelijke vlekken geciert, in het voortgaan gebruyken sy de andere dieren haer manier niet, maer beweegen eerst beyde de beenen aen de slincker zijde, daer na beyde beenen aen de rechter zyde: haren Leydsman zijnse soo gehoorzaam, dat hyse maer aen een dun snoerken bindt, soo volgense hem waer heen hy wil, soo wel als offe aen een groote, dicke stercke zeel gebonden waren.

TAFEL van 't
GERAEMTE
eens
H O N D S.

FIGUUR IV.

- A. Het Hoofst hebbende vijf beenen.*
- B. De Onderkaeck twee.*
- C. De Hals bestaande uyt seven Wervel-beenen.*
- D. De Rugge omvat acht Wervels.*
- E. De Lendenen thien Wervels.*
- F. Daer zijn twee Schouder-bladen.*
- G. De vier en twintigh Ribbens.*
- H. Het Kraek-beenachtige Borst-been.*
- I. Het Bekken.*
- K. De Start bestaet uyt twaelf Beenen, met het Stiet-been.*
- L. De Voor-pooten, begriipende agt en dertigh beenen.*
- M. De Achter-pooten van gelijken acht en dertigh beenen.*
- N. De twee Hielen.*
- O. De twee Knie-schijven.*
- Dit Geraemte bestaat uyt hondert twee en vijftigh beenen.*

HOND

C. V. DYCK, invent.

J. Luyken fecit.

Vierde H O O F T - S T U K.

Van de

H O N D E N,

en desfelvs

G E R A A M T E.

DIt Beest word in 't Latijn *Canis*, dat is Hond genaemt, en is onder de menschen genoeg bekend; begaaft met veel deugden, als getrouwicheit, liefde tegen sijn Heer, standvastigheit, waeksaemheit, gehoorzaamheit, kloekheit, is arbeydsaem en verstandig. Hy is getrouwer dan eenig knecht of meyd, en waekt by de deure van 't huys, hy bewaert den haert, nagt en dag draagt hy sorge voor sijn huys; wanneer eenige dieren, andere beesten, of vremdelingen daar ontrent komen, sal hy dat met een groot geblaf aen den dag brengen: van waer het spreekwoord komt, dat een Hondt negen zielen heeft. Daer is naeulijks onder alle andere beesten een, die sijn meester met sulken liefde sal volgen, dan den Hond, die hem altijd by blijft, en hem op de reuck kent, als mede sijn stem; het lijck van sijn afgestorven Heer verlaat hy niet, hy vecht voor hem tegen straatschenders en moordenaars;

wanneer zijn Heer vermoort is, sal hy sich sonder eten of drinken aldaar onthouden. Waar van *Plutarchus* van den Konink *Pyrrhus* verhaalt, dat hy een hond op den weg vond, welke zijn vermoorde meesters lichaem aldaer bewaerde, en had sig aldaar drie dagen sonder eten onthouden, naderhand heeft men na den moorder omgesocht, en is deselve in hechtenis gekomen, die de daad belijdende, na behooren is gestraft.

Sy zijn seer standtvastig, en sullen haer van andere niet laten verbluffen.

Jovius in 't 11. boek der Historien, verhaalt van de Honden der Franssen, welke in 't Leger van haer vyanden gevlugt waren, en haar de voeten lekten, waer door geoordeelt wierde, dat sy haar de victorie voorseyden, gelijk naderhand soo uytgevallen is, want *Maximilianus Sphortia* is in 't Franse Leger gevallen.

Hoe waecksaem de Honden zijn, is by veele bekend, niet tegenstaende de Gansen wakender zijn. Waer van een exempel is, wanneer de Franssen in het *Capitolium* tot *Romen* genadert waren, en de Honden geen gewagh maakten; maar de Gansen gaven met haar schreeuwen een teeken, dat den vyand daer binnen was: waer door naderhand 's jaerlijks een Honden gevegt tot *Romen* is opgerecht.

Plinius segt, geen dieren zijn de menschen soo getrouw als de Honden, en Paerden. Want wy weten van een wachthond, die hem seer dapper weerde

veerde tegen eenige moordenaars, die zijn meeden. Waer wilden ombrengen; en als de moordenaars overhandt kregen, en zijn Heere doot sloegen, lieten sy hem onbegraven daar leggen, soo als hy daar niet van geweken, maar heeft zijn neefsters lichaam, voor het gevogelte en andere wilde dieren bewaert.

Ælianus seght, als *Darius* den laetsten Konink in *Persien*, in zijn Krijgh tegen den grooten Konink *Alexander*, van twee Hooft-lieden dood geslaeken wierde, en al zijn volk van hem vlugte, soo is zijn getrouwen hondt op het doode lichaam blijven liggen, en wilde sich daer niet laten afdrijven.

De Honden (gelijk gesegt is) kennen haren Heere seer nau, ende ruyken terstondt als 'er iemand vreemts by komt, sy verstaen ook lichtelijck, als men se by haar namen noemt, of roept: ook verstaense wat van de spraek der menschen, daerse mede omgaan, of by in huys zijn.

Augustinus segt dat de Honden noyt sullen bafsen tegen die gene daerse by wonen, sy zijn dan goed of quaedt, maer tegen de onbekende, soo vallen sy daar tegen uyt, en stellen haer grimmig aan.

De weg die sy eens geloopen hebben, kunnen sy lang onthouden; daar zijn geen dieren na de menschen, die soo goede gedachtenis hebben als de honden.

Wanneer den jongen *Tobias* met den Engel

Raphaël van *Ninive* na *Rachis* reysde, liep een kleyn hondeken met haer, dat naderhand ook wederom keerde. Wanneer se by na aen de Stad quamen, liep het hondeken voor heen, en quam by den ouden *Tobias* quispeltaertende, en betoonde sich seer vrolijk, waer uyt den ouden man konde merken, dat sijn soon niet ver van daer was.

Wanneer een hond bast, en yemant voor hem gaet leggen, wort de quaetheyt meestendeel gestilt, en sy laten se met vreden.

Deze dingen heeft men veel uyt de dagelijckse ervarentheyt; men kan mede insonderheydt sien de geschiktheyt tot 'er jacht ende weyde-werck, hoe sy 't wildt weten op te speuren, na te jagen, en de Jagers in den strik te brengen; en als sy na by het wildt komen, weten sy haer seer stil te houden, en den Jager met de staert en snuyt aen te wijzen, waer dat het wildt sit of te vinden is.

Aelianus meint dat de honden kunnen een sake na denken, en deselve op allerhande manier verfinnen, gelijk of se wijs waren, en een mensche-lijk verstant hadden. Eertijds was 'er een Jager die een Reuk-hond hadde, welke een Haes naspeurde, den welcken hem echter uyt 't gesicht raekte; als hy nu in 't loopen voor een gracht quam, begoft hy te twijffelen, of hy de rechter of flincker zijde omgeloopen was: dewijl hy nu het spoor niet had, stond hy wat stil, en dacht den Haes mag daer over gesprongen wesen, sprong daer ook over, en volgde hem soo lange tot hy hem vond.

Als

Als de reuk-honden van ouderdom luy en blindt worden, en dat menſe dan buyten in het veld draagt, ſoo volgen ſy den reuk na, tegen de wind, en als ſe naby des wilds leger komen, wiſen ſy 't met de ſnuyt, en ontdekken 't ſoo.

De Honden in *Ægipten* weeten ſich mannelijk te wachten voor de Crocodillen, als ſe uyt de vloed van de *Nijl* willen drinken, dan ſlabbenſe maar eens, en loopen al voort, om van de Crocodillen niet gegrepen te worden.

Uyt de H. Schriftuur, *Judic.* vij. ziet van *Gideon* tegen de *Amalekiten*.

Den Koninck van *Albanien* vereerde *Alexander de Groot* een uytermaten grooten winthond, die hem ſeer behaagde, ſoo liet hy dan eerſt een Beyr, daer na een wildt Swijn, en op 't laetſte Daſſen voortbrengen, om daer mede te kampen; maer den windhond deſe niet veel achtende, achte het niet waerdig op te rijsen; 't welk den Vorſt laſtig viel, denkende dat den hond nergens goed toe was, beval hem dood te ſlaen. Als de Konink te *Albanien* dit hoorde, beſchickte hem terſtont een andere, d'eerſte gelijk, met een belaſtende ſoo hy die wilde beproeven, dat hy 't alleen met Leeuwen en Olyphanten moſte doen, en geen kleyne dieren, want diergelijcke Honden hadt hy maer twee gehad, en wiſt wel watſe doen konden, en ſoo hy die doode, wiſt hy 'er om geld geen meer van ſulken aerdt te krijgen. *Alexander* dit wel haaft onderleggende, liet daar een
Leeuw

Leeuw by brengen, die hy seer haest en lichtelijck overwon. Daer na liet hy hem een Olyphant voor brengen; doen sagh men een kortswijligh schouwspel, want soo haest hy den Olyphant in 't oog kreeg, begon hy vreesfelijk te bassen, en dede geweldige hooge sprongen, al bijtende greep hy dat groote beest aen, en dat met sulcken raffigheyt dan hier, dan daer springende, dat den Olyphant niet wiste waer hy hem soude waer nemen. Met dit om en weder draeijen, springen en bijten, maakte hy soo veel, dat den Olyphant den swijmel in de kop kreegh, en moeste ten laetsten ter neder vallen.

Albertus segt dat 'er in *Albanten* sulke groote honden zijn, datse de Leeuwen en Olyphanten ter neder kunnen trecken, de Beyren en Wolven verjagen, maer anders geen hinder ofte schade doen.

Niet meer als eens in een jaar worden de honden loops, en worden tamelijk oudt eer dat vergaet, tieftig dagen dragense haar jongen, en werpense blind: hoe haer jongen langer suygen, hoe se langer blind blijven: noyt blijvense langer als een en twintig dagen blind, en voor den sevendenden dag doense haer oogen niet open. Sommige seggen, als 'er maer een geworpen wordt, soo krijght 'et sijn gesicht aen den negenden dag, en soo daer twee zijn, siense niet voor den thienden, en soo daer drie geworpen worpen, siense eerst aen den elfden dag: en dit verschiet sich altijd eenen

enen dag, na het getal der jongen, hoe meer-
der jongen daer zijn, hoe later datse fiende wor-
den. De teefkens van d'eerste worp souden eer-
der sien dan de reuykens, en dat houd men onder
de jongen voor het eelste dat de oogen 't laetste
open doet, of dat de Moeder het eerste na hare
honden in 't nest draegt.

Wanneer men de honden *Sumach* te eeten
geeft, sullen sy daer van sterven.

Ælianus segt dat in *India* menschen zijn, die
van de honde melk leven, waerom sy ook honde-
melkers genoemd worden.

Petrus Martyr beschrijft, dat in de landen die men
nieuwe wereldt noemt, honden zijn die niet en
bassen, sy hebben een leelijck wild gesicht, en
worden van de menschen geslacht, en gegeten
als de Geyten.

Plin. 49 Boek, Cap. 4. By de Ouden plag men
de jonge suygende honden soo reyn te achten,
dat men se niet alleen in de spijsse plag te gebruyc-
ken, maer men offerdese ook aen de Goden.

Soo yemandt een honds hert by hem draagt,
sullen de honden voor hem vlieden, en als men
een honds tong in de schoenen draegt, sullen se
hem niet aanbassen: als men een hond eerst gea-
natomiseert heeft, sullen de honden gemeenlijk
blaffen. In het Eylandt *Siagros* vallen seer kleyne
honden, en als men se over zee wil brengen, ster-
ven se soo haest als se het aerdrijck beroeren.

In *India*, en in de *Canarische* Eylanden, vind
men

men de aldergrootste honden, die *Molossi*, of *Reun* genoemd worden.

De honden zijn gemeenlijk vruchtbaer tot het twaelfde jaer.

De *Laconise* honden leven selven over de tien en de teven twaelf jaren, doch andere honden leven gemeenlijk veertien jaren, ook eenige wel tot twintig.

Albertus heeft een teef gezien, dewelcke ten eersten negentien jongen wierp, ten tweede maal achttien, ten derden maal dertien.

Plinius seght dat 'er veelerhande soorten van honden zijn: de *Laconise*, welke van een teef en Vos herkomen; en als *Aristoteles* schrijft, beginnen in de achtste maand te voeden, en dragen haer jongen tseftigh, ook sommige drie en seftig dagen, gemeenlijck werpen se vijf of ses jongen, op het hoogste twaelf, en als se maer een jong werpen, dat soude een groot wonder zijn.

Tzetzes schrijft, als *Silamon*, den Roomschen Hooftman, in een strijdt tegen den vyandt omquam, ende naekt uytgetogen zijnde eenige dagen op het veld bleef liggen, soo quam sijnen hond, ende leyde sich op sijne schaemte, soo lang tot dat de Romeynen quamen, en het doode lichaam begroeven.

Men verhaelt van een hondt in het Landschap *Epyrus*, dewelke een doodslager onder een groote menigte volks aengevallen is, en heeft hem door het heftigh aenvallen by yder een soo verdacht

dacht gemaakt, dat hy daer op aengegrepen is, den welken sijne misdad bekent heeft, die lang te voren verborgen was.

Daer wordt verhaelt van een hond die altijd gewoon was na de hal om vleesch te gaen met een emmertje in sijn smoel, waer't geld in lagh, en wist by wat vrouw, die de meester te vooren gesproken hadt) soude gaen; soo is't gebeurt dat hy onderweeg zijnde, van een deel reekels aengevallen wierd, heeft den emmer neergeset, en lustig gestreeden; maer als hy sag dat het vleesch ondertusschen opgegeten wierd, heeft sijn deel mede sien te krijgen, en is met de leege emmer naer huys gegaen.

Blondus schrijft, dat twee Kramers in *Vrankrijk* na een Jaer marckt reysden, hebbende d'eene een hond by hem; als nu dese van den andere vermoort wierde, soo liep hem den hond van achter na, ende en liet niet af van bissen en tieren, tot in de herberge toe, soo dat men quaedt vermoeden op hem kreeg, en wierde daer op aengegrepen, die terstont sijne misdad bekennde, is daer over opgehangen.

Aelianus verhaelt dat een Overspeelster met haren Boel voorgenomen had, haer eygen man om't leven te doen brengen, tot welken eynde sy haren Boel heymelijk verborgen hadde, en haer knecht belast dat hy swijgen soude: als nu den man 's avonts thuys quam, begoft een hondeken (dat sy hadden) te bissen en te krabben met de poten

poten tegen de deur daer den moordenaer in was, soo lang tot dat de man de deur wilde open hebben, om te sien wat 'er in was, en vondt alden moordenaer, 't welk hem sijn leven bate.

Blondus getuigt dat *Alexander Phereus*, den Tyran in *Theffalien*, een groote wachthondt hadt dewelke tegen yder een seer grimmig was, uyt gefondert die geene die hem eeten gaven. Dese hondt liet hy alle nachten voor sijn slaap-kamer liggen als een getrouw waker, anders vertrouwde hy niemand, om sijn groote Tyrannie.

De *Castabalensen* en *Colophoniers*, voeden altijd veel groote sterke honden op, die sy in den oorlog gebruykten, en steldense in slag-orderinge voor aen, daer sagh men een wonder aen haer, hoe dapper en schrickelijk sy hare vyanden wisten aen te grijpen.

Fason Lycius verflagen zijnde, was sijn hond soo droevig, dat hy terstont niet meer wilde eeten, maer hongerde hem selven dood.

Als men het doode lichaem van *Lysimachus*, na de Heydensche manier verbranden soude, sprong sijn hondt van treurigheyt mede in 't vyer, ende liet sich verbranden. Diergelijke trouwe soudent ook de Honden van de Koningen *Hieron*, *Pyrrhus*, ende *Gelon* bewesen hebben, die haer mede met haren dooden Heer lieten verbranden.

Aelianus, als men den danffer *Theodorus* na het graf droeg, liep sijn hondje mee, en sprong in 't graf, willende daer ook niet uyt, maer liet hem mee begraven.

Op

't Is gebeurt op een tijdt, dat *Colophonis* na een marckt reyfde, hebbende een knegt by hem, met een hond; de knecht droeg een fak met geld, foo ging de knegt eens op de weg fitten, en leyde de fak by hem neer; hy weder op ryfende, volgde fijn Heer, maer vergat de fack: als den Hond dit merckt, is wederom gegaen, leyde fich by de fak neder, en bleef daer leggen, alsfe nu in de Stadt quamen, miftense haer geldt; de knegt ging terftondt wederom den weg die hy gekomen was, en vondt de fak daer noch leggen, met den hond daer op. Alfoo was den hondt door getrouwigheydt, om 't geldt te bewaren, na twee dagen daer gelegen te hebben, fonder eten of drincken, by na verfmacht.

Wanneer *Titus Sabinus*, ten tijde van *Appius Junius*, en *Publius Silius*, met fijn lijf-knegt, om een zelfde fack, een ander aengaende, gevangen, en fcherpelijk gebonden wierde, foo hadde een van haer beyde een hondt, die fig by de gevangenis leyde foo na als hy konde, ende men kon hem niet flaen daer niet van daen krijgen. Als men nu fijnen Heere ter dood bragt, en van de fteilinge der verwefene afstiet, huylde den hond feer klagelijk, was 'er een die hem een ftuk broodt toewierp, 't geen hy opnam, en liep 'er mee na fijn doode meester, en hiel 't hem voor de mondt. Als de Beul het lichaem in den Tyber wierp, fprong den hond daer na, fwom daer by, en dede groote neerftigheyt om het lichaem aen landt te

brengen, soo dat 'et volk met verwondering daer na toeliep, om de groote getrouwigheyt des heests te sien, en hoe 't sijn meester weer te land bragt.

Des Konings *Achabs* godlose wijf *Jesabel* wierde na haer dood van de honden in stukken gescheurt.

Den Koning te *Bithynia*, had een hond, dese viel de Koningin, genaamt *Consingen*, met sulken gramschap aen, om dat hy sag, datse haer wat te buyten ging, soo dat hyse van een scheurde.

Een Rooms Edelman wierde van sijn hondt bevrijd, wanneer de straetschenders hem wilden ombrengen.

Blondus verhaelt, dat als *Marius Cesarinus* op een tyd ter jacht reed, en sijn hond by hem had, en op de weg hy met sijn paerd in de graft viel, daer hy niet konde uytkomen; den hond liep rondom de graft, biffende en tierende soo lange, tot dat'er eenige boeren quamen die hem 'er uythielpen.

Te *Placentz*, vielen eenige gewapende mannen den Raadsheer *Celium* aan, maer sijn hondt die hy by hem hadde, stelde sich soo dapper ter weer, datse hem niet wonden of slaen konden, hoewel hy ter aerde lagh, voor dat zy sijn hond doot gestookten hadden.

Waer door men fiet dat in de honden mede een voorfichtigheyt en loosheyt is, nevens een goede reuk, men sal hem vinnig sien tegen de vreemde, en wederom sachtmoedigh ontrent die gene daer hy by verkeert. Tusschen de Bedelaers en
hem

hem schijnt een doodelijke haet te wesen, welke hy weet dat doorgaens een stuk broodt krijgen. Onder de Gieren, en onder de Honden heeft de reuk de meeste plaets.

Ælianus segt dat een hondt nimmermeer het vleesch van sijn eygen geslagt sal eeten, of men 't schoon hier of daer onder mengde, hy soude het ruycken, 't welk den Heer *S. Blankaart* wel ondervonden heeft.

Hoe gehoorzaam datse zijn, is mede niet onbekent, en dat men haer tot allerhande oeffeningen kan gewennen, als om het weggeworpene weder te brengen, na de hal te gaen, als vooren gesegt is, om vleesch te halen, om het hair uyt sijn hoofd te trecken, wanneer den Heer seydt dat hy niet wel te pas is, en sijn hoofd begint kael te worden, en diergelijke meer, is seer aenmerckens waerd.

Plutarebus verhaelt van een hondt, de welke in een Schouwplaets, alle Actien en bewegingen navolgde.

In het jagen, en andere loopen, laet hy hem lichtelijk van sijnen Heer roepen, of schoon hy het wildt op spoor heeft, soo sal nochtans sijn gehoorzaamheyt meer plaets hebben, dan de begeerte na den roof. Hier toe behoort mede dat hy alles doet ter eeren van sijn Heer, om dat hy den roof mede aen syn Heer brengt, en hy met de beenen sich vernoeght, ja al krijgt hy daer niet van.

Hy is mede seer sterk van memorie, om dat hy lange en verre wegen weet te onthouden, en door veel plaetsen wederom weet t'huys te komen. Hy kan mede lang onthouden wie hem geslagen heeft; hy vrees water en steenen, al de beenen die hy overig heeft, leyd hy weg, tot dat hy daer lust toe heeft. By nacht droomt hy van al het geen hem des daegs wedervaren is, om dat hy des nachts veel bast, en niemandt hoort noch fiet.

Hy bemint sijn jongen uytstekende, en sal niet lijdē dat iemandt de selve wegh neemt; hy bemint der menschen ommegang, maer nogtans soodanig, dat hy onder de bekende stout en vrymoedig is, en by vreemdelingen vreesachtig.

Men bevind ook dat de honden eersuchtig en glorieus zijn; waer op *Plutarchus* fiet, als hy segt, dat de Jagt-honden haren muyl met bloed bestrijken, wanneer sy een Haes in den loop besetten en bekomen. 't Geen sy niet sullen doen, wanneer sy hem door 't loopen afgemat, of moede gejaegt hebben, dan sullen se hem niet aenraken om doot te bijten, maer om hem gaen staen, en de staert bewegen, om te beteekenen, dat haer niet het vleesch, maar de overwinninge behaagt.

Plinius segt, dat se sagtmoedig tegen die gene zijn, welke haer goet doen, en wreed die haer quaet doen; en hy doet 'er by, dat de Scholieren van *Homerus*, alijt de honden, welke op haer lagen leyden, met stocken sogten te weeren.
men

men kan daer mede toe voegen, dat de hoogste Rivieren weinig geluyt fullen maken, alsoo fullen de vreesachtigste honden veel meer baffen dan bijten.

's Nacht zijne dickwils vervaert van de Maan en Nacht-gesichten, waer door se somtijds een gantsche nacht tegen de Maan, of iets anders fullen baffen.

De oude honden worden seer leuy, sy slapen in het slijk, en verdragen dat haer de oogen van de vliegen en wespén doorboort worden; dit kunnen sy door haer leuyheyt niet verhoeden, dewijl de vliegen haer niet in 't bakhuis gaen sitten, waer door datse dikwils een groot geschreeu maken.

Wanneer de wind zuyden waeyt, konnen se het wildt niet licht opspeuren, om dat dese wind seer vochtig is, en haer dan de reuk belet.

Dit beest heeft mede groote fouten in hem, om dat hy sich onbeschaemdelijk, in 't openbaar by de menschen vermengt, en na de versameling blijvende door de lijmachtigheid van 't zaed, en de engheyt der partyen, aan malkander vast. Hy heeft dikwils een onmatige honger, dat hy gras en doode lichamen eet.

Hy sal ook met sijn eygen moeder en suster versamelen: waer van Deut. 23. v. 18.

Dit beest is mede seer gram van natuur, maer wort licht door de stem, of stok, of steenen afgeweert. Tegen haer geslacht fullen se een groo-

ten haet betoonen, hy sal niemandt toelaten in
fijn eygen huys te komen.

Sy fullen haer selfs, soo veel als sy kunnen,
van luyfen en vloyen reynigen.

Daer zijnder veel die des nachts slapen, en by
daeg rontom loopen, en doorgaens bijten.

't Geen hy uytbraekt, sal hy gemeenlijk weer
op eten; sy zijn mede veel siekten onderworpen;
vooreerst dulheit, en niet alleen dat sy dol blij-
ven, maer al wat van haer gebeten wordt. Dan
worden de honden dul, wanneer se haer gewoone
spijs niet meer willen eten, het schuym loopt
haer te neus en mond uyt, sy sien droevig, de
staert hangt haer neer, en fullen alle nabassen.

By *Hesychius* staet dat de honden doorgaens een
harde dood hebben.

De reuk of damp van de silver-groeven, is alle
dieren schadelijk, maer insonderheit de honden.

Matthiolus segt dat de honden sterven als se het
nat daer spargies in gesoden zijn, drinken; item
eberkruyt, met garsten meel, water en Oly ge-
mengt, dood de honden, verkens en muysen.

Soo iemandt honden of groote ratten wil doo-
den, die neemt een spongie, en snijdt die in tã-
melijke kleyne stucken, braed die wel in boter,
ende geeft dat de honden te eten, of legget in de
plaets daer de ratten zijn; wanneer se hier van iet
in 't lijf krijgen, kunnen sy 't noyt verteeren, het
swelt op, en verstoppt haer darmen, soo dat se daer
van moeten sterven.

Den hond is mede een dier dat hayrigh is, als een verken, of beer; hy heeft onder en boven tanden, met eene maeg, en na de maeg de darmen; hy werpt veel jongen, en heeft mede verscheyde kloven in de pooten, en mammen als de verken; in de voorste pooten zijn verdeelingen, en in de achterste vier, gelijk in de Leeuw en Wolf. Zijn mest in hart, als der wolven; hy is lang van mildt, gelijk een mensch en vercken. Het bloed der honden helpt de bevende. Wanneer de hond een tandt uytgetrocken is, sal hy terstond wel een ander krijgen.

Avicenna meynt dat haer bloed het uytvallen der hayren belet.

Galenus seght dat de pis der honden de wratten verdrijft.

Dioscorides acht dat de melk van de eerste baringe het hayr doet groeyen.

Honden pis met Salpeter gemengt, geneest de laserye en schurftheyt.

Honden drek in de honds-dagen versamelt, gedroogt, en met wijn gedronken, suyvert den buyk, waer van de witste de beste is.

Plinius getuigt dat der honden bloedt seer goet is tegen 't fenijn, en de galle met honig gemengt, geneest de duyfterheyt der oogen; deselve is ook goed in een *Cataract*.

Het vet der honden doet de neten van 't hayr verhuysen: geneest het *Podagra*, oor-pijn, en krimpinge der zenuwen. Haer vel, om een

ſweerende vinger gewonden, doet deſelve geneſen. Wanneer die eerſt volgens de konſt geſuivert is.

De gal der honden met een veer geſtreken, geneeſt de *Podagra*. 't Welk geſchied als daer nog geen kalkachtige ſtoffe gewaſſen is

De tong der honden geneeſt veele ſweeren, wanneer hy de ſelve lekt; en is een goed middel, wanneer de oogen van de kinder-pokjes beſet zijn. Waer van verſcheide exempelen getuigen kunnen zijn.

Avicenna meynt dat de wey de honden ſeer vet maekt, en haer goed voedsel geeft. Hy heeft ſeer ſcherpe tanden, met een gedeylde mondt. Wanneer hy ſal gaen leggen, ſal hy doorgaens eerſt twee of drie mael omloopen. 't Welk men ook beſpeurt heeft aen een dogter die uit een hond en vrouw voortgebracht was.

Poeyer van gebrande hondſtanden, met honig gemengt, en de kinderen het tandt-vleefch daer mede geſtreeken, maekt datſe ſonder ſmerte tanden krijgen, of ſulk poeder in wijn geſoden, en de mont daer mee gewaſſen, verdrijft de tantpijn.

Een honds milt onder andere ſpijs gebruykt, verdrijft het ſteeken der milt, en verkoelt alle harde geſwellen.

Die in de honds-dagen van een rafende hond gebeten word, ſal doorgaens daer aen ſterven; en 'tis een quaet teeken, wanneer hy ſich na de beet

beet van allerley water of licht verschrikt; maer
 soo men de honden voor het dollen wil bescher-
 men, moet men hoender drek in haer spijs men-
 gen, en als sy beginnen te rasen, swarte nieswor-
 tel ingeven; 't welk ontrent menschen, die van
 een dulle hond gebeten zijn, ook raedsaem is.

Matthiolus schrijft dat wal-noten, nuchteren
 gegeten, ook een deel gekauwt, en op de bete ge-
 leyt, ofte wonde van den dullen hondt, soude
 seker zijn, datse niet verder soude komen, of
 niet anders soude toeslaen. De bladen van de sel-
 ve noten dienen tot het selve gebruik.

Serapio getuygt dat'er geen beter middel voor
 de bete van een rasende hond is, als *Encian*.

Walsche noten, met ajuyn en honing gemengt,
 en daer op gestreeken, heelt treffelijk wel, het
 geen van dulle honden gebeten is, ofte ook van
 een mensch, wolven, en andere soort van dieren.

Weyt of tarwe in de mond geknauwt, en daer
 over gestreeken, heelt des honds beet. Maer dit
 moet geduurig ververst werden.

Plinius 25 Bock, 2 Cap. segt, dat men voor
 eenige jaren niet wist te helpen die van een dullen
 hond gebeten waren, ende sy kregen niet alleen
 een afschrick van het water, maer van alle drank
 te drincken. Soo is 't gebeurt in *Portugael*, dat'er
 een wijf droomde in een hegge te wesen, alwaer
 een struyk wilde hanbulte wortel stond, die te-
 gen haer sprak. neemt my tot u, en schikt my
 uwen soon toe, welcke my stooten sal, en met

soete melck indrinken. Als sy nu by haer soone quam, bevond sy dat hy van een dullen hond gebeten was, en schrikte voor 't water, en allerley drank. Doe gedacht sy aen haer droom, en seyde hem, hy soude de wortel van Hanbotten kleyn gestooten zijnde, met soete melck indrinken, dit viel hem hart, alsoo hy van alle dranck schrickte en beefde, evenwel heeft hy des moeders raedt gevolgt, en is alsoo tegen alle hoope genesen geworden. Alsoo hebben Iverscheide genees-middelen wonderlijke opkomsten en uitvingen.

Muscate bloem in boom-oly gelegd, en in de sonne geset, is goed tegen de bete der rasende honden, ende slangen; hy heelt ook de loopende gaten en fistelen, als se daer in gedaen word.

Een Plaester gemaekt van sap van ajuyn, sout, wijnruyt, en honig daer onder gemengt, en opgeleyt, is een goede remedie tegen de beten der honden. Ook tegen de pest en alle andere fenijnige beetten.

Neemt Knoflook, Vijgebladen, Camillebloemen, van elk even veel, siedt dit in water, stootse, ende maekt daer een plaester van, ende legt 'et op de beet.

De Historien getuygen, datter een hont soude gesproken hebben, ende een slange gebast, als de Konink van *Romen* verdreven, en zijn rijk ontfet wierde. Dog wat hier van de waerheid zy, kan men niet al te vast seggen.

Columella verhaelt, als men de jonge honden veertigh dagen, na datse geworven zijn, den staert dicht aen haer aers afhoud, en het naeste beentjen daer uyt snijd, soo sal de staert niet langer, noch de honden niet dul worden.

Dit is het voornaemste dat van de honden te seggen valt.

TAFEL van 't
GERAEMTE
eens
VERCKEN.

FIGUUR V.

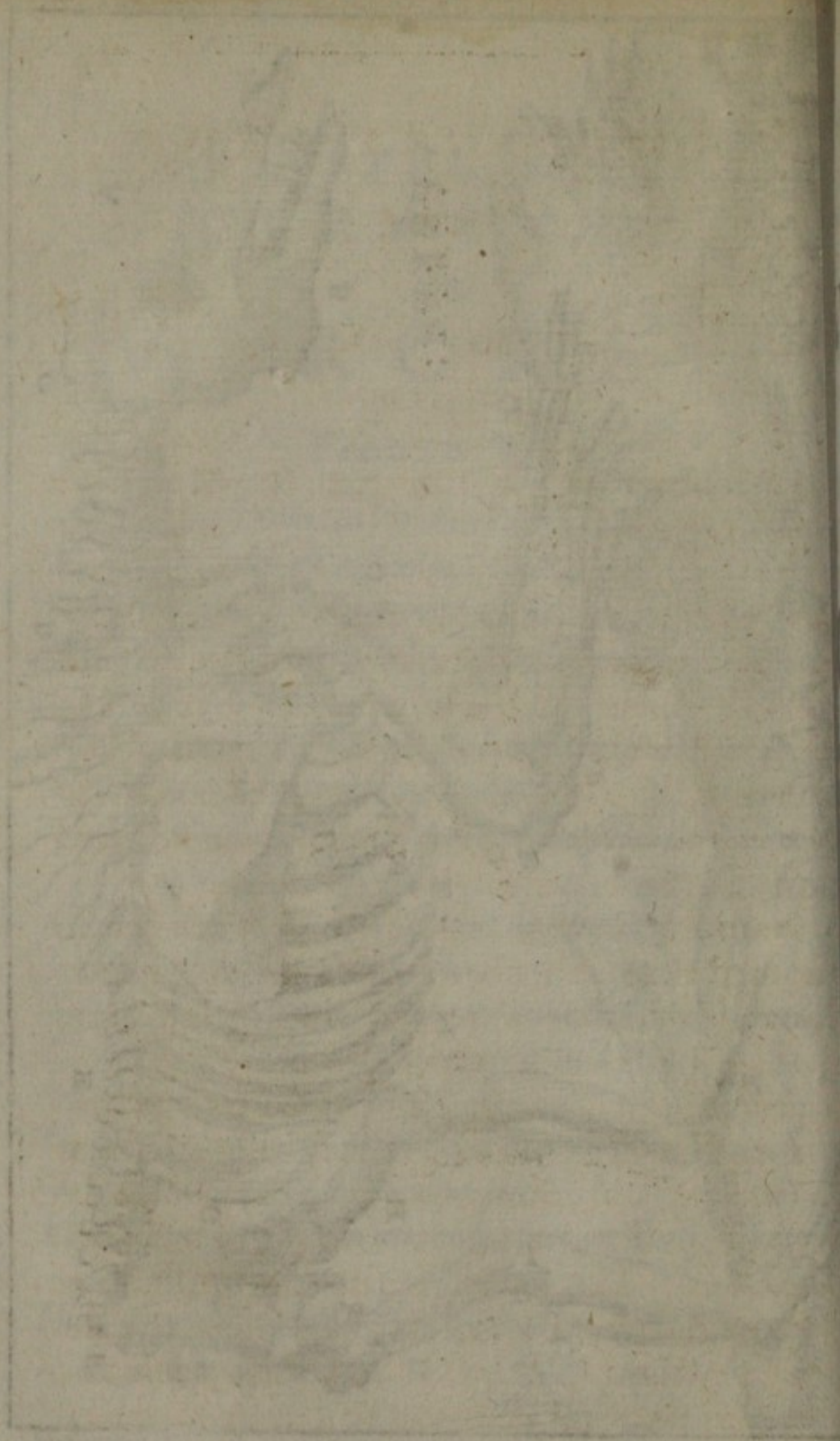
- A. Het hoofd van een Vercken bestaet uyt negen beenen.
 B. De Onderkaeck bestaet uyt twee beenen.
 C. De Hals Wervelbeenen zijn acht.
 D. De Wervelbeenen van de rug seven met groote uytsteecken.
 E. De Wervel-beenen van de Lenden zijn achttien.
 F. De Staert heeft seven beentjes.
 G. Het Becken wort gearticuleert met vier stercke beenen bestaet uyt ses.
 H. De Dyen zijn twee, sonder de schijven.
 I. De Kuyt-beenen zijn vier.
 K. De Achter-pooten bestaen uyt twee en dertig beenen.
 L. De Ribben zijn acht en twintig in 't getal.
 M. Twee Schouderbladen.
 N. Twee Schouder-beenen met haer Kraek-beenen.
 O. De Ellebooghs beenen zijn ses.
 P. De Voor-pooten maken mede twee-en-dertigh beenen uyt.
 Het Geraemte van dit Vercken bestaet uyt hondert ses en sestig Beenderen.

VERKEN

Dyck Invent.

Jan. Luyken fecit.

Vierde

E

G E

G

men
en een Ve
geen be
innen fo
mede de

Conde
dat men i
fchen, of
omogel

Die D
looder g
het hoo
ende m
fchouwe
wacht
verlate
ga, e

Vierde H O O F T - S T U K.

Van het

VERCKEN.

en desfelts

GERAAMTE.

Gelijck de buytenste deelen van den Aap sich by na even eens vertoonen als der menschen, alsoo zijn de binnenste deelen van een Verken, de menschen seer gelijk; daer is geen beest in de werelt, dat de mensch van binnen soo afbeeld. Het verken vleesch heeft benede deselve smaek als van een mensch.

Comradus Gesnerus seght in sijn Medicijnen, dat men iemandt verken vleesch gaf voor menschen, of menschen voor verken, hy het selve onmogelijk soude proeven.

Dit Dier is dick van hair en borstels, en bysonder gulsig in 't eeten, is ook geschapen met het hoofd na beneden, soo dat hy altydt na de aerde moet sien, en noyt den Hemel kan aenschouwen. Hy weet bysonder met sijn snuit de worteltjes van het gras, en ander kruyt uyt de aerde te wroeten, beenen, drek, stinkende kringen, en wat vuyligheit hier of daer by vervallen drek-

drekhuyfen en fchuuren foudē mogen wesen, en hy alles op.

Dit beest is bysonder warm en vochtig van natuur, gelijk men gemeenlijk in 't vleesch en spek wel kan sien.

De Swijnen hebben in de hals lange; dicke harde, en scherpe borstels; sy zijn fuyver of gortig, 't welk men uit de tong kan befpeuren, al men de felve achter aen befiet, sy zijn meest gortig, wanneer sy veel verrotte, koude, vochtig appelen, peeren en wortelen nuttigen. Het vleesch en spek is doorgaens fachter, malfer, en aengenameer, dan van de andere, maar veel ongefonder.

Men kan defe gortigheydt mede befpeuren, wanneer men eenige borstels uyt de rugge trekt, en daer eenige bloedachtigheit aenblijft. Hy wort veel gequelt van de lever-fiekte, en worden mede feer van luyfen geplaegt, dewelke de kraeyen dickwils wel van haer lijf vangen. Daer fterven veel Swijnen aen de hooft-pijn en krop-sweeren, die als een peft daer onder is.

Hy is foo begeerig na eten, dat hy fijn eygen verfadinge niet en weet, en vult hem foo bovenmaten op, dat hy foo vet word, dat hy onbeweegelijk in alle deelen blijft leggen; ja foo dat de muyfen tuffchen haer billen, daer een inettinge en holligheyt maken, en fuygen het vet daer allengskens uyt.

Otto Melander fchrijft een swijn gefien te hebben,

en , dat door fijn vettigheyt , en vleesachtig-
 rit, niet heeft kunnen oprijfen, en datter een
 uys in fijn lichaem een holligheit had gemaekt,
 daer jongen geteelt.

M. Varro citeert *Joh Livius Athenodorus*, in
 et boeksken fijner onderwijfinge van de kinde-
 n, feggende, hy is alleen tot eeten gebooren,
 gelijk hy wel feyd, dat een vette buyk geen
 btijle geelten fal voortbrengen. Dit beeft kan
 mede gantsch geen arbeydt doen , is mede niet
 equaem tot eenigh ding, sonder arg, plomp,
 ot, en kan by fich felven niet begripen; men
 n 't mede niets wijs maken, 't zy hoedanigh
 et is, gelijk men de Leeuwen, Elephanten,
 eeren, herten, en veel meer andere dieren leert.
 hier van daen komt het fpreekwoord foo bot als
 en Verken.

Cicero feght wat doet een fwijn meer dan eten;
 e jonge fwijntjes fuygen de vreemde feugen foo
 el als haer eygen moeders, waerom fy onder-
 heydelijk moeten aangemerkt worden.

De kooten wit gebrant, en ingedronken, zijn
 bed voor 't kolijk.

Ælianus getuigt dat het verken een onbillik,
 onrechtveerdig dier is, hy fal fich niet onthou-
 en van de doode lichamen van haer eygen ge-
 acht te eten.

d' *Ægiptenaars* houden het Verken voor een
 rouwfaem beeft, om dat het geduurig in drek
 n alle vuiligheit vroet: fy zijn daer foo vervaert

voor, even of het menschen vleis was. Sy scheen ook vermack dat de Son en Maan ('t welk Goden van sommige *Ægyptenaars* zijn) vyand van de verkens zijn, meinende dat de vercken daer voor vlieden.

De *Atheniensers* in haer Godtsdiensten, haeten niet recht (soo haer dunkt, de swijnen mede, omdat sy groote hinder en schade doen; het koor onteeren, het gewasch onthalen. Den Elephanten verschrikt door 't knorren van een Verken.

Wanneer de *Megarensen* van *Antipatar* belegerd waren, zijn de *Macedoniers* stil gebleeven, en hebben de *Megarensen*, een verken met pik besmeert, en aen brand gesteecken, in 's vyands Lager gesonden, de welke al de Elephanten op de vlucht dreef.

De Swijnen sullen door boeken en eyken vrugten vet worden, als ook door *Antimonie*. De Verkens erkennen de stemme van haer hoeder.

Wanneer de Zeerovers na de Straet *Tyrrhene* een roof-schip souden senden, soo hebben sy veel swijnen gestoolen, en in het schip geset. De hoeders daer ontrent wesende, hebben stil geswogen en lieten de swijnen weg voeren. Wanneer het Schip een weinig van de strand af geweest had, doen hebben de Hoeders geroepen, en sy riepen wederom tegen, maar de verkens de stem gehooft hebbende, hebben haar altemaal op een syd van 't schip begeeven, soo dat de roovers schipbreuk leeden, en de swijnen zijn weer by haar gelwommen.

De wilde Verkens hebben feer fcherpe flag-
andén. De fwijnen zijn geern in troubel onfuy-
ver water, want door het drincken van 't felve
worden fy vet, als ook door windachtigc fpijfe.

Soo in *Salania* een fwijn het groene koorn af-
gebeeten heeft, fullen haer tanden ftomp worden.

In *Macedonien* zijn de fwijnen ftom, en in *Æ-
hiopien* heeftmen fwijnen met vierhoornen. De er-
varentheyt heeft niet duyfter geleert, dat foo het
fwijn den Salamander op-eet, hy buyten gevaer
foude zijn, en die gene welke dat verkens vleefch
eeten, fullen fterven.

Een fwijn is mede byfonder welluftigh en hit-
tig, ook in de baring wonderlijk hard, fy zijn
als rafende na haer wijfken, ja foo datfe onder
malkander vechten om de wijfkens, tot datfe dik-
wils blijven leggen; en als het wijfken dan de
vlucht kiest, fal dat vehement vervolgen, en
fulcken force daer op doen, dat dikwils terftont
fal komen te fterven.

Hy is feer krachtig gelijk de Leeuwen, ja als
een wildt Verken, foo dat'et niet alleen den Jager
derf flaen, maer wel ter neder maken. Als'er
een Verken gequetft wordt dat hy schreeut, ful-
len de andere daer terftond by komen.

Een winter verken verliest noyt fijn hayren,
gelijk andere viervoetige beesten. Het verkens
vleefch in *Paleftina* en *Ægipten* maekt melaets-
neyt, foo't gegeten word. De meft der verkens
topt de vloedt der neufe.

De Verkens zijn gewoon haer te wrijven, want de
neerſe jeuckerig of wat ſchurftachtigh zijn, ſo
een doek of tafel-laken op de rugge gewreven
wierd, en dan tegen de keele aengeleyd, geneeſt
de ontſtekingen.

Op het oude geldt van *Adrianus* ſult gy een
ſogh ſien, welke veel jongen gebaert heeft. Deſe
om datſe gelijk gebooren waren, zijn hem toe
een voorſegging geweest.

Het *Hecatombiſch* offer was aldus: hondert al-
taren wierden op een plaets van zooden gebouwt,
en aan de ſelve geſlacht hondert ſwijnen, hon-
dert ſchape; maer als het een Keyſerlijck offer
is, hondert Leeuwen en hondert Arenden.

Het ſueveotauriſch offer beſtond uyt een
beer verken, een ram en ſtier. Het ſlachten van
een Verken werd van *Virgilius* ingevoert tot be-
veſtiging van *Romulus* en *Tatius*, daer hy aldus
ſeydt:

*De ſelve Koningen nu van den twiſt ontledigt,
Naem aen Jupijns Altaer, gewapent en bevredigt,
En houdende te ſaem de ſchootels in de hand,
Wordt door een ſlacht-ſwijn vaſt beſtendight haer
beſtand.*

Daer zijn mede zee-ſwijnen van ſeer goede
ſmaek, daer de Matrooſen hutſpot van maken.

Der ſwijnen loop begint meeftendeel van *Fe-
bruarius*, en duurt tot half Maert; in de achtſte
maend beginnende te genereeren en tochtigh te
worden, op ſommige plaetsen aen de vierde
maend,

maend, dat duert tot se seven jaren oudt zijn, of daer boven.

Prudentius schrijft van het lijden van *Cyprianus*, hoe dat de Heydenen de Christenen voorgehouden hebben, sy souden hare Goden een koorentje souts, een lever, of een swijn offeren, soo souden sy se laten leven.

De Joden was verboden swijnen te offeren; daer van leest men *Esaia* 66. maar als *Antiochus Epiphanes* Jerufalem innam, dwong hy het volck, datse tegen de insettingen *Mose* swijnen vleesch, en andere onreyne dieren souden offeren.

De Heydensche Papen binnen *Roomen*, hielden eertijds de jonge verkens bequaem tot offerwerk, als se tien dagen oudt waren; de Lammeren aen den achtsten dagh, en de Kalveren aen den dertigsten dagh.

Columella schrijft, dat de sogh sulcken vraetschen dier is, datse in den noodt haer eygen jongen, ja de menschen niet en verschoont.

Plutarchus verhaelt als den Tyran *Dionysius* tegen *Dion* te velde lagh, vond men in dat selve landt soggen, die jongen wierpen sonder ooren, en hadden nochtans alle andere volkomen ledematen, en ook seer schoone biggen.

Welcke jonge biggen tegen den winter vallen, die souden (als *Nigidius* schrijft) aen den tienden dagh tanden krijgen.

In Italien werpen sy tweemael des jaers, ende dragen vier maenden haer jongen.

Sommige seugen werpen somtijds twintigh jongen, maer die konnense niet al opbrengen, of met melk versorgen.

Men houd het voor een wonder, segt *Varro*, dat de seugen meer jongen brengen alsse tepels of mammen hebben. Maer *Aeneas Laumius* hadde eens een sogh, welke dertig jongen wierp.

Albertus seght, als een Vercken een ooge uytgesteecken wort, of anders een door sieckte verliest, of daer aen blind word, soo en kan het met het ander ooge niet lange leven, al blijft dat ooge schoon gelond, en dat van wegen de overvloedige vochtigheyt die sy by haer hebben.

Proverb. 11. staet, een schoon wijf sonder tucht, is gelijk een sog met een gulden hairband.

Der seugen kranckheyt kan men kennen, als men haer op de rugh een borstel uyt trekt, en dat als dan de wortel bloedig is, of als se voortgaende het hooft op een zijde laten sincken. De vette seugen hebben luttel melk, sy brengen ook weynig jongen voort.

In sestig dagen kan men een swijn vet maken, voornamelijk, als men se te vooren drie gantsche dagen uythongert, eer men se opleydt om te mesten.

Crescentiensis uyt *Varro* getuigt dat in *Portugal* een swijn wierde gellagt, dat vijf hondert en vijf en tseventigh pond gewogen heeft. Zijn speken vleesch was een voet en drie vingeren

ren dick. Men leeft dat tot Schoondorf een afgebeeld is, dat vijf hondert vijfen vijftig ponden woeg, 't welk seker ook geen klein varkjen was.

Onder alle Dieren vind men nauwlijks een soo grooven plompen beest, als de fogh is, daerom dan sommige ook te recht spreken, die daer seggen, de fogh is in de plaets van wijsheydt haer foggig leven gegeven. Sy weten oock wel van nature, soo haest sy uyt het veldt komen, na haer stal te loopen.

Als men se wil lubben en snijden, gelijk de Kameelen, geeft men se in twee dagen geen eeten, en hangense by de achterste beenen op; gelukt dan de snede wel, soo wordense vetter.

Marcus Appicius heeft eerst opgebracht een kostelijk gericht van Verckens vleesch te maken, soo mostense met gedroogde vijgen mesten, en als se wel vet gemaekt zijn, soo moet men se sich selfs aen klaret doot laten drincken.

Het swijn is een onfuyver vreetig dier, 't welk sich terstont, als 't gewasschen is, weder in den drek wentelt; het is mede tot geen arbeydt nut of dienstigh, dan alleen dat het tot den dood gemest word.

Lactantius segt over *Moses* wet, alhoewel het swijn gespoude klauwen heeft, soo wederkauwt het doch niet, daerom sal het u onreyn zijn, en sult sijn vleesch niet eeten, ende haer aes sult gy niet aenroeren.

Machabeen 6. vers 7. liet *Antiochus* de Joden

dwingen tot swijnen vleesch te eeten.

In *Italien* kan men van een swijn wel vijftigderley gerechten laten toemaken.

De wilde seugen te eeten, is uyt *Italien* by ons ook in gebruyk gekomen om te eeten, daerom dat ook *Cato Censorius* onse *Romeinen* de klauwen van de wilde swijnen in zijn Oratie verwijtelyken wijze voorwerpt.

De wilde swijnen deylt men in drie stucken, en met middelste noemen sy een lenden gebræd.

Cyprianus Spangendorgh schrijft, Anno 1142. *Johannes Comenius* sich op de jacht begevende, komt by een wildt swijn, welcke hy de spieffel voor in de borst stack; evenwel het swijn daer op aendringende, is hem de arm moede geworden; soo is 'er onderwijlen een pijl uyt zijn kooker gevallen, die hy daer uyt stiet op zijn teenen, welke vergiftigh was, dat het een deel der ledematen innam, soo dat korts daer aen ellendig is komen te sterven.

Nicetas Acominatus verhaelt diergelijke Historie van hem selfs.

Publius Servilius Rullus, was de eerste die een geheel wildt swijn gebraden liet opdragen.

Al wie tot *Romen* een manhaftige Gastery bestond op te rechten, die lieten sich in 't begin twee of drie gekookte wilde swijnen te gelijk voor setten.

Thraceus schrijft, als hy op de jacht was, ontrent de Stadt *Neapolis* in *Macedonien*, heeft sich een

een schrickelijk groot swijn vertoont, 't welk hy met sijn paerdt seer hevig najaegde; ten laetsten is 't swijn van boven neder in 't water gesprongen, ofte gevallen, en is alsoo verdweenen, dog veele houden 't dat het een spooksel sou geweest zijn.

Plinius 32. Boek Cap. 5. als de swijnen van een slang gebeten, of anders beschadigt zijn, sal men in haer spoeling kreeften t'eeten geven, dan zijns terstont geholpen.

De seugh word in haren loop soo grimmigh, boos en woedende, datse ook wel menschen aenvalt, insonderheyt de geene die witte kleederen aen hebben; en sulken grimmigheidt kan men se licht benemen, als men se met edick besprengt, ende wel nat maekt.

De Seugen en Merry-paerden, en laten haren loop niet, al hebbense haer deel, gelijk andere beesten.

De Varkens eeten alderley moes wat haer voorkomt, ook mede de wörtelen in de aerde en verschoonense niet.

De eykelen en beukelen maken de verckens luchtigh en haer vleyfch is beter te kookken, aen 't gewicht lichter, ende voor de mage verdouwelijker en gesonder.

De steeck-eykelen maken de varkens engh, wit-verwigh, rouw van aensien, en haer vleyfch swaer van gewicht. Maer geen soort van eykelen zijn so soet die de verckens grooter en swaerder maken, als die.

Een *Trojaensch* verken pleeg in de Romeynse gastmalen een wilt Verken genaemt te worden. Het welk soo geheel opgeset wierd, of schoon dat hy vol jongen was. Dit swijn verliest noyt een tand. Men segt dat het swijn doorgaens soo veel tepels heeft, als hy jongen baert.

Men segt dat 'er by de *Illyrici* in *Pæonien*, en op verscheide andere plaetsen, swijnen sonder spleeten in de pooten gebooren worden.

Op die plaets alwaer *Galenus* gewoont heeft, schreven sy de sieken verkens vleesch voor om te eeten, maer in dese plaetsen niet om de verscheidenheyt der nature.

De wilde swijnen ymandt voorby loopende keeren niet weder.

De honden vangen haer met in de nek te bijten.

Te *Weesp*, oft brandewijns-varkens Stadt, is de gewoonte, dat men een stok met stroo, en eenige lappen daer aen, op steekt, op dat sy daer voor vreesen souden en malkander geen quaedt doen.

Socrates hielt voor gewis, dat de tovenaerster *Circe*, de luyden sulcken spijs en drank soude ingegeven hebben, daer mede sy de menschen in onvernunftige swijnen verandert heeft, maer *Ulyses* konde van haer niet tot een verken gemaekt worden, dewijl hy geen lekkerheyt en achte, en in eeten en drincken seer matig was.

De swijnen eeten ettelijke fenijnige dieren, als
Slan-

Slangen, Salamanders, en het kruid scheerling, sonder haer schade ofte nadeel. De kleyne wesp-tjes zijne seer hatigh.

Als men de swijnen uyt backen te drincken of te eeten geeft, daer tamarischen hout opgelegd heeft, of van Tamarisch houd gemaakt zijn, soo soude hen de mildt daer van verteert werden.

Dat selve doet mede de wortel *Hermia*, als men die in haer spoelinge mengt.

Plinius seg als de jongen niet wel ontfangen, geeft men hun het kruyt *Samolus* in. Sommige kookten look, vorschen, en geven die de verkens in haer spoelinge.

Onse voor-ouderen in *Italien*, hielden seer veel van swijnen smout, ja datse sulcke ceremonien daer mede hielden, die men noch tegenwoordigh gebruykt, te weten wanneer de Bruyd het eerst in haer Bruydegoms huis komt, soo moet sy de Posten aen de deur tot een gelucksaligen ingank met swijnen smout bestrijken.

Swijne melck gebruyckt men voor de roode loop, en voor de swijmel siekte, als ook voor de sproeten daer mede gewassen.

De wilde seugen krijgen 's jaers maer eens jongen.

De wilde seugen worden in haren loop-tijdt seer grimmig, sy houwen en bijten sich seer selijck onder malkanderen, haer tanden wetten sy aen de harde noestige boomen, en wentelen

haer dikwils in den drek, om datse een dicke sti
ve huyd fouden krijgen.

Als de wilde fwijnen tegen malkander strij
den, ende een wolt sien, soo verlatense den strij
en vallen den wolt gelijkelyk aen.

Sommige seggen dat de wilde fwijnen geen gage
hebben; maer als mense vindt, soo wordse in
de Medecijnen gebruykt, voor vervroose teenen.

Als men de wilde fwijnen des morgens vroeg
jaegt, eer sy haer water aflaten, wordense lich
telyk gevangen; want haer water beswaert se seer,
en maektse onmachtigh tot loopen. Sy setten sig
op de achterste beenen neder, en verwachten al
soo den kamp tegen de Jagers; als men na haer
steekt, soo gaense daer tegen aen, en als se dan
niet voor in de borst getroffen worden, soo hou
wense met de tanden grouwelyk om haer, alsoo
dat den Jager dan seer snel achterwaerts gaat, of
hy moet op een boom sien te komen, of sich
plat op de aerde neder leggen.

Der wilde fwijnen drek gedroogt, en met
wijn gedronken, verdriift den steen ende bloed
spyen. Sijn bloedt ende pis houd men goed tegen
de nateren beet.

De pis ingenoomen helpt den geenen die pijn
in 't water maken hebben, 't zy van steen of an
ders, ook die de watersucht hebben.

Der wilde fwijnen pissc is haer selven seer scha
delijk, en soo sy dat niet terstond quyt kunnen
w rden, soo wordense onmagtig, en kunnen niet
open

In *Arabia* en mag geen swijn , het zy wildt of tam , lange by het leven blijven.

De Evers hebben in *India* twee tanden voor in de mond , onder en boven , die een elle langh lang zijn. In 't selve landt vind men ook Evers, die voor op de kop twee hoorens hebben, gelijk by ons de jonge kalveren.

Eer de seugen een jaer oudt worden , zijnse onbequaem tot voedinge of vermeerderinge hares geslachts.

De seugen zijn op het grouwelijkste en bytachtigste wanneer de selve jongen hebben, en als se suygen.

Xiphilinus uyt *Dion* segt als de Keyser *Severus* te *Nisibie* quam , soo kreeg hy daer een wildt swijn, 't welk een sterken Ruyter van sijn Paerd getoogen en omgebracht hadde, den welken sich onderstaen hadde dat alleen te vellen ; daer na vielen 'er wel een endertigh Krijgsknechten op aen, die het vingen en dooden, en alsoo voor den Keyser brachten.

In *Italien* is het swyn een seer bekend dier ; het bestaet in twee soorten, de eene hondachtig, en d'andere verkenachtigh ; het onderscheydt word uyt de muyl gekent, sy komen selden uyt haer hoolen dan by nacht.

Een wildt swijn heeft sijn naem van sijn wreedheydt , en hy wordt by de Griecten voor seer wreedt gehouden. Sy zijn ontrent haer loopen seer boos, en tot vechten genegen, en men segt dat

dat haer huyt ontrent die tijdt veel harder is, om datse haer gedurig tegen de boomen aenwrijven en dan in modd'rig water gaen, en soo weer laten opdroogen, soo dat de huyd daer door allengskens harder word. In die tydt fullense soo sterk tegen malkander vechten, dat den een of den anderen het leven sal laten. De Beeren vechten mede met de wilde Verkens. Daer is geen verandering in sijn natuur, of schoon hy gelubt word, de wijfkens worden mede gelubt, alsoo dat sy van geen versameling meer weet, en sal terstont vet worden.

De hersenen van een wilt Verken zijn seer goet tegen de beeten der slangen, de verouderde Lever versterckt hy met ruyt en wyn gedronken. Het vet met honigh gemengt is seer goed. Het bloed met de hersenen zyn goed voor veel gebreken. Haer lever is mede goed voor de swymelinge. In de Lever van de wilde verken worden steentjes gevonden, welke gewreven zijnde, en met wijn gedroncken, de steen afdrijft. De longe van een wild verken vernietigt de droncken-schap. De galle van een swyn geneest de krop-sweeren.

De galle met wijn gedronken, is goed voor de mildt. De sweeren door een slangen beet veroorsaekt, geneest de galle, gemengt met een weynig ceruys en hars.

De affche van swijnekoeken is goed voor Serpent beeten, als mede voor gebrooken beenen.

Het

Het speck van een wildt verken om een gebrooken been gewonden, geeft een wonderlijke kragt. De Pis van een wildt Verken opgedroncken, is wonderlijk goet om de steen te verdrijven.

De pis is seer goed voor de waterfuchtige, een weynigh alle dagen daer van gedronken.

De pisse in een flessche bewaert, is seer goed voor de doofheyt, en ruyfing in d'ooren.

TAFEL van 't
GERAEMTE
van een
K O N Y N.

FIGUUR VI.

- A. Het Hoofd omvat acht beenderen.*
- B. De Onderkaek twee.*
- C. Daer zijn acht wervelbeenen aen den hals.*
- D. De rugge bestaat uyt twaelf Wervelbeenen.*
- E. De Lendenen omvatten veertien wervelbeenen.*
- F. Twee Schouder-bladen.*
- G. De Ribbens zijn ses en twintig in getal.*
- H. Het Borstbeen bestaet uyt negen beentjes.*
- I. De Schouder-beenen zijn twee.*
- K. De Elbooghs-beenen zijn vier.*
- L. De Pooten bestaen uyt acht en dertig beenen.*
- M. Het Schaaem-been wort in vieren gedeelt.*
- N. De Dyen zijn twee.*
- O. De Kuyt-beenen zijn vier.*
- P. De Achter-pooten bestaen mede uyt acht en dertig beenen.*

Dit Geraemte bestaet uyt hondert acht en sestig beenen.

KONYN

Dyck Invent.

Van Luyken fecit.

Selde

C C

G E

H
Et
lang
lang

de gracht
Elmunt

huydend

De syng

den Hase

Goyring

mogelij

ken een

het jong

booren

Laurie

haest b

galk

het dat

het Lo

tocht

Sesde H O O F T - S T U K.

Van het

C O N Y N.

en desselfs

G E R A E M T E.

H Et *Konijn* wort by de Latiniſten *Cuniculus* genoemt, heeft ſijn naem van *Cuniculus*, dat is van de holen, die het in de aerde graeft. Andere noemen hem *Lepusculus*, en *Ælianus Parvus Lepus*, of kleyn haasje. By de byſchuydendaeghsche Grieken *Sunax*, by andere *Dasypus* genoemt, welcke *Plinius* nochtans van den Haes en Konijn onderscheyd. *Strabo* noemtſe *Gajoringous Lagidas*, of Graef-haſen, *Liberidas*, mogelijk van 't woordt *Lebris*, 't welk by de Grieken een ſlangen-huyd beteekent. Daerom wort het jonge Koning, dat noch naekt en eerſt gebooren is, by de Grieken *Liberis*, *Laberis*, en *Laurix* genoemt. *Hermolaus* over *Dioskorides*, heeft het den naem van *Adapis* gegeven, mogelijk van 't woordt *Adapanos*, 't welk beteekent iets dat niet verteert kan worden. *Erotianus* noemt het *Limopojon*, om dat het ſchaersheyt van leeftocht verwekte.

Seve.

Severinus heeft aengemerckt, dat de buyckspieren leggen tusschen beide rocken van de pensack, en hangen aen de selve vast. De rechterdarm is kleyn, als ook het hert; de lever en de nieren groot; de milt is langwerpigh, soo groot als een swaluwe; de Lever is gelijk als een schoenmakers mes krom om, met een breed handvat, midden tusschen de quabben van de lever gelegen. De maegh is in gestalte een weynigh van 't vercken verscheiden, maer die van de raten en muysen gelijk; aen de lever hangt een kleyne galblaes; de blinde darm is van grootte ontrent als een gemeene handtbreet, van gestalte als een gemeene duym, met holletjes versien, en een dun byhangsel van drie vingeren lang, of meer. De uytsteecksels van de Lenden-wervels zijn langachtig, daer groote binnen spieren tusschen beyde loopen. *Plinius* ontken datse in het Eylandt *Ebuso* geteelt worden; maer elders werden sy overvloedigh gevonden, namentlijk in *Hoogduytsland*, *Vrankrijk*, *Italien*, *Mauritanje*, *Polen*, *Moskovie*, &c.

Scaliger stelt een groote menigte van Konijnen ontrent de *Moskou* in *Moskovie*; in *Spanjen* komen sy mede wel voort. Sy hebben eertydts aen de *Balearische* Eylanden, door 't verslinden van 't gemaeyde, geen kleyne hongersnood verwekt.

In *Zeelandt* worden self aen den ingang van de Zee, overvloedig veel Konijnen gevonden, met welke

welcke na des winters Sonnestand heel Brabant gevoedt word.

Sy eeten gras, kool, klaver, wortelen, latouw, eichory, rapen, appelschellen, en voornamelijk bakelaer; met menschen bloedt worden sy haest vet; maer walgen selfs van alle vette kost.

En half of heel jaer oudt zijnde, beginnen sy te teelen, en ontfangen in warme landen alle maenden.

Niphus heeft van een goet Konijne-man verstaen, dat de wijfjes die twee of drie jongen geworpen hadden, veertien dagen daer na weder soo veel wierpen; nochtans werpen sy's winters in Italien en Duytslandr selden. Sy werpen vijf, en ten hoogsten negen jongen. Sommige beuselen dat onder dit geslacht, soo wel den Rammelaer als den Voedster, jongen werpt. De Voedsters laten haer jongen meer als twintigmael op eenen dag suygen. Indien iemand de jongen handelt, worden sy gram, en quetsen, verlaten, ja dooden deselve. De Rammelaers geyl zijnde, dooden ook de jongen, voornamentlijk soo de Voedsters te seer voor haer jongen bekommert zijn, ja vluchten voor haer.

Haer aerd en verstant is als volght: Sy ontsnappen het gevangen neemen met een sprong; de plaetse daerse eenigh gevaer verneemen, verlaten sy; en als d'een verhuyst verhuysen sy altemael; datse herkauwen, is bevonden; sy zijn dikwils door yversucht soo hatig, datse malkander

de ooren en pooten afbijten ; nochtans worden sy lichtelijk tam.

Kardanus heeft 'er een gezien die de honden zelfs vervolgde ; met haer gedurig graven maken sy veel vormige hoolen ; waerom *Marcus Varro* nagelaten heeft, dat 'er in *Spanje* een trefelijke Stadt, op een sandige grondt gebouwt, soo van de Konijnen doorgraven is, dat de Inwoonders moesten verhuysen. Sy komen niet als 's morgens en 's avonds uyt, en loopen niet verr' van de gaten ; sy stoppen de kuylen, die sy ook wel versien, om van de voorby gaende niet gekent te worden. Het vleesch van de Konijnen is malffer als van de Haes.

Een Spanjaert heeft se aldereerst op de tafel gebracht. De tamme worden in *Spanjen* veracht, om datse na haer voeder smaken, de wilde zijn in waerde. *Durantes* belaft haer eerst te kooken, en dan met welriekende kruiden en Varcken reusel te bereyden. Wat haer vet belangt, dat versagt de zenuwen, en is goet voor eenige gebreeken van 't water maken. Hy word gebraden tot het keel geswel gebruykt, van *Marcellus*, waer van men *Ambrosinus* kan nasien. Het onderscheyd van de Konijnen word van de verw, grootte, ingewand, en plaetse genoomen. Ten aensien van de verw zijn sy wit, swart, geel asgrauw, met witte plecken, of swarte, en roffe gesprenkelt ; soo gy nu haer grootte besiet, *Valerianus* heeftse te *Romen* by een omlooper gezien, viermael groo-
ter

ter als d'onse, en wonderlijk vet. In *Bætika* meent *Plinius*, datse dubbelde ingewanden hebben. Wat aengaet de plaets; daer zijn eenige dieren in *India*, *Utia* genaemt, de groote Ratten gelijk, en als de Konijnen, offe van de *Thracische* of *Macedonische* verscheelen, die *Scaliger* seyd van Hasen hayr te zijn, met korte ooren, een dick en gedrongen lijf, een lange start, by na den Inkhoorn gelijk. Sommige noemen haer *Pharaos* muysen; andere *Indische* hasen. Onder de *Indische* Konijnen zijn ook die, welke men *Indische* verckens noemt. Van grootte zijn sy als onse Konijnen, maer met korter beenen, met ses klauwen aen de voorste pooten; en vijf aen de achterste; sy hebben tanden als de muysen, geen staert, een scherpen muyl, kleyne ronde ooren, en zijn meer met borstelen als hayr bedekt, haer stem helt eenighsins na't geknor van de biggen. Zy eeten allerley kruyd, vruchten, brood en haver, en leven dickwils veel maenden lang sonder water. Voor seven of negen Voedsters is een Rammelaer genoeg; en zijn ook als de Konijnen overvuchtbaer; sy werpen ook in de winter voor de festig dagen, maer geen blinde jongen. Twee Rammelaers sullen in de tegenwoordigheyt van de Voesters vechten. Wy sullen hier noch een beschrijving van een Indische Konijn byvoegen.

Nierenbergh maekt negen gedaenten van Indische Konijnen. De eerste, seyd hy, is de *Packetli*, of Spaensche, die, soo hy in vet land weyd, niet

minder aengenaem voedsel als in Spanje geeft. De tweede is de *Eliztactatli*, ofte wit-borst. De derde *Kuytlatepotli*, ofte kortstart. De vierde behoort tot die van *Peru*, en word *Thokanthoçtli* genoemd, van gestalte als de Mexikaense mol, die zy *Thuka* noemen; de vijfde is de *Quanthoçtli*; de sesste de *Metochtli*; de sevende de *Kakotochtli*; de achtste de ander *Kortstart*; de negende en leste van sijn roode en roffche verw, wort *Hapaztochtli* genoemd. Haer voedsel is onaengener als dat van d'onse, en harder; sy worden alle met verscheyde namen genoemd, om dat sy ook van malkander verscheelen.

Franciscus Hernandus schrijft van de Konijnen van *Spanjola*, dat sy van vorm waren als een Konyn, hoewel wat kleynder als die van *Kastilien*; haer vleesch is goet en aengenaem, sy leven op de bergen onder de kruiden, en niet in de aerde. Daer zijn vier gedaenten van de selve; sommige zijn *Quemi* genoemd, die harder en grooter zijn; andere *Utia*, eenige *Moblas*, andere *Kutias*, dese zijn kleynder, lekkerder en gesonder. Hier toe behooren de *Viscachæ*, een soort van Konynen, alsoo genoemd om datse de Katten in langheydt van staert gelijk zijn. Sy beminnen de sneeuw, welk haer vraetsucht ook vereyscht; het hayr was eertijds aengenaem, in waerde en gebruyk. De Hasen en Konynen verschillen weynigh van malkander, dog het Konyn is kleynder, en de Haes snelder, en gelijk als onder de wilde dieren gerekent,

kent, hy zoekt fijn hopen onder de aerde, en holt de bergen onder uyt, gelijk *Martialis* fegt:

*Gaudet in effoffis habitare Cuniculis antris,
Monstravit faciles hostibus ille vias.*

En Ps. 10. v. 18. wort het felve gefegt; hy maekt fijn hopen altydt met het ftof der aerde gelijk, om niet verfpiedt te worden; 's morgens en 's avonts is hy in in fijn hol, en fit voortaan rondom te kijken; wanneer hy honden of andere vyanden verneemt, fal hy daer niet uytkomen, ten ware daer een Foret ingefonden wierd, welke groote vyanden van de Konynen zijn. De Konynen zijn foo vreesachtig, datfe wel een gantsch land verlaten, als'er veel perijkels te verwachten zijn, en als'er een of twee, andere wooningen gaen zoeken, foo volgen haer de andere met groote hopen.

In de *Balearifche* Eylanden maken (gelijk gefegt is) de Konynen een groote dierte in 't landt, met het af eeten van 't Koorn.

De jonge Konynen welke uyt 's moeders lighaem gefneden worden, of terftont, na datfe geworpen zijn, gevangen worden, en dan gebraden, houd men voor een groote lekkerny.

Prov. 30. wordt verhaelt datfe een fwak volk zijn, en nochtans haer huys in de fteenrotsen bouwt.

De inwoonders van de *Balearifche* Eylanden, hebben op een fekeren tyd eens een deel Krijgsvolk van den Keyfer *Augusto* begeert, om al de

Konynen te verdrijven; sy houden de *Iltis*, met welke sy de Konynen vangen, in groote achting. Dese dieren laten se loopen in de holen der Konynen, welke sy veel in 't aerdtrijk hebben, waer na sy die naem (in 't Latijn) gekregen hebben; soo worden dan de Konynen van den *Iltis* uyt haer holen gedreven, en in de stricken gebracht.

D. Forrer segt dat 'et geneuchelijk om te sien is als de Konynen gevangen worden; verscheyden dieren worden tot haer jacht gebruykt; voornamelijk den *Iltis*; dese worden tam gemaakt, en men bedeckt het hooft met een kapje van leer, voor 't byten der Konynen, en hangt se een belle aen de hals, en laet se alsoo in der Konynen holen loopen, de welke dan van de Jagers met stricken en netten beset zijn, dan drijft den *Iltis* de Konynen uyt, dewelke dan in 't garen loopen, en van de Jagers dood geslagen worden.

Archelaus schrijft dat de Hasen en Konynen by na niets van malkander verscheelen; als dat de Hasen beyderley aerdt en natuur aen sig hebben, en dat de wyfkens ook sonder de mannekens jongen werpen.

De natuur aller dingen heeft sich sonderling aen desen oort, gantsch milt tegen den armen mensch betoont, dat hy sulken onschadelijken dier, 't welk soo goed is tot onderhoud van des menschen leven, soo vruchtbaer heeft willen maken.

Het Wefelken soude, segt *Albertus*, lustig met haer

haer weten te kampen, alfoo dat 'et met hem gey-
let of speelt, soo lang tot dat hy gantsch luy en
moede wordt, en als het spel op sijn best schijnt
te wesen, dan grijpet den haes by der keelen, en
worgt hem alfoo, gebruykende der hasen vleesch
tot sijn spijsse. Maer als den Haes het begint te
mercken, en sich op de loop wil geven, soo vat
hem het Wefelken soo hart aen, en verlaet hem
niet, tot dat hy moed word, en ten laetsten leg-
gen blijft.

Wanneer des Vos des nagts in der Hasen spoor
komt, segt *Ælianus*, en dat hy vermoedt hem
niet wyd van te wesen, soo houd hy sijn snuyven
op, gaet alfoo stillekens voort, ende laet niet af,
voordat hy hem in sijn leger verrast, maer wan-
neer hy hun opdrijft, soo jaegt hy hem soo lang
na, tot hy hem veilig is, en verworgt hem
dan. De Kootjes van de Konyn zyn goed tegen
de graveel, sware en moeyelijke baringe, ende
het kolijk.

Men seght dat de Konyn dikwils veeht, niet
door openbare kracht, maer beveynsdelijck en
verraderlijk; sy zijn koleur grijs en wit.

De Konyne vellen zijn seer bequaem om bonte
Jacken van de maken; het hair der Hasen, klee-
deren; de hairen zijn in 't aentaften soo weeck
niet, als wanneerse noch op het lyf zijn, en dat
om de kortigheys wille, daerom verstijvense ook
lichtelijk.

Plinius segt, dat dese dieren slapen met open
oogen,

oogen, gelijk veel menschen. Sy zijn scherp van gesicht en gehoor; daerom hebben de *Egyptenaars* een haas gemaelt, als se eenigh scherp gehoor wouden afbeelden.

Varro segt dat de Konynen in *Hispanien* een geheele Stadt ondermynt hebben.

Men vind in de oude fabulen, dat den Haes over de Leeuw geheerscht heeft, van de welke sy nogtans verscheurt wierden. Ontelbare teeken en keneken soude men kunnen noemen daer een vreesagtig Prins of Overste, wreede Onderdanen geregeert heeft, door hy in 't eynde te gronde ging. Men segt dat den Haes soo snel in 't springen is, om dat hy aen sijn achterste pooten een beentje tusschen de t'samenvoeging heeft als een knieschijfje, waar door de achterste beenen bysonder gesterkt worden. Daer word gesproken van vierderley dieren die sich in de aerde onthouden, en kloeker dan de wijsen. De Mieren, een swak volk, nochtans beschicken sy in de somer haer spijs. De Konynkens, een swak volk nogtans, bouwt sijn huys in de rotssteen. De Sprinkhanen en hebben geen Konink, nochtans breeken sy uyt met gantsche hoopen. De Spinne werkt met haer handen, en woont in der Koningen Paleysen. Met dese woorden heeft den allerwijssten Konink te kennen willen geven, hoe groot de onbedagtsaemheyt, en verscheydenheyt van de mensche lijke natuur was, en dat de mensch eens konde overweegen, en bedenken wat sijn krachten waren;

Sy zijn scherp en ; zijn fouten en swakheden zijn hem wel bekend, nogtans gaet hy dagelijks sijn oude gangen.

Wy achten 't mede niet onnut van der Hasen natuur mede wat te seggen. Alle maenden brengen sy jongen, welke blind geboren worden.

De doove Hasen souden eer vet worden, en aen het lijf toeneemen als d'andere, want die worden selden of langsaem vet.

Albertus segt de haes is een vrugtzaam en vlug-tend dier, dat lichtelijk verschrikt, ja van het ruyffen eenes blads, hy heeft een groot wit hart, en kout bloed, daerom hy alleen des nachts op de weyden gaet; hy word selden vet, ten zy dat hy ingeslooten, ofte op een enge plaets gemest wordt, dan word hy lustigh tot eeten, en word soo vet, dat sijne nieren met vet overdekt worden.

De balletjes van de hasen gekookt, ende nugteren gegeten, soude de pijn der heupen in korten tydt verdrijven.

De Maege in warme wijn ingenomen, is goed voor de koortse, en doet de bloetloop ophouden. Wanneer men hasen hayr tot pulver brande, en met honig inslikte, soude het gequetsste inwand genesen.

De drek der hasen in honig gekookt, en dagelijks daer een Nootemuscaet groot van ingenoomen, heelt voornamelijk alle gebreken der darmen. Sy hebben een subtyl hooft, kort, rond, en

bequame lengte, opstaende ooren, zijn niet groot van lichaem, selden vet wordende; in 't loopen fullense de ooren opsteeken, haer staert is mede kleyn, 't geen in andere beesten doorgaens anders is. Sy hebben seer swacke oogen.

Herodotus segt, 't schijnt dat Godt gewilt heeft dese dieren soo vruchtbaer te maken, daer de menschen sulcken nut af hebben, in tegendeel heeft God niet gewilt, dat de wreede, als Leeuwen, Wolven, Tygers, haer soo vermeerderen.

Sy houden geen order in 't voort-teelen, een manneken heeft veel wijf kens; in January versamen sy meest met malkander. Sy zijn soo loos, dat se haer nesten 's winters weten te decken.

Neemt hase bloed, met de romp, of soo andere seggen, de gantsche Haes, behalven de kop en het ingewand, brand die in een nieuwe verglaesde pot tot asch, stoot 'et dan kleyn, en doet het in een reyn schotelken, of potje. Van dit pulver geeft den krancken een halve lepel, met een volle lepel Rynse wijn, is seer goed tegen de steen, seght *Gesnerus*.

De Herffenen van de Haes zijn seer goed, voor die haer water niet kunnen houden, of des nachts in 't bed pissen, met wijn gedronken. De maag van den Haes met edik gedronken, heelt der nateren beet, en alle andere steeken van fenijnige dieren. Sy is goed tegen 't bloed spouwen, voornamelyk als men 't met myrthen wijn inneemt. Met laeuwe wijn ingenomen, verdrijft de steeken des buiks.

Wan-

Wanneer men het tand-vleesch van de jonge kinderen met gekookte of gebraden herffenen van Hasen bestrijkt, sullen de tanden sonder pijn voortkomen.

Ambrosius segt, dat de Hasen's winters wit worden, en in de somer weder haer oude couleur krijgen, 't geen *Plinius* mede seght. Gedroogde Hasen vleesch maekt grof bloed. Van bocken en geyten is veel beter.

Als yemandt een goede diët wil houden, soo moet sich selve van Hasen vleesch onthouden. Het bloed van den Haes versterkt de herffenen, en is goed voor de duyfeling. De herffenen gerapt, zijn voor de trillinge, welke yemandt uyt sieckte behouden heeft.

De herffenen met asijn gemengt, zijn goet voor beroerten; deselve gemengt met theriakel en asijn, is goed tegen 't fenijn.

Het Hasen vleesch is warm en droog van natuur, en versterkt seer het ingewand; die gene welke het Podagra hebben, stelt men in het nat daer Hasen vleesch in gekookt is; 't is mede seer goet voor pijn in de leeden. De herffenen oock van een Haes opgegeten, beletten de kloppingen des herts.

Het hoofd gebrand, en gemengt met beeren-vet, en daer een pap van gemaakt, is goet tegen haer uytvallen.

De beenen gedroogt, en ingenoomen met asijn, doen het menstruum ophouden.

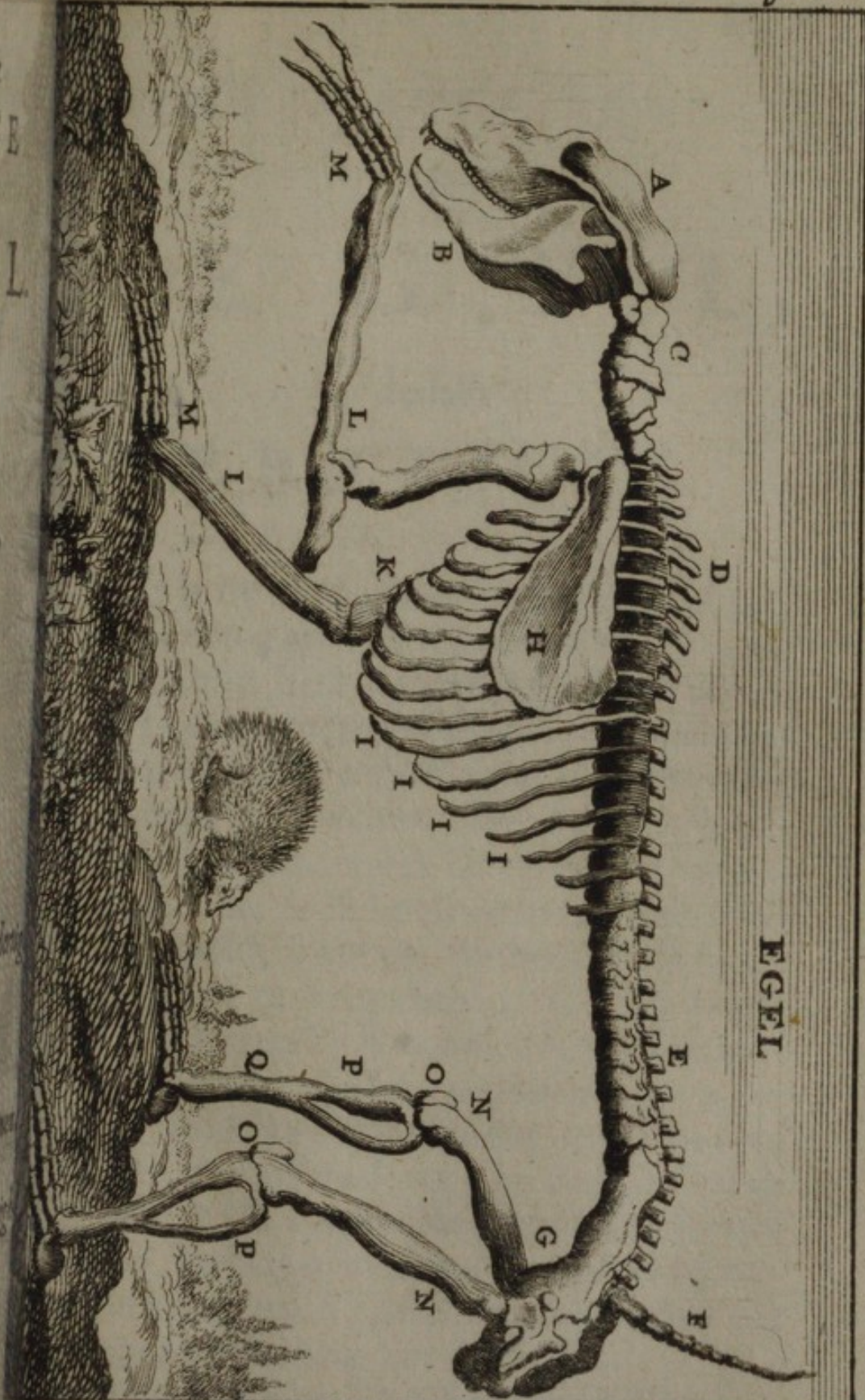
TAFEL van 't
GERAEMTE
van een
E E G E L.

FIGUUR VII.

- H. Het hoofd begrijpt ses beenen.
B. De Onderkaek bestaet uyt twee beenen.
C. De Hals bestaet uyt seven Wervelbeenen.
D. De Rugh begrijpt achtiën Wervelbeenen.
E. De Lendenen bestaan uyt achtiën beenen.
F. De Staert heeft thien beentjes.
G. Het Becken met de Schaambeenen vier.
H. Twee Schouderbladen.
I. De Ribbens zijn twee en dertig beenen.
K. De Schouderbeenen twee.
L. De Elleboogs beenen zijn vier.
M. De Beentjes van de voorpooten zijn twee en dertig.
N. De Dyen twee.
O. Twee Knieschijven
P. Twee Kuyt-beenen.
Q. De Achter-pooten bestaen uyt vier en dertig beenen.*

*Dit Geraemte bestaet uyt hondert acht en seventigh
beenen.*

EGEL.

van Luyken fecit.

Dyck invant.

Sevend

E

G E

H

dat d

vint

Hy

na, of

onder

lijst

wijnga

de in

bestit

winter.

en ruck

sch dan

steck

maal

teven

de inde

af, wa

De

Sevende Hooft-stuk.

Van den

E E G E L,

en desselfs

G E R A E M T E.

HEt is by na by alle menschen kenbaer, dat den Egel scherpe pinnen heeft, waer van men hem niet ter deegen kan aenra-
men. Hy is een recht voorbeeldt van botte boe-
den, of steekende Sophisten, met welke niemant
hinder hinder kan omgaen. Men seydt dat hy al-
tijdt sijn nest heeft ontrent doornachtige hoven,
wijn wijngaerden; in de herfst en in de winter zijn-
de in uytgeholde boomen. Sy soeken in de somer
in herfst spijs te vergaderen, voor de koude
winter. Hy weet by de boomen op te klimmen,
ruckt daer de appelen en peeren af, en laet
sich dan weder van boven neder wentelen, en
breekt sijn doornen mede vol, en brengt het al-
reemael soo in sijn uytgeholde boom, daer hy sich
selven en sijn jongen mede voed; dit doet hy me-
de in de wijngaerden, en pluckt daer de druyven
af, want men fiet hem daer dickwils in.

De boom daer hy sijn nest in gemaekt heeft, is

ver-

versien met twee gaten, een na 't zuyden, en een na 't noorden; en na het onstuymig weer is, weet hy het een gat te openen, en 't ander weer te sloopen. Men seght dat hy twee aersgaten heeft, om de excrementen te loosen.

Wanneer hy merkt datter iemandt is die hem te vangen wil, sal hy sich terstond in een rollen als een kloot, alsoo dat niemand hem by na door zijn scherpe engels derst aentaften, en sal sich nocht niet met de vlucht soeken te salveeren; wanneer hy in water sal laten, valt hy altijd op de rugh, waer door zijn vel op de rugh komt te rotten; soo moet hy leggen, of anders kan hy zijn water niet wel kwijt worden. Men seght als hy in malkander ingesloten gerolt, en dan met water op het lijfgiet, dat hy terstondt uyt malkander soude rollen, om hem te vangen. Haer huyd gebruyken de Laecken-bereyders, om het Laecken mede effen en glad te maken; hy beeld sich in dat hy sterven moet, als hy zijn doornen vol appelen heeft, en dat 'er een afvalt, soo sal hy al den hoop daer af werpen, en vlieden terstont in zijn uytgeholde boom, als of hem yemandt vervolghde. Hy is seer sorgvuldig voor zijn jongen, wanneer se eerst ter wereld komen, krijgen terstond harde pinnen. De moeder van den Eegel baert met groote pijn.

De Eegel is een voorbeeldt van ondanckbare menschen, welcke bot en onmanierlijk van wesen zijn; wanneer iemandt met haer in twist geraeckt, sal altijd de minste moeten wesen. Den
Eegel

gel mede laet sich niet verspreken, maer sal tegendeel altijd met sijn scherpe pinnen steek- en. Hy doet wijsfelijk die sich daer van wacht, met sachter aert soekt om te gaen.

Soodanig was *Cain* tegen *Abel*, *Saul* tegen *David*; en 't is voorwaer veel beter te wachten voor reede Tygers en Leeuwen, die weet men dat reed zijn, dan voor loofse, vreesachtige bedriechlijke Egels. Of schoon den Vos veel loofse malckheden heeft, nochtans is de doorachtige gel slimmer.

Aelianus segt dat de Vos een bedriechlijk dier is, soekt met groote list de hoolen van de Egels te graven: den Egel weet terstont de pinnen in hoog te steeken, op dat de Vos hem nergens inde kunnen aenraecken, om met hem te vegen, 't welk den Vos mede niet en soekt; maer eet hem met alle voorzichtigheyt met sijn beckschjes onder de pinnen te raecken, om de buyk oven te krijgen, en verscheurt hem daer na.

De aerdachige Egel wordt onder de nydige dieren gerekent; wanneer de selve gevangen is, et terstond sijn water. Wanneer de Egel, op de rugh leggende, sijn water in de mond van de Vos weet te krijgen, sal hy terstont verfticken.

Aristoteles segt dat den Egel geen reuck heeft. De *Pelagiaansche* volken gebruyckense tegen de ruppel pis.

De Egels versien sich (gelijk de Murmeldieren) tegen de winter met proviande; sy gaen onder

der de appelboomen, en als'er appelen afgeval-
len zijn, wentelen sy haer om, soo dat de appelen
aen haer scherpe pinnen blijven hangen, en
nemen noch in de mond, soo veel als sy'er dra-
gen kunnen, en brengense in haer holle boomen

Forachus schrijft, als den Egel een van dese ap-
pelen ontvalt, soo gaet hy weder na de andere
boomen, en laet niet af, voor dat hy al de pin-
nen weder vol heeft.

Wanneer de Egels sich met haest van het veld
na hare nesten loopen, dat is een teecken datte
regen of eenigh quaed weer voor handen is.

Wanneer men den Egel gevangen heeft, moe-
men hem terstont in't water leggen, daer doet
sy sich voort uyt malkander; dan hangt men de
selve met de achterste voeten om hoog, en laten
aldus van honger sterven, dan kunnen sy niet
haer pis geen hinder doen.

Daer zijn menschen, welke haer niet schamen
te seggen, dat den Egel tot des menschen over-
vloedt geschapen soude zijn, ten ware hy die ste-
kelachtige huyd hadde. Met de Egels huyd kan-
men de kleeren schoon maken, daerom hebben
de verkoopers veel bedrogs tot haren voordeel
daer mede gepractiseert; want sy dickmaels een
valsche of vervuylde Egels huyt, voor oprecht
en goed verkoopen. Daerom de raed van Romen
met geen diergelijcke kleyne dingen meer te doen
of te oordeelen wil hebben, insonderheydt met
Egels vellen, want het landvolk heeft sig schier

by

by alle Keyferen beklægt, over het bedrog der
Krameren, van wegen de valsche Egels vellen.
Vanneer sy bemerken dat men se vangen wil, soo
rekenen sy de snuyt met de voeten, ende den
buiyk (daer aen sy veele hairen hebben, terstont
se samen, en winden sich soo ront in malkande-
ren gelijk een klood, soo dat men haer niet sien
kan, of ergens kan aentaften, dan op die scher-
pe pinnen welke hy op 't lijf heeft.

Ick heb een Vrouw gesien in de Stadt komen,
welke een Egel in een schop by sich hadde, de
welcke hy uyt het ried hadt gehaelt, en was als
een klood in een gerolt, soo dat men hem nergens
konde aentaften. Hy wierde op d'aerde neerge-
leyd, en bleef een weynig alsoo leggen, dat men
hem niet aenraeckte, begon sich ten laetsten al-
langskens te ontwinden; en soo haest men hem
wederom aenraekte, is voort weer, in een gerolt.
Dit beest bleef in het huys daer dese Vrouw was,
noch lang in 't leven, en ging maer soo langs het
huys, sy gaven hem droog brood te eten.

Desen Egel kan soo stil leggen, dat men geen
adem van hem kan sien, noch niet ter wereldt
kan sien verroeren; maer als men hem dan in
warm water leght, soo doet hy sich wederom uyt-
malkanderen, en laet hem besien en betasten,
dewijl sy weten dat men haer om haer steec-
kelachtige huyl soeckt te vangen, en datse be-
dwelmt zijn, en geen uytkomst sien, soo bepif-
sen sy haer selven, en wentelen met de rugge daer

in, hier mede vergiftigen sy haer rugge, dat
scherpe pinnen uytvallen, en haer vellen verro-
ten en bederven, daerom als men se vangen wil
dient men daer op te passen als se effen gepist he-
ben, en haer blaes ledig is; want als se soo ver-
rast, en terstont gedood worden, soo is het v-
seer goed en wel te gebruyken, ook tot somme-
ge dingen seer dienstelijk, maer anders als sy hi-
met haer pis vergiftigt hebben, is het onnut, en
wordt gantsch week en vervuylt, daerom late
sy het op den hoogsten nood aenkomen, eer dat
haer selven bepissen, want sy zijn dan bedorven
of schoon sy 't ontkomen.

De Egels huyd tot affche verbrand, en di-
met honig en weeke hars, ofte edik gemengt
doet het hair wassen op eenige kale plaetsen; al-
men des Egels kop met de huyd tot pulver ver-
brand, en dat op eenige bloote litteekens strooit
sal het hair daer weder over doen wassen, mae-
men sal te vooren met een scheermes een wey-
nig overscheeren, en de plaets wel met Mostaer
bestrijken.

Men segt dat het Egels vleesch seer soet is, al-
men se met een slag dood slaet, ende haer soe-
verrast, dat se haer selven met haer pis niet en be-
smetten, het soude de pijn in 't water maken
verdrijven, en beletten dat 'et niet weder soude
komen. Levit. 11. verboodt Moses de Joden E-
gels vleesch te eeten, en telt se mede onder de
cnreyne dieren.

Hier toe behooren de steekel swijnen, dewelke wat grooter zijn, maer ontrent de manieren verscheelen soo heel veel niet.

Johannes de Laet leyd dat 'et in *Brasilien* yfere Verkens gevonden worden, met lange schichten, soo groot by na als een wildt swijn; de *Brasiliānen* noemense *Coendou*.

Dese steekel verkens zijn ontrent soo groot als een kat, haer langste pennen by na een voet lang, en soo dik als een gantsche schacht, sy zijn glat en blinkende; haer koleur is tweederley, dan een duymbreed wit, dan een duymbreed bruy n roschachtig, na boven heel scherp toegaende, sy zijn ook seer hard en stijf. Sulcke steekel swijnen zijn hier in *Nederlandt* genoeg te sien geweest, en men vindt op veele plaetsen nog wel hare pinnen.

Daer is in *India* noch een ander soort, *Hystrices* genaemt, de welcke met veele spitfge scherpe tacken bedeckt zijn, dese hellen meer na de Egels, maer sy hebben langer tacken welcke sy kunnen weg doen, wanneer sy hare huyt regt uyt strecken; sy vegten daer mede tegen de honden, sy konnense verre van haer schieten. Des winters leggen sy verborgen, gelijk ook veel andere dieren aerdt en manier is, insonderheyt der *Beyren*.

Plutarchus Venetus segt, dat ontrent de Stadt *Schaffe*, in *Tartarien*, seer veel Egels en Steekel verckens zijn; als men de Steekel swijnen

jaeght, soo roepenſe malkander met haer ruchen, en knorren by een, soo datſe met groot hoopē by malkander komen; dan ſchieten met hare tacken ſeer hevigh op de menſchen en honden. Als de ſwangere vrouwen het vleefch van den Egel of Steeckel-ſwijn quamen te eten als 't tot pulver gebrand was, ſy ſouden de vrugte van ongemak bevrijden.

Den Egel heeft de gedaente van een kleyne Varckentje, over al doornachtig, uytgeſonden op de buyk; hy weet over al ſijn pennē dicht te fluyten, om van ſijne vyanden niet beſchadigt te worden.

Aristoteles ſegt, dat hy een ſteenachtigheyt in ſijn hoofd heeft, waer door niet ter wereld kan horen.

Den Egel is doorgaens vet, en een goede Medicijne: wanneer het manneken en wijfken met malkander ſullen verſamelen, gaen ſy tegen malkander opſtaen, en voegen ſich tot malkander om hare doornachtige ruggen.

Den Egel is mede een ſoort van Weſeltjens, maer wat kleynder van gedaente, en ongelijck van koleur, in de winter is de ſelve soo wit als ſneeuw, om de uytſteekentheyt van de ſtaert; maer in de ſomer is hy alleen op de buyk wit, en op de rugh bruyn roſachtigh. Hy is een vervolger van muysen, en mag mede wel vleefch.

Men kanſe langs het huys loopende houden

n plaets van een kat, want sy fuyveren de huy-
en, pakhuifen en folders van alle muysen en rot-
en. Men kanse dagelijks met water en brood
igt houden.

Sy hebben kleyne oorkens, en zijn wat lang
van muyl, om, gelijk als de Verkens, in de aerde
te kunnen vroeten.

TAFEL van 't
GERAEMTE
van een
M U Y S.

FIGUUR VIII.

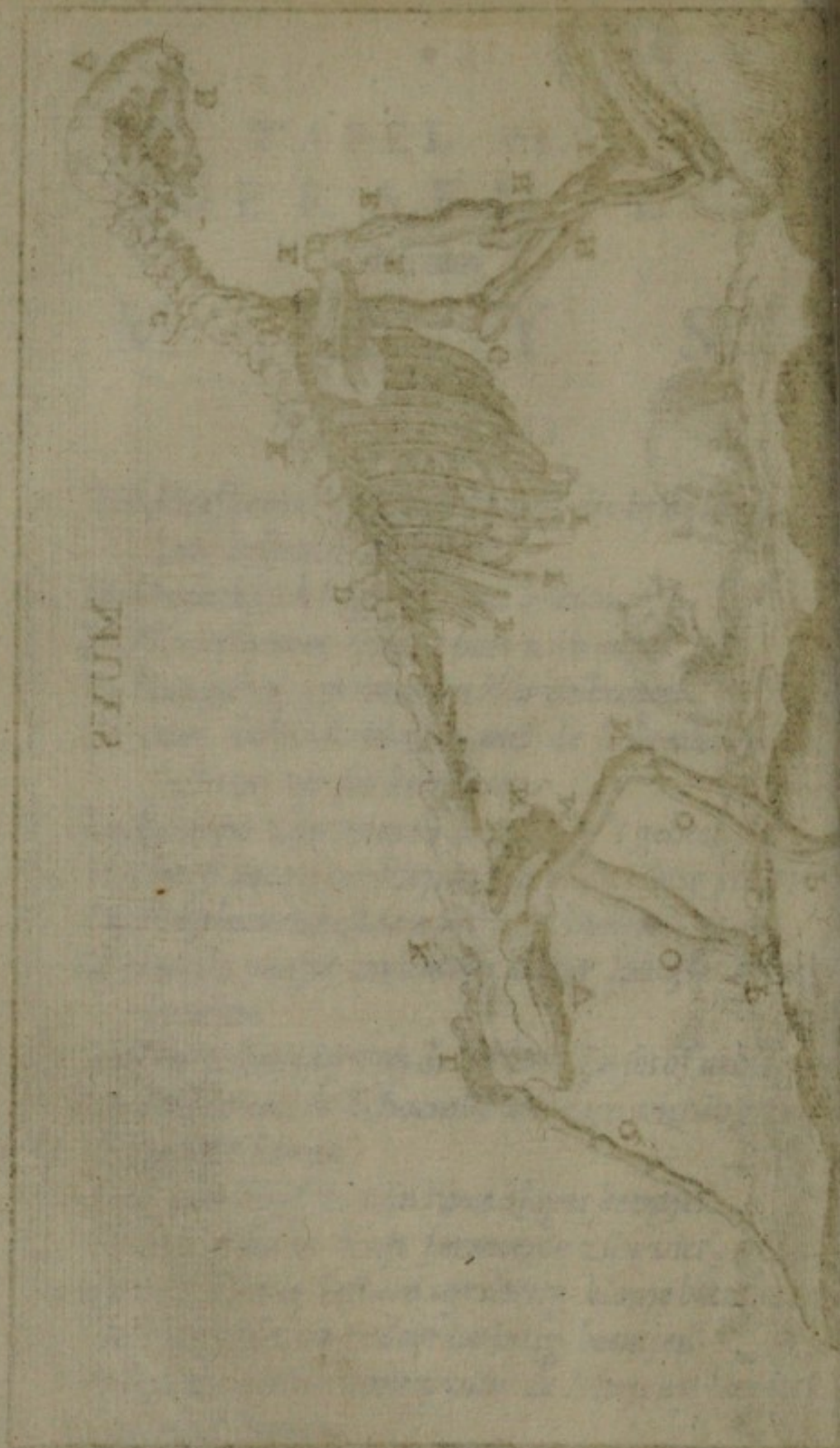
- A. Het Hoofd omvat seven beenen die in de hersenen haer beslooten houden.
- B. De Onderkaeck begrijpt twee beenen.
- C. De Wervelbeenen van de hals zijn acht.
- D. De Rugge begrijpt veertien Wervelbeenen.
- E. De twee Schouderbladen met de Schouderbeenen bestaan uyt ses beenderen.
- F. De Ribbens zijn twee en dertigh in 't geheel.
- G. Het Borst been is een kleyn, doch vliesachtig beentje.
- H. De Kuytbeenen bestaan uyt vier beenen.
- I. De voorste pootjes omvatten dertig subtiyle kleyne beentjes.
- K. De Wervelbeenen van de lenden zijn ses of acht.
- L. Het Becken met de Schaembeenen zijn vier in getal.
- M. Twee Dye-beenen.
- N. De Knie-schijfjes zijn twee kleyne beentjes.
- O. De beenen die de Kuyt formeeren zijn vier.
- P. De twee Pooten bestaen uyt dertig kleyne beentjes.
- Q. De Staert sijn lengte door twintig beentjes.
- Soo bestaet het Geraamte van de Muys uyt hondert en tseventigh baenen.

MUYYS

V. DYCK, incisit.

J. LUYKEN fecit

MUSCULUS

Achtste

M

G E

D E Ma
trouw
als es
by door het
nevlucht
vergelijkt
mers, welc
en uytwer
leggen me
gem een
proevend
den wy es
sonder pr
smackt,
te eerst
Men seg
den: hy
t leek
mylen

Achtste HOOF-STUK.

Van de

M U Y S,

en desselfs

GERAE M T E.

DE Muys is een vreesachtig beest, hy betrouwt sich noyt in de aerde sonder meer als een hol gemaekt te hebben, dat sooby door het eene verleegen raekt, terstond haer oevlucht tot een ander neemt. Niet onaerdigh vergelijckt *Plautus* de Muysen by de Panneleekers, welcke om een kleyne gift al soudendoen uytwerken, wat men begeerde, als willende seggen met een weynigh te vreden zijnde, en geern eens anders spijs etende, en van elks watproevende, seggende, *als of wy Muysen waren, eten wy eens anders spijs*. Dit dier kan mede bysonder proeven wat hy liefst eet, of wat lekker smaekt, daerom sullense doorgaens de beste spijs eerst aentasten. Sy zijn mede seer gulfigh. Men seght datse bysonder veel van vleesch houden: hy sal doorgaens alle spijs proeven, en van't lekkerste eten. Heel contrarie zijn de Vleermuysen en Swaluwen, ook meer van die soort,

welke haer met het snoodste wel fullen vernoe-
gen. De Muysen zijn soodom en bot dat men
haer ter wereldt niet kan leeren noch onderwijfen
gelijk andere beesten; haer pis stinkt vehement,
en is soo sterck ineetende, dat door vleesch en
been soude heen bijten, voornamelijk als se der-
tel zijn, en haer met malkander willen versame-
len. Dit is een exempel voor veele uytspoorige
menschen, dewelke meer eten en drinken als haer
selfs lust, en niet weten dan van wellustigheyt,
en gaen soo in alle ydelheyt voort.

Lemnius verhaelt van een Muys die uyt een
mensch soude gebooren zijn, waer van de waer-
heyt bevestigt wort, dat yemand sonder twijfel
spijs heeft opgegeten, waer op te vooren een
Muys sijn zaed heeft uytgestort, en soo een Muys
is van gekomen. Siet hier van *Bartholijn*, en meer
andere.

De Muysen, welke gewoon zijn in bosschen
en beemden te wonen, weten haer in den herfst
van alle nooddrift tegen de winter te verbergen,
en versorgen. Sy maken hoolen soo sy gewoon
zijn, daer sy haer spijs inbrengen; als haer dunkt
spijs genoeg te hebben, sleept het mannetje soo
veel doornen daer voor om van niemant bescha-
digt te worden, dat hy daer selfs niet kan inko-
men, en wanneer het wijfken dat doorgaens in
t'hol blijft, hem daer ontrent hoort, terstondt
in haelt; en dan soeckt het wijfken daer mede
weer uyt te komen, soekt mede een deel door-
nen

nen, en wort van het manneken daer dan ook ingehaelt.

Dese Muys word van den Aerd-muys onderscheyden, dewijl de aerd-muys grooter is dan een andere muys, hy schreeuwt of krijscht helderder gelijk *Erasmus* segt in sijn spreekwoord: de aerd-muys fiet sijn ongeval te gemoet; het zijn beyde dieren welke ons genoeg schadelijk zijn. Soo een serpent, of muys, of aerd-muys, ontrent een Hermeling, of wezelken is vervallen, sal men sien datse niet wreed van natuur is, noch haer behaegt te vechten, om datse het noyt gewoon is, soo *Plinius* segt.

Men verhaelt dat 'er verscheyde soorten van Muysen zijn. Daer zijn onder andere Muysen, dewelcke haer ontrent de *Alpes* schijnen te onthouden, van grootte ontrent als een bequame hond, en worden op de *Alpische* gebergten dickwils gevonden, de welke de geheele winter haer in de holligheden onder de bergen verschuylen, ontrent den somer komense voor den dag; onder de holligheden brengen sy seer veel hoy, gelijk als of sy haer bedden bereyden, om gemackelijker te rusten, de ingangen der holligheden, weten sy met overvloed van rijsbossen, uitsteekende net te bedecken, als of 't door malkander geweven, op dat sy van onweeren, vossen, of haelen, soudent overrompelt worden, in de welcke doorgaens vier, vijf of ses by malkander slapende gevonden worden.

Daer wordt gefeght dat'er Muysen in *Ægip-ten* uyt flijk groeyen.

Sommige verhalen witte muysen gefien te hebben, gelijk ick mede, welke in een huysje van blik beflooten waren, alwaer een Radt als van een Eekhoorn aen was, en daer bysonder in liepen.

Scaliger verhaelt dat de Muysen uyt Koe-mis fouden voorkomen.

De ftrik heeft een Muys gevangen. Met recht en reden zijn fy gevangen, alsoof die straf waerdig zijn, als of men feyde, de wolf is in de kuyl gevallen, of het wilde Verken in 't net van den Jager.

Men vertoont een muys voor de Leeuw, gelijk men gemeenlijk seght, om dat defelve bysonder groot en fterck is, en een groot onderscheyd tuffchen beyden is.

Synesius verhaelt in fekeren brief, welcke hy fchrijft aen *Anastafius*, wanneer de Muys de Leeuw twee of drie mael geroepen had, is van de wagen gestapt, en hem gevolgt, en was doe als sonder ftem, foo heeft de Muys aen de Leeuw een fchelmftuk bedreven. Dit is een exempel genoomen van de beesten, welke is om eens te lacchen, gelijk de kleyne aen de groote, niets konnende uytvoeren, vlieden.

Plutarchus seght dat'er een vrouwen spreekwoord is, dat de Muysen uyt pick fouden voortkomen; de verwoeftingen, en de Pest, zijn een vermeerderinge van de Muysen, dewelke naderhand

and in fulken grooten menigte uytſpruyten en voortwaffen, datſe alle kruyd en wortels op-eeren, ja naderhand geen koſt meer kunnen bekomen door de groote menigte.

Gelijk de menſchen welke door de Peſt hare wooningen verlaten hebben, als gedwongen zijnde een ander op te ſoeken, waer tegen geen ander middel is dan *Arcenicum*, of rottekruyt, door het landt verſtroyt, van welckers reuk ſy ſullen vlieden, of als daer een weynigh van genomen hebben, ſterven. Deſe remedie hebben de *Ægyptenaars*, na de overloop van de *Nijl*, met groot ſucces alle jaren gebruykt, waer van de *Venetianen* met groote quantiteyt aen de *Ægyptenaars* verkochten.

Daer zijn noch wel veel andere middelen, welke mede ſeer dienſtig ſouden zijn, maer oordeelen deſe de beſte te weſen, te weten *Arcenicum* door het land verſtroyt.

Ælianus ſegt dat de Muysen maer effen leven, dat ſoo ſy eenig ongemak krijgen, terſtont ſterven. Hy ſegt dat de warmte haer byſonder behaegt, en daer groote luſt in hebben.

De *Alpiſche* Muysen kunnen haer als een knoop en bundel in een rollen, en blijven ſoo in haer holligheden ſlapen, ja dikwils een geheele winter over, ſoo lang het kout is, en men ſegt datſe gelijk als ſlijk worden, welk op de koe meſt geworpen word, en blijven daer ſoo al ſlapende leggen, en wanneer de zon weder ſijn warmte begint

gint te geven, worden dan weder levendig, eberoeren en beweegen haer als te vooren; me houd voor seker dat haer lever met een klimmende maan is wassende, en met een afgaende i afneemende.

Sy blijven mede niet lang in vervallen huysen en schuuren.

Men seght doe *Hannibal Casilnum* overwonnen hadde, is'er een Muys by hem gekomen, de welcke by hem hadde twee hondert stucken aen geldt, die de selve gevangen en verkocht had, is van hunger gestorven, en den kooper in 't leven gebleven.

Sekeren *Setson* heeft geen *Ægyptische* soldaten willen aenneemen, als wel de voorige Koningen gedaen hadden: wanneer nu de vyand *Ægypten* had belegert, en in hadden gekregen, soo hebben de soldaten van *Sennacherib* aen *Setson* geen hulpe noch liefde bewesen. Een seker Priester staende voor een beeld, heeft een weynig aldaer geslapen, en in de slaep gedroomt, dat Godt hem schein gunst te bewijzen, is derhalven met een weynigh Sparten den vyandt onder de oogen ge-gaen: en by nacht ontrent den vyandt genadert zijnde, hebben bevonden, dat het heele vyands Leger door de muylen verjaeght was, en over al verstrooyt. Haer bus-kookers met pijlen, haer boogen, teugels van de paerden, en schilden, waren altemael, terwijlse die door verbaestheydt hadden laten leggen, rontom geschandaliseert.

Sy

y daeghs daer aen fiende dat hare wapenen on-
ruykbaer waren, hebben de vlucht genomen,
n veele door deselve om den hals geraekt. *Senna-*
berib hebben sy noch een treffelijck gedenktee-
ken opgerecht, en in steen dese Spreuck laten
uythouwen:

In my is yet god vruchtig: aen te merken.

De Muysen zijn een afbeeldtsel van valsche
menschen, gierigaerts en diefachtige, om op eens
anderen beker te teeren en te slempen, 't welck
met de natuur van dit beest bysonder over een
komt; want gelijk een muys een kostelijk bedt
of beurse knaeght, alsoo quetsen sy de goede ze-
den en manieren, en soecken eens anders goet
onder haer te krijgen, voornamelijck het beste,
soo soeckt een muys de beste spijs, en sal deselve
rondom schenden, gelijk de aerd-muys mede
doet.

De Muysen vervolgen de Scorpioenen waer sy
konnen, en dooden haer. Sy fullen ook de plaets
vlieden, alwaer een muys gestorven zijnde, aen
't rotten is.

Cicero getuyght van de Goddelijcke dingen,
seggende, wy zijn soo wonderlijk en onbedagt,
dat wanneer de muysen iets hebben geknaeght,
't welk haer eenighste werk is, meenen wy dat 'er
een monster is. Voor de Marfise oorlog, soo hy
getuygt, hebben zy de schilden van *Lanuvius* ge-
knaeght, waer van men geseyd heeft, als van het
ingewand van een beest iet te voeren, te weten,
als

als of daer iet onder was; de muysen hebben b
nacht de schilden en seeven by daeg geknaeght
Maer soo ick dit verhael, bevind ick dat de muys
sen de *Politia Platonis* van my hebben afgeknaeght

Soo de vrucht in een misgeboort' lijn voor
gank niet wil nemen, sal men onder andere Me
dicamenten, een opgespleeten muys daer op leg
gen, seght *Hippocrates*. Die dieren welcke saegh tan
den hebben, drinken leckende, maar ook die gee
saegh tanden hebben, gelijk de muysen. De ge
neratie ofte voortteeling der muysen is wonder
lijk boven andere dieren, dan by getal, dan door
sterckte en wulpsheyt.

Als een muys, zijnde een wijfken, in een vat
geset was, alwaer niet weder konde uytkomen, een
weynigh daer na dat besien hebbende, zijn daer
hondert en twintigh jonge muysen in bevonden.
Veel wonders kan men mede in de landt of boe
re muysen bemerken ontrent haer baringen, datse
de meeste plaetsen gewoon zijn te doen overvloe
jen, soo dat'er dikwils seer weynig van 't gezaey
de koorn te voorschijn komt, soo dat alle Boeren
soodanigen plaeg van muysen wel mogen vree
sen, om wanneer de selve met de Maeyers na 't
land gaen, om na gewoonte de Oogst te versa
melen, dat'er dikwils niets ten besten is. Haer
vertrek kan met weynigh woorden gesegt, en sy
konnen in weynigh dagen dickwils vernietight
worden, of men schoon in voorige tijden groote
moeyten hadt deselve te verdrijven. Of schoon
de

de swijnen haer hooien opgraven, en datse van de vossen of wilde katten gejaegt worden; kreunden sy daer niet aen, maer den overvloedt van water kunnen sy niet ontgaen; noch daer is niet dat haer soo haestig overwind dan den regen, en sullen dan terstond sterven en verdwijnen.

In *Persien* op een sekere plaets, is een wijfken van een muys opgesneden, waer onder wijfkens van de jongen waren, die mede al beswangert waren.

Daer zijn Naturalisten, welke seggen, dat soo wie een muys sout gaf te lecken, of dat hy 't sag en leckte, sonder versamelen, soude bevrugt worden.

In *Ægypten* zijn muysen welcke seer hart zijn, haer hair is als dat van den Egel. Daer zijnder ook welcke op haer achterste pooten kunnen gaen en staen, haer achterste schenkels zijn vry wat langer als de voorste, sy zijn mede gebooren om te knagen. In *Arabiën* gaen se anderhalf voet de lengte van een Hagedis te boven. Dese Muysen zijn veel grooter dan de *Sorices*, welckers voorste schinckels veel grooter zijn dan de mate van een palme, de achterste gelijk een voorste vinger.

Wanneer 'er eenige muysen in een vat met water zijn gesmeeten, en alsle daer niet weder by op kunnen klimmen, steeckense elck by sijn beurt haer staert toe, en worden soo opgetrocken; de eerste haelt de tweede op, en de tweede de derde, en soo voort. Ook uyt grachten, of brand.

De

De Muysen hebben een grooten afkeer van foodanige, welke in haer hoolen gestorven zijn. Wanneer 't in *Ægypten* regent, segt men dat uit de stofreegen muysen pleegen voort te komen, welke het heele landt door terstont verstroyen en hebben een groot geluyt in haer; sy bijten en knagen het koorn en alle gewas, 't geen dikwils in *Ægypten* een groote koophandel belet, waer door komt dat de inwoonders haer met alle list en neerstigheydt moeten soecken te verdrijven. De muysen seght men dat by wijlen toekomende dingen kunnen boodschappen, daerom behoeft men dat niet licht te verwerpen; sy hebben te *Lavinien* de silvere schilden onteert, en die rondom beknauwte, waer mede sy den Krijgh met *Mars* voorbeelden. Den Veld-heer *Carbani* wierden sijn riemen van de schoenen aen stucken geknaegt van de muysen, waer op hy terstont is krank geworden en gestorven.

Munsterus derde Boek verhaelt dat by de Stadt Bing een Tooren staet in den Rhijn, die men de Muysse Tooren noemt, welke de naem heeft bekomen van dese navolgende geschiedenis, A°. 914. ten tijde des Keyfers Otto, was'er een Bisschop te *Mentz*, Otto genaemt, by wiens tijdt een groote dierte opstond; als hy nu saghe veele arme luyden die grooten honger leeden, dee hy veele in een schuur by malkander komen. Als nu de arme menschen meynden dat mense wat geven soude, soo heeft hy de schuur rondom doen

doen fluyten , en alfoo in brand laten fteken ,
 foo dat al dat arme volk verbrande , feggende ,
 fy zijn als de muysen ; want fy zijn nergens toe
 nut dan om het kooren te verderven. Maer God
 heeft heeft dat gewrooken ; want fy zijn terftont
 met hoopen op hem geloopen , en lieten hem
 noyt in vreden , maer ftelden haer niet anders
 aen als of fe hem levendig wilden op eeten ; ten
 laetften is hy op defe tooren gevlucht , meenen-
 de daer vry te zijn ; maer Godt en liet dat niet
 toe , want de muysen tegen hem aenfwommen
 door den Rhijn , en als hy fagh dat Godt het
 deed , bekende fijn misdaed , en ftierf alfoo on-
 der de muysen.

In de Rivier van de Stadt *Cyrene* vallen veelen
 meenigerley muysen , sommige hebben brede
 koppen , sommige spitse , eenige zijn over het
 gantsche lijf foo rouw ale Egels , foo dat haer hai-
 ren feer fteeken.

Theophrastus fchrijft dat de muysen alle het
 volck dat in het Eylandt *Gayaro* woonden , ver-
 dreven hebben , en alle het yfer datfe hebben
 konnen vinden , verknabbelt.

Daer zijn hafelmuyfen , die een wonderlijk
 geluyt hebben , maer niet veel goeds is beduy-
 dende , waer van men veel exempelen foude
 konnen ophalen.

Ludovicus Romanus ; in *Calicut* vangen de
 luyden de muysen op , en bradenfe aen de ftra-
 I len

len der Sonne, 't welck de Bootsgesellen in de schepen ook doen.

Theophrastus verhaelt noch, dat dese dieren by de volckeren *Calybes*, van naturen daer toe gene-gen zijn, datse het yser by de smeeden verbij-ten, en het geldt mede naspeuren, en eten het selve als sy het kunnen bekomen, daerom plagh mense op te snijden, en men vond dan dickwils veel gestoolen goudt by haer, tot het welcke sy soo geneyght zijn, als ofse van naturen een by-sonderen lust daer toe hadden.

In het Eylandt *Troada*, hebben de muysen foodanigh de overhand genoomen, datse al de inwoonders verdreven.

Men segt dat de muysen uyt een groote hitte of droogte voortkomen, en of 'er muysen ster-ven, soo komen wormkens in haer hooft, waer uyt weder andere muysen voortkomen.

Als 'er een oudt gebouw invallen wil, soo ma-ken sich de muysen daer eerst van daen te ko-men.

Als men de muysen gestooten Alands wortel voorwerpt, sal mense terstond verdrijven.

Als de Philistijnen de Arke des Verbonds de kinderen Israels afgenomen hadden, 1 *Sam.* 5. v. 6. en die selve in haer land omvoerde, wier-dense van Godt geslagen aen haer heymelijcke plaetsen, en de muysen wiesfchen met groote groote hoopen op het landt, dewelke nog vruch-ten noch boomen verschoonde. Ten laetsten heb-

gebben fy door den raedt van hare Priesters en Vaerseggers, de Arcke des Verbonds wederom oesonden, met een schuld-offer van vijf gulden en vijf gulden muysen, na 't getal der vijf vorsten der Philistijnen.

Men seght dat in *Cyrenen* muysen zijn van verscheyden coleuren, de welke dan breed, dan smal van kaeken zijn; andere zijn weer gelijk de steekelswijnen, en hebben scherpe doornen op het lijf, soo dat de inwoonders haer steekelmuisen noemen.

De oude muysen, of die, dewelke door onvermogen sich selven niet langer kunnen geneemen, ofte spijsse soeken, die voeden sy met groote meerstigheyt. Sy voleynden meest haren Ouderdom met de winter rust, want 's winters verkruypt, waerom sy sich ook, en rusten gelijk het wieselken.

Plinius segt geen dier voed soo veel jongen als de muys, dewelke niet van klimmen, maer alleen van het lecken hares medegesels dragende word.

Als de Veldt-muisen van Slangen gebeten worden, soo siense het kruid *Chondrilla* te krijgen, dat een seer bequaem middel is om haer te geneesen.

Plinius cap. 22. in 't 22 boeck, het kruidt *Simus* verdrijft de muysen; en als men de hoolen daer mede stopt, moeten sy sterven, dewijl ze gantsch tegen die lucht niet mogen, ja stikken terstond.

Als men een wesselken en een kat tot pulver verbrandt, en de plaets met sulcke affche bedstroyt, soo fullen de muysen vluchtigh worden, en sy fullen daer niet lichtelijck wederkomen.

De witte Everwortel, ofte *Coralina* kleyn gestooten, met water en oly gemengt, en alle hoeken des huys door geset, datse dat kunnen krijgen; soo haest als se dit dan in het lijf hebben treckt het haer de darmen terstont soo in malkander datse moeten sterven, indien se niet by water kunnen komen, op dat sy sich met drinken weders helpen mochten.

Als een muys of twee aen eenigh ding staen te bijten of te knabbelen, fullen haer beyde sonder malkander hinderlijk te zijn, soecken te versaden.

Geen spijsen en is de houtmuysen soo aengenaem als de Eyckelen en Beucken, de welcke sy met sonderlinge lust afbijten.

Als yemant de longen ontfelt is, sal hy een afgestroopte muys in oly en sout koken, en die alsoo met andere spijsen nuttigen.

Een levende muys open gesneeden, en alsoo over de slange beeten geleyd, of scorpioenen steeken, sal't fenijn terstond dempen.

De veldtmuys tot affche gebrand, en met honing over de oogen geleyd, verdrijft de duysterheyt, en maekt een klaer gesicht. De affche met honigh ofte roosen edick in de ooren te laten

en druypen, beneemt alle pijn der ooren.

Ælianus segt een gebraden muys onder andere pijse de jonge kinderen ingegeven, beneemt haer het bedde te bepiffen.

Muyfendrek fal de uytgevalen haren wederom doen waffen, en de schilferen des hoofts verdrijven. Wie de ſteen heeft, beſmeert ſijn navel met muysen drek.

De rook van Ebbenhout gemaect, dood de muysen; inſgelijks de rook van wolfskruyd. De muysen en ratten hebben geen grooter vyand als de kat, die op ſommige plaetſen ook muyschont genoemt word; als deſe de muysen kan betrappen, ſoo dood hyſe, en eetſe met huyd en hair op.

De muys is een beestje ſeer begeerig na brood, en alle dingen welke voor de menſch om te eeten geſchapen is, om de ſelve op te ſoecken is hy uytſteekende, en hy vreeſt geen perijkel noch gevaer, door de groote begeerte dien hy daer toe heeft. Soo de muys geen water kan krijgen om te drincken, fal hy ſterven, dewijl hy ſeer dorſtig valt.

In *Ooſtindien* ſeght men dat muysen zijn, ſoo groot als Voſſen, welke veel dieren vermeeſteren, maer dooden geen menſchen, nochtans vallen ſy haer ſeer laſtig.

De rook van *Taxus* doot de Muysen. De nieswortel onder koſt gemengt dat ſy eeten, doot de muysen; ſoo men de herſſenen van een weſel

(onder runfel daer men kaes van maeckt) mengde, fouden de kaesen van de muysen niet beschaadicht worden.

Aconitum breedt van bladen en bleek van kleur dood de muysen. De muysen fullen uyt een huys vlieden, dat vallen wil.

Wanneer men een manneken van een muys vilt, en men leyd het daer veel muysen komen fullense terstond vlieden. Of wanneer men een mannetje van een muys lubt, fullen daer niet by houden, of de selve de staert affnijdt, hebben daer een schrick voor.

Een muys gebraden, gedroogt, en een kind gegeven, verdroogt alle quijlingen van de mond, het bloedt van de muysen verdrijft de wratten. De drek van de muysen met water van honingh gemengt, verdrijft den steen.

Op die manier ingenomen, maekt de buyck der jonge kinderen los, en als het selve in water gekookt word, doet gemackelijker pissen.

Uyt het boek der natuurlijke dingen, de drek der muysen is sterk openende.

Ælianus segt dat de muysen ende wesselkens der huysen val te vooren konnen sien en merken, en sich ook by tijds weten wegh te maken, 't welk men in de Stadt *Helice* heeft konnen sien, want vijf dagen te vooren eer de Stadt door een aerdbeving ende onstuymigheyt des grooten onweders omgekeert wierde, soo liepen de muysen, wesselkens en slangen daer uyt, en nog meer andere kleyne

kleyne dieren in 't aensien van duysenden van menschen, by klare Sonne-schijn.

Sommige meinen dat de muysen , eer sy geboren zijn , al wederom jongen in 't lijf hebben, en aldus bevrugt geboren werden.

Dit zijn soo de voornaemste eygenschappen van de Muysen.

TAFEL van 't
GERAEEMTE
van een
PADDE.

FIGUUR IX.

- A. 't Hoofd, of Cranium bevat ses beenen.
- B. De Onderkaeck bestaet uyt twee beenen.
- C. Daer zijn drie hals Werwelbeentjes.
- D. En seven Werwelbeenen van de lenden.
- E. Twee Schouderbladen met haer aenhanghsels be-
staen uyt ses beenen.
- F. Het stietbeen wordt in vijf beenen gedeelt.
- G. Twee Massieve Lende-beenen.
- H. Het Schaembeen begrijpt een hart massif been.
- I. De Dyen met haer aenhanghsels bestaen in 4 beenen.
- K. Twee Schouderbeenen.
- L. Vier Elleboogs beenen.
- M. Ses beentjes die de hand en 't ellebooghs been aen-
malkander maken.
- N. De handen of pooten bestaen uyt sestien beenen.
- O. De Kuytbeenen met haer aenhanghsels bevatten ses
beenen.
- P. De Voeten bestaan uyt ses en twintigh beenen.

Dit Geraemte van de Padde bestaet uyt acht en
tachtigh beentjes.

PADDE

C. V. Dyck invent.

I. van Lijcken fecit.

Nege

P

G

U

de padden

men heb

nochtan

met syn

reden h

welcke

wierdt

de Pad

terfion

len; e

in d'ijde

haren w

ve va

daren

legten

Negende HOOFD-STUK.

Van de

PADDE,

en desfelfs

GERAEEMTE.

Uyt een Brief nu onlangs geschreven aen den Uytgever, door de Heer *Nathanael Fairfax*, alwaer hy seyd dat de menschen de padden wonderlijk meugen; en als syse gegeten hebben, geen fenijn ter wereld by haer is, nochtans beschadigt hy de uytwendige deelen met sijn fenijn op diverse manieren; door welke reden hy een exempel van een kindt voorstelt, welcke een Padde met steenen werpende, besmet wierdt, alsoo dat een weynigh vochtigheyt van de Padde op de lippen van het kindt was gespat, terstont de dickte van twee duymen is opgeswollen; en om dat men terstont daer toe geen Medicijnen heeft gebruykt, om de lippen weer in haar vorige standt te brengen, soo heeft deselve van die tijd af die monstreuse dickte en gedaente behouden. Waer van men in 't Latijn seght.

Principiis obsta, sero Medicina paratur.

Dat is,

Gebruyckt de Medicijn in tijdt,

Of licht raekt gy u leven quijt.

De Padden, of groote fenijnige Kickvorsch woont in vuyle vochtige plaetsen, sich verbergende voor de stralen der Sonne, en sal altijd hier of daer onder loopen; by nacht komtse wederom te voorschijn, voornamentlijk daer 't morfig en flickerig is, altijd daer geen mensche zijn. Sy woont onder de aerde, en leeft by vuyle, onfuyvere aerdachtige substantie; ook eetse wel kruiden of wormen als se die kan bekomen; men twijfelt niet, of sy eet selfs aerde, en dat met sulken swaerte en quantiteyt, als in sijn voorste poorten omvatten of opneemen kan; men segt dat dit haer dagelijckse spijs is. Daer zijn veele die seggen dat hy niet alleen by aerde soude kunnen leven, 't welk niet waar schijnt te wesen. Men segt dese Fabel daer uyt gesproten te zijn, dat seker oude Vrouw, welke bysonder gierigh was; al staende op een Padde, uitgeschildert wert.

Desen grooten fenijnigen Vorsch, of Padde, is de meeste tijdt vergramt; al wat hem tegen gaet verbreekt hy met een verstoort gemoet, en wil liever sterven dan dat nalaten. Wanneer de selve geslagen worden, kunnen het fenijn van haer beenen afstorten, en de slaender daer dapper mede quetsen.

Hy vecht met de Spinnekop, maer moet het velt verlaten; want de Spinnekop laet sich sagjes by

by fijn gefponnen draet nederdalen op het hooft van de Padde, waer door de felve foo quetft dat ter ftond fterft, foo fy het kruidt weegbree niet kan vinden, 't welk hy gewoon is daer tegen te gebruiken. Daer zijn veele welcke de Hiftorie van *Conradus Gefnerus* niet onbekent is, daer hy fpreekt van de Padden, of fenijnige vorfchen op defe manier.

Een feeker Jongman, fnijdende eenigh riet, in welckers bovenfte top een Padde fch verbor-gen had. Hy dit in fijn hand vaf houdende, en daer mede de beeften uit het land drijvende, is thuys gekomen, en foude wat eeten; maer foo haelt gegeten hadt, heeft de fpijfe met groote moeyten weder moeten overgeven, en al wat hy aenraekte was daer mede befmet, en het ging niet over, tot dat een ander hem de fpijfe in de mond ftack; ten laetften is die fenijnachtigheyt door fijn handen aen de fpijfe openbaer geworden door het houden van het riet in fijn handt. Soo dat het fenijn fchijnt dikachtig van fubftantie te wesen; en niet anders als het vel doorbijtende, en dat sonder levens perijckel.

Athanasius Kircherus fegt dat een Padde in de Son gedrooght, en op peft-builen geleyd, al wat met peft bevangen is, na fch trekt, en de menfche van de peft bevrijd. Sy zijn feer goed om de harde vloed der ftonden en groote bloed-vloed in de kraem-fuivering te doen ophouden, wanneer men die op een kole vuurs brand, en daer over fit.

Kir-

Kircherus segt, dar de Padden groeyen uit het lichaem van een begraven Eende, om dat de Eenden de Padden eeten, en derhalven in het zaad van een Padde moet veranderen. Daer zijn meer vliegende Vogels dewelke geerne padden eeten, waer van men seght mede Padden uyt het begraven lichaem voort te komen; doch ick acht dit meer fabulen als waerheit, want men bevind dat alles uyt sijn eyren teelt.

Een Padde ontrent het nest van de mieren geworpen, sal terstont tot het gebeente afgeknaegt worden.

Het schuym van de Padde en het bloed, maken beswaerlijck ademen, opswellinge des lichaems, kloppinge des herts, ja brengt de dood aen.

Een drooge Padde gebonden op een bloedstorting, stilt de selve. Hy bemint de thijm, en het behaegt hem daer in te leggen. Den steen *Bufo-nius* genaemt, dewelke uit de Padde komt, op de buik van een kind geleght, verdrijft de wormen en het steeken der Spinnekoppen, en is haer eygen spog seer tegen.

Men stroyt dickwils ontrent de holen van de Serpenten en Padden, cordiale kruyden; men steectse daer mede in, en doen daer een wonderlijke kracht, gelijk als Bernasie, Confijle de grein, Buglossæ, violen, &c. Wanneer de fenijnige Vorsschen eenige planten vergiftigen, of een dier dat hem al te na ontrent sijn hol komt, kunnen

men haer natuur in dat andere beest door haer vergif overblasen, en sal daer in trecken, soo dat door die overgeblasen vochtigheyt altemael sul-
len sterven.

Op dese manier storten sy haer tenijn op de welriekende en andere kruiden; gelijk als Campernoelje of Duivelsbrood, soo dat alle die daer van proeven, ellendigh komen te sterven. De Padde is mede een voorbeeld van wreede, nijdige en schadelijke vyanden.

Men seght dat een sot soo veel sinnen heeft, als 'er hairen op een padde zijn.

In het hooft van de Padde word een steen gevonden dewelcke men *Borax*, ook wel *Busonius* noemt: welke sy seggen dat hy op dese manier uitbraekt. Sy leggen hem op een doeck of lap van verscheyden coleuren, hy besietse altemael, en sal de steen op de doeck (welke hem best van couleur behaeght) terstond uitbraken, maer de selve voort seer gulfigh weder opslocken, ten zy hy van de daer by zijnde terstondt doorsteeken wierde.

De vuyle vliegen en Spinnekoppen zijn mede altijd doende het kruydt en planten te vergiftigen; de muysen en katten hebben mede die natuur, om over al te laten sien dat sy daer geweest hebben op onse boeken, tafels, hoeden en klederen, ja selfs op de spijs. 't Loopt mede met dese dieren soo verre, soo sy vergif hadden, sou-
den ons mede soecken van kant te maken.

Dit

Dit dient tot opmerking van Hoveniers, en die veel in Hoven wandelen, en zoeken van dit en dat kruidt soo wat te proeven, voornamentlijk aerdbesien, die dicht by d'aerde wassen, waer in sy haer veel verbergen en verschuylen; maer het soude beter zijn dat men dat eerst wassen, en wanneer men eenig kruid gesneeden heeft, 't zy warmoes, of iets anders, sonder gewasschen handen niet te gaen eeten.

Des Padden hert en milt is goed voor die gene, welcke van een Padde bespoogen of gebeten zijn. De maeg is die van een mensch by na gelijk volgens de ondervindingen.

De Padden gekookt, en de Verkens met water ingegeven, souden se van alle sware gebreken geneesen.

My heugt te hebben hooren verhalen van een eerlijck man, welke gesien hadt een Padde, waer op geduurig een Spinne sich liet neder dalen, en t'elckens by sijn draat weder op klom. De Padde ook terstont eenigh kruid op etende, dat sy een weynig daer van daen haelde; is soo lang frisch gebleven tot dat hy weer op de plaets quam daer hem de spin kon begaen, en sich weder neer liet dalen op sijn hooft, is de spinne weder opgeklommen, en de Padde na ouder gewoonte meende die wegh weder te passeren, om dat kruid te vinden, maer was door dien aenschouwer toegestopt, soo dat terstondt is open geborsten en gestorven.

De

De Padden worden genaemt *Rubetæ*, dewelke haer wooningen soo wel op 't landt als in het water hebben, die dragen veel goede en nuttige Medicijnen by haer, 't welk sy gewoonlijk in de weyden van haer leggen, en wederom aenneemen; haer fenijn houden sy altijd by haer.

Erasmus verhaelt in zijn t'samensprekingen: de spinnen en padden soudent een bysondere vryandschap tegen malkander dragen, en als de padde van de spin gesteecken wordt, soude sy haer selfen kunnen helpen met weeg-bree, waer van vooren ook gemelt heb.

Men verhaelt voor de waerheit dat tot *Antwerpen* een Steenhouwer was, die in 't midden van een steen een padde vond.

Daer is een wonderlijke geschiedenisse in Engeland geschiedt; eenen Monnik hadde op sekeren tijdt eenige bosschen en biesen gehaelt, om die in sijne celle te leggen, en alsoo een verkoe-linge daer in te maken; en als hy sich na het middagh eeten een weynig daer op te slapen had geleyd, soo is'er een groote padde uytgekroopen, ende heeft hem sijn mondt, waer mede hy open lag, beset, te weten met haer voorste pooten sijn bovenste, ende met de achterste sijn lip. Als nu sommige broeders tot dit spectakel quamen, soo endorsten niemant die afneemen, vreesende dat hy dan te meer van haer fenijn soude beschadigt worden. Ten laetsten gaven eenige den raedt, men soude hem alsoo achterwaerts na
het

het venster dragen, daer te gelucke een groot spin sat: soo haest als de spinne haren erfvyand in 't gesicht kreegh, liep sy terstondt van haer gesponnen draed af, en gaf de Pad een steek. daer sy seer dik af swol; maer sy en viel noch niet doen quamse weder af, en gaf hem nog een steek doch hoewel dat noch dicker wierd, soo en viel evenwel noch niet: doen quam de spin ten den denmael, en gaf haer noch een steek; doen viel sy daer henen en stierf. Dese weldaet bewees de spin haren Weerd.

Bocatus schrijft van eenen, die na den eeter met sijn boel in den Hof ging rondsom spanceeren, de welcke selfs een bladt plukte, en heeft sijn tanden daer mede gewreven, en is terstond gestorven. Sijn boelschap wierde daer op aengegrepen als moordenaerster, of dat sy hem met vergif soude omgebracht hebben. Sy haer selven ontschuldigende, wierde gebonden ter plaetse gebracht daer dit voorval geschiedt was, en wees de Rechters hoe dat hy met sulcken bladt selfs sijn tanden had gewreven, gelijk sy dee: terstond viel sy oock neder, en was doot. De Rechters lieten de struyck selfs opgraven, soo vondt men een Padde daer onder, waer door men oordeelde, dat de Padde met haer fenijn de struyck alsoo vergiftigt had, dat dese twee soo haestigh daer van storven.

Daer is een soort van Padden, welke *Boraces* genoemt worden om den steen *Borax* die uyt haer hoeft

hooft komt ; men noemtse mede wel *Cropondina* : en wanneer dese *Borax* levendigh gedoodet word, sal men desen steen in 't midden van haer oog vinden ; maer als deselve dood zijnde , en dan de steen daer uytgehaelt word, sal deselve van sulken glans niet zijn.

Een seker Philosoph seght, de *Borax* is een soort der Padden, om datse fenijn by haer hebben, als yemandt hem aenraekt, sal hy sijn fenijn uytspouwen. De padde vecht met de spin, maer kan het veldt niet behouwen, en als sy dikwils met haer vecht, en de kans niet willende verlooren geven, kan evenwel haer opswellen niet voorkomen, en opgeswollen zijnde sterft terstond. Dese steeken der Spinnkoppen schijnen mede byna ongeneeslijk.

Dese *Borax* heeft een steen in 't voorhooft, waerom hy dikwils sterven moet ; waer van hy mede sijn naem heeft ; hy heeft altijdt een bysonder kruyt dat hy eet ; van wijnruyt sal hy sterck worden, ja mede wel sterven. Hy is bysonder graegh in vogtige plaetsen, welke vuyl en groefeligh zijn. De reuk van een bloeiende wijngaert sal hy mede vlieden. In Spanjen worden dese *Boraces* meest gevonden, welke een steen in 't voorhooft dragen.

De gemeene padden zijn kout van aerd, vuyl en swart van aensien, van de welke men segt, dat het hert in de keele leydt, waer door sy licht de geest geeft.

Deſe Padde , gelijk geſeght is , eet dagelijks ſlijk , en een ſeekere maet ſoo veel hy met ſijn achterſte pooten omvatten kan. Wanneer deſelvoortgaet , ſal allengskens met ſtadigheyt toegaen , niet tegenſtaende datſe by wijlen wel als Kikvorſſchen ſpringen , maer ſoo verr' niet. In Vranckrijk zijn Padden , welke gehoornde genoemt worden , en ſchijnen gehoornt te weſen ; door 't geluyt van de ſtem word hy ſoo genaemt. Deſe heeft twee koleuren , een rouwe , en ſafraenachtige ; wanneer ſe voortgaen , latenſe haer ſtem hooren als een trompet. In Vranckrijk alleen zijnſe die geluyt kunnen maken , en als haer de ſtem ontgaet , ſullenſe terſtondt ſterven.

Philoſogus : de Padde is een verſchrickelijck dier , welcke dan met de Spin , dan met de Egels , en dan met den Serpent vecht ; wanneer deſelve van haer geſteeken is , ſoekt terſtont daer een kruyt voor , ſy luſt byſonder Saly ; maer de wortel is voor haer doodelijck ; de ſteen *Buſonius* , welke in 't hooft van de Padde gevonden wordt , is goet tegen 't venijr.

Men ſeght indien men een Padde tot pulver verbrande , en hy hem ontloſte , daer een of twee levende padden uyt ſouden voortkomen. Sy kunnen haer , wanneerſe gerucht hooren , wel uuren houden als offe dood waren , men roltſe en ſoltſe , ſonder dat ſy haer ſullen beweegen ,
en

en wanneer men se slaet, fullen een geluyt geven
als de kleyne muyskens.

Dese selve affche is een voordeftig middel in
de pest, en alle quaedaerdige koorsen, want het
selve doet sweeten.

Het vet uyt haer gekookt, agt ik een sonder-
ling middel tegen de pest.

TAFEL van 't
GERAEMTE
van een
SCHILDPADDE.

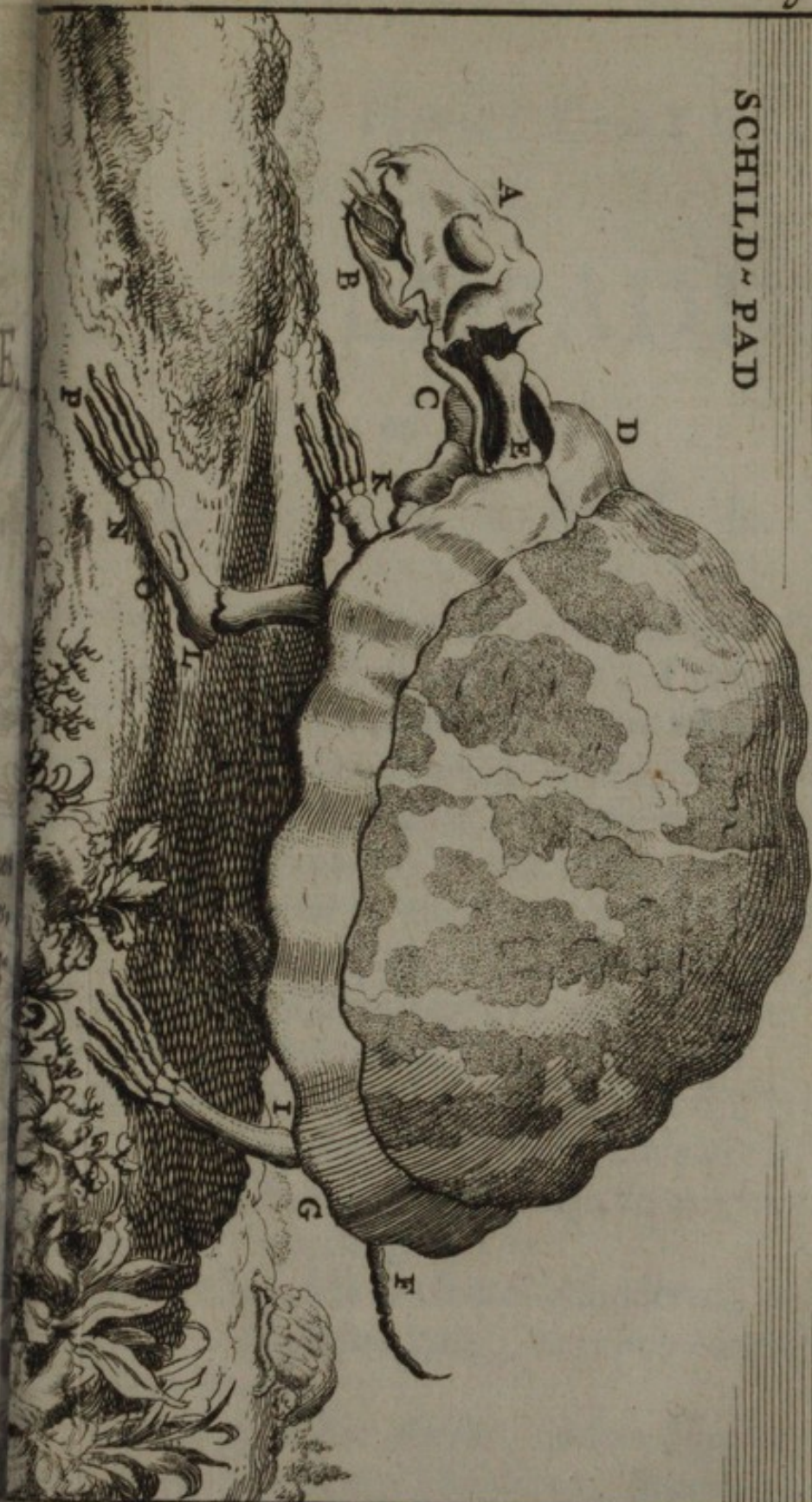
FIGUUR X.

- A. Het Hoofd begrijpt maer vijf beenen.
- B. De Onderkaeck twee beenen.
- C. De Hals bestaet uyt ses beenen.
- D. De Voorpooten omvatten twintigh beenen.
- E. De achterste twee en twintig beenen.
- F. De Staert bestaet uyt drie beentjes.
- G. De Schild, die altermael als een massif been aen malkander is gehecht, wanneer de schildjes, die gelijk Leydjes aen malkanders zijde leggen, daer afgenomen zijn.

Hier van niet breder.

Soo dat dit Geraemte, uytgesondert het Schild, bestaet uyt acht en vijftig beenen.

SCHILDPAD

Dyck invent.

Jon Logken fecit.

Tien

SCH

G I

D^E
ont
Z

ten, dat
moerale

Het

geten, de

len, moe

lichten.

felte de

Eraf

vande

verfage

manne

De

verma

afte

Ve

en G

Tiende HOOF-STUK.

Van de

SCHILDPADDE,

en desfelts

GERAEENTE.

DE Schildpadden zijn tweederley, d'eene onthoudt sich op't landt, d'ander in de Zee, en worden van de menschen gegeten, daer zijnder dewelcke anders niet dan in moerassen sich onthouden, andere in rivieren.

Het vleesch van de Schildpadden matig gegeten, sal de maegh en den buyk seer lastig vallen; maer onmatig genuttigt, sal den buyk versachten. Dit schijnt tegen de natuur, maer het selfde doet de Sala mede.

Erasmus Roterodamus, verhaelt in sijn boeck van de gelijkenissen, 't welk het bovenste sal bevestigen, datter veel dingen zijn de welcke geen matigheyt vereyssen.

De Schildpadde heeft een bysonderen, en boven maten langfamen gang, haer huys dragen sy altijdt met haer.

Veele seggen dat *Apelles*, andere *Phydias*, *Venus* gewoon waren te schilderen, staende op een

Schildpadde, om daer mede te beteekenen dat een vrouwe altijd gestadigh in huys behoorde te wesen, en selden ver van huys wijken, gelijk de Schildpadde mede doet, 't geen nu dikwils aen de mannen bevolen werd.

Een eerlijke vrouw, die meest altijd t'huys is, vergelijkt men by de Schildpadde, dewijl die sijn huys altijd is mededragende, en niet gints en weder loopt en draeft, maer gelijk de Hebreëen seggen, haer verborgen houdt, en de Stadt gedurig niet door loopt kruyssen om alles te weten; dese is als de Schildpadde, wiens naem voor eerlijk verbreydt wort, waer van de faem vreesachtig is te liegen.

Gelijk het gevaerlijk is, dat een Schildpadde verre uyt sijn schilde kruipt, alsoo is 'er niet gevaerlijcker, als dat de vrouwen haer verre op vreemde plaetsen begeven, waer van het exempel van *Dina* is.

De Serpenten en viperen, zijn soo vootsichtig wanneer se ergens sullen gaen een verre wegh, dat se verneemen of haer fenijn haer in den weg ook soude beletten, en of sy veylig souden konnen gaen.

Wanneer de Schildpadden alleen zijn, sullen doorgaen, met het hooft en beenen uyt de schild, maer als sy iemandt ontrent haer verneemen, sullen sy alles wederom intrecken, en leggen als dood, kruypende wederom in hare schelpen.

Van de Schildpadden kan men een goet en quaet

quaet exempel neemen; de goede menschen be-
taemt 'et gelijk Schildpadden te zijn, welke in
't gesicht en tegenwoordigheyt van andere men-
schen, niet veel fullen spreken; aen d'ander zij-
de fullen quaedaerdige het tegendeel doen.

Men segt als de Zee Schildpadden willen ba-
ren, wijcken sy uyt de Zee, en gaen een stuck-
weegs op de strandt, en graven daer in het sant
een nest, en leggen daer haer eyeren in, en wee-
ten met loosheyt weder toe te decken: maer sy
maken een teeken, waer sy het nest weder fullen
vinden.

Dit is voorwaer een teeken van voorlichtig-
heyt en wijsheyt, dat sy hare eyeren soo wonder-
lijk bewaren.

Het *Indiaensche* Meyr soude sulke ongelooffe-
lijke groote Schildpadden opwerpen, dat men
met haer schalen een hutte soude kunnen decken.
De luyden woonende aen de grensen van Indiën,
maken 'er kleyne wijde scheepkens van, en va-
ren daer mede van het eene Eylandt tot het an-
dere.

By Mompelier wierde over eenige jaren een
Schildpadde in de Zee gevangen, dewelcke drie
mannen op haren rugge konde dragen, sonder ha-
ren voortgank te beletten. Ik heb hooren seggen
van die een dozijn mannen kon dragen.

Sy worden op veelderhande manieren gevan-
gen, maar insonderheyt wanneer sy sich tegens
des middaghs warmte boven op de Zee begée-

ven, en dan drijvense soo met de bloote ruggen op het stil water dan heenen.

Met sonderlinge lust, laveren sy soo onder den blaeuwen Hemel, ende scheppen daer adem; hier aen verleckeren sy soo, datse sich selven vergeeten, en drijven soo in de Sonne om heer, tot dat haer bovenste schulp soo droog word, dat syse nauwelijks roeren kunnen, noch haer selven oock niet wederom, onder in 't water doen sinken, alsoo wordense dan lichtelijck achterhaelt.

De groote Schildpadden kruypen des nachts uyt de Zee, en soecken weyde aen den oever. Wanneer se dan het lijf vol hebben, soo slapense terstont, als sy weder in 't water komen, dan verraden sy sich selven met hardt snorken, alsoo datmen se dan seer lichtelijk sonder haer voorweten grijpen kan, 't welk op dese manier toegaet. Drie Visschers varen met een kleyn schuytken daer na toe, en wanneer datse daer by komen, soo grijpen se haer met geweld aen, ende werpen se op de rugh, de derde van drien is vaerdig met een sterck zeel ofte touw, dat werpt hy die schildpadde om den hals ofte aen den voet; dan zijn daer luyden op den oever bestelt, die trecken se dan met geweldt te landt, de schildpadden en hebben geen tanden, maer seer harde scherpe berbelen, dewelcke soo net en vast op een sluyten als een kruytdoofe.

In de Zee eten se mosselen, en andere Vis; sy hebben soo stercken harden gebidt, datse daer
gant-

gantſche ſteenen mede kunnen vernielen, alſe uyt de zee komen op het landt, ſoo etenſe het gras van de weyden af.

Sy leggen eyers als de hoenders ontrent gelijk, dewelke ſy op het landt met weer aerdigh bedecken, ſy broedenſe uyt met des nachts daer op te ſitten, hare jongen brengenſe eens des jaers voort, maar hier te lande willen zy niet wel teelen.

Het wijfken ſal ſich met het manneken niet vermengen, of het geſicht moet hem eerſt bedekt zijn.

In de Zee, aen het *Troglodien* Eylandt, zijn Schildpadden, die voor aen hooge lange beweeglijke hoorens hebben, dewelke ſy in 't ſwemmen gebruyken, en worden *Celtjen* genoemd, ſy zijn boven groot, en van ſelſaem fatſoen, ſy onthouden haer achter hooge ſcherpe klippen, alſoo dat de Viſſchers daer voor vreeſen te volgen. De *Trogloditen* en vreeſenſe gantſch niet, maer ſwemmen ſtoutelijk daer na toe.

Aen het Eylandt der *Trogloditen* worden de Schildpadden voor Goden van de inwoonders aengebeeden.

Op het landt zijn en woonen mede Schildpadden, die men daerom *Therſinas*, dat is aerdtſchildpadden noemt; ſy woonen in de wilderniſſen des Africaenſchen lands, ſonderlingh aen de plaetſen daer het ſandig is, ſy behelpen ſich, ſoo men ſeyd, met de vochtigheyt van den dau.

Sommige Schild-padden houden sich op het land, en sommige in de groote Zee, sommige leggen in den mosz, en andere hebben haer wesen in soete wateren.

Haer vleesch gekookt en met wijn genooten soude den krop, de steekten der milt, ende de vallende siekte verdrijven; haer bloed op de oogen gestreeken, verlicht de oogen, ende in wijn gedronken, is't een geprobeerde Medicijn voor allerley vergift.

Nicolaes Mirepsus schrijft, wanneer gy iemand den wijn wilt tegen maken, soo neemt een levendige Schildpadde, wast die suyver in goeden wijn af, daer na doodse, ende haer bloed geeft den genen met een beker wijns in, alle morgens tot drie mael toe, rugteren, soo sult gy wonder sien.

De gal der Schildpadden met honig aengestreeken, verdrijft de star, ende andere vlekken der oogen.

In *Indien* is een volk, die geen ander vleesch dan alleen van Schildpadden eten, haer kledinge maken sy van vellen, en schubben van vischen.

Carbilus Pollio, was de eerste, die verciersels begon te maken van de Schilden der schildpadden.

In het Rijck *Honau* zijn Schildpadden, dewelke dickwils groen zijn, maer be meeste hebben een blauwe koleur; daer zijn mede Schildpadden welke vleugels aen de pooten hebben, en wanneer sy ergens sullen gaen, het welcke langsaem

hoe gaet, kunnen haer traegheit met de vleugels door snelligheyt volvoeren. Dese vleugels zijn buyten twijffel met geen pennen of veders; want dat soude met de natuur strijdig wesen; maer sy hebben een lijmachtige vochtigheyt ontrent hare beenen, 't welk de natuur uytwerpt, die by tijd in kraekbeenige vleugels, gelijk als ooren, veranderen, waer door sy soo seer niet kunnen vliegen, als wel schijnen op te kunnen springen en huppelen als sy voort willen al springende over wegh.

Noch zijnder behalven de aerdt schilpadden andere die sich in zee houden, daer veel gewag van maken, en onthouden haer in de Indische zee, die zijn soo grof, als men seyd, datse een hutte of een huysken afbeelden.

De Poëet *Æschilus* verhaelt, dat een Arend een Schildpadde van de aerde had opgenomen, en heeft hem om hoog zijnde, op een ander laten vallen, meenende dat het een steenklip was, waer van hy geborsten is.

De Fabel van *Jupiter*, wijst de natuur van de schildpadde uyt, hoe dat hy alle dieren te gaste had, uytgenomen de schildpadde, soo heeft hy hem naderhand aengesprooken wat de reden was, soo heeft de schildpadde geantwoord, eygen heert is goud waert. Men segt dat den Aep geen dier meer vreest dan de Schildpadde. Sy slapen op de baren van de zee.

Het bloed van de schilpadden is kouder dan
al

al het water omtrent die plaetsen (te weten in *Jamaica*) haer longen zijn gelegen in de onderbuyk onder het middel-rift, heel tot het eynde toe. Haer mildt is driehoekigh, en heeft vast vleesch, met een levendige roode koleur.

De Lever heeft een rosachtige groene koleur, een weynig uytten swarten.

Alle Schild-padden onthouden haer, en leggen mede haer eyeren, op de Jamaife Eylanden. Sy versamelen met malkander geheele 14 dagen lang. Daer na leggen sy veeltijds haer eyeren, die gelijk vooren verhaelt is, somtijds hondert, somtijds dertigh, en dan min en dan meer in getal zijn; daer is van binnen een doyer en wit, maer veele twifelen of men een eyer-schale daerom mag seggen. Daer na verlamelen sy weder, en baren dan in 't sand weder; en soo driemael.

Wanneer haer bloedt warm is, moeten se sterfen, noch sy kunnen niet in 't leven blijven, soo haer bloed warmer is dan het Element waer in sy sich onthouden.

In *America* zijn vierderhande Zee-schildpadden: de eerste zijn groot, wegen drie a vier duysent pond; sy zijn sonder harde schil, soo dat men daer met een mes insnijden kan, zijn vol traen, en onbequaem te eeten. De tweede zijn groene Schildpadden, van middelmatige grootte; daer zijnder ook van vier voeten breed; haer schil is harder, gedekt van een kleyne schil, soo dik als hoorn, daer men lanteerns van maekt.

Deze zijn seer goet om te eeten, en seer soet
an smaak; het vet is groen en aengenaem, seer
oordringende, dat, indien men twee a drie da-
ren sulck vleesch at, de hembden souden soo vet
verden, dat men het selve daer uyt wringen sou-
de. De derde is soo groot als de tweede soort,
maer de kop is dikker, zijn niet bequaem te ee-
nen, want sy stincken na traen. De vierde is
sleynder, en wat langwerpiger, hebben sulken
schil als die in Europa; sy leven van de mosch
en zee-appelen, die tusschen de klippen wassen.
Sy kunnen wel een maendt of twee sonder eeten
blijven. Sy zijn seer scherp van gesicht, maer
sonder gehoor.

Wanneer men kleyne water schildpadjes ge-
vangen heeft, en wil bewaren of in 't leven hou-
den, soo sal men deselve in een emmer met wa-
ter leggen; wanneer men se eeten geeft, kruymt
men haer wat droogh brood op 't water.

't Is kenbaer by de meeste menschen, dat men
van de schildjes Tabaks dooslen kan maken, en
seer curieuse kammen, 't welk men carnet noemt,
Daer is een groot onderscheyd in de schilden, den
eenen is geel geplekt, den anderen rosachtig,
en bruynroot, en swartachtig gesprinkelt, welke
men voor de beste houdt.

Dit zijn wat aengaet de Schildpadden de voor-
naemste eygensenschappen.

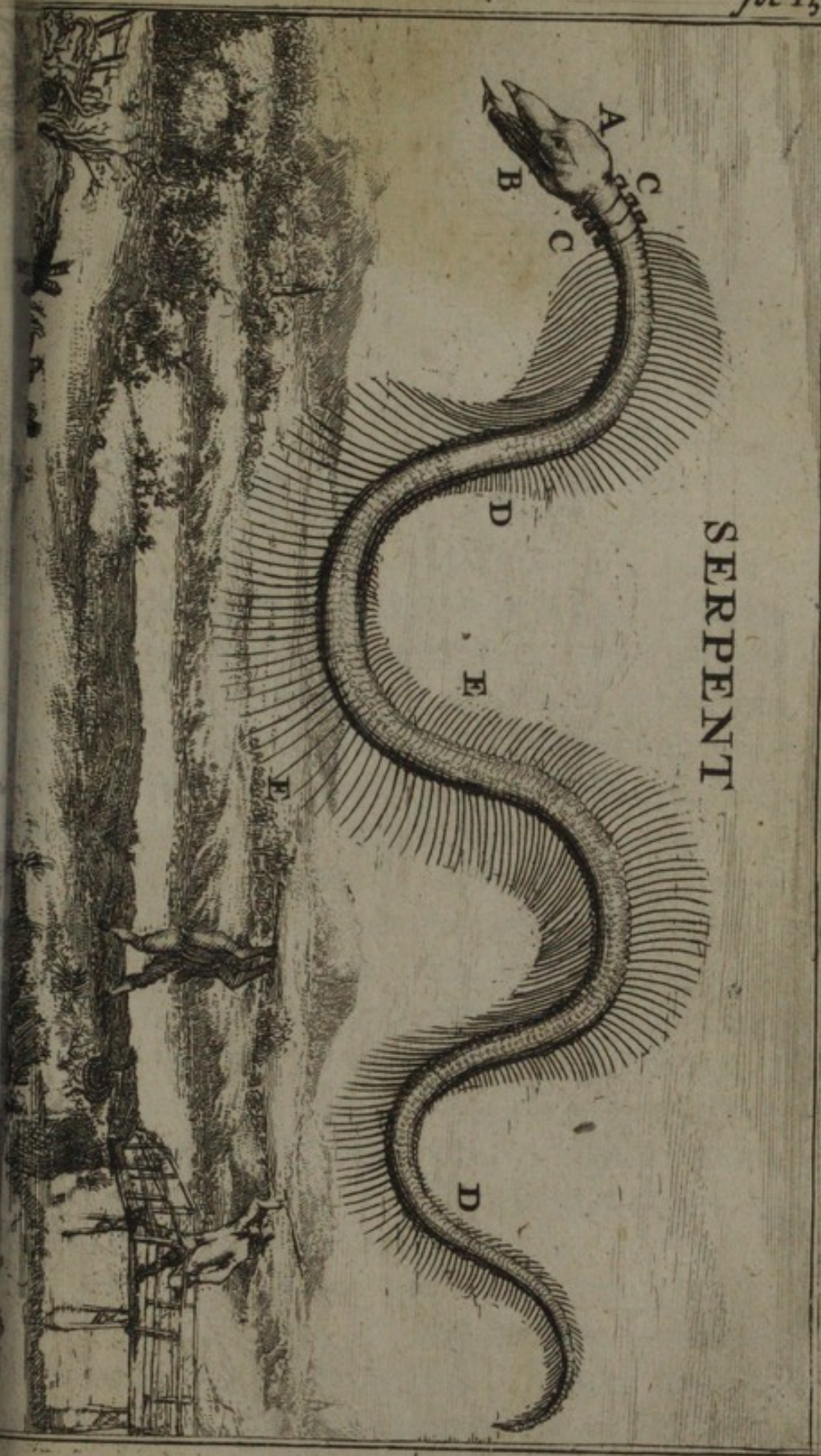
TAFEL van 't
GERAEMTE
van een
SLANG E.

FIGUUR XI.

- A. Het Hoofd omvat vier beenen.
B. De Onderkaek bestaet uyt twee beenen.
C. Daer zijn drie Halswerfels met uytsteeken.
D. De Rugge graed bestaet uyt hondert dertien Wer-
fels.
E. De Ribbens, of uytsteeken van de Rugge-graed;
omvatten aen wederzijden acht en tachtig
beenen.*

*Dit Geraemte bestaet uyt drie hondert acht en tachten-
zig beenen.*

SERPENT

Elfde

L A

G E

E. Slat

d. Serp

verbo

ngen de n

na, soo

meen ge

nder voe

st dat'et

er woed

ien wy

ake,

omme

andwe

ewelch

tere v

Hy w

ich hoe

wate

st-lla

Elfde HOOFD-STUK.

Van de

S L A N G E N,

en desfelvs

G E R A E M T E.

DE Slangen noemt men in 't Latijn *Serpens* à *Serpendo*, dat is kruypen, om datse met verborgen listen, en niet met verborgen angsten de menschen aenvallen; of het komt van *Serpeta*, soo *Festus* de waerheyt spreekt. In 't algemeen genomen, begrijpt dat woordt al wat sonder voeten kruypt, en soo kleyne voeten heeft dat 'et meer schijnt te kruypen dan te gaen. Hy wordt mede by de Oude *Serpula* genoemd, indien wy *Festus* mogen gelooven; by andere *Koluber*, om dat hy in slibberige plaetsen met tromme bochten voortschiet, oft om dat hy de schaduwelief heeft, gelijk wy by *Virgilius* leesen, hoe wel die andere voor een huyslang houden, dog andere voor een waterlang.

Hy word ook *Anguis* genoemd, om dat hy altydt hoekig schijnt, hoewel *Servius* dat alleen de water-slangen toe-eigent, andere oock de land-slangen. Gy sult mede over al by de Schrij-

vers

vers vinden dat hy *Tyrus*, *Echydna* en *Draco* genaemt wordt. By de Oude Grieken wordt hy *Ophis*, by de hedendaeghse *Ophid* genaemt, so der twijffel om dat hy scherp fiet, oft met open oogen slaept; by *Hesychius Argus*, na de sprake der *Argiven*, om dat hy *Ophioclonus*, of een slaagen moorder is.

Megasthenes seght; datter in *India* soo groot Slangen zijn, die gantsche Ossen op eten.

Philostratus schrijft in 't leven van *Apollo*, van een slang, die tseventig ellen lang is geweest.

Suetonius in 't leven van *Augustus*, spreekt van een die vijftig ellen lang was.

Men weet te seggen van een Slange, dewelke tegen den Roomschen Veldheer *Regulus*, in den *Karthaginenfer* Krijgh, aen het water *Bagrada* met bogen, en andere Krijgsrusting, als of hy een Stad had willen bestormen, ten strijde ging. Dese was hondert en twintig voeten lang, haer kinnebacken heeft men te *Romen* in een *Tempe* sien hangen, tot op den *Numantischen* Krijgh. *Metrodorus* segt mede van Slangen die sich onthouden in het Eyland *Ponto*, aen het water *Rhynodaco*, die het gevogelte (hoe snel het ook vliegt) tot sich kunnen trecken en verslinden. Daer zijn in *Italien* nog mede Slangen die men *Boas* noemt, dewelcke soo groot en lang worden, dat als men een (ten tijde van *Claudius*) aen den berg *Vaticanus* verslagen vond, die een geheel kind in haer lijf hadde. Men noemtse *Boe*, dat is van *Bos*, een

Koe

Koe, om datse in haer jeugd haer met Koe-melk behelpen.

Albertus seyd soo lange de slange *Boa* nog jong is, houden sy sich by het Runder vee, en sonderling by de Koeyen, die suygen sy de melck t'samen af, alsse volle uyers hebben, daer af wordense soo groot en lang, datse daer na de menschen en vee groote schade doen.

De Slange wordt een lantdier genoemd, om dat de aerde de slangen eygen is. Andere zijn ver van hier, welcke sich in 't water houden, en voorhamentlijck in de zee, maer worden meest Serpenten genoemd, gelijk de *Hydrus* en *Chersydius*, waer van *Virgilius* gewag maekt, dat hy sich verlustigt in moerassen en poelen, en Visschen eet. Als nu de poelen komen te droogen, soo begeeft hy sig van daer na de bosschen, en weet sich op beyde plaetsen te onthouden.

In de Zee is een seker soort van Slangen soo groot als Walvissen, dewelke scheepen en schuyten kunnen onderhalen. Dese Serpenten, welke in 't water zijn, hebben een natuurlijke haet tegen de kreeften. Wanneer de kreeft met zijn nijpers by de slange kan komen, sal hy hem soo vast houden, dat hy sich niet verweeren kan. Hier uyt komt de oude fabel, dat de Kreeft met het Serpent eens samen reysen souden: op reys zijnde, beval de Kreeft den Serpent recht op te gaen, 't geen hy niet wilde noch konde doen, soo heeft de Kreeft de Slange met zijn nypers de

L

keel

keel digt toe geneepen , en soo geworgt , seggende nu sult gy regt wesen.

De landt-slangen beminnen warme plaetsen , waer door de meeste in Indien gevonden worden , in Africa , en in eenige plaetsen van *Asia* , gelijk mede in Arabien vurige Slangen zijn ; gelijk uyt de H. Schrift kan gesien worden.

De nature van de Slangen is kout ; daerom soekt hy de warmte. Hier in is Godts wijsheyt te bespeuren , de welke wil dat dese schadelijke beesten soo menigvuldigh in die plaetsen sullen wesen , alwaer de kostelijke en welriekende heete kruiden haer oorspronk nemen , dewelke de menschen tegen de beten der Slangen kunnen gebruyken.

In onse koude plaetsen , gelijk by na door geheel *Europa* , vind men minder landslangen , omdat men hier diergelijke gewassen niet en heeft , waer door men een gebetenen soude kunnen helpen.

Veeltijds worden se wel gevouden in de boere stallen , schuuren , vallen , omtrent rotsen , valleyen , by dijken om de steeden , ook in beemden , die by afgehouden bosschen leggen.

By winter verschuylen sy sich in haer hollen , en blijven daer dikwils wel vier maenden , als half dood zijnde , en wachten tot de Son in *Aries* komt , en haer warmte belooft ; dan komen se uit haer hollen , dewelke onder de aerde zijn , of onder steenen , en holle boomen. Op die tijdt , als sy

fy haer verbergen, hebbenſe geen fenijn, nog beſchadigen niemandt. Wanneer de Son wederom in *Cancer* is, en de ſomer tyd is, dan zijnſe ſeer fenijnig. Op die tijdt mede, wanneerſe haer verſchuylen, treckenſe veel vuyligheyt na haer, en maken haer oogen duyſter, waer doorſe terſtond na de uyttogt, haer oude huyd afleggen, en onthouden haer dan lang van ſpijſe; ook ſoekenſe venkel, en gaen in een hoek alleen, alwaerſe haer vorigen huyd verlieſen. Eerſt wort haer de ouderdom van de oogen, en dan van het lijf op eenen nacht getrocken.

De *Ceraſtes* of gehoornde ſlangen, weet men dat 'er veel zijn, die van verwen gemeyn zijn, gelijk het aerdrijck, daer in ſy haer wooningen hebben.

Deſe hebben een neerhangend heuvelachtigh lijf, en hoorntjes op het hooft; en als ſy vogelen ſien, ſoo verbergen ſy haer gantsche lijf, uytgeſondert die hoorntjes, die buygen en roeren ſy ſoo veel, datſe de vogelen daer mede by haer lokken.

Albertus ſegt dat de ſlange *Ceraſte* geen graed in haer lijf heeft, maer gelijk den Draek heeft ſy gewrigten ofte leden, daerom kanſe haer oock meer gins en weder buygen, als andere ſlangen. Sy heeft ook twee ingebogen hoornen op de kop, gelijk een ram, ſy is kleyn van verwe, en gelykt ſtof der aerde daerom kanſe haer lijf in het ſtof lichtelijk verbergen. Als de Veld-ſwaluwen op

haer hoornen komen fitten, ofte dat andere dieren na by haer komen, die brengen fy met haren fenijnigen adem om het leven. Men seght als yemandt van hare hoornen by sich heeft, en dat'er fenijn omtrent is, dan sullen se sweten, daerom laten de groote Heeren haer messen dickwils daer mede beslaen, om datse daer aen kunnen gewaer worden als men haer fenijn wilde voorbrengen.

't Sou kunnen gebeuren dat yemandt van de slang *Ceraste* gebeten wierd, soo sal hy twee quinten *Vlas-zaad*, en soo veel *Myrrhe* in *Wijn* innemen, of een weynig gesuyverden *Hars* in Gerstewater innemen. Men twijffelt niet of daer zijn mede *Amphisbenæ*, dat zijn slangen met twee hoofden, een voor ende een achter aen de staert, gelijk of 't niet genoeg waer datse uyt een mond fenijn soude. Sulck een heeft *Swammerdam* in zijn Konst-kamer, tot *Amsterdam*.

vide de beschry-
ving van China
2de le. Conste.

Albertus bestraft *Solinus*, dat hy dese slang twee hoofden toeschrijft.

Wanneer een swangere Vrouw over een twee-hoofdige slange gaat, al is se dood, soo false een ontijdige geboorte hebben.

Tegen het fenijn van dese slange is de *Egyptische Coriander* goet, opgeleyd of ingenomen.

Vele Slangen hebben schubben, andere zijn gesprenkelt, maer altemael zijnse afschouwelijk wegens haar doodelijk venijn.

Wat de leden en het gevoel der Slangen, zijn dese navolgende; sy hebben neusgaten waer door

fy

sy ruyken; ooren, maer geen uytstaende; sy hebben inwendige deelen, als een hert, longe, buyk, darmen, doornen, en dertig ribben, daerse op loopen, en voor haer voeten gebruyken, gelijk de Visschen hare vinnen. Sy hebben een ader, mildt en lever, maer geen leden om te genereren, als in andere dieren zijn, om dat sy eyeren leggen daer haer jongen uytkomen, uytgelondert de Vipers, welcke leden tot de voorttelinghe hebben, die brengt levende jongen, waer van hy mede sijn naem schijnt gekregen te hebben, gelijk als *Vivi para*, levendig barende.

Gelijk de Slangen langwerpig zijn, soo moeten al de inwendige partyen mede lang en rond wesen. Hy heeft geen pooten. 't Is leugenachtig, die seggen dat 'er viervoetige slangen zijn. Daer vele, die de Draken, Krocodillen, en Hagedissen mede onder der Slangen soort willen tellen, 't geen waerlijk onmogelijk kan gedaen worden. Sonder twijfel hebben se voor den val een opgericht hooft gehad, en dat God haer naderhandt door de vloek dit heeft opgeleydt. Gelijk de slange een hooft heeft, soo is hem een tong gegeven, waer uyt vele fabuleus seggen te zijn van tweehoofdige slangen; ja men spreekt van slangen die acht hoofden hebben, dat ick mede oordeel niet waer te wesen, al is 't sake dat men figuurlijker wijs daer van in de Schrift spreekt.

Het is van veele gesien, dat de slangen in haer versamelinghe soo dicht aen malkander houden,

datse schijnen een lichaem te wesen met twee hoofden; haer tonge is seer dun en lang, en die verre kan buyten haer mond reyken; aen 't eynde schijnt sy sich aen eenige haitjes te verdeelen, waer door veele seggen datse twee tongen hebben. De hoornen die de geseyde gehoornde hebben, zijn anders niet dan eenige vleefige uytsteekfels, dewelke sy hoorns noemen; daer zijnder diese gekroonde slangen noemen. Nochtans kan men niet lochenen, dat den Satan de menschen soodanige fantasien soekt voor te werpen: daer zijnder nochtans die getuygen slangen met kroonen gesien te hebben.

Valerius Maximus verhaelt van den *Epidaurus* tot *Romen*, die buyten twijfel niet anders als den Duyvel is geweest, daer van *Daniel* gewag maekt. Sy hebben mede een lange en dunne keel, waer door sy haer van de aerde opheffen, op dat de spijsse lichter in den buyk soude komen. Hy heeft saegswijse tanden, met een dun pijpken doorboort; en de partyen daer ontrent worden met een dun velleken overdeekt, waer door hier en daer de tanden steeken; in de kleyne hooftjes onder de tanden, en in dat dunne velleken hebben se haer fenijn, dat storten se in de wonde, die hare tanden maekt. 't Is mede fabuleus dat haer staert sonde venynig wesen, en datse eerst met haer tanden de menschen souden verwonden, en dan haer venijnige staert daer in steeken. Dat het fenijn onder hare tonge leyd, kan blijken uyt

Pf. 140. v. 4. alwaer de lasteraers, de welke andere met haer tong schaden, by slangen (die haer tenijn onder de tonge hebben) vergeleken worden. Sy hebben eygentlijk geen hals, of schoon men dat segt; wanneerse swemmen, steunen se op de ribben diese voor haer voeten gebruiken, en kunnen haer seer sterk voortvoeren.

Sy hebben eygentlijk geen stem, als wat blasen. Haer hooft sullen se 't meest bewaren. 't Schijnt een ingeboren aerdt in haer natuur, dat wanneer sy het hooft in perijkel stellen, het gantsche lijf gevaer lyd, waer van Gen. 3. v. 15. staet, het zaed der Vrouwen, dat *Christus* is, sal den Duyvel de kop vermorselen, als zijnde de oude slang; hy segt niet de staert, of het lichaem. Het hooft van den Duyvel is de sonde en de dood, welke door *Christum* zijn weggenomen, altoo dat des Duyvels schichten krachteloos zijn geworden.

Men segt datse haer hoofden in buffels mest steeken, om die beter te bewaren.

Daer is een Slange die men *Facilus* noemt, dewelcke sich open onder een boom set, onder het loof, en als 'er menschen of beesten voor by komen, die schiet hy snel op het lijf, niet anders als of 'er een pijl uyt een boog op 't lijf geschoten worde; daerom moet men sich niet alleen wachten, dat men op geen slang en treed, en van haer beschadigt wordt, maer oock voor die schietende slangen, dewelke sonderling tot de vlucht en schieting geveerdigt zijn, op datse

met haer vergiftige scheut u niet beschadigen.

Albertus seght, de slang *Faculus* soude haren naem van de pijlen bekomen hebben, om datse met sonderlinge vederen gerust is, om de menschen en dieren van de bomen op 't lijf te schieten. Die van de slang *Aspis* gesteecken is, die swelt terstont den hals, ende en kan geen beter Medicijn toe gebruyckt worden, dan dat men de plaetse daer hy gesteecken is, afsnijdt.

De *Aspides* kruyssen gemeenlijk by paren, manneken en wijfken t'samen; het een kan sonder het ander niet leven; daerom als een van haer beyden dood blijft, of verslagen word, is 'et ongelooflijk wat arbeyd het andere doet, om sijns gesellen dood te wreken, en het speurt den doodslager geweldig na; hy sal hem ook kennen onder hoe veel luyden hy sich mochte verbergen, en sou die alleen aenvallen. Het sal niet aflatē te vervolgen; geen weg is hem te wijd sijn vyand te soeken; het kan ook niet wederom te rugh gebracht worden, 't en zy men hem door water ontquam, of dat men op een andere manier hem uit het gesicht komt.

Deze Slange heeft donkere oogen, niet recht voor in den kop, maer in de slapen des hoofts, alsoo datse niet ver voor uyt sien kan, en meer door 't gehoor dan door 't gesicht de menschen vervolgt.

Vele gelooven dat den slang *Aspis* een steen voor in 't hoofd heeft, die seer edelen kostelijk is, alsoo

alsoo dat hem den *Aspis* selfs wonderbaerlijk be-
waert, en den mensche die niet en gunt; maer
alsse van de slange besweerder (die sy seggen dat
er zijn) achterhaelt worden, ende dat die be-
gint te beswereen, om den steen van hem te krij-
gen, soo leydt hy het een oor op een steen, en
topt het ander oor met sijn staert, op dat hy de
woorden des besweorders niet hooren en soude.
Diergelijke segt men in *Fava* te zijn.

Plutarchus schrijft datter in *Aegipten* een boer
is geweest, die dagelijcks sulken slang van sijn
disch gespijst heeft, soo lange tot datse twee jon-
gen in 't huys gehadt hadde; alsse op een tijdt na
haer gewoonte weder quam om spijs van de tafel
te halen, so wier sy gewaer dat een van haer jongen
des boeren soontje had dood gesteecken, so heeft
sy haer eygen jongen terstond omgebracht, en is
van daer getogen, en noyt in 't huys weer gesien.

Voor het vergif van den *Aspis* sou het Anys-
zaed ingenomen, goedt zijn, ook wilde vijge-
boomen.

't Is nog onlangs gebeurt, dat eener hebbende
een flessche met wijn-edick, en hy worde van een
slange gesteken, die hy onversiens op het lijf
trad; soo lang hy de flessche met edick droegh,
voelde hy niet dat 'et hem seer dede; maer als hy
den edick neersette, gevoelde hy groote pijn;
alsoo wierde hy gewaer dat den edick daer goedt
voor was, daerom wierde den man edick ingege-
ven, en het dede hem goed; want alle suur tem-

pert de vlugge souden , die van de slangen indringen.

De Slange voert een doodelijken en een gestadigen Krijg, tegen den *Ichneumon*, of Indiaensche muysen, welke veel in *Ægypten* valt, en in seer bekend geworden door de eer die hy met sijn kâmpen inleyd.

Men seght dat 'er kleyne slangen uytter aerde in Corinthen wassen, dewelcke de inwoonder geen leedt doen, maer tegen de onbekende stelen sy sich seer wreedt aen.

Melambon schrijft van een rijck man, dewelke sijn armen Vader by hem in huys nam, sich schamenende dat hy soude gaen bedelen, nochtans wilde hy niet dat de Vader by hem aen de tafel soude eten, soo is 't gebeurt dat hy een lekker gerigt had laten bereyden, en opdissen. De Vader na de tafel toekomende, heeft hy dit gerigt weder laten afbrengen, tot dat sijn Vader gegeten had, en van de tafel op stond, soo heeft hy dese schotel weder gecommandeert; maer de knecht dese schotel nemende, en datse vol Slangen was, heeft het sijnen Heer getoont; en als hy daer na sag, is 'er een slang uyt de schotel in sijn aensicht gesprongen, en wond haer selven om sijn hals, dat haren mond by de sijne quam; en als hy daer na at of dronk, most gy de slange eerst uyt sijnen mond spijsen, en most die al sijn leven lang soo om den hals dragen, alle ondankbare kinderen tot een exempel.

In *Syria* zijn slangen, bysonder op de oever
an den *Euphrates* die en doen geen inwoonders
enigh leedt, al is 't datse iemandt in 't veldt vin-
den slapen; ja al gebeurt het, dat een *Syrier* on-
verfiens op sijn lijf treed, en hy van hem gebe-
n wierd. soo schaed 'et hem seer weynig. In
gendeel zijn andere soo opsettig, datse niet af-
ten de vreemde te vervolgen, en met haer se-
rijnige beten te vergiftigen, datse niet anders
an de doodt te verwachten hebben; maer om
atse met de *Syriers* soo vreedsaem handelen, soo
wordense van hun niet beschadigt, maer sy laten se
met vreden het land doorsneven.

In *Brasilien* zijn Slangen van twintigh voeten
ang, en dik naer advenant; sy kronkelen haer
om de menschen of beesten, en drucken die al-
so dood. Sy leggen in de bosschen als oude ne-
dergevallen boomen, en verrassen alsoo 't geen
sy kunnen bekomen; maer men seydt datse niet
vergiftig zijn; sy worden *Trapure* genoemd.

Olaus Magnus schrijft, dat 'er in de Noordsche
landen Slangen gevonden worden van twee hon-
dert voeten lang, die haer op 't land en in 't wa-
ter houden; sy halen (seyd hy) de menschen uyt
de schepen, en verslindense; maer weynig zijn
'er die 't gelooven.

Bellon segt van de gehoornde Slangen, datse
twee hoorntjes boven de oogen hebben, so groot
als gerste-koorens, soo als hy selfs gesien heeft.
Deselve verhaelt, dicht by de Stadt *Rhodus* een
van

van dese Pijl-slangen gesien te hebben op een doorn-agtige boom; de inwoonders noemen hem aldaer *Saetta*, dat is in 't Latijn *Sagitta*, een pijl hy is drie palmen lang, sijn dikte is als een kleynen vinger, wit van buyk, op 't lijf asachtigh vol sprinckels als ogen, twee witte streepen op de rug van 't hooft af tot den steert toe schubagtig; de spickels zijn ront en swart, omringt met witte ringen.

Lucanus seght, hy schiet de menschen na den slaep des hoofts, en die hy raect is terstont dood. Deselve segt, die van den *Aspis* gequetst is, die verkout en stolt het bloed in 't lijf, so dat die sonder pijn en al slapende sterven.

Plutarchus seght, dat *Cleopatra* haer selven doodt met dese Slange om 't leven soude gebracht hebben als zijnde de sachtste doodt; want aen haer gantsche lichaem konde men niet mercken, als aen haer arm twee kleyne steekjes, waer uyt eenige vogtigheyt vloeyde.

De kleyne slangen of adders genereren aldus. Het wijfken neemt des mannekens kop in haer mond, en door haer dertelheyt bijt syse af, waer door hy sterft. Sy nu zaed ontfangen hebbende, groeyen ayren in haer buyk van een koleur, en soo sagt als kuyt van visch, op 'den derden dag komen de adders uyt het ey, alle dagen een uytkomende tot twintig toe, maer de alderleste komen uyt door groote begeerte, bijten en scheuren de buyk haers moeders open, doende haer daer door

voor ſterven; alſoo ſterft d'een in de ontfankenis,
d'ander in de geboorte.

De Adders zijn wel de kleynſte van alle Slangen,
maer de venijnigſte.

Ælianus ſegt datter in *Paepjans landt* zijn die
eventien ellen lang zijn.

Strabo ſeght, men heeft 'er gezien van ſestien
ellen.

Bellonius ſchrijft datſe in verſcheyden landen
ook van verſcheyde groote zijn. Als mede dat
een Apoteker een adder met ſijn bloote hand op-
nam, menende dat het een ſlang was, en gebe-
ten wierdt in den duym, en ſijn geheelen arm
voortſwellende, was binnen acht dagen doot.
Hy ſeydt mede van verſcheyde Slangen in het
Eylandt *Lemnos* gezien te hebben, die hy alte-
mael vreemde namen geeft.

Alſoo doet mede den Poeet *Lucanus*, beſchrij-
vende de Serpenten van *Lybia*.

Een Adders tonge ſoude goetd zijn tegen't fe-
nijn. Om die te bekomen, moet men den Adder
de kop afſnijden, en die dan brengen dicht voor
een mieren hol, ſoo eeten ſy 't gebeente en
vleefch ſchoon op; maer de tong die ſoo hart als
een ſteen is, laten ſy leggen. De tong is omtrent
een duym breed lang, een weynig krom gebo-
gen, bruyn blaauw van koleur.

In *Guinea*, ſeyd *Joſephus a Coſta*, zijn ſlangen
een ander gedaente als onſe; ſy zijn vijf en twin-
tig palmen lang, en vijf beedt, ſy kunnen een

ver-

verken op eten; men vindse op 't landt en in water. Als de Indianen haer kunnen krijgen, so dooden sy se, en eten se; haer vleesch is goed van smaak soose seggen.

Oock zijnder adders die de menschen bijtend in vier en twintigh uren doen sterven. Voort seyde hy op een ander plaets, dat in *Brasilien* slangen zijn, soodick als een arm, vijfvoeten lang die men eet, maer smaken niet wel, in en ontrent de rivieren groeyen slangen die gras groeyen zijn, lang en dun, welkers steken seer gevaerlijk zijn.

Johan de Laat segt dat in *Brasilia* een slang is, *Boyeta* genaemt, twee vademmen lang, heeft een fraeye geschilderde huyd, vier scherpe tanden in de mond, twee pijltjes aen de tong, daer het seer mede steekt, als ook met de staert maekt hy by na doodelijke wonden. Aen 't eynde van de staert heeft het een blaesken, dat geluyt maekt of 't vol erwten was. In Nieuw-Nederlandt, in *Virginia*, zijn veel van dese Slangen, dese aldaer om hun geluyts wille, ratelslangen noemen; sy vergaderen des avonds veeltijds by malkander, en by stil weer kan men se wel een mijle ver horen.

De *Ratel-slang* is in Nieuw Nederlandt een schriklijk venijnig ongediert. Dese is veelverwig, heeft een dicke kop, vier lange scherpe tanden, en een hoornachtige steert, met leden over malkander meer of minder verdubbelt, na yders onder-

erdom ; want jaerlijks groeit de staert een lidt
t. Wanneer hy bijten sal , ontstaet 'er een vrees-
k gedommel door het schudden van dese staert ;
ok soo spert hy een wijde bek op , welkers bo-
enste verhemelte een blauw vlies heeft , dubbelt
ver malkander geslagen , waer uit hy een doo-
elijk vergif van tusschen de tanden schiet. Zijn
ete is swaerlijk te genesen , indien het veld niet
en heylsaem tegen gift verschaft , 't welk d'In-
ianen stadig by sich dragen , om haer daer mede
te genesen. Sy stropen de huyd af tusschen tac-
en of stoppelen , waer onder dan een nieuwe glad-
e huyd sit. Dese vellen vint men in *Gelderland*
eer veel , en op de *Veluwe*.

Als de Slange sal gaen drincken aen de fonteyn ,
lan neemtse haer fenijn niet met haer , maer
pouwt het in een speloncke uyt , en gaet alsoo
uyver tot de fonteyn , op dat die van het water
lrincken , niet besmet worden.

Blasius in zijn ontleding van de Dieren , segt
dat het ingewand van een Slange , drie vademmen
engte , van het hooft af tot de uytganck van de
ouyk , begrijpt.

De *Longe* heeft hy dubbelt. Wanneer wy op
de substantie sien , false van de andere partyen on-
derscheydentlijk wesen. De eerste , de welke de
bovenste is , die gaet in het midden door als een
katrol , en is roder van koleur , seer spongieus ,
sacht , licht om uyt te trecken , vleefig , van bin-
nen met een groote holligheyt voorsien , gelijk
als

als pijpen; of fistelen. De andere, zijnde de on-
derste, is veel langer en grooter, geheel met een
vlies omvangen, waer door de *Aspera Arteria*, e-
gedurig de wind aen wederzijden ontfangt, so
datse eerder een zijden beurse soude gelijken; he-
achterste een langwerpige blaes, die sich tot d-
nieren uytstrekt. Hy is wederzijds aen de rug
vast, rustende onder den flokdarm, hert en lever.

Het herte is seer dun en teer, rondom even
eens, de lengte dwers van een duym, de breedte
schaers van een duym. Hy heeft een buyk die
groot genoeg is, welke al het bloed uyt het o-
ontfangt door een voorname slag-ader, en wede-
looft door een niet kleynder, en wordt van self
beweegt: 't is vleesagtig van substantie, en seer
beweeghlijk; ook lang na dat het hoeft van het
lichaem is, ja 't hert sels, van de andere partyen
ontbloot, blijft bewegende.

Het herte sakje, of *Pericardium*, omvangt het
hert seer sterck, en is noch al vry wat van 't hert
af, opgevult met een klare vochtigheyt.

Door het hert gaen twee vaten, die terstondt
door de voornaemste partyen, het agterste van 't
lichaem, onder de longe, tot de benedenste sac-
ken, een slag-ader van de regter, een ader van de
linker zijde.

De flokdarm strekt sich recht uyt tot de helft
van het lichaem, en is over al even wijd, soo dat
hy een langen sack schijnt te wesen, als daer de
darmen haer begin nemen, daer is hy nauwer,

en loopt dan soo fcherp toe , dat de ordinare
wijdte twee of drie vingeren is.

De Gal-blaes is een bequame lengte van de le-
ver , en is kleyn , maer fterk genoeg , beftaende
uyt vel. Den darm is over al even wijd , hebben
felden de lengte boven de twaelf duymen breed ,
’t geen een rechten kronckeldarm gelijkt.

Het klierachtig lichaamje , dat aen den darm
hangt , en gal-leyders krijgt , foud ik gelooven
dat het *Pancreas* was. Hier uyt kan men merken,
of , en hoedanigh de finguliere Leyder tot den
darm gebracht word.

Aen dit *Pancreas* , gelijk hy fodanig moet heb-
ben , hangt een feer dun deelken , root van co-
leur , veel fachter dan het *Pancreas* , felfs kleyn-
der ; men fou gelooven dat het de mildt is , de-
wijl men niet fiet wat het belet , en geen ander
deel voor de mildt vind.

De lever is fachter , van een heldere roode ko-
leur , langwerpig , en omvat het achterfte deel.

De nieren leggen onder de testiculen , welc-
kers plaetfe op verfcheyde manieren is ; als de
rechter boven is , dan is de lincker onder : en het
fchijnt daer omtrent feer klierachtigh te wesen ,
waer uyt een flag-ader omtrent de binnen-zijde
door paffeert , en heeft mede verfcheyden tacken.

Omtrent de deelen van de binnen nieren ver-
toont fich mede den pis-leyder of ureter , welc-
kers uytgang kort en regt , tot het uytterfte van
den darm is.

Dit dier en heeft geen waterblaes, gelijk ook meer andere, maer een ryole, daer de natuur van pis en vuyligheyt, sijn noodsakelykheyt looft.

Sy heeft twee testiculen, of ballen, aen elke zijde een, seer ongelijk gelegen; de rechter leyd veel hoger dan de linker.

De Rocde heeft hy dubbelt, soo dat elcke testicul, en het uytſchietende vat een heeft; de rechter aen de rechter, en de flinker aen de flinker, die zijn van haer voornaemste inwendige partyen.

Wat nu aengaet haer spijs; sy flocken al door wat haer voorkomt, vleesch, kruyden, muysen, en diergelijke. Voor eerst houden sy bysonder van soet Vogelvleesch, van viervoetige dieren, en van menschen, waer door de slangen geern vossen eeten, en de vossen doorgaens de slangen, om datse haer beyde in holen en doode lichamen verlustigen; alsoo hebben de slangen, dat zijn de gierigaerts, en de vossen, dat zijn de geveynsde met malkander groote gemeenschap. Sy houden mede seer veel van melk, en den Apoteker van haer lichaem; wanneer de slangen water gedronken hebben, fullense doorgaens haer ayren opsoeken, maer alsse melk gehad hebben, dan roepense daer andere by.

Of schoon se een kleyne trek of lust doorgaens tot drincken hebben, nochtans hebbense wijn alderlieft, en kunnen daer soo sterck van drincken dat mense licht soude kunnen vangen. On-

trent

omtrent Tuynen en Hofsteden worden steene pot-
ten gelet, in dewelke wijn of soete melk is, wan-
neer se daer uyt drinken, worden se licht dronken;
het vleesch dat se krijgen, suygen se gemeenlijk
uyt, maer van binnen, niet van buyten, dat is
de spinnekoppen eygen; sy kunnen haer lang van
spijs onthouden, voornamentlijk in de winter als
sy haer verschuylen.

't Is wonderlijk, dat wanneer een slange met
een riet-halm maer eens aengeraekt word, is hy
terstont verschrikt: maer als hy daer eens mee
geslagen wordt, wringt hy sich in malkander.
Noyt sal men een slange in, of by driebladt, of
klaver sien, segt *Plinius*. Deselve verhaelt mede
van de natuurlijke strijdt tusschen de Serpent en
de esschen boom, en hare schaduwe; sy durven
niet omtrent den esschen boom haer vertoonen,
noch gantsch niet by de schaduwe komen, voor-
namelijk 's morgens en 's avonds. Dat by dien
boom en ronden cirkel was gemaekt, en in die
cirkel een groot brandend vyer aengeleyd, en de
slang geen weg uyt konnende, als onder dien
boom, door of door 't vyer, soo soude hy het
vyer kiezen.

Het fenijn der slangen selfs gelijkt de gal wel
te wesen.

Deze vochtigheyt heeft in andere lichamen me-
de een ineetende doodelijcke kracht; op d'eene
tijdt is 't veel schadelijker als op d'ander, na de
verandering van spijs; want die slangen, welke

in *Syrien* en in *Arabien* zijn , fullen soo venijnig niet bevonden worden , door de overvloedt der tegengiftige balsmen , of schoon dese dieren seer schadelijk zijn , nochtans heeft de Goddelijke voorsienigheyt daer middelen voor bereyd.

De slangen werden op de vlugt gedreven, door rooken van Ravens ayren , ook het vel en vet van een hert , door netelkruyt , swavel , lijn , de wortel van roosmarijn , &c. wy hebben verhael van de haet tusschen de herten , en Serpenten. De herten en oyevaerts eten de slangen , de menschen de herten en oyevaers. Sy vluchten van *Calamintha* die groen is , *Polium Montanum* , wilde *Buglussa* , *Orego* , of wilde *Madjeleyn* , *Averruyt* , *Vloykruyt* ; noch heeft de Schepper het geschickt datse voor spog van menschen fullen vlieden , voornamentlijk nugteren , en soo de slange dat in sijn mond kreeg , soude daer van sterven.

De *Physici* schrijven de reysenaers eenige wetten voor , datse niet fullen reysen op plaetsen daer veel slangen houden , al eerste gegeten hebben ; want nuchteren zijnde , is de beet der slangen veel schadelijker als anders , om dat dan alle aderen en slagh-aderen ydel zijn ; en het fenijn terstond na haer trecken ; de edelste partyen , als de herffenen , het hert , ende lever , zijn dan veel krachtelooser , en kunnen haer tegen het fenijn niet genoeg beschermen. Wanneer de mensche gegeten heeft , worden de aders met nieuw voedsel versien. Sy souden mede haer reys niet voortsetten ,

etten, wanneer de Son op 't heetst was, om dat de hitte der sonne seer ontfstekende is, en de slangen dan het meeste fenijn hebben, felder bijten, meer fenijn uytſchieten en vehementer quetsen. Datse mede niet souden reysen, of de slangen mosten ook niet hongerigh zijn, om datse dan milder zijn. Dan zijse ſat, wanneerſe haer verſchuylen, en niet voor den dag komen.

Men ſoude ook niet gaen door moſch, en in kruyd gaen ſitten, alwaerſe haer gemeenlijk verſchuylen; noch ſodanige ſteenen aenraken daerſe dikwils gevonden worden, voornamentlijk omtrent kruyswegen.

Dit moet men mede aenmercken, dat de vliegen en weſpen, gelijk als dagelijkse dieren, ons dickwils mede kunnen beſchadigen, wanneer ſy Serpentes geſmaekt hebben. Op deſelve geſeten hebbende, zijse wreder in 't bijten, voornamentlijk als den ſlang begon te rotten.

Daer zijn veel menſchen die hedenſdaegs noch slangen eten, daer alleen 't hooft en de ſtaert afſnijden. De beet van het wijfken is mede gevaerlijker dan het manneken. Daer door kent men de wijfkens, om dat ſy onder haer keelen veel dicker als de mannekens zijn.

Plinius ſegt, dat uyt het merg van des menſchen ruggebeen, slangen ſouden voortkomen; maer die ſulcks onderſocht, ſoude licht anders bevinden. Datse in doode lichamen, welke begraven zijn, komen, dat kunnen wy toefſtaen,

maer uyt het merg, dat is ongelooflijk.

Wanneer de slang in haer winterlegeren, eens dik ongesont lijf gekregen heeft, soo drijft sy het wegh met vennekool zaedt, en maekt haer selven alsoo tegen 't voorjaer weder hups en glat, sy begint van den kop af haer vel af te stroopen, daer mede hy dan een gantschen dagh te doen heeft, eer sy het gansch wegh krijgt, om dat haer buyten komt te staen 't geen haer inwendigh op het vleesch gequelt heeft.

Als haer het gesicht in haer winterleger begint doncker te worden, soo vrijft sy haer met venkelkruid, daer mede salft en wast sy de oogen, en als haer schubben vervallen willen, scheurt en krabt sy haer met wacholter doorn.

Na dat wy in 't geheel en in 't particulier van de slangen geschreven hebben, soo achten wy 't noodig eens onderscheydelijk haer natuur en eyschappen in 't kort by malkander te stellen, om de menigerley soort; daer zijn nochtans eenige voornamen geslachten: als den *Aspis*, *Vipera*, *Cerastus*, *Hæmorrhous*, *Seps* of *Sepedon*, *Dipsas*, *Natrix*, *Amphisbena*, *Sytale*, *Querculus* of *Chelydrus*, *Cenchrus* of *Cenchrene*, *Basiliscus*, den Draek.

Den *Aspis* is de voornaemde onder de slangen, maer word meest in *Ægypten* gevonden, omtrent de Nijl en elders. Sy hebben een breeden hals, en opgeswollen, boven de oogen twee heuvelkens, door welcke hy sijn gesicht sterkt, om dat de ogen hol staen, soo zijns veeltijds donkerder

kerder , dewijl haer de natuur duyftere oogen verleent heeft. Veele zijn van gevoelen datter drie foorten van defeflangen zijn , van de welke een voornamentlijk *Ptyus* van 't fpuwen genoemt word , om dat hy een fenijnigh fpog heeft , en listiglijk by de dieren kan komen , welcke hem behagen , om haer fenijn daer tegen uyt te fpouwen.

Ælianus verhaelt een ander exempel , dat tot een feker huysman ten tijde *Pompei* , gewoon was altijd met een *Aspis* om te gaen , foo is defen in den arm , daer hy niet van wift , gebeten , en is alfoo eenige dagen daer na sonder pijn of weten gestorven.

De bete van den *Aspis* is veel flimmer , als defelve een Kikvorch opgeflokt heeft. Daer is feer groot quaed in dit fenijn , 't geen nochtans door Afijn wederftaen kan worden. Wanneer iemand edik gedronken heeft , en van de flange *Aspis* gefteeken is , fal het niet gevoelen ; en foo dickwils als hy daer afijn op doet , fal de pijn telkens weg gaen. Niet tegenftaende dit beeft feer fchadelijk is , word 'et nochtans by de *Ægyptenaers* opgevoed , en van de kinderen uyt de kolen geroepen. Hy word geroepen van de inwoonders alsfe op haer duym knippen. By nacht konnenfe opftaen , en roepen haer door dit middel , en geven haer wijn en melk , op datfe beter tot haer fouden gewennen. Hy is mede feer loos ; dertig dag reyfen fullenfe van den Nijl op 't land gaen ,

en haer aldaer in 't kruyd verschuylen, datse met het hooft daer alleen uyt kijgen, en de voorby vliegende vogels na haer trecken. Het manneken en wijfken dragen groote liefde tot malkander; dat als den eenen gequetst is, den ander (gelijk geseght is) den quetser sal vervolgen. Daer zijnder veel welcke wel vijf ellen lang zijn, en kunnen (gelijk geseght is) niet wel recht uyt sien, anders soude se veel meer menschen beschadigen; maer zijn scherp van gehoor.

De Viperen is de tweede soort der slangen, wit, of bleek, en geen uytstekende hals hebbende als den Aspis, maar dun, alsoo dat het volgende deel des lichaems dicker en breeder is als den hals. In *Europa* zijn se seer kort en kleyn; in *Griekenlandt* en de omleggende plaetsen de lengte van een elle, en op de bergen van *Afia*. Maer in *Aethiopien* seventien ellen lang. Het wijfken heeft breder en dicker hals en buyck, dan het manneken. Hy heeft gelijk als een afgesneden staert; en gaet seer langsaem door de hagen. Wanneer het manneken toornig is, recht hy zijn schubben altemael op, dien hy heeft, gelijk een hondt en wildt verken; dan haelt hy zijn oogen mede ter deeg op, en steekt de tong uyt, dewelke sich tweepuntigh vertoont. De inwoonders noemen hem *Cocytum*. Haer vel is dan groen, dan purperachtig, van die gene welke gesteken zijn, 't welk een teken van verrotting is.

Matthiolus segt een boer gesien te hebben, dewelke

welke met een krom mes het koorn had gesne-
 den, soo sneed desen een Viper midden door:
 en als hy meende dat hy dood was, heeft het
 stuk, daer het hooft aen vast was, in zijn handt
 genomen; maer door het mes van den boer op-
 gewekt, heeft de vinger van den boer heftigh
 gebeten. Den boer, gelijk veel menschen doen,
 heeft de vinger terstont in de mond gesteecken,
 en het bloedt en etter daer uytgedrukt, waar-
 door hy 't fenijn heeft ingekregen, en is alsoo
 uyt de Kerk komende, dood gebleven.

Matth. 23. en elders, noemt Christus de valse
 Doctoren, Serpenten, en een afkomst van Vi-
 peren. De *Tartaren* plegen haer pijlen met Vi-
 pers etter en menschen bloedt te bestrijken, om
 de Christenen daer mede te verwonden.

Apollonius by *Philostratus* segt, dat hy een Vi-
 per gesien heeft welke de jonge hondekens lekte.
 Behalven *Apollonius* zijn veel oude en nieuwe
 Autheuren, dewelke door ervarentheyt leeren,
 dat het wijfken en manneken tot malkander in-
 gaen, en het wijfken swanger wort, en baert,
 en jonge hondekens soo wel als hare jongen op-
 voed.

Basilus segt, dat den Viper sig by de *Murena*
 in zee begeeft, en haar zijn tegenwoordigheydt
 vertoont, en den *Murena* gelijk als om te paren,
 versoekt. Men segt dat de *Murena* hem gehoor-
 saemt, en met haar paert: maer den Viper slang
 legt eerst zijn fenijn af, dat hy naderhandt weer
 aenneemt.

Of ſchoon dit van de hedendaegſe *Phyſici* gen wordt geſproken, en ſeggen dat een Viper met een Viper paert, en in 't leven blijvend, levende Vipers voortbrengt, ook geen hondeke lecken, dewijlſe veel menſchen ombrengen, nochtans heeft 'er *Baſilius* twee geſien. Hy ſegt dat een overſpeeligheyt is, wanneer de *Muraena* met den Viper paert; en hier door toont hy, dat vipers overſpeelders de beeften gelijk zijn.

Sy eten mede de bladen van het koorn. Van haer vleefch worden koekjes, of *Trochiſci* vonden den *Theriakel* gemaakt, die van *Venetien* hiër gebracht werden.

Daer is een doodelijke haet tuſſchen de aerſche ſchap en den viper; de ſchildpad vreeft den viper niet; maer eerſt ſal hy *organum* eten, en ſoo dat niet heeft, ſoekt hy *wijnruyt*.

Wanneer de viper een ſchildpadde heeft overgeeten, ſoo ſoekt hy *Saturey*, of *Yſop*, kan hy 't niet vinden, ſoo moet hy ſterven.

De *Arabiers* noemen den viper *Tyrum*, uyt het Grieks woordt *Therion*, en om dat van haer vleefch in de tegengiftige medicijne komt, ſoo noemen ſyſe *Theriakel*, waer van de *Theriakel* ſijn naem heeft. Men weet dat 'er voor het lijden *Chrijſt* geen heelfaem kruyd voor de beten der vipers geweest, maer dat hy ſich daer voor heeft laten kruycigen, op dat de ſijne van der ſlangen beten verloft ſouden worden. De *Ceraſten* hebben haer namen van de hoorens, en is ter wereld anders ge-

geen onderscheyt van de vipers dan de hoorens. Derhalven schijnt de *Ceraste* niet anders dan een viper, om dat hy in 't voorhooft twee kleyne uytsteecken (als de flecken hebben) heeft; maer die van de *Ceraste* zijn grooter, en ook beenachtig; hy is van natuur mede seer loos, en weet sig ook hier en daer te verschuylen, om met zijn uytsteecken de kleyne vogelkens aen te locken en te vangen; want hy verschuyt sig in de heggen, dat men niet anders dan de uytsteecken kan sien. Als dan de vogels menen datter een aes is, soo worden se tot een roof van de *Ceraste*. Hier van spreekt de H. Schriftuur Gen. 49. Sy is omtrent twee ellen lang, en heeft een couleur gelijk de meelaetse; de buyk is net met schubben beset. Den Viper gaet recht op kruypen, de *Ceraste* gekromt; desen sijn fenijn is soo schadelijk niet als van den viper.

De slange *Hæmorrhous* is mede een soort van vipers, en heeft omtrent de lengte van een voet, op de rug gevlaet, maer minder dan den viper. Hy heeft sijn naem van sijn uytwerking, dat wanneer hy een mensch gewond heeft, volgen terstont meer qualen, gelijk een trekking van zenuen, dan vloeyt het bloed meest uyt alle delen des lichaems, uyt de neusgaten, mond, tanden, nagels, hoeken van de oogen, en de sweetgaten van die leden, soo dat de mensch komt te sterven. Of schoon iemandt over lange jaren hier van verwond is, en daer een lidtteen gebleeven,

ven, evenwel sal daer het bloedt gedurigh uytvloeeyen. Hier van ſchrijft *Lucanus*, *Nicander Pare* &c.

De *Seps*, of *Sepedon* heeft de ſelfde gedaente en couleur als den *Hæmorrhoids*, alleen dit onderſcheyd, dat hy ſnelder van gang is.

Ælianus ſeght dat deſe ſlange fulke wonderlijke draeyen maect, dat men niet ſou gelooven, hoe lang datſe dan is.

Andere verhalen dit van ſijn ſtaert, dat hy de ſelve ſeer hoogh kan opſteeken, en dan weder omkromt gelijk de verkens, alſoo dat men niet recht kan oordeelen, hoe kort of hoe lang dat hy is.

Nicander ſegt dat'er geen ſlangerecht op gaet, noch hoorens heeft.

Hy is harig van couleur, dat men ſchijnt een tapijt te ſien, om de verſcheydenheyt der kleuren. Hy wond mede ſeer heftig en diep, waer door deſe wonden weynig tot geneſing gebracht worden. Hy heeft ſijn naem van de verrottinge, want het is wonder, dat al de lichamen dien hy aenraekt, terſtont rotten, alſoo dat hy niet alleen het geheele lichaem beſchadight, maer de hairen ſullen mede uytvallen, en de oogſcheelen met vurigheyt oploopen.

Dipsas, dat *Situla*, dorſt, Deut. 8. v. 15.) hy heeft ſijn naem van dorſt; andere ſeggen *Situla*, deſe is kleynder dan den viper, nogtans veel ſnelder en boſer in 't bijten en quaetdoen; ſijn ſenijn

droog, 't welk het bloed mede seer opdroogt, en in zijn natuur doet veranderen.

Hy is rank van hals, en op de rug swart, tot in 't eynde van de staert; men vindse in warmer blaetsen, als *Lybia* en *Syria*, en heeft zijn naem daerom van dorst, om dat die genen welke hy geboeten heeft, en onuytblusselijcke dorst hebben; a gedurigh drincken en nimmermeer verzaadt worden. Vele noemen hem de brandende slange, niet om dat hy brand, maer soo droog en heet is, dat hy het menschen bloed soo weet te ontfeken. Soodanig zijn de slangen geweest, Deut. 8. v. 15. Siet hier van *Lucianus*, welke een heel verhael hier van doet.

De *Natrix*, of *Natter*, is een slange, die sich een heele winter in poelen en moerassen verschuyt; andere noemen hem *Hydrus*, maer als hy de warmte gevoelt, en de poelen beginnen te drogen, soo gaet hy op 't landt, en dan noemen sy hem *Chersydrus*, dat is aerdsche waterslange.

Dese *Natrix* heeft mede seer droog fenijn, gelijk de *Hæmorrhoids*, waer mede hy het vel en etter doet vloeyen. Andere zijn aschagtig, met groote plecken. Haer beeten zijn soo schadelijk, dat soo ghy een roode versch afgevallen, gelijk als warm vleesch, haer mondt daer aen hielt, soude der selver bast, gelijk als kleyn glasblaeskens oploopen; soo gy een degen in haer mondt stack, sou vergiftigh worden, en sich tot het eynde uytstrecken, oock terstont een blaauwe
koleur

koleur vertoonen. Wanneer een mensch in de voet gebeten word, is het fenijn terftondt door 't gantsche lijf.

Scytale betekent een instrument, dat men in de hand gebruykt als een bijl, dewijl dese slange ongelijk van gedaente en van groote is, soo heeft hy sijn naem van foodanigen ook. Hy is den *Amphisbaena* in alles gelijk, maer wat grooter, noch hy gaet aen beyde kanten niet voort. Met foodanigen veranderinge van sijn rug, schijnt hy brandende te wesen, hier door nadert hy de aenschouwers, en soeckt haer te beschadigen. Hy eet geen Venkel, gelijk andere slangen, waer door sy *Caecilla*, gelijk als *Cæca*, dat is blind, genoemd wordt.

Den *Basiliscus* is een soort van slangen die geel zijn, met een scherp hooft, waer in drie uytsteken zijn, met witte vlakken verciert, waer van hy de naem van Konink der slangen voert, ook daerom wanneer hy gaet, soo steekt hy sijn achterlijf om hoogh; hy heeft sulcken fenijnigen kracht by hem, dat geen vogels of beesten sijn doode lichaem durven aenroeren, of souden terftondt sterven. Dit beest is soo schadelijck dat hy de locht kan vergiftigen, en de boomen doet vergaen, en alle kruyden die hy aen raekt, niet alleen kruyden en boomen, maer ook beesten.

De *Pergamenen* kochten dese huyden, en hingense in den Tempel van *Apollo*, voor de Vogels en Spinnekoppen.

Men

Men seght soo iemandt met een stok een Basiliscus aenraeckte, dat het venijn door de stock in zijn hand soude trecken, soo seght men mede dat de Paerden sterven, welcke van een Basiliscus aengeraeckt zijn. De Basiliscus is de fenijgste van alle slangen.

Ælianus verhaelt 2. boeck 7. cap. dat de Myn (wanneer se seer dorstigh zijn gaen leggen) van de Serpenten opgegeten worden: maer wanneer sy een *Basiliscus* hooren, en datse zijn komme vreesen, sullense terstond daer af wijken, en hem die buyt alleen overgeven. Hy naderhand verzaad zijnde, en het doode lichaem verlaet, so komense met haer volle macht daer weder by.

Den Draeck is dese Slange, daer by veele Auteurs wonderlijke dingen van verhaelt worden; met fenijn en bijten kan hy niet uytwercken, om dat hy een kleyne mond heeft, als wel niet de staert en zijn krachten. Men segt dat hy omtrent de lengte van een mensch heeft. Hoevel *Nicephorus* verhaelt van een, welcke door geen acht paer Ossen van zijn plaets konde beweegt worden.

Livius, en *Plinius*, verhalen mede van een uytstekende Draeck, welcke in den *Punischen* oorlog by de Rivier *Bagadra* was, waer tegen *Attillus Regulus* met een geheel leger afquam. De selve verhaelt, dat 'er in *Italien* een Draeck gevangen en gedoodet is geworden, dewelke een heel kind had ingeslokt.

In *India* worden se soo groot bevonden, dat heele Stieren en Harten inslocken, gelijk mede van den *Epidaurus*.

Men maekt gewag van een Koninck genaen *Craco*, dewelke in een Stadt woonde *Cracovia* na sijn naem, in Polen, waer in een Draeck bevonden wierd die veel menschen verslond.

De Historie van *Daniel* is mede niet onbekent van den Draeck die hy dede bersten.

By de Heydenen zijn de Draken soo gemeen dat se by de kinderen slapen, en uyt haer handen spijs nemen, oock haer navolgen, en schijnen haer bysonder lief te hebben. Siet hier van *Aristophores*.

Augustinus in 't 11 boek, uyt *Genes.* 28. merkt mede by *Diodorus* in 't 3. boek 3 cap. datten een levende Draek wel gebonden, aen *Ptolomeum* de tweede Konink van *Ægypten*, met een gesleep van veel menschen gefonden wierd, de welcke dertigh ellen langh was.

Daer zijn oock Draken, welcke een Oliphant durven bevechten.

Alexander Magnus heeft'er een gesien van festig ellen, in *India*, welcke oogen had als een Macedonisch schildt.

Ælianus seght dat ten tijde *Herodes*, een seker dochterken van een Draeck seer bemind wierde, en als de Ouders dit gewaer wierden, hebben se het kind verborgen. Waer door den Draek treurde en seer droevig was.

Seker Draak beminde seer een kint, de Ouders dit te weten komende, hebben desen in een bosch gejaagt. Soo is 't eens gebeurt dat desen jongen, door dit bosch soude reysen; onder de Moorde-naars verviel, en dapper schreeuwde; soo dat dit beest twelk snel van gehoor is, de stem van desen jongen kende, heeft hem bevrijt.

Nog diergelijks is'er gebeurt, van een kint twelk van een Draak seer bemint was geweest, twelck van sijn broeders om erffenisse, vermoort wierde, den Draak doe't vermoort was daar by komende, heeft voor het doode lighaam drie dagen gestreden (want sy wilden het in 't water smijten) tot dat het begraven wierd.

De Draken onthouden sig in bergen, poelen, en woestijnen. Wanneer de jongen vande Draken inde somer dorsten, soo jammeren sy ellendig, gelijk de jongen van den struys-vogel, waer door Job Cap. 30. v. 29. Hem by jonge draken vergelijkt.

Sy hebben drie derhande soorten van tanden in elke kaak, groote en scherp siende oogen, waer van de Poëten haer schatten bewaerders noemen.

Daer sijn twee soorten van ware Draken, de eene heeft gelijk als vleugels om te vliegen, de andere sijn niet gevleugelt.

De *Chelydrus* wordt veeltijds *querculus*, dat is een eyken boomtjen genoemd, om dat sy een gedurige haat tegen de eyken boom draagt, soo

dat sy gedurig toornig op hem is, of om dat hy een fcherp hart vel heeft als de weeren, gelijk veel handden der boeren zijn, fijn lengte is twee ellen, hy is foo fterk van reuk dat waar iemant omtrent hem is, hy het terftont fal ruycken, of fchoon hy hem niet en fiet.

De *Cenchrene* of *Cenchris*, is het heele lighaam met kleyne fpikkelkens als geers beset, veele noemen hem *Miliaris*, dat is by duysenden, om dat het wanneer de geest bloeyt, veel gefpikkelder is. *Nicander* noemt hem den leeuw, om fijn wreetheyt en dapperheyt, veele noemen hem ook *Faculum*, offchoon dat andere, vande jaculus een nieuwen foort maken: om dat hy gelijck als een pijl in iemant vliegt dien hy quetsen wil. Hy wort voornamentlijk gevonden in Lemno, in Samo, of *Samotracia*, en omtrent de middelantfe Zee. Gedurig gaet hy een regte weg, hy vliet van doornagtige plaetsen, derhalven die hem ontmoeten, vlieden dwers over onder de tacken. Soo een mensch, of een ander dier hem aenraeckt, fal hy, foo hy hem met de staert kan fteken, foo fterck vast houden, dat daer bloedt navolgt, dan fet hy hem doorgaens omtrent de borst, achter tuffchen de wervelbeenen, daer het herte leyd.

Men verhaelt dat feker perfoon met een vuile wonde slapen ging op het velt, en door het zuigen van een slang genesen wierdt. De Slangen
steen

steen seght men goed te zijn tegen de pest en al-
derley fenijn. Als yemandt te slapenlegt, schieten
de Slangen door de mond in de maegh, welcke
met melk weder uytgelokt werden.

Dit zijn wat aengaet de Slangen haer voor-
naemste eygenschappen.

TAFEL van 't
GERAEMTE

van een

A R E N D T.

FIGUUR XII.

- A. Het Hoofd begrijpt ses beenderen.
- B. De Onderkaeck twee.
- C. De Hals bestaet uyt negen Werwelbeenen.
- D. De Rugge begrijpt ses beenen.
- E. Een Hals been.
- F. De Vleugels bestaen uyt twaelf beenen.
- G. Twee massieve beenen, die het borst-been in order houden.
- H. Het Borst-been.
- I. Vier Werwel-beenen van de Lenden.
- K. Het Stietbeen bestaet uyt vier beenderen.
- L. De Staert begrijpt seven beenderen.
- M. De Dyen met haer aenhangsels bestaen uyt vier stercke beenen.
- N. De Pooten omvatten twee-en-dertigh beenen.
- O. De Ribbens zijn twintigh.
- P. Het Kraeck-been, waer aen de Ribben haer vastigheyt hebben.

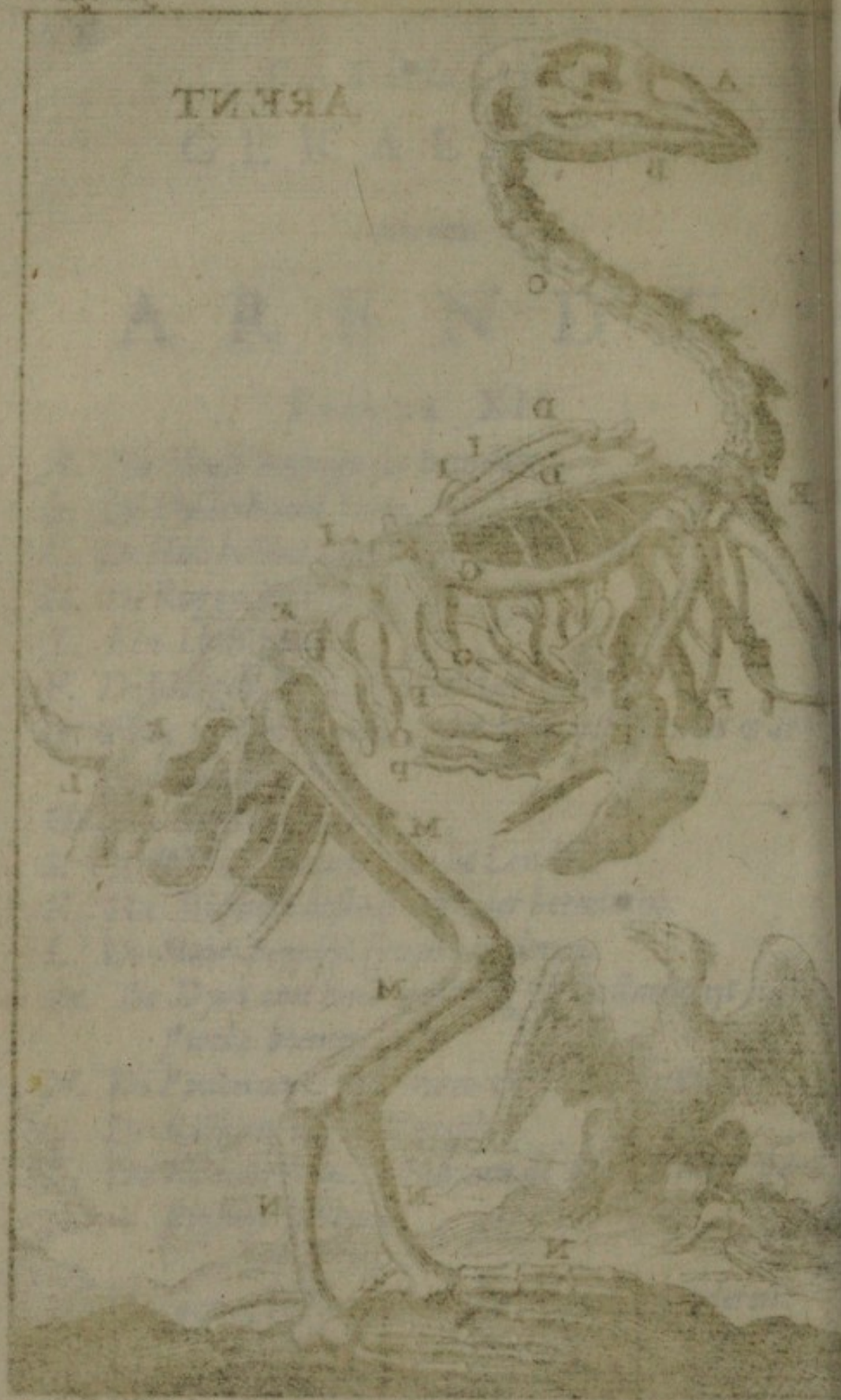
Dit Geraemte bestaet uyt hondert en acht beenderen.

ARENT

V. DYCK invent.

I. Lugken fecit.

OSTEOLOGIA,

Ofte Nauw-keurige

BESCHRYVING

DER

DIEREN,

En des zelfs

GERAAMTEN.

TWEEDE DEEL.

I. HOOF-STUCK.

Van den Arendt, en des zelfs

GERAEMTE.

En Arendt is de Koninck der Vogelen, voor soo veel ons bekend is, en wordt de grootste kracht toegeschreeven, daer om besit hy de eerste plaets, hy heeft Vederen, en is seer hooghmoedigh.

Daer zijn veelderhande soorten van dese Vogelen,

len, nochtans komen sy hierin een, datse een kromme beck hebben, gekromde klauwen, een yselijcke stem, heel onaengenaem, maer groot geluyt gevende, en alle Gedierten op de aerde verschrickende; oock wreede oogen, een schriekelijck voorhoofd, een misgedane koleur, afschriekachtigh, wat uytten swarten siende; hy is ontrent van grootte als een Gans, nochtans door zijn wijsheyt en hittigheyt veel hooghmoediger, en heel anders boven andere Vogelen van gesicht. Men seght dat de eerste bouwers van *Romen* van een Wolvin zijn opgevoed, waerom altijd in haer achterste vertrecken een Wolvin hadden uytgeschildert; nochtans in haer voorste vertrecken altijd een Arendt; eyndelijck hebben sy den Wolvin daer van daen genoomen, en hebben den Arendt in alle vertrecken daer laten stellen, soo is des Arends beeltenisse gebleven onder de voornaemste van de Roomsche Keyseren, niet tegenstaende datse nu geschildert wordt met het hoofd af, om de groote scheuringe die in het Roomsche Rijk geweest is.

Albertus verhaelt dat den Arendt de Koningin van alle Vogelen is, en dat geschiedt niet, (seyd hy) om datse soo goedighlijck regeert; maer dat hy se met geweldt en tyranniger wijze soeckt te onderdrucken, en vervolghtse waer hy kan, ja verscheurt, eet en vernielte, waer hyse kan achterhalen, daerom hy oock een gestadigen strijdt tegen alle Vogelen heeft, de kleyne vliegen hem op

op de rugge, en trecken hem de vederen uyt. De Kranen ende Oyevaers steecken na hem met haer spitse becken, daer om moet hy in de hooghte vliegen, op dat hy sijne vyanden sien kan, om haer soo een voordeel af te sien. Dese Vogel is gantsch niet schoon van vederen, niet lieflijk van stem, niet vreedsaem, maer is bysonder in-slockigh, inhalende, rovende, twistaghtigh, oorlogsachtigh. een vyandt van alle andere vogels, een vyandt van vrede, en heeft verschrickelijke klauwen, eetende Serpenten en alderhande doode lichamen; vervolght de Gansen, Hasen, Dassen en Hertjes.

Gesnerus verhaelt dat in een Arendts nest driehondert Eenden, hondert Gansen, veertigh Hasen, en noch meer groote Visschen gevonden zijn; hy wordt gerekent onder de onreynedieren, *Levit. 11.* 't geen Godt soo gewildt heeft, om klaer te betekenen, dat een Keyser of Prince sich van sulcken wreedheyt behoorde te wachten.

Men vindt wel sesterley geslachten van Arenden; de eerste noemen de Grieken *Macelenæton*, andere noemen hem *Valerian*, dat is kleynste; maer doch het aldersterkste geslacht, en de swartste van verwe; dese voeden hare jongen op; maer de andere stooten haer jongen uyt haer nesten, gelijk wy hier na verhaelen sullen; sy en singen gantsch niet; men hoort van haer geen stemme ofte geluyt; haer nesten hebben se op hoge bergen.

Het tweede geslacht dat zijn de *Pigargi*, die hebben haer wesen in de steeden, en op het veld, en hebben witachtige staerten.

Het derde noemt men *Morphnon*, dewelcke *Homerus Percnon* noemt; sommige noemen se de breetvoetige Arenden; sy zijn van een bequame grootte en sterckte, wonen aen de wateren en om de zee.

Het vierde geslacht zijn de *Percnopteri*, die men berghstorcken noemt, dewijl sy op de bergen in donckere speloncken wonen; sy zijn de Gieren niet seer ongelijck, en hebben kleyne vleugels, anders zijns groot, maer seer vertsaegt en vreesachtigh, alsoo datse haer van de Ravens laten bijten; altijd hebben se hunger, en bedrijven stadhich een klaechelijck geschreeuw en getier na het eeten. Dese zijn alleen van sulcken natuur, datse op een gestorven aes nedervallen en dat eeten; anders neemen sy sich geen en roof aen, dan datse met haer pooten selfs vangen en ombrengen.

Daer is noch een vijfde soort der Arenden, dewelke *Geneji* genoemd worden; dese behouden altijd haer eerste verwe en gestaltenisse gantsch onverandert; sy zijn van middelmatige grootte, en doncker root; dese laten sich niet veel sien.

De sesste soort der Arenden noemt men *Heliaetos*, dat is Visch, of Zee-Arenden. Dese hebben een wonderlijck scherp gesicht, datse van boven in de hooghte de Visschen in het water kunnen sien. Als'er dan een opgespeurt hebben, schic-

schieten met een sonderlinge snelligheyt in 't water, gelijk een pijl, en deylen met haer borst het water van malkander, en trecken de visschen terstont met haer becken hy het lijf eerste wegh kunnen komen.

Apollinus dochter, genaemt *Phoe Monoe*, heeft uytgegeven, dat dese Arenden tanden hebben, maer geheel stom sonder tonge, swart van verwe, met een lange staet, dit selve betuygt mede *Boëtius*.

Deses Arends aerdt en natuur is mede, dat sy de zee-mosselen uyt de zee opneemt, ende vliegt er mede in de hooghte, gelijk of hy vliegen wilde leeren, dan laet hyse van boven neder vallen dat haer schulpen breeken, ofte opgaen, dat hy daer by kan komen om te eeten. Met sulcken mossel wierde den Poëet *Æschilus* van eenen Arendt dootd geworpen, gelijk hem te vooren geprophiteert was, dat hy door eenen val van den Hemel af, omgebracht soude worden. Uyt de Heylige Schriftuur, *Job 39.9. Prov.23. Prov. 30.* op deselve plaetse: Een ooge dat sijnen Vader bespot, en verachtet sijne moeders stemme, dat sullen de ravens aen de beeken uypicken, en de jonge Arenden verslinden.

In dese Vogel is een groote krachtingheyt des gemoeds, om dat hy mede groote dieren, als Herten, derst aentasten.

Sy zijn mede seer loos; want sy vervullen hare vederachtige vleugels met het stof der aer-

de, en sandachtige specie, soo gaet hy op de hoornen sitten, en slaet soo dapper met de vleugels, dat sy ter wereldt niet uyt haer oogen konnen sien, en sal deselve tot op de gebergten by blijven, soo worden haer oogen door 't stof so vervult, datse gevangen worden. Men kan sijn moedigheyt mede hier uyt bemercken, dat hy groote Schildpadden derft boven in de lucht voeren, en laten deselve wederom van boven neder vallen dat sy bersten.

Hy vlieght seer hoogh, soo dat men hem noemt de Wapen-drager van Jupiter, om dat hy dickwils soo hoogh vlieght, dat hy niet lang kan gesien worden, voornamentlijk als 't mooye weder is.

Den Evangelist *Johannes* wordt by een Arend vergeleeken, om dat hy sijn begin maect te schrijven van de eeuwige oneyndige Godtheydt *Christi*. *Prov.* 30. Niemandt kan de nesten der Arenden weten, om datse gewoon zijn soo hoogh te vliegen.

Hy maect sijn nest in rotzen, hooge bergen, op geborstte klippen, en seer hooge boomen; siet *Jerem.* 49.

Gelijck hy gewoon is sijn nest in de hooghten te maken, en seer hoogh te vliegen, alsoo verberghet hy sich in opgescheurde rotlen, en hy sal noyt vliegen sonder een roof te soeken, en voornamentlijk ontrent den middag, als de boeren van het landt na de Stadt zijn.

De *Helicætos*, zijn mede bysonder heftig om Eenden te vervolgen, en setten sich ontrent de Zee, ende oock aen de Wateren en Vyvers, wagtende daer de Eenden en andere Vogels, en jagen die soo lange na, datse gantsch moede zijn van het stadigh onderduycken, moeten haer alsoo op 't laetst ten roof worden.

Het is seer lustigh te sien; want als den watervogel sich ergens in wil verbergen, soo is den Arend in der haest daer by, en drijft hem met slaen sijner vleugelen op, en dan gebeurt 'et somtijds dat den Arendt in 't water valt, als hy al te gierigh naden watervogel wil grijpen; somwijlen blijft hy een tijdt langh aen de kant stil staen, en siet seer nauw daer op, of den watervogel sich niet haest dicht by hem sal begeven; maer als den watervogel dan sijn perijckel begint gewaer te worden, soo begeeft hy sich op een ander plaets, waer heen den Arendt niet soo lichtelijck kan komen.

De Endtvogels swemmen oock geerne met groote hoopen t'samen; want sy weten dat den Adelaer niet lichtelijck den gantschen hoop aenvalt, want sy verblinden hem met de veelheyt der swermen, en 't plassen met hare vleugels, dat hy niet weet waer hyse eerst aengrijpen wil.

Het gebeurt oock wel, dat wanneer hy een vogel met sijn klauwen gevat heeft, en dat hy hem te swaer is, soo word hy wel van den Vogel in 't water getrocken.

De Zee-Arenden slaen haer jongen, terwijlse noch sonder vederen zijn, met haer vleugels, ende wennen se alsoo altijd steeds in de Sonne met open oogen te sien; en als se mercken dat 'er een is die de oogen niet steeds open houd, of dat se hem overloopen, die werpen sy uyt haer nesten; maer de andere die de Sonne met open oogen konnen aenstarren, die voeden se met sonderlinge neerstigheydt op.

De Arenden nestelen op hooge boomen, daer geen boos gedierte by heer komen kan; haer jongen verbergen sy met groote forge, en verlaten se ook niet, voor dat se groot genoegh zijn haer selven te beschermen; daerom soo den Draek, een mensch, of eenigh dier sijn jongen wil nemen, soo komt hy, en strijdt met een bysondere dapperheyt daer tegen, en waegt sijn leven daer aen, hy streckt sijne vleugelen wijdt uyt, en draegt de jongen op sijn rugge, port se alsoo aen, en leert se vliegen.

De Zee-Arenden paaren haer noyt met haer eygen geslacht, maer met die welcke men beenbreekers noemt.

Sommige willen dat de Beenbreekers mede een soort der Arenden is, dewelcke men Baert-Arenden soude noemen.

By de eerste soorte der Arenden wordt in het nest een steen gevonden, dewelck voor veel dingen seer dienstigh is, men seght dat hy in 't vuur niet kan verteeren.

Tot

Tot Middelburgh werden door begunstiging van Keyser *Karel* altijd twee Arenden naest het Stadthuys gesien, de welcke met vleesch onderhouden worden.

Yder Vries heeft de Privilegie een halve Arend met een geel veldt te voeren, 't geen Keyser *Karel* mede heeft ingestelt.

Sy is *Jupiter* toegeeggent, en een Veld-teecken der Romeynen. Sy sterft van Walwortel; sijn nest weet hy voor toveryen door een sekeren steen te bevryen.

Men seght dat den Tragedy Poëet *Eschilus Eleusinius*, uyt dit leven gescheiden is, terwijl hy na ouder gewoonte Filosoheerde, sijn hooft van alle hairen ontbloot zijnde; heeft een Arend, meenende dat 'et een steen was, daer op een Schildpad (welcke hy eerst in de hooghte gevoert had) laten vallen, en is soo gestorven.

Sijn gal versterckt het gesicht der menschen; sy zijn vyanden van de Kraeyen.

Hy word van den Draeck gevreesd. De veders van een Arendt onder andere gemenght, doetse vergaen. De Haes vreesd de stem van den Arendt. Den Arendt vecht met den Reyger.

Een Arendt heeft *Livia Drusilla* een witten Hen in de schoot geworpen; sy baren nimmermeer sonder den steen *Ætites* by haer te hebben. Sy leggen doorgaens drie eyeren, waer uyt gemeenlijck twee jongen komen; door gebrek van spijs wordense wit.

Daer

Daer is een seker Vogel *Subis*, welke de eyeren van den Arendt sal breeken. In Rhodo zijn geen Arenden. Hy is mede een Hemels teeken in de Heylige Schriftuur.

Den Arend heeft een seer scherp gesicht, ja soo, dat hy de stralen van de Son sonder hinder kan aenschouwen, en de oogen niet tranen; dat soeckt hy sijn jongen terstondt mede in te scherpen als sy konnen vliegen. Hy drijft haer uyt het nest, en voertse in de hoogte, om des Sons kragt gewoon te worden.

Andere Vogels sleepen haer jongen, of dragen se by de voeten, om dat sy andere vreesen die hooger vliegen als sy; maer den Arendt die anders niet dan de pijlen vreest, vliegt met sijn jongen op de rugh wegh. Van de hoogte den Arenden spreekt *Job* mede, Cap. 39. der Arend voed sijn Jongen op tot dat se konnen vliegen. Onder tusschen vermaent hy haer dickwils tot vliegen, op dat sy te eerder uyt het nest geraecken.

Hy fiet oock seer verre. Daer is sulcken scherpigheyt in sijn gesicht, dat hy dickwils soo hoog vlieghe, dat hy van geen menschen meer kan gesien worden; nochtans kan hy se wel sien; want als hy maer een kleyne Visch in 't water fiet, komt voort beneden, en valt in 't water om den roof, en voert hem in de hooghte: en niet alleen dit, maer hy kan verre allerhande aes wel voor hem sien. Hy vliegt niet alleen hoog, en fiet niet alleen verre en scherp, maer heeft mede een snelle vlugt; wan-

wanneer hy iets van verre fiet, sal daer terstond
hel na toe vliegen, Jer. 4. en Prov. 23.

Homerus heeft mede sijn snelheyt en scherp ge-
richt wel aengemerckt, wanneer hy seydt: Een
rendt dicht aenden Hemel zijnde, kan op de
erde een Haes sien loopen, hem vangen, en weg-
oeren.

Men seght dat 'er noch een soort van Arenden
is; diese baart-Arenden noemen; maer de *Thusei*
noemense *Ossifragos*, dat is Been-brekers.

De steen *Ætites*, veele noemen hem *Agaat*,
wordt by de eerste drie van de voorgemelde A-
renden in 't nest gevonden; hy is tot veel dingen
eer goed, in 't vuur kan hy niet verteeren of iet
verliesen; hy is van binnen hol, als men daer op
slaet, geeft hy een klanck, als of daer noch een
steen in waer; maer sijne kracht en soude hy niet
behouden, 't en ware hy uyt het nest der Arenden
genomen was.

Den steen *Ætites*, seght *Gesnerus*, welke sijnen
naem heeft dat hy in een Adelaers nest gevonden
is, is bruyn root, soo groot als een pruym, de-
welcke de vruchten in 't lijf der swangere vrou-
wen bewaren, als se die by haer dragen, de mis-
geboorte verhoeden, en voorspoed in 't baren ge-
ven.

De Arenden nestelen in steenklippen en hooge
boomen, en werpen de meeste tijdt een ey buy-
ten 't nest; want sy leggen (gelijk gesegt is) drie
eyeren, doch broeyender maer twee van uyt,
om

om dat 'et haer verdriet soo veel jongen op te voeden. Ontrent de tijd hares broedens, beneemt haer de natuur het uytvliegen tot de spijs, op datse niet alle de jongen van andere dieren en vernielen. Ontrent die tijdt buygen haer de klauwen inwaerts; datse niet grijpen noch houden kunnen, dan worden hun de veeren wit van grootten honger; daerom hebbense geen onrecht, datse niet veel jongen voeden willen; maer wat sy van hare jongen uytwerpen, dat nemen de Arenden Been-brekers weder aen, en voedense met hare jongen op.

Als de jongen groot geworden zijn, soo is de rechte Vader haer vyandt, en wilse niet by hem lijden, op datse hem aen sijnen roof geen schade souden doen: want twee Arenden behoeven alleen groote plaets tot haren roof, daer sy tot onderhoudt iet kunnen bekomen; daerom nemen sy een wijde Rivier voor, daerse rontom den roof mogen halen; want sy halense niet gaern dicht by haer nesten, om niet verraden te worden, op datse oock, 't gene naby is, mogen behouden tot dat den noodt eyscht, datse als dan wat mogen in voorraedt behouden. Wat sy gerooft hebben, dat nemense terstont niet met haer, maer sy leggen 't een wijl tijds op een zijde, en voelen eerst of 't haer oock te swaer is: als sy dan voelen datse het machtigh zijn, soo neemen sy het op en brengen 't in haer woonplaets. Noyt siet men hem van ouderdom sterven, noch van eenige

eenige sieckte, maer alleen van honger. Op dat hy tot het uysterste niet soude rooven, heeft den Schepper van alles voorsien, dat hoe hy langer leeft, hoe sijn bovenste beek meer uytwaft, en wel soo, dat hy niet langer vleesch kan eeten, of eenige andere spijs, als alleen bloedt dat hy drinckt. Daerom is het spreekwoordt van de Ouden, datse haer meer door dranck, dan spijs verheugen.

De *Rabbijnen* meenen, als den Arendt tien jaren oudt is, dat hy sich in een elementaris vuur begeeft, en aldaer soo heet word, dat de pennen hem van 't lijf branden, en naderhand weder in de Zee, alwaer hy dan weder nieuwe pennen krijgt; en dit seggense, doet hy alle tien jaren, tot het honderste toe, en alsoo wordt hy t'eene-mael weder jong.

Andere seggen als hem de Pennen verouden, en sijn oogen duyfter worden, vliegt hy in een fonteyn, daer hy sich wafcht, soo worden de pennen weder nieuw, en de oogen verligt.

Andere seggen weder, dat den Arendt de bovenste lengte, of uytwasch van sijn bek, tegen de rotten weet aen te stooten, dat de uytwas afvalt, en dat hy weder als te vooren kan eten: maer dit zijn altemael fabuleuse dingen, die men niet moet gelooven.

Euthymius gevoelt mede dat den Arendt dickwils sijn oude pennen afschut, op dat daer weder nieuwe soude kunnen wassen.

Gelijk de Slangen onder de kruypende gedier-
ten alle jaren haer huyt veranderen, soo zijn de
Arenden onder de vliegende haer jonkheyt ver-
nieuwende; waer van Micha mede spreekt, Cap.
1. v. 15. dit behoorde veel menschen een goed
exempel te wesen.

Daer is sulcken voorzichtigheyt en wijsheyt in
dese beesten, dat wanneer se gaen, haer scherpe
klaeuwe weten in te houden, gelijk de Leeuwen
mede doen, maer deselve op haer tijdt wel kon-
nen gebruyken.

Dit is 't geen *Erasmus* tot opwekking seght,
dat yemandt over saken van geen belang geen
bekommering sal hebben; maer deselve spaeren
voor saken van gewicht, die nut en dienstig zijn.
Hy spant mede sijn krachten niet in 't werck,
wanneer hy eenigh kleyn gevogelte wil vangen,
maer bewaertse voor groote dieren, sls Gansen,
Hasen, Herten, Serpenten en doode lichamen.

Hy eet seer graegh Serpenten en doode licha-
men, gelijk geseght wordt, Cap. 39. 33. alwaer
een dood lichaem is, terstondt is den Arend daer
by. Hier van spreekt Mattheus tot hem selfs, en
alle godtvruchtige Cap. 24. v. 18. daer noemt hy
hem selfs een doot lichaem, om dat hy voor
ons gestorven is; maer alle godtvruchtige noemt
hy Arenden. Wanneer den Arendt hongert
kan hy de doode lichamen van verre sien en ruy-
ken, en meteen bysondere snelheyt daer na toe
vliegen: alsoo fullen de geloovige (door een
waer

waer geloove) na Christum in dit leven verlangen.

Hy weet sijn nest mede van alle fenijn te bevrijden, door een seker kruyd *Gallitrichum*, dat hy daer in leyd, dat mede schoon en kruyst hair maeckt.

Wanneer de Arendt met andere Vogels niet heel gemeen is, sal hy met sijn portie van den roof niet te vreedten zijn, daerom sullen hem dikwils veel vogels volgen; en soo dien roof hem dan noch niet verzaden, sal by de naeste vogel die hem volgt, aenpacken, en leggen hem in 't midden, 't geen een voorbeeldt van gierige Koningen is, die hare Gemeenten alloo soecken te onderdrukken.

Wanneer des Arends vleugels stomp worden, en sijn gesicht verduystert, soo geeft hy sich driemael om hoogh, en scherpt sijn vederen en gesicht tegen de Sonne, en laet sich oock dickmaels nederwaerts, ende duyckt in de Fonteyn Semols, en scherpt sijn snib aen een steen; aldus kan hy sich selven weder driemael vernieuwen; maer als hy 't de vierde mael begint, sterft hy.

Den Adelaer is groot, en d'alderreedelste Vogel als een Koninck aller Vogelen; wanneer hy sich met ouderdom beswaert vind, soo vliegt hy in de hoogte boven alle wolcken uyt, daer verteert de hitte der Sonne de duysterheyt sijner oogen, ende terstondt valt hy alloo brandende ten derden mael neder in kout water; dan staet hy we-

der op, en maect sich terstont in 't nest, ende voeght sich daer tusschen: de jongen, dewelcke sterk ende bequaem zijn totten roof; daer verwarmt hy hem, ende sy erneeren hem mede, tot dat hem de vleugels ende veeren weder wassen, en vernieuwt worden.

Daer is een groot onderscheydt tusschen de Arends vederen, en van andere Vogels, die van den Arent zijn soo warm van aerdt, dat noyt sullen rotten of vergaen, 't geen in de andere soo niet is.

Men seght dat desen Vogel voor de blixem bevrijdt is, 't geen men niet anders kan uytleggen, als dat hy sich verberghet, om dat hy seer hoogh kan vliegen, en snel mede van vlucht is, in andere plaetsen vliegt, daer de blixem niet en is.

Den Arendt ende Draceek hebben een groote haet op malkander, soo dat sy dickwils tegen malkander vegten, sy gaen op de Draken sitten, en verscheuren deselve met haer klauwen; soo dat de Draken den Arendt seer vreesen. Sy soeken over al na des Arends eyeren, en waer sy die vinden, ontroovense haer: maer als sy den Arendt in de lucht hooren, of sien voorby vliegen, of sijn stem hooren, sullen t'elckens met een groote verbaestheyt in haer hollen haer verbergen.

Forath seght den Arendt is een groote en Konincklijcke Vogel, die wanneer hy een Serpent
in

in de hooghte fiet, sich terstont op hem sal laten neervallen, en hem van een scheuren, en als hy het fenijn daer uyt heeft gehaelt, t'eenemael op eeten.

De Arenden hebben een plaets en een nest in de hoogte.

Uyt het Boeck der natuurlijke dingen. De Arenden sullen haer jongen soo hoogh brengen, datter geen andere beesten of vogels kunnen bykomen, en false niet verlaten, voor datse haer selfs kunnen beschermen. Hy vecht met een wonderlijke moedigheyt voor sijn jongen, en onderwerpt hem het perijckel des doods. Hy leert sijn jongen mede bloedt lecken.

De Arenden zijn een boose soort van vogels, omdat hy sijn jongen voor de tijd (door verdriet van opvoedinge, uyt 'et nest stoot. Sijn nagels zijn krom, op dat hy den roof des te beter kan houden. Sijn vleugels worden wit, en soo swaer dat hy nauwlijks kan vliegen. De jongen hebben geen geluyt in haer, en schijnen stom. Wanneer hy een Haes heeft, sal hy hem eerst villen, en het vel daer heel sien af te krijgen, en rolt daer sijneyeren in, welcke hy brengt onder de stralen van de Son, sonder self daer op te sitten, verwachtende dus de uytkomst van sijn jongen. Als nu de jongen uytgekomen zijn, soo gaet hy wegh, en voed haer op tot datse groot zijn. Een Arendt heeft eertijds een kindt het leven behouden.

De *Chaldeen* hadden voorſegt, dat de dochter van *Sechora*, Koninck van Babylonien, een kind ſoude krijgen, dat het Rijk ſoude beſitten. Hy dit vreeſende, is de dochter nijdigh geweest: en om buyten quaed vermoeden te weſen, heeft hy haer vaſt doen ſluyten om wel te bewaren. Maer 't was te vergeefs dat hy haer meende te laten ſterven; want de dochter in 't duyſter ſittende heeft een levendigh kindt gebaert. De wachters van den Koning hebben het gevangen huys daer ſe in ſat, open gedaen, en haer daer uyt gelaten. Soo is daer een Arendt komen vliegen, welke de val van het kindt te gemoet ſag, heeft hem ſtil opgenomen van de aerde, en in ſeeker thuyn ſachtjes neergeſet. De Heer van deſe plaets daer komende, is dit kind hem ſeer aengevallen, en heeft het laten mede dragen, en *Tilganus* genoemd, en is naderhandt in het Babyloniſche Rijk ontfangen.

Den Viſch Polypus, die den Arendt in de zee getrocken had, heeft ſich ſoo om hem weten te krullen, dat hy met hem weder in de zee gevalen is.

De gal van een Arendt met honigh gemengt, geneeft de oogen.

De herſſenen en gal onder een gemengt met honig, op de oogen geſtreecken, geneeftſe van alle gebreecken, en maecktſe byſonder helder. De galle met honigh op de oogen geſtreecken, doet

doet yemandt tegen de Sonne opfien; gelijk van des Arends jongen gefeght is.

De voeten van den Arendt zijn mede goedt tegen de wormen, als men elcke voet bind daer de pijn is, te weten de regter voet in de rechter, en de lincker voet in de lincker zijde.

De herffenen zijn mede goedt voor de geelucht, drie kroeskens vol met wijn daer mede ingenomen.

TAFEL van 't
GERAEMTE

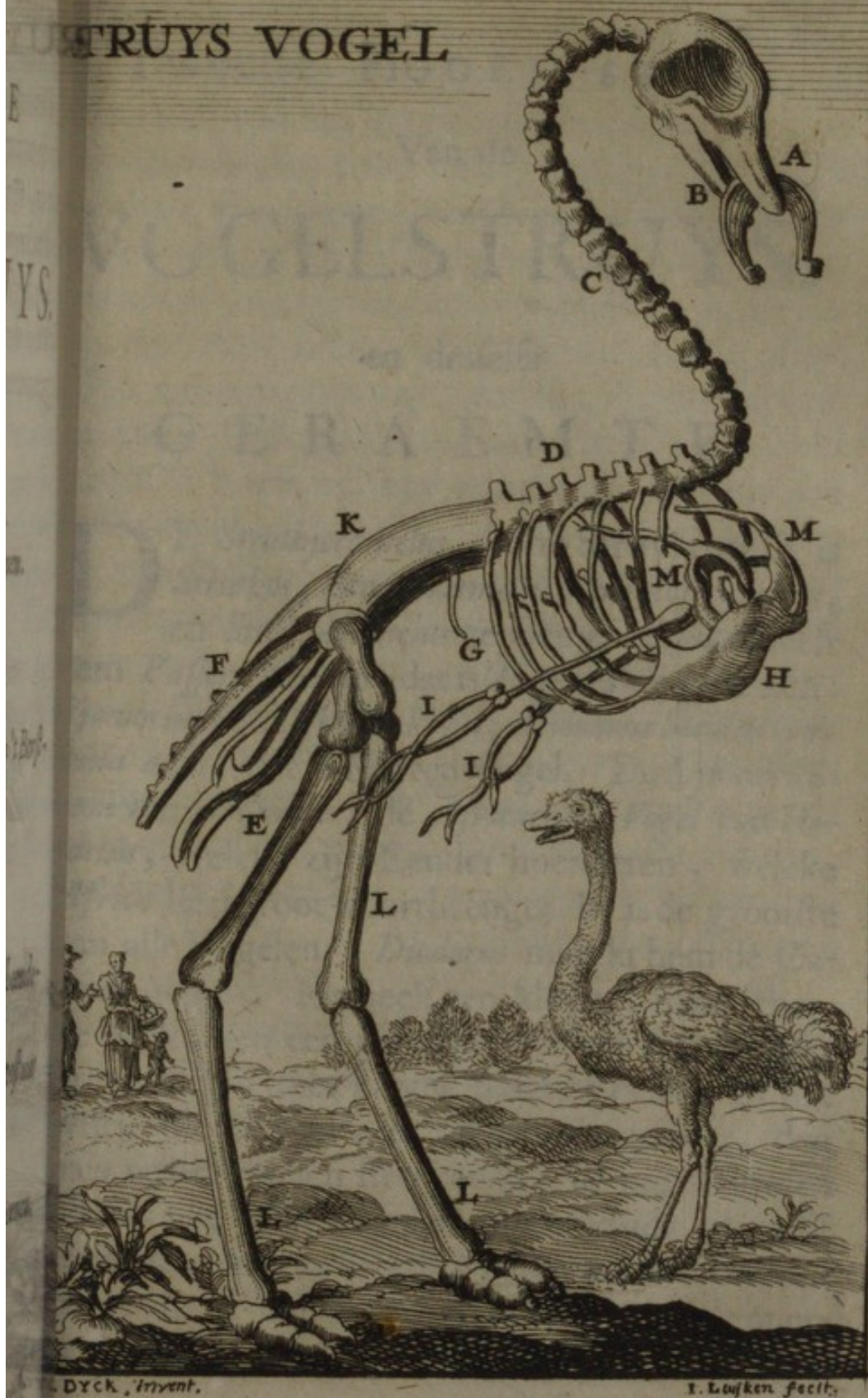
van een
VOGELSTRUYS.

FIGUUR II.

- A. Het Hoefst begrijpt vier beenderen.
- B. De Onderkaeck bestaet in twee beenen.
- C. De Hals bestaat in veertien Wervelbeenen.
- D. De borst omvat seven Wervelbeenen.
- E. Het os Sacrum bestaet uyt vier beenen.
- F. Het Stietbeen heeft negen beenen.
- G. Daer zijn acht Ribben, welke haer in 't Borst-
been voegen.
- H. Het Borstbeen gelijckt wel een schildt.
- I. De Vleugels bestaen uyt veertien beenen.
- K. De Rugge uyt vijf beenen.
- L. De Pooten met de knyen begripen veertien beende-
ren.
- M. Twee Krop beenen die het Borstbeen in postuur
houden.

Dit Geraemte bestaet in vier en tachtentigh beenen.

TRUYS VOGEL

DYCK, invent.

J. Leijken fecit.

Twee

VO

G

E

en

den P

Ph

van

van,

af

alle

ge

be

re

ge

Tweede HOOF-STUK.

Van de

VOGELSTRUYS.

en desselfs

GERAEMTE.

DE *Struthjocamelus*, (ofte Struysvogel) is *Struthos*, *Struthocamelus*, *Strutojocamelus*, en *Streipholamelus* genoemd. *Plautus* heeft hem *Passer Marinus*, dat is Zee-musch geheeten: *Pjavorinus* de *Lybische Vogel*; *Diodorus Siculus* *Cervina avis*, dat is Herten-vogel. De *Lybicon Ve-* een van *Aristoteles*; de *Africaensche Vogel* van *Horatius*, welcke zijn Eender hoenderen, welcke *Africa* heel groot voortbrengt; hy is de grootste van alle Vogelen. *Diodorus* maeckt hem de *Camel* gelijk. Hy heeft een kleyne, maer scherpe beek, en een kleyn hooft daer nauwelijcks opreyn in is, met kleyne haertjes beset; in het wijfje bleeck geel, in 't mannetje geelder, den als na het rooden streckende; de ooghscheelen alleen van alle Vogelen weder zijds als een mensch, en hairen in de bovenste ooghscheelen, een langen hals; den rugh, wiens vederen in 't mannetje heel swart, in 't wijfje doncker, met haer

fastigheyt een gedaente van wol hebben, en so breedt, dat hy een soogh kindt dragen kan. De pennen van sijn vleugels zijn van de selfde verw maer in 't opperdeel heel wit; dit van *Gordin* hadse rood; binnen sijn vleugels heeft hy scherpe pinnen, waer mede hy sich na 't gevoelen van sommige prickelt, soo andere seggen, in sijn uyterste vleugels heeft hy beenachtige punten, welke hy sich, als met spooren, tot het rasse loopen aendrijft. *Aldrovandus* heeft die niet konnen vinden; de pennen van sijn staert zijn in 't mannetje witachtigh, in 't wijfje donckerachtigh; sijn heupen zijn heel grof, om datse ontren het dyebeen smal eyndigen; sy gelijken bysondere eens menschen dyebeen; sijn beenen zijn gelijk die van de Cameel, en werden tot beyde de haren de knyen met veel schobben bedeckt, haer voeten zijn als die van de Offen in twee gedeelt.

Ik heb een vogelstruys gesien, dewelke sijn meester met de vleugels groote teekenen van vriendschap konde bewijzen.

Men vindt Struysvogels in *Africa*, *Lybia*, *Ethiopia*, *Arabia* en *Syria*; sy beminnen de woestijnen, en waterige plaetsen, en worden somtijds soo overvloedig gesien, datse van verre een Ruyters Leger afbeelden: hy is een onbeschoften eeter, soo *Strabo* getuygt; hy kan yser, steen, beenen, ja al wat hem voorkomt, inslocken; maer of hy deselve verteert, word aen getwijfelt.

Hy is seer geyl, en paert gelijk den *Bactriaen*-
schen

ben *Cametus*, met den rugge gekeert zijnde; leydt wel tachtigh eyeren, dat in de Hoy-
de sijn raendt; sy zijn als met een harde schel bedeckt,
die van Graft wegen ontrent vijftien pond; sy worden in't
bede by sijn geleydt, en verlaten zijnde door de Son uyt-
gevoert gekipt. Sommige hebben geloofst, dat hy met
en, in sijn gesicht, alleen sijn jongen uytkipte, om dat
de Vogel die slechts aensagh, en om dat sy wisten
dat hy om sijn swaerte daer niet konde opsitten.
hy worden niet gelijkelijck gekipt: een deel
wordt in't ey geformt; een deel komt voor den
gagh, en een ander deel wordt gebroeyt. Hy
wordt om sijn swaerlijvigheydt van de aerde niet
opgeheeven, nochtans loopt hy bysonder snel
voort, als de wind in sijn vleugels komt, en die
als zeylen uytspant.

Men seght dat hy een hater van de Paerden is.
Hy verberghst sich tot den hals onder de ruygte,
of hy meent dat hy alsoo niet gesien werdt,
of om dat hy dat deel, 't welck hy het alderswakste
meest, tegen 't ongeval van sijn vervolgers be-
waren wil.

De *Garamanten* gebruycken de schellen voor
drinckpotten, en haer hoofddeckfels: sijn pennen
vercieren de Oorlogs-spietsen en Helmen, welke
by de Turcken alleen den Janitseren zijn toege-
laten te dragen: de steen in sijn maegh gevonden,
om de hals gedragen, vordert de kracht van de
kokinge. Sijn smeer is tot alle dingen van krach-
tiger gebruyck als het Ganse vet.

Het

Het vleesch hebben de Ægyptenaren, Arabiers en Æthiopers in gebruyck, waer van de naem van Struysvogels komt.

Heliogabalus heeft eens ses hondert hoofden om de herffenen op te eeten, op een avondmael opgedifcht.

Men seght dat *Firmus Seleugius* op eenen dag een geheele Struys op at.

Met hare hoogte reyckenfe boven een Ruyter die op een middelmatig paerd fit; fy loopen mede snelder als yemandt met een paerdt rijden kan daer toe haer vleugelen (gelijck gefeght is) haer meest dienen; want fy kunnen door de fwaerte van haer lichamen, fich niet hoog van der aerde opheffen. Sy hebben voeten als de Harten, daer in kunnen fy een fteen vatten, die fy in de vlucht na haren vervolger weten achter uyt te flingeren, en daer mede te rugh doen keeren.

Sy eten alderhande foorten van beenderen, als defelve in ftucken geflagen zijn. Oock harde keffelingen hebben fy ingeslickt, maer yfer en ftael (fchoon *Albertus* dat seght) wordt aen getwijfelt.

Na haer hooghte en grootte, zijnfe botte beesten, want als fe haren hals achter een leggen, of in 't gras kunnen krijgen, meenenfe dat haer gantfche lijf bedeckt is.

Haer groote voordeelen diefe geven, zijn haer eyeren.

Paulus Fagius fchrijft, dat den Struys fijne Jon-

ongen weynig agt, ende verlaetse alsfe uytten
op komen, welcke dan van hunger weenen,
en huylen; hier van spreekt Job cap. 39. ende op
andere plaetsen meer.

Hare veeren gebruyken de Ruyters op de hel-
metten te steeken, ende stormhoeden daer mee
te vercier.

In *Nederlandt* zijn onlangs veel Struyffen ge-
weest, waer onder eenige seer groot waren. Ick
hebbe selfs een Struys gesien, welcke sijn mee-
ster suyver konde verstaen, en wanneer de mee-
ster sijn arm draeyde, soo liep hy rondom het
volck, welck de meester had doen by malkander
staen.

De Struys word niet gevangen, gelijk andere
Vogels met slijm, of fluyten, maer met paerden,
vonden en netten.

Dit beeft schijnt als een gemengt dier te we-
zen, 't welck neutrael is; waer van datse droo-
nen, datse eertijds een gevecht onder de aerdsche
en vluchtige dieren soude geweest hebben, en
wie meester was soude de Struys by hem hebben,
soo is deselve gevangen geworden, en van beyde
zijden ontbloot; waer door heden nog gedispu-
teert word, wien men hem sal toe-eigenen.

Dat deselve geen Vogel schijnt te wesen, wil-
mense hier uyt besluyten, om dat hy geen pen-
nen of veders heeft, gelijk een Vogel, maer hai-
ren. 't Is bekend hoe de veders of haren vanden
Struys gekleurt werden, op veelderhande ma-
nieren,

nieren, en van de Ruyters en Soldaten gedragen worden; oock om dat hy door sijn swaerte en grootte, de lengte van een man te boven gaet hoe dickwils dat hy sijn hals uytstrekt, kan nochtans in de hoogte niet opvliegen, noch van de aerde wijken, dan de hoogte van eenige vingers, gelijk andere vogels doen. Sy zijn te snel in 't loopen, ja soo dat een paerd hem nie soude kunnen vervolgen; wanneer sy 't op loopen setten, gebruykense niet alleen de voeten maer spannen mede de vleugels als zeylen uyt om door de windt harder voort te gaen; so schijnt hy een gedeelte te loopen, en een gedeelte te vliegen; nochtans komt hy niet van de aerde waer door hy met jagen als een Hart gevangen wordt.

Om dat hy ooghscheelen heeft, heel anders als alle Vogels; en oock om dat het lichaem geheel boven kael is, met het bovenste deel van den hals.

Om dat sijn voeten in geen vingers zijn gedeelt, gelijk andere Vogels, maer worden maer eens, gelijk der Schapen en Koeyen voeten gescheyden.

Om dat sijn grootte foodanig is, dat hy liever een aerd, dan vluchtigh beest mach gerekent worden.

Onder de Vogels moet men de Struys rekenen, om dat de H. Schrift dat op de voorgeseyde plaetsen bysonder uytdrukt. Oock om dat hy aen het

anderste van zijn lichaem pennen heeft, om dat hy tweevoetigh is; om dat hy eyeren leydt, om dat hy gelijk als vliegt, of schoon niet.

Men noemt dese een Vogel, en hy heeft een als als een Kameel, waer door hy zijn naem van *truthiocamelus*, dat is Kameel Struys, heeft.

Hy sit noyt op zijn eyeren (gelijck gesegt is) oor zijn groote swaerte, dewelke licht soudensreecken; daerom leggense deselve in de Arabische Wildernissen, en kijken daer noyt weer na om. Dit is een teken dat Godt niet alleen voor 't onenschelijk geslagt groote forge draegt, maer ook voor de beesten: ja soo Godt de eyeren van dese groove beesten bewaert, hoe veel te meer sal hy het menschelijk geslacht by wesen, die na zijn beeldt geschapen zijn.

Dese eyerschalen worden by vele vergult, en voor bekers gebruyckt, om datse seer groot zijn, en harde schalen hebben.

TAFEL van 't
GERAEEMTE
van een

KALKHOEN.

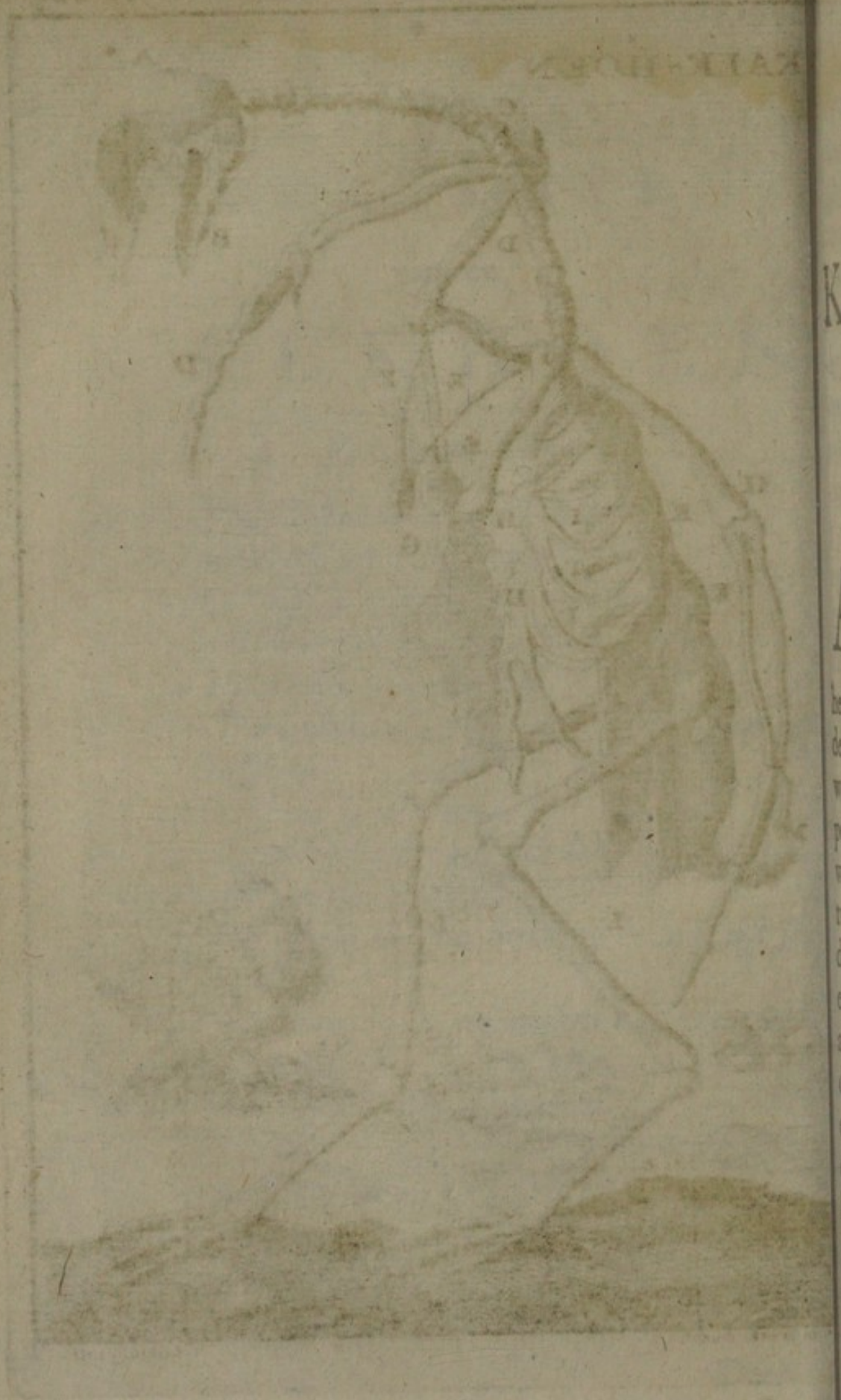
FIGUUR III.

- A. Het Hoofd bestaende uyt vier beenen.*
- B. De Onderbeck uyt twee beenen.*
- C. De Hals begriipt negentien Werwelbeenen.*
- B. Beyde de Vleugels omvatten achteen beenen.*
- E. Het Halsbeen is maer een been.*
- F. Twee Werwelbeenen die sich vast hechten aen het Borstbeen.*
- G. Het Borstbeen is een been.*
- H. Het Kraeckbeen waer aen sich de Ribben hechten.*
- I. Daer zijn veertien Ribbens.*
- K. Het Ruggebeen met het Stietbeen bestaen uyt ses beenderen.*
- L. De Pooten met de Beenen maken acht en dertigh beenen uyt.*
- M. De Staert bestaet uyt ses beenderen.*

Dit Geraemte bestaet uyt hondert en elf beenderen.

KALKHOEN

De

K A

G

A

heest in
de buy
we; d
pelen
wint
twel
den b
en la
andere
dun n
en d
den d
heest
geu v
de en
flam

Derde HOOET-STUK.

Van de

KALKHOEN,

En des zelfs

GERAEEMTE.

A *Ldrovandus* geeft ons twee Kalkoenen; de eene heeft oiren, drie klauwen, geen Vogels in schoonheyt wijkende; de beek heeft hy in 't opperdeel krom, en geheel rood, de buyk, het hooft, de borst geheel rood van verwe; die in de borst met kleyne rosachtige stippen; in de buyck met veel grooter, daar een witte streep dwars doorloopt, versien. Hy heeft twee kammen, een vleesachtige, welk omtrent den bek is, en tusschen welcke en den opperbek, een langachtige blaauwe streep doorloopt. Den anderen met kleyne geele veertjens onder de kam; daer na met grooter, die eerst opwaerts klimmen, en daer na neder dalen, verciert. De oogen hadden by na de selve stand als in de menschen: hy heeft opstaende ooren, den ezel gelijk: de vleugels verlicheyden geverwt, een dubbele staert, de eerste heel kleyn, uyt vijf roode pinnen bestaende: een ander heel lange uyt negen, van by-

P

fon-

sondere coleuren. Vanden opperhals ende stiet hingen eenige blaauwe vederen met witte schachten verciert. Den anderen noemt hy eenvoudiglyck de Indische, zijnde over 't heele lijf swart. daer d'andere neusgaten hebben, heeft hy een roode en geelachtige knobbel, omtrent de grootte van een kars; in plaets van een kam heeft hy krullen, ook sonder staert en spooren, en de schenkels met witachtige schobben beset. Deselve geeft ons noch dry Indische Hennen, een donckerachtige met een gekruyfte kop, den bek in 't midden gebult uytten witten, met swarte plecken verciert, de dye beenen uytten yser graeuwen geel, sonder staert, en een stuyt soo kael als een Aap. Den ander is van de beck tot het eynde van de staert, kleyn van lijf, naer het blaauw hellende, met een kromme en rooden bek, een lange staert; gelijk in den Exter uytgereckt, wit en met swarte streepen besprengt, hebbende op 't voorhoofd een groote knobbel, in gestalte als een vijgh, by na blaauw geverwt. De derde doncker geverwt, en de hals en vleugels naer het aschgraeuw streckende, met een rooden beck, heeft op 't voorhoofd een knobbel, den anderen gelijk, en wierd Numidische genoemd.

Het is verwonderens waerdig, dat men in het Rijk *Suchuen* (soo *Kircherus* getuygt) wolachtige Hanen en Hennen vindt, die wol hebben als de Schapen. Sy zijn kleyn van lichaem, met korte pooten, hooghmoedigh en genereus. Men
twij-

twijfelt of de wol pijlachtigh, dan veerachtigh is. Ick seggh met weynigh woorden, na alle doorfoekinghen, dat men 't geen wol van viervoetige dieren magh noemen; maer dat 'et kleyne pluymkens, welcke in en door malkander gekrult zijn, noodfakelijck moeten wesen, en daer door de gedaente van wolle hebben, en wolachtige Hanen genoemd worden: niet onwetende noemt men soodanige gekrulde wol, pluymvlas. Dese reden is goed: gelijk alle vliegende gedierten met een pije of wolachtigh gewaad geboren wordt, soo komen de viervoetige beesten met pluymkens ter wereldt. Dit strijdt tegen de waerheyt. Daer is groot onderscheydt tusschen de wol en de pijlachtigheyt in de viervoetige dieren; en wat anders de pluymkens, soo de vliegende dieren ter wereldt komen. 't En kan niet wesen, dat de ingebooren kracht sich soo te buyten sou gegaen hebben, dat hy, daer vederen en pluymen behoorde te zijn, wol soude voortgebracht hebben. Hierom kan men niet anders seggen, als dat 'et monstreuse beesten zijn, en die het met ernst ondersoeckt, sal het soo bevinden: en het blijkt uyt die redenen, waer van wy dese waerheyt klaerder willen doen blijken, daer wy gesproken hebben van de vliegende Katten. Hy wordt mede gerekent onder de soort van de wolachtige hanen en hennen, en worden *Feki* genoemd, welcke in verscheyde Sineesche Provincien, als Corea, Chenfi en Quamsij, ook op hoo-

ge bergen gevonden wordt, wonderlijk van gedaente, geduurigh fiet men veranderingh van pennen.

Daer is mede een soorte die heel wit zijn, hebbende een bultachtige rugh, en een wonderlijke hoogte op de borst, soo dat men met reden sich verwondert, datter uyt een gemeene soort van hennen soo wonderlijcke voortkomen.

't Is noodig dat wy de eygenschappen van onse hanen hier mede verhaelen, dewijl de beenderen en ingewanden ontrent overeenkomen, maer de natuur is seer verschillig. Dese soort van Vogels, sien dickwils na den Hemel; de Haen is fier en hooghmoedigh, en gedooft geen medemacker, maer sal geduurig tegen hem vechten.

Ælianus in sijn 4. Boek Cap. 27. verwondert sich hier over, dat soo dickwils een Haen in een huys door een deur sal gaen, de hals altijd na om laeg sal buygen, of die schoon noch soo wijd en hoogh is. Den een seght dat 'et uyt hoovaerdye is: den anderen op dat hy sijn kam niet soude quetsen, die hy bysonder bewaerrt. Wanneer hy op plaetsen is daer hy noyt geweest is, en daer graen wil soeken, is doorgaens met half open oogen, geduurig op en toedoende.

Zijn mede nacht-wakers, 't geen haer de natuur heeft ingeschapen, datse de menschen den slaep breeken, en totten arbeydt opwecken sulen.

Het schijnt dat de Hanen den loop des Hemels
niet

niet onbekent is , en datse kunnen scheyden o deylen den dagh in gewisse deelen , alsoo datse ordinaris de derde ure uytroepen en kraeyen.

Sy laten de Sonne niet schijnen over de ongewaerschoude ; maer verkondigen den aenstaenden dagh met haer kraeyen , en bewegen sich met het samenlaen der vleugelen.

Dit geslagt bemint seer sijn jongen , en draegt voor haer groote forge. Wanneer de henne komt te sterven , sal de haen op de eyeren gaen sitten , sonder te kraeyen , als offse wist datse der hennen plaets bewaerde. Hy sal voor sijne hennen en kuykens strijden als een man voor sijn vrouwen kinderen , tegen de kuycken dieven en slangen ; en wanneer hy haren vyandt fiet voorby vliengen , geeft hy dat met een sterck geluyt te kennen , op dat de hennen en kuykens op een plaets by malkander souden komen. Wanneer de hennen fullen leggen , schijnt hy medelijden met haer smerte te hebben ; want gedaen zijnde , sal hy hem met haer verheugen ; soo kennelijck is de baringe by de mannekens van de onredelijke dieren , en bekommert sich daer meer over dan veel menschen , seght *Porphyrus*.

De Atheniensers , na dat sy den Oorlogh tegen de Persen geëyndicht hadden , hebben alle jaren een openbaer hanengevegt ingestelt , op dat de Burgers voor 't Vaderlandt souden leeren strijden voor haer kinderen , voor haer graven , en voor de vryheyt.

wanneer de Haen sal kraeyen, sal hy altijd eerst
sijn vleugels tegens malkander slaen, hem selfs
dragende, wakender maect.

Wanneer hy een Hen wil treden, sal de selve
veeltijds by hem roepen, en sal doorgaens vro-
lijk kraeyen.

Sy kunnen de varandering van het weer ge-
voelen, van nat tot droog, of droog tot nat, door
de van verre aenkomende wolken. Sy sullen me-
de lichtelijk kraeyen, wanneerse haer partye tot
den strijdt verwecken, en wanneerse haer mede-
macker hooren kraeyen, 't geen haer daer dan
mede toe verwekt; niet om dat hy juyt dat
hoort, maer uyt gewoonte. Wanneer hy zijn
partye overwonnen heeft, om zijn triumphe te
betoonen; en ook als hy, behalven de versame-
linge, zijn kudde of hennen wil vergaderen.

Gelijk den Haen in bysondere voorvallen
kraeit, alsoo houd zijn kraeyen wederom op,
wanneer hy overwonnen is: als hy een Kapoen
is, en op de eyeren der hennen sit.

Ælianus 13. Boeck 20. Cap. seght, dat 'er op
seecker plaets, genaemt *Nibas*, ontrent *Thessa-*
lonien, in *Macedonien*, geen hanen kraeyen, maer
altmael stom zijn.

'Te *Pergamen* houdt men alle jaer een hanen
kamp, gelijk of men noch een ander *Tournoy*,
of vechtschool hield.

De Haen, de Leeuw, en *Basiliscus*, hebben een
natuurlijke haet tegen malkander. De Leeuw,
gelijk

gelijk verhaelt is, meent men dapper te verschrieken, wanneer hy een haen hoort of fiet. De Basiliscus den Haen siende, seght men dat sich seer ontstelt. In Africa zijn ontelbare Basiliken, en seer verschrickelijk; daerom neemen de buytenlands reysigers doorgaens een Haen mede, om van de Basiliken bevrijdt te zijn.

Dit beest is mede seer neerstigh, en spaert geen moeyten; eer dat hy kraeit, sal hy sijn vleugels van malkander slaen: wanneer hem de kam is afgesneden verliest hy een groot deel van sijn moedigheid en hoovaerdigheid. Hy is een goed exempel van een Koninck in 't regeeren van sijn onderdanen, met het een oog het graen soeckende, met het ander den kieckendief waernemende.

Ludovicus Romanus seght, dat hy in India, by *Tarlanari*, seer groote Hanen gesien heeft, waer in hy groot vermaeck nam haer te sien vechten. Dit spel wordt alle dagen tot den middagh onderhouden by de Mahometanen.

Sy hebben daer een wonderlijk vermaeck in; elck heeft by na een Haen, en wedden dan dickwils om thien Ducaten. Hy heeft 'er twee ses uren sien kampen; geen van beyde wou de moed verlooren geven, tot se stierven.

Wanneer *Baro* in de winter door *Moscorvien* reysde, en een Haen achter op de wagen had gebonden, die van koude by na gestorven was, soo heeft hem een dienaar de kam afgehouden, die hy aenvloogh, als willende sijn schade weder

hebben, en heeft doen noch gekraeyt.

Heliogabalus was een groot liefhebber van Hanen kammen; maer moften levendigh van de Hanen gefneden zijn.

Milo Croeonienfis, plagh de ſteen, die men in der Hanen mage vind, altijd by hem te dragen, en is ontrent van grootte als een boon; men ſegt dat hy dan altijd voorspoedt in den oorlog had.

Wanneer de Hanen gedroogde Voſſen lever gegeten hebben, ſullenſe van de Vos nimmermeer aengegrepen worden. Wanneerſe ſteenruit eeten, dat maect haer ſtrijdbaer.

De herſſenen van de Hanen in wijn gedronken, is goed tegen 't ſenijn der ſlangen.

Wanneer de Hanen een rink van een wijngaert om den hals hebben, ſullen ſy van kraeyen ophouden.

Het bovenſte topjen van de maag gedroogt, en in wijn gewreven, druypt men in de etterachtige ooren, en is oock goetd voor 't hoefſten.

Hippocrates ſegt, een jongen Haen is ſeer goed voor de Geelſucht, met Ajuyn, Coriander; Sout Kaes en Saffraen doorspeckt, en met witte Druyven bevochtight.

Soo yemandt waterachtigh gebloed heeft, ſal hy warm gebraden Hanen vleefch eten. Na Hanen vleefch ſuure melck genuttight, maect buykpijn.

Iſidorus, een Haen heeft van het Caſtreren ſijn naem gekregen; want van de gevleugelde wordt

nie-

niemand gelubt dan hy; daerom hebben hem de Ouden die naem gegeven.

Een Haen gelubt zijnde, noemt men geweduwde, en een Kapoen; hy wordt, gelijk wy te vooren gefeght hebben, te lichter vet. De Haen, welcke door het treden fterck blijft, fal lichter by de Hennen vet worden. Haer vleefch is vochtigh van natuur, gelijk mede dat van de moenders; het is veel lichter te kookken, en korter om t'eeten wanneer 't jong is. Het Hanen vleefch is beter dan van eenigh vliegend gedierte; het maectt goed blood, en geeft goed voedsel.

De Testiculen van de Hanen werden veel geprefen, fy zijn van een snelle opfiedinge; 't nat der gekoochte is feer goet voor de gebreken der mage, die uyt wonden beftaen,

't Sap van oude Hanen met *Polipodium* en *Aethum* is feer goet voor de Kolijck.

Hy feght mede wanneer een Haen wel gevoeden vet geworden is, en dan foo lang laet loopen, tot dat hy nedervalt, en niet meer kan gaen, men hem terftond onthalfen fal, en het ingewand uytthalen, en met fout wederom vullen; dan toege-naeyt, en drie uren lang in twintigh kannen nat gekookt; dat nat gedroncken, foude feer goet voor de aemborftige wesen.

De herffenen van de Haen met wijn gedroncken, verdrijft alle beetten, en noch veel wonderlijke dingen.

Een Haen in een nat, daer *Scabiosa*, *Mentha*,

Tussilag, *Malva* geweykt is, gekookt, tot dat de beenen haer selfs van 't vleesch scheiden; herby oogen vleesch dan in een mortier gestamt tot een massa, en en met dat vorige nat gemengt en gedroncken, is goed voor de teering.

In *Overijssel* en andere plaetsen hebbense die gewoonte veel, datse jonge haentjes, die de spoorren effen uytkomen. affnijden, en de kam mede of, en setten dat kleyne spoortje op de wond van de kam, laten 't met het bloedt stremmen, soo sal dat spoortje met de Haen opwassen, en seer monstruus worden, gelijkick selfs binnen *Hoorn* heb gesien.

Tegen het Hanen gekraey grijpen de krancken weder moedt, de pijn stilt, en de koortsen be daeren wat. Met der Sonnen ondergank vliegen sy te slapen; en des morgens in de vierde schild wacht, dat is om drie uren, wecken sy de menschen weder op tot forge en arbeydt.

Lucianus, onlangs uyt Griesch in Duyts gebracht door den E. Heer S. B. M. D. in sijn t'Samen sprekinge, genaemt den Droom, een Jongman, genaemt *Gallus*, dat is haen, wierd seer be mind van den Krijgs-godt *Mars*, soo dat hy veel tijds met hem at, dronck en speelde. Als *Mars* *Venus* ging beslapen, soo nam hy desen *Gallus* altijd mede, om dat hy voor de opkomst der Sonne bevreesst was, die hem dan by *Vulkanus* den man van *Venus*, soude gaen beklappen; soo liet hy dan desen *Gallus* voor de deur staen op waeken, om hem

voor d'opkomst der Sonne, te waerschouwen. Maer by ongeluck is 't gebeurt, dat *Gallus* in slaep geraeckte, en de Son opkomende, terwijl *Mars* en *Venus* lagen en sliepen, dit ontdeckte. De Son ter-
 tont dit seggende aen *Vulkanus*, quam dadelijk met een yferen net, dat hy lang te vooren, voor
 naer gemaekt hadde, en vingse beyde. Als *Mars*
 hem aldus gevangen sagh, wierde hy op *Gallus*
 soo verstoort, om dat hy hem niet gewaerschout
 hadt voor de opkomst der Sonne dat hy hem ver-
 anderde in een Haen; en tot een teecken der wa-
 deren, vereerde hy hem met de kam op de kop;
 die de Krijghsluy op de Helmen plegen te dragen;
 den Haen om hem nu des te beter te quijten,
 verkondight alle nachten den dagh lang voor der
 Sonnen opgagh.

De Engelsche Hanen houd men voor de beste
 in 't vechten. Die hier te lande voortkomen, dur-
 ven soo niet staen, maer sullen al vechtende af-
 wijken.

Haer spijs is alderhande Graen, als Gerst, Ha-
 ver, en diergelijcke.

TAFEL van 't
GERAEMTE

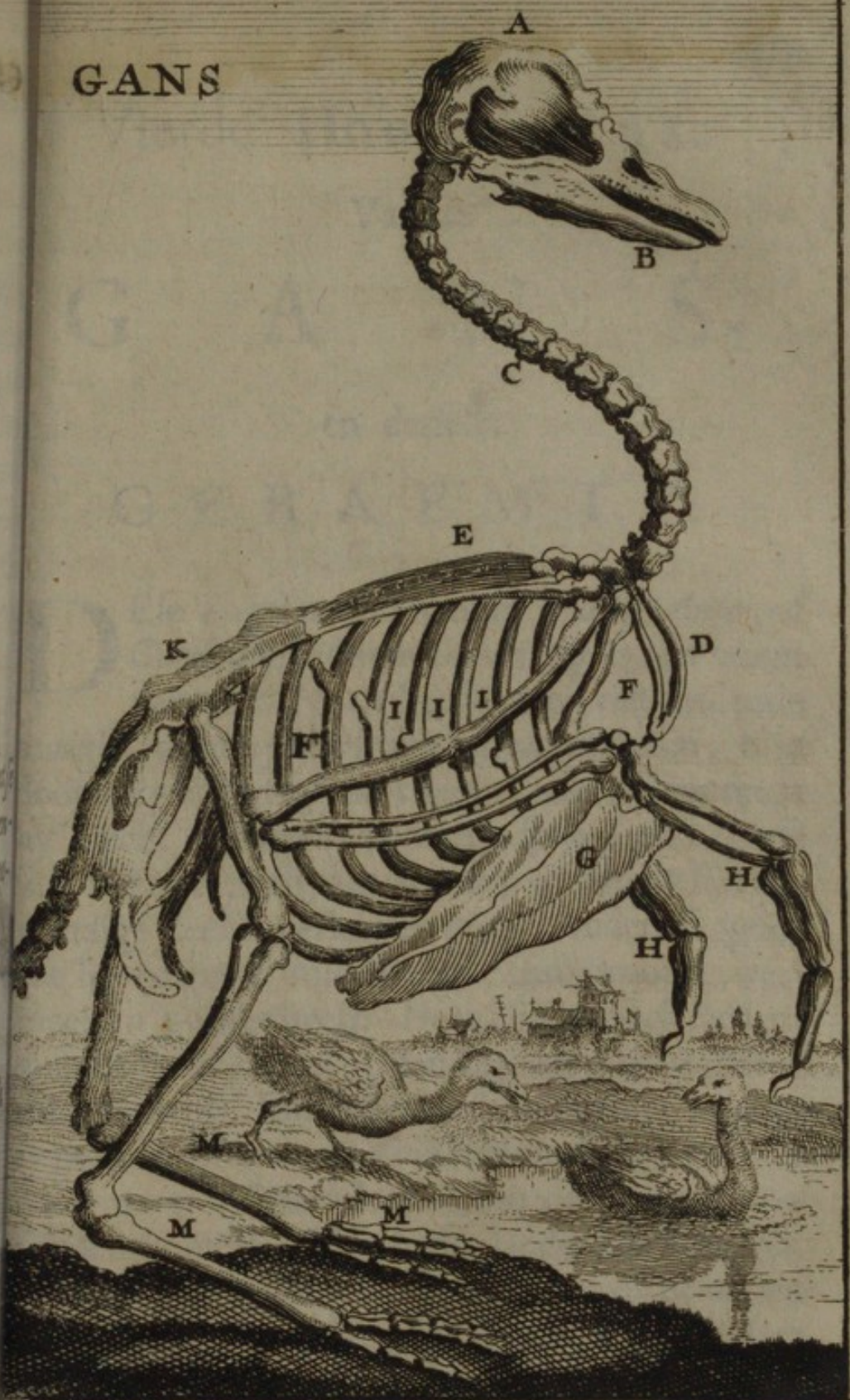
van een

G A N S.

FIGUUR IV.

- A. Het Hoofd omvat ses beenderen.
 - B. De Onderkaeck twee beenen.
 - C. De Hals begrijpt achteen Wervelbeenen.
 - D. Het Hals-been.
 - E. De Rugge bestaet uyt acht beenen.
 - F. Daer zijn acht Beenderen, die de Ribben, om dat se swaer zijn, in order houden, en zijn als Dependenten aen de Vleugels. Ick noem se Vleugelbeenen.
 - G. Het Borst-been.
 - H. De Vleugels bestaan uyt acht beenen.
 - I. De Ribbens zijn sestien.
 - K. Het Stietbeen is een been waer uyt ses beentjens, als Ribbeken, onder uyt kijken.
 - L. De Staert bestaet uyt vijf beenderen.
 - M. De Pooten met de Beenen begrijpen in 't geheel onder haer ses en dertigh beenen.
- Dit Geraemte van de Gans bestaet uyt hondert en sestien beenen.

GANS

Dyck invcat.

Leyken fecit.

Vierd

G

G

D
Ele
Ga
van

ough, w
oor is by
y soeck
sch in k
wendge
ut by e
mack in
gen dat
midden
y hebb
meer w
linden
soo he
van aen
wande
gedue

Vierde HOOFD-STUK.

Van de

G A N S,

en desselfs

GERAE M T E.

DEse Vogel noemt men in 't latijn *Anser*, of *Ganza*, in 't duyts Gans; hy is seer warm van natuur, en heeft by na een siedende gemaagh, want hy kan slijk en sand verteeren: hier door is hy begeerigh na 't water, en tot swemmen: hy soeckt doorgaens vochtige spijs, en begeeft sich in kout en suyver water, op dat hy sijn inwendige deelen verkoelen mag. Andere seggen, dat hy omtrent middernacht sijn grootste versmaeck in 't water heeft. Daer zijn 'er oock die seggen dat hy drie mael op den dag eet, en omtrent middernacht. Hoe warmer hoe geylder smaeck hy hebben. Veele die Gansen houden, laten niet meer water by haer als sy in een uur omtrent verslinden kunnen. Men seght dat der Ganzen dreck soo heet van natuur is, datse ziet, of beemden kan aen brand steecken, en verteeren de waters van de selve. Soo men se op een stal set, alwaer se geduurigh met haer voeten in den dreck loopen, sal

sal haer de huyt, door de hitte, van de voeten gedreven worden.

De dreck der Gansen is een geprobeerde middel voor de scheurbuyck, alle morgens een drag, madaer van ingenoomen, en insonderheyt tegerde Geelfucht.

Door sijn warmte en gulsigheyt wordt het lichaem soo groot en swaer, dat hy sich selfs van de aerde niet kan opgeven.

De Gansen paren sich in 't water; haer jongen brengense tegen 't voorjaer voort; of soo se wat vroeger paren, brengense die in February voort.

De Gansen leggen op het hoogste seltien eyeren, en op het minste seven.

Sy broeden geen vreemde eyeren uyt; men false ook maer tien of elf eyeren onder leggen.

De Gansen broeden niet langer als dertig dagen; maer in de warme tijdt niet meer dan vier en twintigh dagen.

De jonge Gansen zijn de netelen niet goed, hoewel datse die geern eeten.

Onder de wilde Gansen zijn Rot-gansen; dese zijn wat grooter als een Endvogel, swart van vieren en voeten, en hebben een witte ring om den hals; men sietse niet als in de herfst: haer vleesch is goed van smaeck.

Wie is 't niet bekend, dat dese Vogel uyt het getal der dieren is, die *Amphibia*, als levende in 't water en op 't landt genoemt worden.

't Is mede niet onbekent, dat de alderwijfste natuur-

natuurkender, uyt een wonderlijke voorfienig-
hyt, om eene geneuchelijcke veranderinge, de
sine foort wilt, de andere tam geschapen heeft,
de beyde malkander gelijk; even als wy de wil-
de, de winter naderende, sien komen aenvlie-
ren, gelijk de Kranen ende Oyevaers mede
doen; 't geen haer de natuur selfs raed, om het
quaed en perijckel, soo veel doenlijck, te ont-
lieden.

Theophrastus verhaelt diergelijck exempel van
een kindt, waer op een Gans soo verliefte was,
dat wanneer dese jongen gevangen wierd, dage-
lijcks daer schreeuwende voorby vloog, en by
hem socht te komen, en gaf hem altemets yets
wonders in de gevangeniss.

Plinius seght dat de Gans als de Haen is, een
waerschouwende wackeren Vogel, en kan men
ook lichtelijck ruycken, gelijk men in 't *Capitolium*
tot *Romen* oogenschijnlijk bevonden heeft;
want door de waerschouwinge van een Gans,
wierde het *Capitolium* bevrijdt voor den aanval
des vyands, waerom de selfde Gans daer altijd in
groote weerde gehouden is, en haer geordineer-
de spijs gehadt.

Wanneer de Franssen de overhandt in Italien
kregen, en de Stadt *Romen* in haer geweld brag-
ten, vluchteden 't volck in het Slot *Capitolium*,
ende onderhielden sich daer een goede wijl, onder
den Hooftman *Marco Manlio*; soo gebeurden 't
op een tijdt, dat de Francen op seker nacht het
Slot

Slot beklimmen wilde; en haren aenflagh soude geluckt hebben, dewijl men sich op de vestingh verliet, en daerom soo goede wacht niet en hield 't en ware datter beneffens het wachthouden een Gans in het Slot had geweest, welcke soo haest als de vyanden begosten aen te vallen, schrickelijck schreeuwde, daer van de wachters genoeg vermaent worden, haestigh de wapenen in de handt neemen, om sich tot tegenweer te stellen, en hebben den vyandt alsoo weder te rug gedreven. *Ælianus* de oude Sassen hebben de Gansen Berg-eenden genoemt, om dat sy op hooge bergen vloogen, en in de Konijne gaten woonden.

De Gansen vallen by ons en in Engelandt wat kleynder als de wilde; van de hals tot aen het midden des buyks zijns swart; van dese en heeft noyt yemand nest of eyeren gesien, want sy worden van haer selfs sonder ouderen geboren, op dese manier: wanneer een Schip of mast door onweer in Zee blijft, dat door langheyt van tijden verrot; daer uyt waft dan eenige vuyligheydt, als kleyne spongien, dese nemen allengskens de gedaente van een Vogel aen, welcke naderhand veeren krijght, en daer na levendigh worden, en vliegen dan wegh: men noemtse in 't Engelsch *Brentke*, of *Bermele*; dan het schijnt dat *Plinius* dese *Chenalopeses* noemt. De Gansen *Tetraonibus* staet haer swartigheydt bysonder wel, boven de oogen zijns root.

Daer is noch een soort, die een weynig grooter zijn

zijn als de Havicken; oock zijnse die van koleur
gelijck. Daer is geen Vogel, uytgenomen de
Struyffen, die van lijf meer, en beter aennemen
als dese; want sy worden soo swaer, datse niet
meer kunnen vliegen, maer laten haer op de aerde
met handen grijpen.

Ick houde de Oorhanen voor deselve Vogels
die *Plinius Tetraones* noemt, en wy noemense Ur-
hanen, of Oorhanen, van wegen hare grootte,
gelijk men de groote wilde Ossen Ur ofte Auwer-
ossen noemt. Dese Vogels woenen geern in de
hooge bosschen, en eeten 't loof van de boomen,
daerom noemt mense oock wel Loof-hanen.

De Gansen vind men in het Italiaense geberg-
te, ende in de Landen tegen middernagt gelegen.

Wanneer men se in een schot set, of anders
besluyten wil, soo verliesense haer natuerlijken
reuck: sy sterven oock van groote quaetheyt.

Dese zijn die gene niet ongelijck, die men in
Spanjen de vuyle Vogels, ende op 't Grieks *Otidien*
noemt; sy deugen niet te eeten; want het merg
dat haer uyt de beenen loopt, geeft een boosen
stinckenden reuck.

Als de Gansen met een groot geschreeuw na de
weyde vliegen, verkondigen sy onweer. Men
seght dat de pluymen van een Gansen buyck het
bloedt stelpt, wanneer mense wrijft en in de won-
den stopt. Gansen smout met het sap van regen-
wormen is goed in seere ooren gedropt. Als sy
Gansen kruyp of Gansen zaed aensien, soo ver-
schricken sy.

Q

De

De Gansen en roeren geen Lauwer bladen, nog Oleander; want sy weten, indien se daer van aten, soudense moeten sterven.

Doen den Monnick *Petrus* met een grooten hoop volcks uyt *Duytslandt* henen trock, na *Jerusalem*, om daer het heylige Graf te winnen, soo voerde men een Gans mee; en dat arme volk liet haer wijs maken, dat den Heyligen Geest daer in was. Het laet sig mede aensien, als of den Gans, waer van wy alreeds gehandelt hebben, niet heel slecht of finneloos soude zijn, maer datse eenig natuurlijck verstant soudent hebben, om dat een Gans den Philosoph *Lacydis* steeds navolghde, en nimmermeer van hem weeck waer dat hy was; ja 't zy hy sliep of waekte, altijdt was hy by hem. De Romeynen konnen een groote leckernye van der Gansen lever toestellen.

Men seght dat haer lever seer wast, als men haer pot-aerde, of kley te eten geef, en als men se terstond in soete melck leyd. Dese leckere spijs soude *Scipio Metellus*, welcke Burgermeester tot *Romen* is geweest, eerst bedacht hebben. Andere schrijven 't *Marco Festio*, den Roomschen Edelman toe.

Het vleesch der Gansen is onreyn, en swaer te verteeren, die den gulden ader mangel hebben, moeten 't niet eeten.

De Joden souden het Gansen vleesch; daer na hangen sy het in de rook, het wort dan schoon en wit; het smout gebruyken sy veel tot kookken.

De

De eyeren fouden feer goed zijn, hoewel datse de armen in *Italien* meest eeten.

De witte pluymen van defen Vogel, zijn de beſte; op ſommige plaetſen wordenſe tweemaal les jaers gepluckt, en de vederen waſſen haer al- tijdt wederom; dieſe aen den bvyck hebben, zijn het ſagſte en fijnſte.

In *Italien* houd men veel van de Duytſe Gan- ſen, om datſe het meefſtendeel wit zijn, maer niet de grootſte.

Men ſeght wanneer de *Italianen* in *Duytſlandt* koinen, ſy anders niet doen dan Ganſen rooven. Van het Ganſen ſmout word in *Syrien* een treffe- lijk Medicijn van gemaect op deſe manier: ſy doen vet in een aerden pot; daer over wordt zimmer geſtroyt, en leggen daer boven op ſneeu, en laten dat met malkander wat ſtaen, dan is 't wel.

Men telt de Berg-eenden mede onder de Gan- ſen, de welcke men *Chenalopes* noemt; oock de Sneeu-ganſen, die men in *Engelant* voor de beſte leckernye houdt; deſe zijn wat kleynder als de wilde Ganſen.

De Gans *Chenaloper* wordt oock *Vulpanſer*, dat is *Vofch-gans* genoemt, van wegen hare ergheyt, wanneer dat men haer jongen vangen wil, ſoo valt ſy den Jager voor de voeten neder, en dan doet de Jager 't beſt om haer te vangen: terwijl ſy dan met hem leydt en ſpartelt, ſoo loopen de jongen weg, en hy vliegt ſtracks, en vergaertſe dan we-

der by malkander. Dat de Gansen van de Romey-
nen onderhouden en opgevoedt worden, kondt
ghy lesen in *Florus, Valerius Maximus*) door zijn
waecksaemheyt omtrent het *Capitolium*.

Dertigh dagen fullense omtrent een ding wa-
kende blijven, eer sy daer van af gaen; nochtans
zijn't onder haer seekere teekenen, van die din-
gen welke sy begeeren, van waer wy een onder-
scheydelyck geschreeuw in haer kunnen hooren,
de aankomende mensch, gelijk als of se van haer
souden wegh gejaegt worden, ontfangen sy met
groot geluyt en uytgereckten halse; maer als de-
selve weder wegh is, fullense met een geboogen
hals gelijk als malkander groote vriendschap be-
toonen, dewijl die mensch, als haer grootste
vyand zijnde, vertroocken is.

Men seght dat de honden goede wachters zijn,
maer de Gansen overtreffense verre; oock houd-
men dat de honden seer getrouw zijn, maer de
Gansen veel getrouwer; want de honden, wan-
neer een dief haer een stuck broodt heeft voorge-
worpen, sal deselve veyligh laten inkomen; maer
't is de gansen eygen voor 't eeten, terwijl men
haer eeten geeft, onder 't eeten groot geschreeuw
en geluyt te maken. Sy dragen mede groote
schaemte; want wy sien de hanen met de hennen
in 't openbaer, haer geduurigh met malkander
vermengen, 't geen de Gansen altijd heymelijck
in 't water sullen doen; en na de vermenginge
fullense haer altijd reynigen en afwasschen.

Dese

Dese dieren zijn mede seer loos, 't geen voor-
erst in de wilde blijkt, wanneer sy uyt Cilicien,
gelijck de Kranen doen, in Egypten voor de aen-
komende winter vlieden. Wanneer sy den Bergh
Aurorus sullen voor by passeren, alwaer veel A-
ndenden zijn, soo neemen sy alle een steenken in
de mond, op dat niemant van haer eenigh ge-
neyd soude kunnen hooren.

In verscheyde dingen overtreft hy de men-
schen, wetende 't geen hem schadelijck is op 't
sijn dooghste te mijden, gelijk als de Lauwerbla-
den, en meer andere daer wy van geseght heb-
ben. Daer zijn veele menschen die de kracht van
de wijn, door haer groote warmte, niet en ken-
nen, daer haer inwendige partyen verhit wor-
den; haer inwendige warmte doet verhuysen, en
alsoo koude aenbrengt; en dan de dood: 't geen
waerlijck in alle diergelijke drancken soo is.

Daer is een seker kruyd, dat men *Lunaria*, of
Maen-kruyd noemt, vuurachtig van koleur, met
doornachtige bladeren, en niet hoog uytter aer-
de spruyt, maer by nacht licht geeft wanneer 't
gedrooght is: dit strijdt bysonder tegen der Gan-
sen natuur, dat wanneer sy 't aensien, terstond
door schrick sullen vlieden.

De Gansen zijn geern in schoone plaetsen daer
het water klaer is, niet tegenstaende sy niet een
plaets suyver laten.

Het vleesch van de Gansen, uytgesondert de
vleugels, is harder als van andere Huysvogels;

't is dicker, warmer en vochtiger. In Pest tijden is 't Ganssen vleesch niet goed, als ook in de somer; in de herfst strijd het tegen de sieken.

De eyeren van de Ganssen zijn mede seer schadelijck. Men seght dat de hedendaegse Joden het Ganssen vleesch souden, en dan in de rook hangen op dat het rood word.

Het bloed der Ganssen met Asijn gemengt, is een seer goed Medicijn tegen venijn.

Daer zijn 'er veele die de Ganssen de oogen uyt steken, op dat het vleesch korter en beter sal zijn, en dies te lichter vet worden. Andere besluyten haer in een kleyne duyftre plaets; daer haer niet kunnen omkeeren; andere trecken haer alle jaren tweemaal de vederen uyt.

Men seght dat een Gans seer lang kan leven. *Albertus* segt dat hy een Huys-gans gesien heeft, dewelke meer als sestig jaren had. By ons laet men seer selden haer langer dan vier maanden leven. Wy kunnen de sekerheyt niet verhalen van die Ganssen, welcke sy seggen dat in Schotlandt aen de boomen wassen.

Leest *Levinus Hulsius* van de Hollandtse Zeevaert, alwaer hy verhaelt van de ondervindinge der Hollanders, die heel verre om de Noord zijnde in de Ys Zee, aldaer van die Ganse eyeren gevonden hebben, waer de Ganssen heel stip op bleven sitten om uyt te broeyen.

Daer is noch een soort van Ganssen, die Vulpanger genoemd worden, beminnde de zee-kant,

van

van waer hy sijn naem heeft; hy is omtrent van groote als een Gans, maer soo loos als een Vos, en bemind sijn jongen sonderling, met een groote stoutmoedigheydt gaet hy sijn vyandt te keer, op dat haer jongen kunnen voorby vliegen; men noemtse gemeenlijck Zee-gansen.

Daer is mede seer weynigh onderscheydt tusschen de Gansen en Eenden: als dat de Gansen grooter zijn, en haer kost wat meer siften dan de Eenden; de Gansen zijn ook kouder van natuur.

De Gansen en Eenden swemmen terstondt, wanneer sy uyt den dop komen (alwaer de Eend sijn naem van heeft; sy soecken haer kost selfs sonder eenige voedster.

Men maeckt noch een salve van de slange smout; doet Caneel, Cassia, witten Peper, ende met het kruid Comago; dan vult men den pot met sneeuw vast toe: dese salve ruyckt wonder wel; sy is dienstigh voor het vervriesen, voor de kramp, en alle heymelijcke verborgen gebreken. 't Is een wonder, dat men soo veel Medicijnen van de Gansen weet te bereyden, daerse selfs een heel jaer krank zijn.

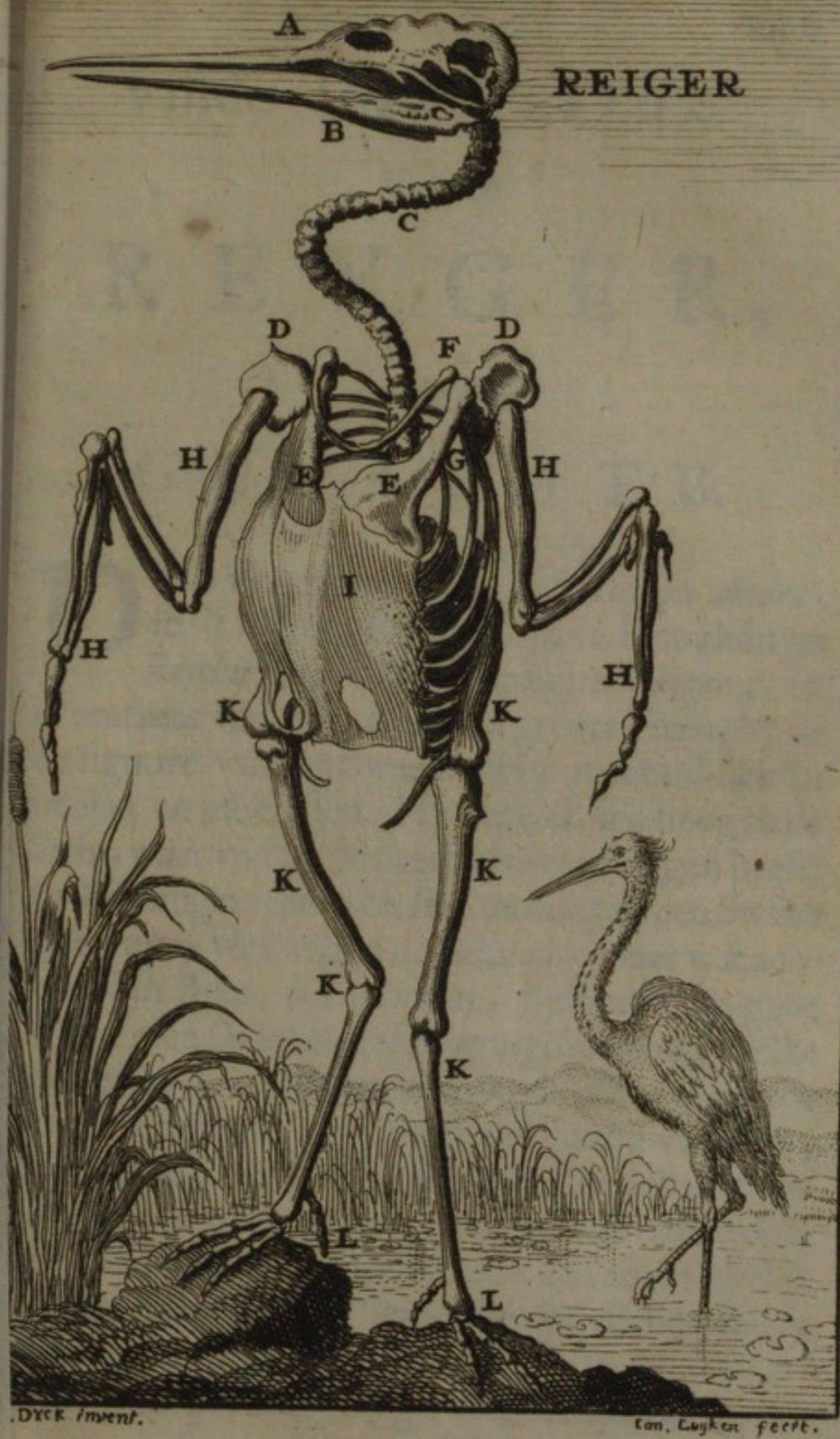
Men geeft Gansen Lever met honigh aen de geene de welcke van een dolle hondt gebeten is, dewijlse de vurigheyt affet.

TAFEL van 't
GERAEMTE
van een
REYGER.

FIGUUR V.

- A. Het hoofd omvat ses beenderen.
- B. De onderbeck twee beenen.
- C. De hals bestaat uyt twintigh beenderen.
- D. Twee schouderbeenen.
- E. Twee sleutelbeenen.
- F. Een halsbeen.
- G. De ribbens zijn twintigh.
- H. De vleugels omvatten twintigh beenen.
- I. Het borstbeen is een vast been.
- K. De dyen ende beenen bestaen uyt ses beenen.
- L. De pooten begripen dertigh beenen.

Dit Geraemte van de Reyger bestaat uyt hondere
en thien beenderen.

Vij

R

G

D

is omtrent
de figu
poelen
locus,
hy is in
en Str
gaet
welke
een k
kreeft
dat is
ter, e
de n
geho
Ene

Vijfde HOOF T - S T U K.

Van de

R E Y G E R,

en desfelfs

G E R A E M T E.

DEse Vogel heet men in 't Latijn *Ardea*, in 't Grieks *Erodios*, in 't Hooghduyts *Reycher*, in 't Nederduyts *Reyger*, en is omtrent van grootte als een groote Haen, by na de figuure van een Swaen. Hy onthoud sich in poelen en moerassen. Hy begeeft sich hoog in de locht, waer van hy de naem *Arena* gekregen heeft; hy is snedig na een roof, seer moedig als een Swaen en Struys, van wegen de pennen; maer wat aengaet sijn stem, die is onnut, bysonder die gene welke men *Onocratuli* of *Kropvogels* noemt, welke een lange bek hebben, een buyk of krop van de keel tot de borst. Hy heeft sijn naam van *Onos*, dat is Ezel, om dat hy dan met sijn bek in 't water, en dan onder 't riet is, halende sijn adem door de neusgaten; hy heeft mede een afschrickelijk geluid, maer grof en swaer, het briesschen van de Ezels gelijk.

Men segt dat de Reyger wonderlijk van natuur

is,

is, dat wanneer hy in 't water staet, en sijn voeten niet beweegt, terstont kleyne visjens aen sijn beenen komen. Men segt ook dat de Reygers bysonder gretig na de waterslangen zijn, en dat hy twee buyken of maagen heeft, met d'eene de slangen vangt, en in de andere kookt.

In *Butorius* is een Vogel, van gestalte als den Reyger, uytgesondert van koleur, levende van de Viisschen. Wanneer hy in 't water staet om hem te spijlen, soo blijft hy stil sonder sich te roeren, of hy dood was; en als hy merkt dat hy aan een strick vast is, blijft evenwel stil staen, tot de Vogelvanger nader komt, en hem weg nemen wil, als dan steekt hy met de sneb van hem gelijk den Reyger, en wondt den Vogelvanger dikwils door desselfs scherpte, deselve op de rooster gebraden, geven seer goeden reuck; haer bloed is goed tegen Gigt.

Als hy broeden wil, dat meest in 't voorjaer is, geeft hy een seer groot geschreeuw, als of men in een Hoorn blies, 't welk geschied als met de sneb in de modder fladert.

De Kropvogels zijn de Swanen seer gelijk, uytgesondert datse groote kroppen hebben waer in sy alles werpen; en als sy de krop vol hebben, trekken sy het eten weder in de snebbe, en kauwen 't, gelijk de herkauwende dieren, en dan gaet het in de rechte mage; sy leven alleen van Visch, en souden maer twee mael in 't jaer drinken.

De Onvogel vult sijn krop met water, en doet dan sijn snebbe tegen de Viisschen wijd op, en als hy

hy dan verneemt eenige in fijn krop' gevangen te hebben, foo geeft hy het water weder uyt, ende verteert den gevangen roof.

Julius Scaliger verhaelt dat hy een Neef hadt, welcke een Reyger opvoede, die foo gulfigh was, dat hy een gekooct heupebeen van een Hamel doorflokke. Hy doet'er by dat een Reyger ontrent een buys of gracht was, daer een Musch stont te drincken; dese niets quaeds denckende, is door den Reyger opgeslokt, doch niet voor dat hy hem met water hadt afgewasschen; waer door de gulfigheyt van veele afgebeeldt word, bysonder tegen onnoofele en eenvoudige, welcke sy op alle manieren verongelijken, en ten laetsten alle hare goederen na sich sleepen.

Daer is een groote haet tusschen den Reyger, Arend, Vos en Leeuwerck. Den Arend vegt met de Reyger, en wint de strijd: als ontrecken veel Grooten de beste Privilegien van haer onderdanen. De Vos vangt de Reyger: alsoo bedriegen veel Koopluyden die gene met welke sy te doen hebben. De Leeuwerk rooft des Arends eyeren; alsoo verachten de Geleerden de eenvoudige en slechte lieden. Van gelijken is'er mede een ingeboren haet tusschen de Zee-specht en Reyger, omdat de Specht des selfs jongen en eyeren vernielt.

De Reyger en Kropvogel worden onder de onreyne dieren getelt, om dat, gelijk het blijkt, sy een roovende en gulfige hoedanigheyt hebben, 't geen alle vroomen staet te vlieden.

Ysidorus

Isidorus noemt desen Vogel *Azalón* en *Azida*, en hy segt dat men hem *Ardeola* of *Ardua* moet noemen, om dat hy soo hoogh vliegt.

Daer zijn drie geslachten vanden Reyger, te weten *Leucon*, *Asterias*, *Pellos*, dese worden door de versamelinge grooter. De mannekens sullen in 't versamen, als de wijfkens geluyt geven, bloed uyt haer oogen laten vallen, 't geen een middel is tot lichter baringe.

De *Sorices* en *Reygers* soeken gedurig malkanders jongen te vernielen. Het geslacht van de *Reygers* die men *Leucos* noemt, souden maer een oog hebben.

De *Reyger* soekt sijn aes in het water; in boschagien en hooge boomen maect hy sijn nest, hy is bysonder sorghvuldigh voor sijn jongen. De *Havick* soeckt haer over al; maer de *Reyger* bedeckt haer met alderhande drek; en wanneer den *Havik* dat ruykt, vlied hy terstont van daer, sommige zijn aschachtig blaeuw, en andere wit.

Den *Azalón* is een weynigh kleynder als de gemeene soort, dewelke de eyeren van de *Ravens* vernielen; de *Vossen* eten dese haer jongen, en sy eten de *Vossen* haer jongen oock; soo dat de *Raven* en *Reyger* malkander tegen den *Vos* helpen; als zijnde haren wettigen vyandt.

Dese Vogels onthouden sich veel op doornagtige plaetsen, en daerom haet hy de *Ezels*. De bloemen eet hy van de doornen. De *Azida* seght men dat een soort van *Struyffen* zijn.

Dese

Deſe Vogels vliegen ſelden met groote troupen, maer vallen veel neder daerſe van haer geſelſchap ſien, en loopen doorgaens tot de beenen in 't water; men ſietſe meeft omtrent poelen en ſtranden. Wanneer ſy vliegen, ſullenſe de hals altijd omkrommen, gelijk een Swaan wanneer hy ſwemt, dat in andere Vogels ongewoon is, want die ſteeken doorgaens de hals recht voor uyt. Sy konnen luſtig tegen de Valck kampen. Wanneer de Valckenier een Reyger ſiet, en ſijn Valk die in 't oogh heeft, ſoo ſal de Reyger (dewijl de Valcken de manier hebben altijd boven de Vogels te vliegen, om haer plotseling op 't lijf te vallen) altijd ſijn hooft op de rugge leggen, met de beek om hoogh, om den Valck ſoo af te keeren, ſoo dat 'et wel gebeurt datſe haren bek door het lijf van de Valcken komen te ſteeken. Sy zijn ſeer ſchrickigh, waer doorſe qualijck te vangen zijn.

Sy zijn mede niet bequaem om te eeten; het vleefch is wildt en taey, hebben een kleyn lichaem, hoewel groote Vogels ſchijnen.

De Reygers, die men Kropvogels noemt, zijn ſoo gulſigh in 't eeten, datſe by na alles ten eerſten opſlocken wat haer voorkomt, en naderhandt weer herknacuwen.

TAFEL van 't
GERAEMTE

van een

KRAEYE.

FIGUUR VI.

- A. Het hoofd bestaet met de boven beek uyt vijf beenderen.
- B. De onderbuyck uyt twee beenderen.
- C. De hals begriipt twaelf beenderen.
- D. De rugge bestaet uyt negen beenderen.
- E. Het stietbeen is een vast been.
- F. De staert omvat vier beenderen.
- G. Daer zijn twee en dertigh Ribbens.
- H. Een borstbeen.
- I. De vleugels bestaen uyt achtiën beenen.
- K. De dyen met haer steunsels zijn vier beenen.
- L. De kuytbeenen met de pooten zijn in 't geheel twee en dertigh beenen.
- M. Het halsbeen is een been.

Dit Sceletum, of Geraemte, bestaet uyt hondert een en twintigh beenen.

KRAY

W. Dyck, invenit.

J. Luyken fecit.

Sel
K
G
D
by de Pe
hy is ge
wyl hy
dat daer
hard en
wit, in
Swijne
met ee
van de
Sy
Zee-
hoope
in het
gryp
olyve
wordt

Sefde H O O E T - S T U K.

Van de

K R A E Y,

En des zelfs

G E R A E M T E.

DE Kraey wordt in 't Latijn *Cornix*, by de Grieken gemeenlijk *Corone*, en op heden by haer *Coronia*, ofte *Curaka* genoemd, en by de Polyrrhenifche Volckren van *Creta*, *Comba*, hy is geheel en al ſwart. *Strabo* is bedrogen, dewijl hy meent dat het aen Spanjen alleen eygen is, dat daer ſwarte Kraeyen zijn, nochtans de beck hard en ſcherp; ontrent de kop is hy een weynig wit, in 't opperdeel heeft hy eenige baerden als Swijnen hair. *Rhodiginus* heeft een witte gefien, met een ſwartachtig hooft, en de overige toppen van de vleugels naer het rood gelijkende.

Sy verkeerren ontrent de Reeden en Huysen, Zee-ſtranden en Oevers der Rivieren; en meſt-hoopen. In *Britannien* zijn ſy overvloedig, wijl in het vochtig voeder van dat landt veel wormen groeyen. Sy leven by alderley vruchten, nooten, olyven, wormen, viſſchen en vleefch; in de Lente worden ſy al-eeters genoemd.

Sy

Sy nestelen in 't hooghste van de boomen, vermengen haer niet onbeschaemdelijk, en houden met de Ravens de selfde trouw in haer paringh; sy leggen na der Sonnen stilstand twee eyeren; die lang leven teelen 't minste voort.

De Kraeyen eeten niet alleen vleesch, maer alderley spijs, ook nooten als sy die kunnen bekomen; en wanneer se de nooten met de bek niet kunnen open krijgen, nemen se die in de bek, en vliegender mede om hoogh, en laten se dan ergens op een steen of dack nedervallen tot dat den dop gequetst is, dan picken se die met de bek voort open en eeten se op.

Sy blijven malkander tot 'er dood toe getrouw, als een van haer beyden sterft, de ander paert sich niet weer.

De Kraey sal sijn jongen tot het laetste toe spijzen, of schoon se vlug zijn, en self na de spijs kunnen vliegen.

De andere roofvogels die van die selve natuur zijn, dwingen haer jongen eerse vlugh zijn, te vliegen, gelijk oock de Ravens die mede als de Kraeyen maer vleysch eeten; haer jongen jagen se noyt van haer wegh soo haest als se wat vlug beginnen te worden, op dat se haer aen den roof niet souden schaden; daerom siet men 'er selden meer als twee paer in een dorp.

Aristoteles seght, als het wijfken van de Kraeyen de eyeren uytbroeyt, soo worden se van het manneken gespijst.

De jongen voedenſe mede met alderhande ſpijſe, als vleefch en viſch.

Deſe Vogels bedrijven een onaengenaem geluyt, en maken veel gerugts, nochtans wordenſe van ſommige hoogh geprefen.

Alle Vogelen van die ſoort, zijn van Moſe verboden te eeten, Lev. 11. Deut. 14. haer vleefch is taey en hard, en wanneer ſy eenige dood ſien, ſullenſe malkanderen niet op eeten, maer een groote ſchrick van hebben, daerom hangen de boeren veeltijts een geſchooten kraey aen een rok, om een ſchrick voor haer en andere vogels te maken.

Linfchooten ſeyd, dat 'er in India ſoo veel ſwar-te kraeyen zijn, datſe de menſchen ſeer plagen, ja ſoo ſtout zijn, datſe t'eeten wel uyt de ſchootels halen, daer de luyden aen de tafel by ſitten, ſy ſtalen de wol uyt de inckt pot daer hy ſelfs by ſat en ſchreef, ſonder dat hy 't konde beletten; ſy pic-ken ook de levendige buffels het hair uyt de rug, die dickwils tot den hals in 't water loopen, om van haer bevrijdt te zijn.

In Ægyten by de Poel Myris, zijn veel tam-me Kraeyen.

Men ſegt dat *Marres*, haren Konink, een Kraey heeft gehad, die brieven konde beſtellen, welke hy in de ſchoorſteenen liet vallen daerſe weſen moeſten, ſoo dat de brieven van den Koninck al-tijdt ſekerder wierden beſtelt dan door eenigen boode.

Sy kunnen het onweer voorfien, en fullen dan dickwils over fteeden en dorpen dapper fchreeuwen, om het felve bekend te maken.

Wanneer een Kraey van vleefch eet, daer te vooren een Vos aen geweest is, fal hy daer van fterven. De Kraeyen twiften veel met de nachtuylen, en roven veeltijds d'een des anders eyeren.

De wijfkens fullen foo lange ruften tot dat de mannekens by haer komen, om haer de gefogte fpijfe te brengen.

De Kraeyen fullen haer voedsel altydt aen de ftrand foeken. Hy beduyd veeltijds ongeluk, foo men feght.

Wanneer men een levendige Kraey by een hond fet, fal hy de hond met fijn bek wel konnen afweeren.

In harde wind en jagt-ineeuw hebbenfe groot vermaek. Sy zijn gemeenlijk als gefegt is, blaeu van koleur, met eenige fwarte pennen in yder vleugel, een fwarte ftaert, pooten en bek; wacker van oogen, maer konnen niet verre fien.

Kleyn gevogelte foeken fy noyt als door hongersnood, maer wel haer eyeren, als ook jonge Leeuwercken.

Sy zijn kleyn van lijf, maer grof van gebeente, haer vleefch is wreedt en tranig, word van weynig andere beesten, veel minder menfchen, gegeten.

Daer zijn mede veel Kraeyen, die altydt ontrent

trent de boeren huysen haer kost soeken, en die haer dickwils wel lustig konnen plagen. Somminge soecken haer spijs op 't land, en zijn seer wild. Sy slapen doorgaens in de hoogste boomen, om van niemandt verrast te worden.

De Kraeyen zijn mede een soort met de Kauwen en Ravens, maer kleynder, 't welk de Grieken als een *Spermologos* noemen, sy zijn seer klapachtig, en valt door sijn geluyt de inwoonders lastigh. Doch dit is in de Kraeyen te prijzen, datse haer geselschap niet lichtelijk sullen verlaten. De vriendschap onderhouden sy wel; dat in de Ravens soo niet is, dewijl die noyt met malkander vliegen, als geseght is.

Dese beesten hebben noch een groote deugd in haer, wanneer haer ouders onmachtig en oud worden, sullen de jongen haer tot den eynde toe beschermen, en van alle nooddrift voorsien. Sijn jongen sal hy mede soo lang beschermen tot datse haer selfs konnen redden, ja hy salse, na datse lang uyt 't nest geweest zijn, noch opvoeden, 't welk een goet voorbeeldt van getrouwe ouders is, datse niet alleen haer kinderen in de jonckheydt, maer ook in de ouderdom sullen bystaen. 't Is een wonder dat dese dieren, wanneer de Oyevers vertrecken, haer altijd sullen geleyden, als oock noch andere onnossele Vogels; om haer voor de rovers te beschermen; en sullen dan geen geluyt maken, en voor haer tegen de Roofvogels, dapper strijden.

Men gelooft vastelijk, als de Oyevaers, en andere vogels, in vreemde plaetsen komen, sy van de vogels die aldaer zijn, seer geplaegt worden, daerom heeft haer de natuur goede leyds-luy toegeschickt.

De Kraeijen volgen mede, en voeden oock de jongen van veel grooter vogels op als sy zijn, het welck de natuur soo gewilt heeft, om dat sy stout een schreeuwachtigh zijn; en dus beschermt hy andere vogels. Dit moeten met schaemte soodanige menschen hooren, die geen liefde meer plegen, en alle mededeelsaemheit vergeeten hebben, en die voor niemandt dan voor haer selfs leven; 't is schande, en van onredelijcke dieren sien sy anders, 't geen voorwaer den mensche behoort de eigen te zijn.

Sy durven door haer moedigheid den Arendt trotseren, niet tegenstaende de selve haer meester is, nochtans schrickt hy voor sijn mijnen en geschreeuw: sy zijn oock soo loos, datse dickwils alsie daer op gewend zijn, het spreekken van de menschen verstaen konnen: waer van *Ælianus* van den Egyptischen Koning spreekt, gelijk boven.

Men twijffelt niet, of de Kraeijen en Ravens zijn eens een seer quaed teeken voor de Franken en Engelschen geweest.

Anno 1484, hebben de Kraijen met de Ravens een vreesfelijk gevecht aengericht, waer door veele doodt ter aerde vielen, soo is naderhand

handt tuffchen de Engelfen en Franfen een grooten Oorlog ontftaen.

De Nacht-uylen en Kraeijen zijn mede groote vyanden onder malkander, d'een foekt des anders eyeren te vernielen; maer de Kraeijen doen 't dagelijcks.

Wanneer men haer op de Duynen of in 't fant fiet ftil en droevig zijnde, fal het veeltijds regen beduyden, 't geen *Virgilius* in *Georg* mede heeft aengemerckt, alwaer hy fegt:

Dum sola in ficca fecum spatiatur arend.

Dit hebbenfe in Thalmud in der Kraeijen naem aengemerckt, alwaerfe hem kik noemen, en by ons krak, als yets beduydende, om dat de Raven mede roept: *Cras, Cras: Morgen, Morgen.* Andere noemen hem weder *Coredulus*, als het hert etende. Veele noemenfe mede *Regenvogels*, als altijdt regen beduydende.

Uyt het boeck der natuerlijcke dingen. Dese vogels zijn tot veel dingen nut. Sy vechten mede met verfchrickelijke vogels, en eten haer vyanden alsfe die overwonnen hebben.

Dese haer jongen worden om de feven dagen blaeuw; men feght datfe lang fonder eeten konnen welen.

TAFEL van 't
GERAEMTE
van een
SPREEUW.

FIGUUR VII.

- A. Het hoofd bestaat uyt vier beenen.
- B. De Onderkaek begrijpt twee beenen.
- C. De hals omvat ses beenen.
- D. De vleugels bestaan uyt acht beenen.
- E. Twee sleutelbeenen die de borst omvatten.
- E. Een borstbeen.
- G. Seven Ribbens.
- H. De rugge en stietbeen zijn aen malkander.
- I. De staert heeft vijf beenen.
- K. De dyen, beenen en pooten bestaan uyt ses en dertig beenen.

Dit Geraemte bestaat uyt twee en seventigh beenen.

SPREUW

Sew

S 1

C

D

lefen f

en wo

noemt

geel;

de rug

ter, in

de vo

alleen

schre

de m

D

hadd

Men

ander

en m

ande

Sevende H O O F T - S T U K.

Van de

S P R E E U W,

En des zelfs

G E R A E M T E.

DE Spreeuw by de Latijnen *Sturnus*, by de Grieken *Pharpharus*, *Bypta*, *Byptus*, en *Golwis*, gelijk gy by *Hesychius* en *Pravorinus* lesen sult, genoemd is, is op't lijf seer schoon, en wordt van de Dichters schoon geschilderde genoemd; somtijds is hy roodachtigh, en somtijds geel; op de vleugels, by de oogen, en achter op de rug is hy groenachtigh, een bek als een Exter, in't eynde bruyn, de start kort en swart, en de voeten by na saffraenachtig. *Aristoteles* schijnt alleen die gekent te hebben, welke met haer geschreeuw boven op de huysen, ons de ooren moede maakt.

Daer zijn Keyfers geweest, welcke Spreeuwen hadden die Latijn en Griecx konden spreken. Men kan de Spreeuwen het klappen leeren gelijk andere Vogels; maer sy moeten in't duyfter sitten, en niet meer als een Leermeesters stemme hooren, anders souden sy niet kunnen iets aennemen: de

meester moet daar mede altijd by zijn, en haar geduurigh voorspreken of fluyten, ook met goede spijse t'elckens voeden en vleyen, dan sullen de Vogels de geest van de stem, die sy gehooft hebben, natuurlijck nabootsen, het zy in woorden, of vocabulen van verscheide Talen; ja seer snyder en net spreken, ook correct weten uyt te brengen, die letter, welke *Demosthenes* swaer viel, als hy het element der honden soude noemen.

Sy is mede seer vrolijk van natuur, gelijk men selfs aen haer kan verneemen; wanneer de Son in 't voorjaer maer een weynig warmte begint te geven, sal sy haer sang op de Schoorsteen en huysen al beginnen te verheffen, en toonen haer vrolijk gelaet met singen, fluyten, en slaen van hare vleugels. Terwijlse broeden is het manneken doorgaens vrolijk. Wanneer het ongepaert is, sal 't altijd een takje van een boom in sijn mond hebben, daer mede betoonende sijn censaeemheyt. Sy leggen doorgaens vijf a ses eijeren, so groot als een duiven-ey, groenachtigh van schael, wat harder dan de schalen der musschen eijeren. De Spreuwen vliegen met geheele troupen en swermen de wereldt op een bysondere manier rontom, elck soekt in 't midden van de koppel of daer omtrent te wesen, en dit doet datse soo lichtelijk gevangen worden, datse dan niet sien waerse sitten gaen, maer vallen plotseling neder, daer den vogelvanger sijn netten dan na weet te schicken.

Rijpe druyven en aelbessen beminnense seer,
en

en verdisfrueren de wijngaerden en beffeboomen. In die tijdt zijnse in groote menigte by ons, en vernielen Kerffen, Moerellen, en alles waer datse kunnen bykomen.

Dit moet men oock in de Spreeuwen aenmercken, datse gelijk de Quackels, veel fenijn eten, en seer vet van worden, waer door veele haer niet willen eeten, hoewelse seer lekker zijn. Daer zijn buyten de Spreeuwen noch veel andere vogels, die niet als fenijn nuttigen; gelijk d'Oyevaers, welke van de Engelschen met groote smaek en sonder hinder gegeten worden. Wat flocken de hennen niet al fenijn op, die omtrent onse huysen gevoed worden, van spinnekoppen, torren en ander fenijn, nochtans geen mensch of haer selfs hindert.

De Spreeuwen zijn licht te verteeren, en geven goed voedsel: men segt ook datse op galgen souden vliegen, en aldaer de doode lichamen eeten, maer word niet gelooft. Sy zijn veel op mest hoop daer veel wormen en ongediert is: de Spreeuwen gekookt, en in een pan gefricaseert met boter, sullen (wanneer men niet te veel eet) niet beswaren.

Men segt wie Spreeuwen wel toebereyt eet, sal den gantschen dagh vrolijck zijn. Waer uyt de Philosophen besluyten, dat het vleesch een soet bloedt moet voortbrengen, en de geesten frisch en levendigh maekt.

Soete druyven komen best met haer natuur over een. Haer gedaente en koleur veranderen sy als andere vogels.

De Spreeuwen eeten oock vleesch , en zijn graegh daer kudden van beesten ontrent geweest zijn, om de wormen uyt den dreck te versamelen. Sy zijn (gelijk geslegt is) van aerdt, datse geern met groote menigte t'samen vliegen, en sich seer na by malkander houden; yeder wil geern in 't midden van den hoop wesen.

De oorfaeck waerom sy met groote menigte by malkander vliegen, is insonderheyt uyt vrees voor den Havik: wanneer dan de selve onder haer heenen vliegt, soo bewerpense hem seer; sy vliegen onder hem of daer bezijden, soo wetense hem de vlucht te breeken, soo dat hy se niet beschadigen kan als se dus by malkander blijven.

Gesnerus uyt een brief aen hem geschreeven. Dit heeft men gewisselijck bevonden, en oock acht daer op genomen, dat de Spreeuw haer selver genesen kan. Daer was eens iemand, die een Spreeuw met een Nachtegaal by malkander had, so gebeurden 't dat de Spreeuw haer been brak, en beet de emten eyer aen stucken, welke de Nachtegael hem toereyckte, en alsse die onder hare vleugelen gewarmt hadde, soo wreef sy die op de voet, en was alsoo in weynig dagen gesond.

Spreeuwen, Exters en Spechten mach men wel uyt de spijs laten; want sy maken een verbrand bloedt.

Men heeft mede swarte Spreeuwen gesien, met witte plecken. Het zaad van look is voor haer doodelyk.

Uyt

Uyt *Martialis*.

*Nunc sturnos inopes, frigillarumque querelas
Audit, & arguto passere vernat ager.*

Dat is:

*Het bloeyend Land verhoort der Spreeuwen klacht,
De loofse Musch weer in de boom vernacht.*

De Spreeuwen schijnen met hun geschater, de andere vogels daerse by zijn, na te baeuwen, als offe die wilden uytlachen. Hier van is het, dat een mensch die spotachtigh is, by een spreeuw werd vergeleken.

Sy fullen haer niet hoogh in de lucht begeven, zijn swart en roschachtig van couleur, en vliegen de wereldt met groote hoopen door, vallen des avonds doorgaens met haer troupen weder in het riet; des nachts zijns se feer stil sonder eenig gerugt te maken; maer soo haest den dagh aenbreeckt, zijns se terstond ter vlucht, eerst om haer aes te soecken, en dan wederom aen't swermen.

De jonge Spreeuwen salmen met *farina volatilis*, of stofmeel, met water gemengt, opvoeden, om naderhand klappen te leeren; maer men moet haer dat eerst gewennen te eeten, of soudent licht door ongewoonte sterven.

Dit is het voornaemste dat van de Spreeuw te seggen valt.

TAFEL van 't
GERAEMTE

van een

M U S C H.

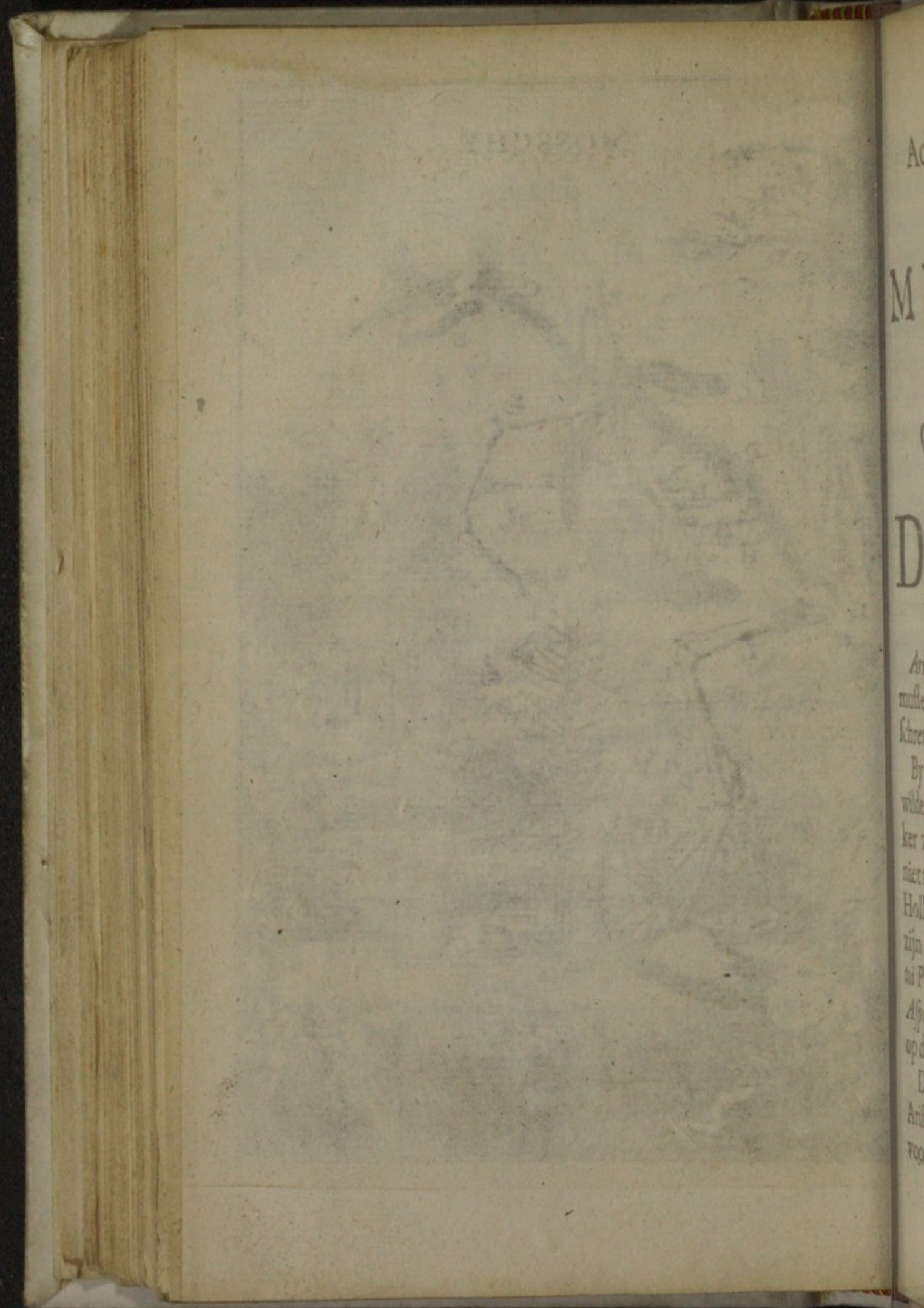
FIGUUR VIII.

- A. Het hooft begrijpt vier beenen.*
- B. De onderkaeck bestaet uyt twee.*
- C. Daer zijn dertien werwelbeentjes aen den hals.*
- D. De rugge heeft thien wervels.*
- E. Elke vleugel omvat vijf beenen.*
- F. Drie vaste beenen, welke de rug en korstbeen
sijn vastigheyt geven.*
- G. Het borstbeen.*
- H. Hy heeft aen yder zijde ses Ribbens.*
- I. De beenen begrijpen ses beentjes.*
- K. De Pooten twee en twintigh, yder elf beentjes.*
- L. Het stietbeen.*
- M. De staert heeft drie beentjes.*

*Dit Geraemte bestaet uyt seven en tachtigh beende-
ren.*

MOSSCHE

Ac

M

D

An

maile

Schre

By

wilde

ker

niet

Holl

zijn

ui P

Afs

op d

D

Ani

vog

Achtste HOOFD-STUK.

Van de

MUSSCHEN,

En des zelfs

GERAEEMTE.

DE Musschen worden by de Grieken *Strutoi Degeres*, *Degeres*, by de Macedoniers *Dryes*, en by *Hesychius Smardicon* genoemd.

Aristoteles heeft naeuwelijcks andere als Huysmussen gekent, daerom komt alles dat hy geschreven heeft, met dese over een.

By *Athenus* en *Alexander Mijndius*, zijn andere wilde, welckers wijfjes met het geheele lijf swarter zijn, met een rosachtige beck, van vooren niet te swart noch te bleek, die mogelijk by de Hollanders Houtmussen genoemd worden. Daer zijn andere Huysmussen, die van *Galenus Strutoi Purgitai*, en by de hedendaeghsche Grieken *Aspurgitas* genoemd worden; sommige zijn root op de kop, en nestelen in holle boomen.

Daer worden elders andere gesien, indien wy *Aristoteles* gelooven, welcke onweer souden voorseggen.

In't

In 't Eylandt *St. Thomas* zijn groene, welcke singen. *Avicenna* gedenckt van een, die in het begin der Lente, vijftien achter een volgende dagen songh, en die daer na sijn verw verwisselde, stilsweeg en verschool. In Indiën is een nachtmusch, die by nacht vlieght, en by daegh rust, hy is met de vlucht en vleugels de swaluw gelijk, uyt den asgraeuw swart, maer heeft op 't midden van de vleugels een witte streep: hy haet geweligh den Nacht-uyl; hy is mogelijk de *Colaris* van *Aristoteles*, die hy seydt van den Uyl gevangen te werden, of de groote wilde Musch van *Actuarius*, die op de hoogste toppen van de Heesters sit, van verw en grootte den Leeuwerick gelijk, met een scharlende stem, die 's winters sich verschuyt, en van de nacht-uyl gevangen werdt. Daer zijn 'er oock kleynder als de Snep, die snel ter vlugt zijn, het water soeken, en swimmen, en noch meer andere.

Haer stemmen veranderen als de koude haer dringht; sy hebben rob noch krop, maer een langhachtige maegh, de gal is sommige aen de maegh vast; sy werden over al gevonden. Wat vogel is 'er meer bekend dan dese, die na het gevoelen van veele sijn naem van lijden heeft gekregen, gelijk hy in 't Latijn *Passer à patientia* genoemd wort, om dat hy veel moet lijden, en ook de vallende siekte onderworpen is: hy is mede arg, neerstelijck rondom kijkende, of men hier of daer oock lagen leyd, of netten stelt, soo dat hy beswaer-

swaarlyk gevangen word. Hy fal sich veel eerder in 't water begeven, of andere plaetsen, en aldaer sterven, eer dat hy levendigh in der menschen handen soude komen.

Dese Vogel bemint sijn geslacht soo, dat wanneer hy sijn macker gevangen liet, roept de geheele kudde te hoop, om den gevangen te verlossen. Sijn nest houd hy suyver, en brengt den dreck daer gedurigh uyt, en onderricht sijn jongen datse dat selfde doen.

Wanneer hy weet dat hy niet verseekert is, en dat 'er op die plaets slangen zijn, of eenige netten gestelt, soo fal hy sijn nest in den top van de boomen maken, of hier en daer by een gat of spleet in de muur, alsoo dat mense qualijck soude kunnen bekomen.

Nochtans bemint hy der menschen omme-gang, geroepen en gewend zijnde, vliegt hy op de handen der kinderen, en eet daer uyt, gelijk meer kleyne vogelkens doen: hy brengt veel jongen voort, en voedse met groote neerstigheyt op; eet spinnekoppen, vliegen en wormen. Hy is mede snel van begriip; ook fal het mannetje lustigh voor het wijfje kampen.

De Musch is seer vroeg voor den dag, en looft terstond sijn schepper; sy dragen weynig haet tot malkander d'een d'ander te kennen gevende waer de meeste en beste aes is. Sy vliegen by geheele hoopen in de boomen, haer aenbrengende datse een deel aes gevonden hebben.

Eunapius verhaelt, dat men een musch op het dack heeft hooren roepen, dat het te verstaen was dat'er een Ezel in de voorstadt, met tarw geladen, was gevallen; het welck soo geschiedt was: 't is seker datse malkander iets weten te kennen te geven, of door toewenken, of andere bewegingen, of door de veranderde stem, maer wy konnen dat niet uytleggen.

De Hen vergadert sijne Kuykens, door de verandering van sijn stem.

De Patrijs, door sijn veranderde stem, roept de andere Patrijsen by hem, en worden soo gevangen. De Quackels hebben haer Leydsman, door welckers stem sy des nachts opgewekt worden, gelijk de Kranen haer leydsman hooren, wanneer se fullen wegh gaen.

Men maeckt in de Historien gewach, dat de Gansen met een groot geschreeuw en geluyt uyt de Dorpen vertrecken, en kijkt d'een voor d'ander gedurigh om.

Dit is 't daer veel boeren haer over verwonderen, dat'er een oudt man verhaelt, dat de Gansen op haer manier t'samen spraek houden, en het besluyt uytvoeren; daer stonden twee peerboomen met peeren, den eene volder dan den ander; sy beslooten elk in 't bysonder daer na toe te vliegen, gelijk geschiedt is.

De mannekens van de musschen leven een jaer; behalven ecnige venijnige zaden, eeten se alderhande vliegen, of beesten sonder bloed, voornament-

mentlijck als hy jongen heeft. Hy vangt witte kappelletjes, spinnen, vliegen, wespē, vlin- ders, horselen, mieren, kreckels, paerdewor- men, &c. De redenen waerom de Heere dit al- les soo geordonneert heeft, en tot welken eynde dese dieren geschapen zijn, is de schuld der men- schen om hare sonden. Dit doet datse dickwils in de Steden komen, die gewoon zijn altijd op 't landt te blijven, gelijk de Kickvorschen in Æ- gypten uyt het water verhuysden, en een groote plaeg op het land waren. Dit is de selfde reden van de luyfen en vlooyen, dewelcke veel voge- len haer spijsē behoorde te zijn, nochtans by me- nigte over al gevonden worden, om de dertele menschen te plagen.

Diodorus Siculus getuyght, dat de Musschen in het koorn, op een seekere plaets soo vervult waren, en het selve soo omgeploegt hadden, dat de menschen genoodsaecht wierden van daer te verhuysen.

Als haer de noodt dringt, vreesen niemand, of bullebacken, die de boeren hier of daer op 't land stellen. Sy kunnen de basten van de gerste en ha- ver bysonder scheidē. Daer is noch een musch, die een weynig grooter en swarter is, en word al- leen omtrent de daken van de huysen gesien, is soet van sang, en word de eensame Musch ge- naemt. Dit schijnt de Koninck David medeaen- gemerckt te hebben, Psal. 102. 8. ook 104. en elders, wanneer hy in seer groote benautheden

S

was,

was, en sich by een Mussche op het dack vergeleek.

Of schoon dese eensame Musch, de eenzaamheit bemind, noch sich niet onder andere musschen vermengt, nochtans is dit alle menschen eygen; dat omtrent hare nesten altijd neerstelijk sullen oppassen, en niet gelijk de hennen rondom loopen, noch de swaluwen, die over al vliegen.

Gelijk de Musch sich verborgen houdt, alsoo sullen godvruchtige menschen haer in huys begeben, en niet over al loopen; maer eenzaam uyt 'et gesicht der menschen blijven, om de gedachten tot Godt beter te laten gaen. Het zaad van loek, is seer warm, en venijn tegen de Musschen, gelijk *Aelianus* getuygt. De Musschen en Swaluwen dragen tegen malkander een natuurlijke haet, om dat de swaluwen de nesten van de Musschen verbreken, en de eyeren vernielen.

Hy is seer ongestadig en wellustig, waer door hy niet lang leeft.

Plinius segt dat de wijfkens langer als de mannekens leven, om dat de swartigheydt aen haer beck, niet in 't begin van de lente haer vertoont, maer in de somer, en om datse, gelijk andere Vogels, niet na de warme plaetsen verhuysen, waer door des winters veel gevangen worden.

't Is seker dat de Musschen door al te veel vermengen sterven, en brengen de wijfkens gedurig nieuwe jongen voort.

Het manneken, wanneer hy het wijfken fiet,
sal

sal niet alleen zaad uytlaten , maer als hy het slechts hoort.

Julius Scaliger heeft aengemerkt , dat dese haer tien mael achter een vermengt heeft.

Ulysses Aldovandus twintigh mael achter mal-kander.

Daer zijnder die seggen datse vier jaren kon-nen leven.

Sy eeten alderhande zaad , als haver , gerst , hennipzaad &c. oock visch en vleesch , ja geven 't mede aen haer jongen.

Sy krijgen doorgaens vier , vijf a ses jongen.

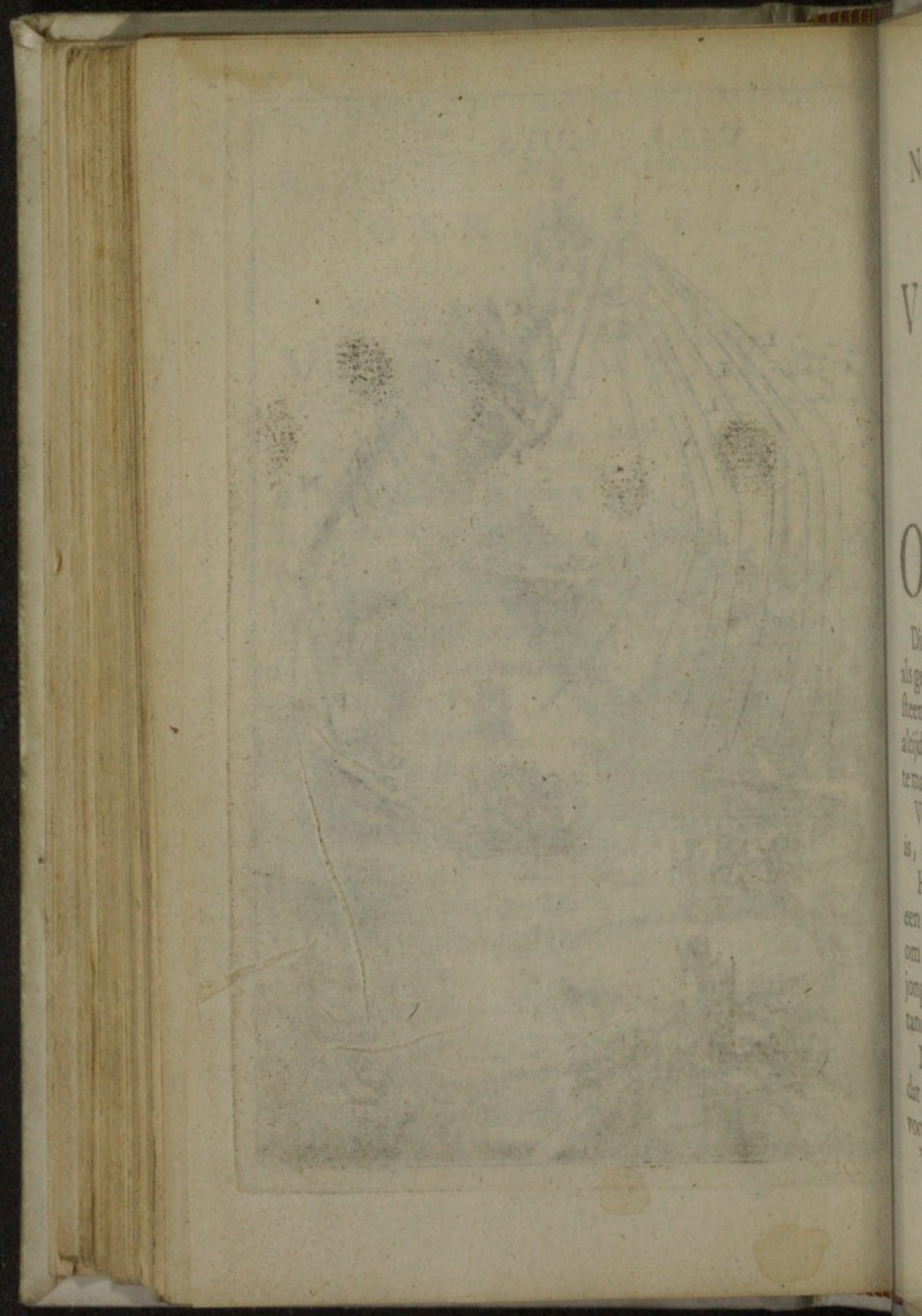
TAFEL van 't
GERAEMTE
van een
VLEERMUYS.

FIGUUR IX.

- A. Het hoofd heeft ses beenen.
 - B. De onderkaeck twee.
 - C. De hals bestaat uyt acht beenderen.
 - D. De schouderbladen uyt vier beenen.
 - E. Twee steutelbeenen.
 - F. Het borst en halsbeen aen malkander.
 - G. De Ribbens.
 - H. Schouderbeenen.
 - I. Ellebooghs beenen.
 - K. Sestien poot- of vleugelbeentjes.
 - L. De vlercken begripen sestien beenen.
 - M. Twaelf wervelbeenen van de rug en lenden.
 - N. Het becken met sijn aenhang, bestaet uyt drie beenen.
 - O. Achtien beentjes begripen de staert.
 - P. De dye beenen.
 - Q. De vier poot-beenen.
 - R. Sestien beentjes formeerende de pooten.
- Het Geraemte van de Vleermuys bestaet uyt hondert een en veertigh beenen, soo kleyne als groote.

VLEER-MUYS

N

V

O

De
als g
fteen
alijp
tema

V

is,

F

een

om

jong

tand

dat

voo

Negende HOOFD-STUK.

Van de

VLEERMUYS,

en desfelts

GERAEEMTE.

O *Vidius* segt van de Vleermuys, dat hy laet by der nacht vlieght, en dat hy sijn naem van den avondt gekreegen heeft.

Dit is die Vogel, daer *Plato* van segt; een man, als geen; siende, als niet; verstaende, als niet; een steen, als geen, &c. als of hy wilde seggen, datse altijd by nacht vliegen, en geen staet op haer is te maken waerse zijn.

Veele disputeeren of een Vleermuys een vogel is, of een muys.

Hy schijnt een vogel om dat hy vlieght, en een muys om dat hy vier voeten heeft; als oock om dat hy mammen heeft, en melck, om sijn jongen daer mede op te voeden. Hy heeft mede tanden.

Noch schijnt deselve een muys te wesen, om dat geen vederen heeft, en sijn jongen levendigh voortbrenght, en geen eyeren leydt.

't Is waer, het vliegen wordt de Vogels toegecygent;

eygent; hy heeft twee voeten aen 't achterfte van 't lichaem, en valt, wanneer hy wil gaen fitten, met de borst op d'aerde neder, en foekt fijn beenen doorgaens vast en verfeekert te ftellen, gelijk de fwaluwen fich mede op haer beenen niet derft vertrouwen. Dese vogel brengt alleen levende jongen voort; hy heeft mede tepeltjes, en voed fijn jongen met melck, en foo draegt hy fich tot de andere kleyne vogeltjes; gelijk de Struys tot de groote. Sy zijn een voorbeeld van menfchen die haer Religie gelijk als veynfen, niet wetende tot wie fy willen, ja als wit papier, 't geen ge daer op fchrijft, blijft 'er in ftaen.

Men vind by Levit. 11. 19. gy fult de hoppe en de vleedermuys niet eeten. 't Selve vind men oock Deuter. 14. 18. en Jef. 2. 20. in dien dage fal de menfche fijne filvere afgoden, en fijn goudene afgoden, welke fy fich gemaect hadden, om haer daer voor neder te buygen, wegh werpen voor de mollen, ende de vleermuyfen.

Lucianus verhaelt in fijn tweede boek der ware Historien, dat in 't Eylandt van de droomen, of *Somni*, een groote menighte van Vleermuyfen zijn, welke op hooge boomen fitten van maenkoppen, en mandragers.

De Vleermuyfen fchijnen met de muysen mede wat gemeens te hebben, 't geen de natuur en ftem aengaet; hy weet dickwils een byfonder fchrickelijk misbaer te maken, 't welk men veeltijds gewaer wordt op de folders of kringen, of
op

op de hengfels van de deuren, en raden van de wagens; derhalven is 't een verschrickelijk beest, die haer over al weten te verbergen, en altijd in de duysternisse vliegen. Sy kunnen haer vermaken in de schoorsteen, daer dickwils vyer gestookt word, en speck hangt om te rooken, het welck sy bysonder graegh eeten, van waer sy de naem van speckdieven gekreegen hebben. Sy verbergen haer mede in de scheurtjes van de wanden, en eeten het stof daer af; sy eeten de kaers, en slicken de oly uyt de lamp, en hangen als ketenen aen de wanden, en vervullen alle plaetsen met haer dreck, 't geen sy de inwoonders tot een erf schijnen na te laten; sy beminnen haer jongen uytsteekende, omhellense, en dragense over al mede.

In de Provintie *Xenfi*, in *China*, zijn de Vleermuyfen van foodanigen grootte als een hoen, die voor leckernyen opgeschapt werden, en verr' boven hoender vleesch geacht.

Het Rijck *Mogor*, welcker Provintie *Casimir* genoemd is, en van foodanigen aerdt en vruchtbaerheydt, dat al wat *Europa* of Indiën van dieren, planten, of vruchten heeft, daer oock gevonden werd. Men seght dat op de bergen in de dicke boffchagien, vliegende katten gevonden werden, welcke in der daed niet anders zijn dan Vleermuyfen; sy worden oock in menigthe gevangen; hebbende ontrent de grootte van een hoen, of gans; en dewijl sy als de katten over het

heele lijf hairig zijn, alfoo is haer kop in gedaente weynigh van de gemeene katten verscheelende, daerom noemt men haer in 't gemeen vliegende katten: sommige doen daer by datse gevedert zijn, 't welk niet waer is; ook van niemand oyt gesien of geleesen, dat een viervoetigh ge-dierte veders soude hebben om te vliegen, ten zy men de oude fabulen wilde geloof geven, die sich inbeelden dat 'er waerlijck de Spijnges, Grijp-vogels, en diergelijcke Monsters waren.

Men vind ook zee katten die vliegen kunnen, en vliegende apen.

Ick magh wel lijden dat sy sich met dese droomen behelpen en vermaken, dat doch alles niets is. Hare vleugels zijn niet gevedert, maer kraek-beenigh, met welcke sy door de locht, even als hier te lande, vliegen. Dese kraekbeenige vliessen werden door beenige veselen onderscheydelijck uytgestreckt, even als de vleugels van de andere vogels. Met dese vliessen werden sy als met een sack overdeckt, welcke sig daer als in een sack by daegh aen de holle rancken, troncken en tacken der boomen, en in 't verwulft van alle holen aenhangen, om aldaer van allerley bloedeloofse ge-dierten bevrijd te zijn, als Capelletjes, Byen, Wespen, en diergelijcke. Dese Nacht-katten werden in de Indiaense wildernissen gevangen, om tot een delicate spijs te dienen, als oock in *China* op *Suratta*, en in andere omgelegen Eylanden. In *Brasil* vindt men mede soodanigen onsfuyveren soort,

foort, die de koeyen en paerden op het lijf vallen, en sich spijsigen met melck en bloed.

Daer is een soort van vogels welcke men nagtravens noemt, om dat altijd by nacht vliegen; seer selden wordse by daeg gesien, en komen alle vogels dan tot hem vliegen. Wanneer dese nachtraven een schoone hoop vogels siet die hy magtigh is, weet haer op veelderhande manieren te vangen; en als se een net sien daer vogels in gevangen zijn, weten dat selve te verbreken, en de buyt daer uyt te halen; en als hy 't alleen niet weet te klaren, komt den havick te hulp.

Julius Scaliger verhaelt dat in *Catigan*, een Eylandt in de Zee, *Zur* genaemt, Vleermuysen zijn soo groot als een Arendt, en van de inwoonders oock gegeten werden in plaets van Hoenders. In de speloncken van den bergh *Atlas*, zijn oock Vleermuysen, die de grootte hebben van onse duyven. Aen de Rivier *Gumbra* hebben sy de grootte van drie Palmen.

Ick heb selfs een Hollandtsche Vleermuys op een folder achterhaelt en gegrepen, welke vehement van hem beet, waer aen ick bevond dat de tanden als spelden waren in scherpte; ik spijkerde hem op een plankje, aen beyde vleugels vast, met een weynigh speek boven sijn hooft, dat hy het konde bereycken, waer van hy met groote smaeck gedurigh at, en sijn leven alsoo ses dagen onderhield; en soude buyten twijfel langer ge- duurt hebben, 't en ware de vleugels niet uytge-

scheurt hadden geweest. De Vleermuys en het Vosken, seght *Aristoteles*, vliegen met de huyd; waer by men de Draken en vliegende Hagedissen, als ook de vliegende Vijschen, voegen kan. Sy hebben pooten als de Vogels, getuyght den selfden *Aristoteles*. Onder alle vogels heeft hy alleen tanden, mammen, en jongen die hy levendigh voortbrenght; en wegh vliegende, neemt haer jongen mee, welke gemeenlijck twee zijn. De Vleermuysen hebben een afkeer van den Kruysdistel, met welke de Oyevaer sich van de Vleermuys beschermt.

Ælianus getuygt dat den Oyevaer en de Vleermuys groote vyanden zijn, welke de Vleermuysen, die haer jongen beschadigen, seer wijslijck willen bedriegen, want haer eyeren werden door deselve onvruchtbaer; derhalven neemen sy bladen van den *Platanus-boom*, die sy op haer nesten leggen: wanneer de Vleermuysen dan aenkomen, soo werden sy doot en krachteloos om quaet te doen of uyt te wercken. Daer is nog een soort van vogels welcke men *Asiones* noemt, de welcke ontrent den Herfst nauwlijcks twee dagen verschijnen; veele komen noyt voor den dagh, en doen geen voordeel: soo datse met recht wel onder den Vleermuys mag getelt worden, waer van David sich by desen roerdomp of *Asio* vergelijkt in den Psalm 102. 7. daer hy seght: Ik ben een roerdomp der woestijne gelijk geworden; om dat hy seer selden in 't gesichte van de menschen komt.

Men

Men seght als men de Vleermuys driemael het huys omdraeght, en in het venster met het hooft om laegh gespijckert werd, men als een tegengift in de hals magh dragen: voornamentlijk ontrent de kudde schapen, wanneer men die met de pooten om hoogh boven de deur spijckert. Men acht in Italien des selfs bloedt met *Cardus* gemenght, extraordinaer goed tegen de slange beeten. Men seght dat het bloed van een midden doorgescheurde Vleermuys tegen de *Ilios* goed is, als ook het selve op de buyk gesmeert.

De Vleermuyfen zijn tusschen de muysen en vogelen, seght *Plinius*; haer lijf is met hair bedeckt; de vleugels bestaen van veel dunne vellekens, met ribben daer tusschen, aen welker eynden kleyne klauwtjes zijn, die haer dienen in plaets van voeten, om aen muuren, boomen en steenen te blijven hangen. Sy vliegen wel in de boeren huysen, en eeten het speck dat in de rook hangt, daerom noemtmen se oock wel speckmuyfen. Haer vleugels zijn aen haer lijf vast, van de schouderen tot aen 't achterste van 't lijf, daer sy wederom aen malkander komen: haer hooft steekt alleen buyten; de vleugels kunnen sy in twee of drye vouwen, en op 't lijf 'samen leggen; 't hooft is als een muysen hooft, uytgelondert dat de ooren een weynigh ruyger, en de bek een weynigh breeder is; haer tanden zijn soo scherp als spelden.

Johannes de Laat seydt, dat 'er in *Brasil* seer groote

groote Vleermuysen zijn: sy maken somtijds een groot gerucht en misbaer, en vliegen by nacht in de huysen; en als sy yemandt daer bloot vinden leggen, gaen daer op sitten, en suygen haer veel bloedt af, 't welck seer qualijck is te stelpen.

Linschooten segt, datse soo groot als kraeyen, hennen en gansen zijn; deselve segt mede, dat'er in Oostindien Vleermuysen zijn van ongelooflijke groote, en doen groote schade in de vruchtboomen, met de vruchten te schenden, afte rucken, te eeten, en te laten vallen, soo dat een geheelen boom kunnen schenden. De Indianen seggen datse beter smaken als Patrijsen.

Ovidius, *Altithoe* en hare Sisters, den Godt *Bacchus* geen eere willende bewijzen, maer op haer werck blijvende, en malkander spreuckjes vertellende, wierden tot straf, op den avondt, als sy meenden 't huys in de brandt te sien, en vluchten wilden, in Vleermuysen verandert.

Forrer verhaelt, dat eenige wetten der Romeynen hier voortijds hebben verboden de Vleermuysen te eeten; maer nu zijnse der Italiaenders beste en gemeenste spijs; sy souten het selve, en seggen 't is soo soet en smaeckelijk als Verckens vleesch.

De Joden waren de Muysen, segt *Plin.* uyt *Levit.* 11. en de Vleermuysen, oock de Wefel en de Padde mede verboden, en soo wie die aenroerde, soude onreyn zijn tot aen den avondt.

Epiphanius in zijn tweede Boek seght: de Vleermuysen leggen des winters in holle boomen, en krijgen daer seer veel jongen, dewelke van de Nater seer heftigh nagespeurt worden; en als hy die vind eet 'er soo veel op als hy magh; de andere bijt hy de oogen uyt, draegtsse spijsse toe, en laetsse vet worden, tot dat hy weder honger heeft. Wanneer de Jagers nu sulcke nesten vinden, en gebruycken die blinde jongen in haer spijsse, soo worden sy daer mede af vergiftight.

Aristoteles segt, de Vleermuysen hebben voeten gelijk de vogels; sy hebben geen staert, maer twee vleugels, welcke beyde als vliessen zijn, een weynigh van vel verschillende. Soo deselve een staert hadden, soudende bewegingh van de vleugels niet na haer wil hebben. Het hooft is een weynigh van een muys te onderscheyden, omdatse aen beyde zijden kaeken hebben en tanden. Sy soecken haer spijsse by nacht te versamelen, gelijk de nachtravens, nachtuylen, en roerdonpen, welkers naturen altemael over een komen. De Vleermuys is een vluchtigh dier, hy gebruyckt zijn tanden, 't welck de andere vogels niet en doen.

Doch leydt geen eyeren, gelijk andere viervoetige dieren, maer brengt zijn jongen levendig, en is gewoon, wanneer hy vliegt, deselve mede te nemen; hy vliegt in de lucht; maer heeft geen bewijs van pennen, maer veselkens, daer hy als een roeyer mede roeyt.

Ysidorus segt, men noemt hem een Vleermuys om dat hy het licht altijd sal vlieden, en wanneer den avondstondt of de nacht aenkomt, sich terstondt uyt sal begeven.

Uyt het Boeck der natuurlijcke dingen. De Vleermuys gaet alle andere viervoetige dieren te boven in 't vliegen. Daer is een seker soort van Vleermuysen gelijk als duyven, hebbende tanden als menschen tanden. Men seydt dat waer het bloedt van dese Vogels opgestreeken wordt, het hair doet uytwassen.

Glo. Jup Deuro. seght, de Vleermuys vliegt op de aerde, sonder vederen, en is onreyn na de wet.

Avicenna seght, de melck van de Vleermuysen, als oock haer pis, vaegt sterck af, en is seer verwarmende.

Een salve van de Vleermuysen gemaect, bedwinght het uytwassen van de borsten der vrouwen. De hersenen met honigh in 't begin gebruyckt, bedwingt het nederfincken der oogen. De asch van de selve scherpt het gesicht, en is seer goed om 't geheele oogh te beschermen.

E Y N D E.

R E-

REGISTER
Van de
GERAEMTEN

Der
DIEREN

Deses BOEKS.

Het EERSTE DEEL.

Eerste Hooftstuk.	
<i>Van de Mensch, en des selfs Geraemte.</i>	fol. I
Tweede Hooftstuk.	
<i>Van het Paerd, en des selfs Geraemte.</i>	21
Derde Hooftstuk.	
<i>Van de Kameel, en des selfs Geraemte.</i>	39
Vierde Hooftstuk.	
<i>Van de Hondt, en des selfs Geraemte.</i>	55
Vijfde Hooftstuk.	
<i>Van het Vercken, en des selfs Geraemte.</i>	77
Sefte Hooftstuk.	
<i>Van het Konijn en des selfs Geraemte.</i>	95
Sevende Hooftstuk.	
<i>Van den Egel, en des selfs Geraemte.</i>	109
Achtste Hooftstuk.	
<i>Van de Muys, en des selfs Geraemte.</i>	119
Negende Hooftstuk.	
<i>Van de Padden, en des selfs Geraemte.</i>	137
Tiende Hooftstuk.	
<i>Van de Schildpadden, en des selfs Geraemte.</i>	149
Elfde Hooftstuk.	
<i>Van de Slangen, en des selfs Geraemte.</i>	159
	Het

Het
T W E E D E D E E L,
van de
V O O G E L E N ,
En des selfs
G E R A E M T E.

Eerste Hoofdstuk.	
<i>Van den Arendt , en des selfs Geraemte.</i>	197
Tweede Hoofdstuk.	
<i>Van de Vogelstruys , en des selfs Geraemte.</i>	217
Derde Hoofdstuk.	
<i>Van de Kalkhoen , en des selfs Geraemte.</i>	225
Vierde Hoofdstuk.	
<i>Van de Gans , en des selfs Geraemte.</i>	237
Vijfde Hoofdstuk.	
<i>Van de Reyger , en des selfs Geraemte.</i>	249
Sefte Hoofdstuk.	
<i>Van de Kraey , en des selfs Geraemte.</i>	255
Sevende Hoofdstuk.	
<i>Van de Spreeuw , en des selfs Geraemte.</i>	263
Achtste Hoofdstuk.	
<i>Van de Musschen , en des selfs Geraemte.</i>	269
Negende Hoofdstuk.	
<i>Van de Vleermuys , en des selfs Geraemte.</i>	277

F I N I S.

N,

197

177

115

237

249

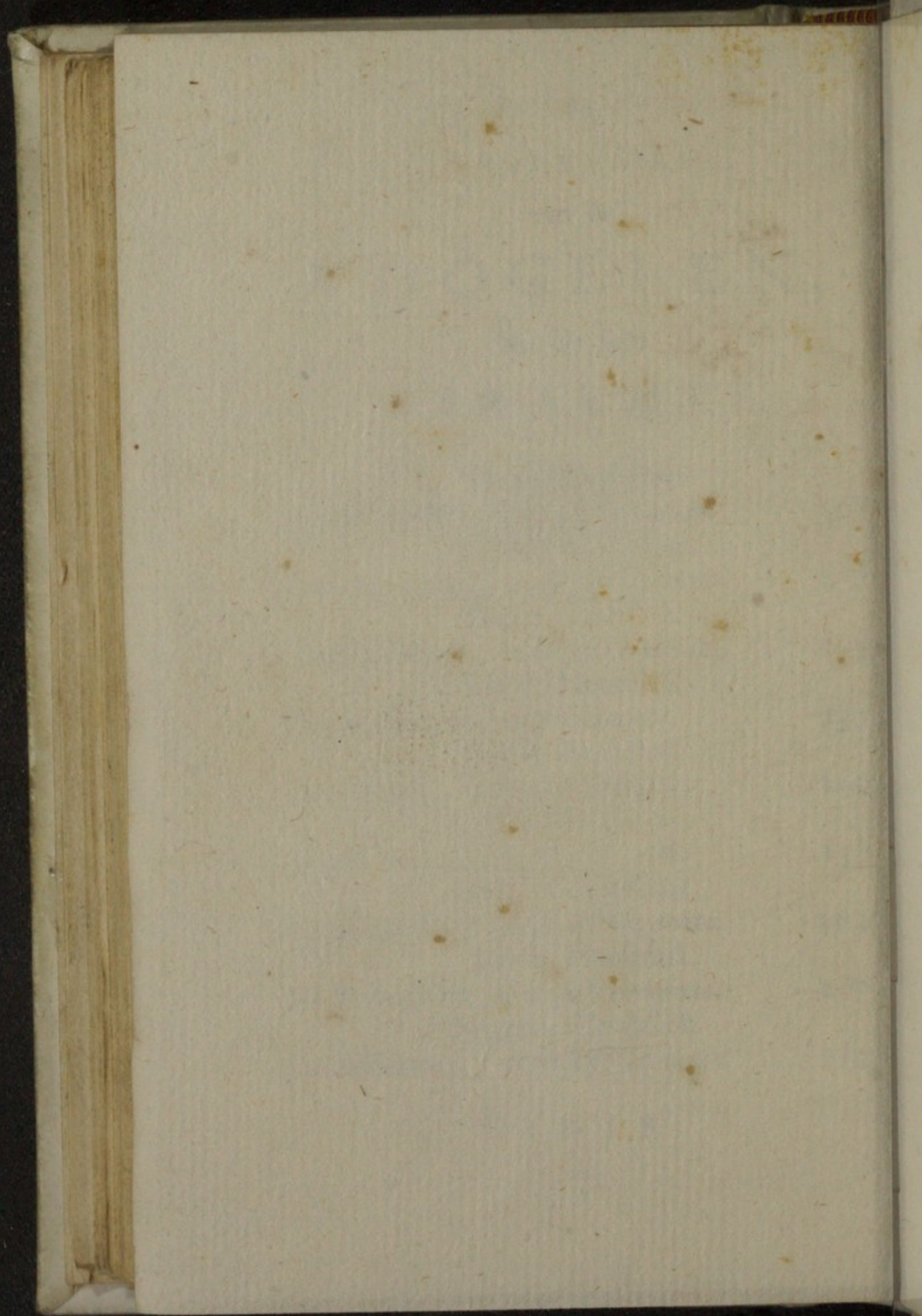
155

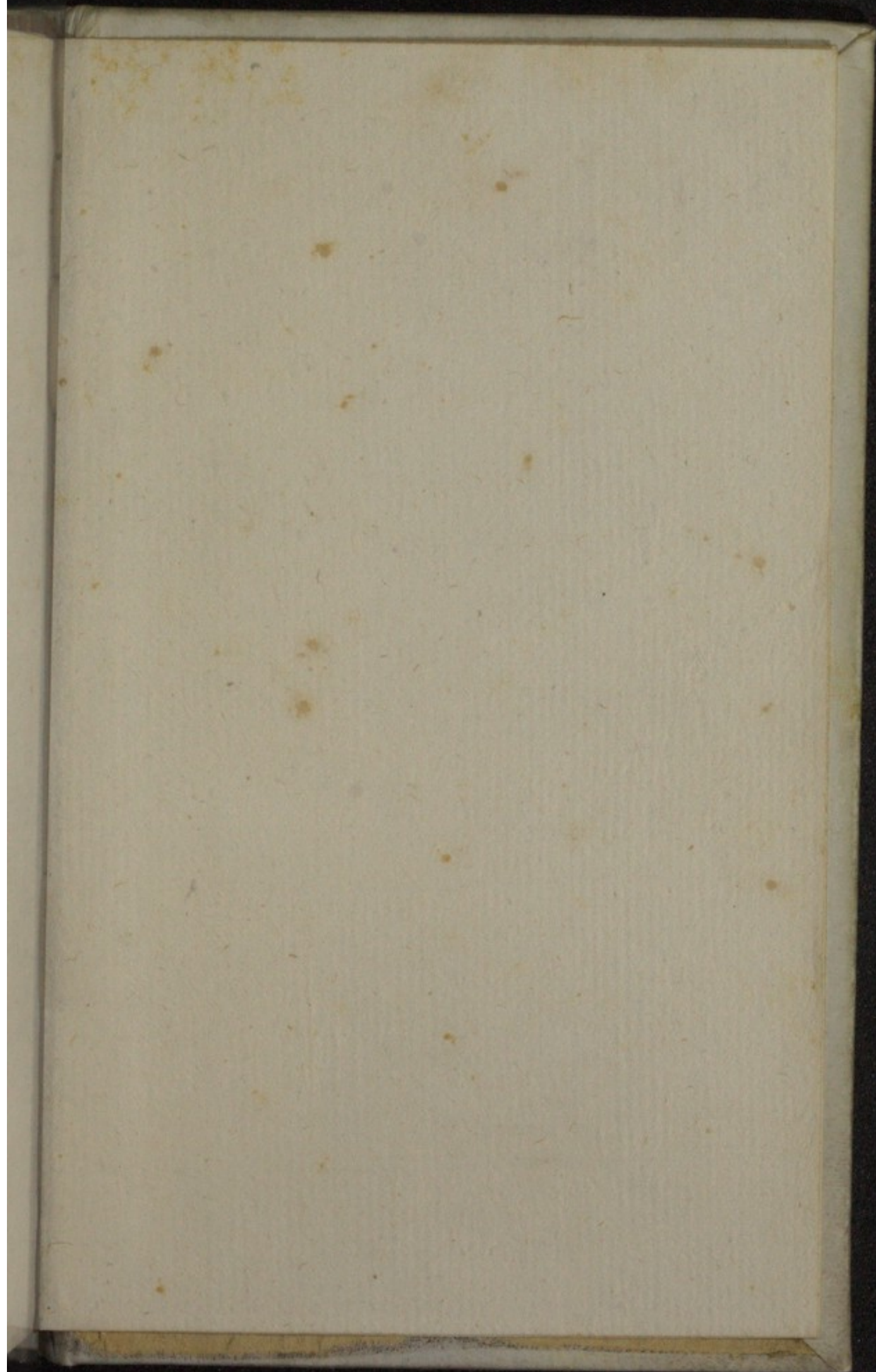
163

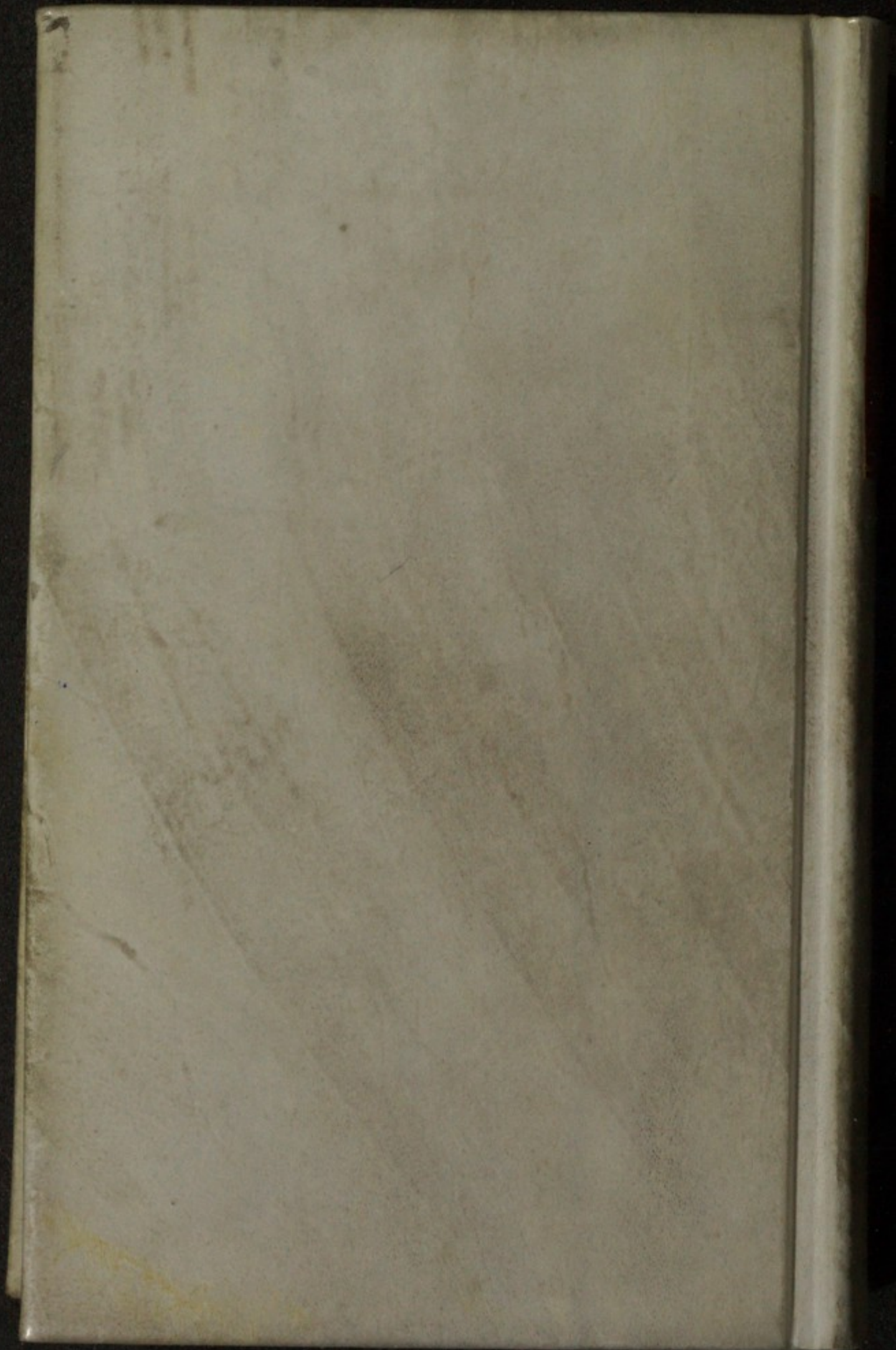
169

177

5

C. VAN DYK

OSTEOLOGIA

